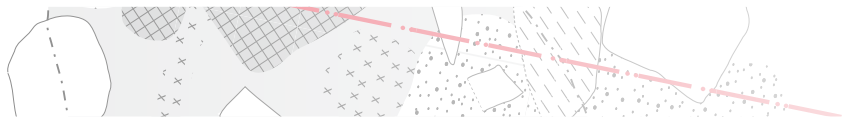


3 og 4



UNDERSØKELSENE I SUNDFJÆRA

MELKØYAPROSJEKTET KULTURHISTORISKE REGISTRERINGER OG UTGRAVNINGER 2001 OG 2002
DEL 3: SUNDFJÆRA MIDTRE OG DEL 4: SUNDFJÆRA NEDRE



Innledning Sundfjæra	163
UNDERSØKELSENE I SUNDFJÆRA MIDTRE	166
Ts 11416 – Mesolittisk område, tuft 9 og struktur 4	167
Stratigrafi	169
Faser, strandforskyvning og ¹⁴ C-dateringer	171
Funnmaterialet	173
Funnspredning og aktivitetsområder. Datering.	178
Oppsummering	179
Tuft 9	181
Struktur 4	182
Ts 11417 - Tuft 1, tuft 2, tuft 10, RF11, RF12, RF13	184
Lokal topografi. Tidligere registreringer. Tidsrom, ledelse og arbeidsforhold	184
Stratigrafi	185
Forundersøkelser	187
Tuft 1	187
Tuft 2	191
Tuft 10	200
Ryddaflater	201
RF11	202
RF12, RF13	203
Ts 11438 – Tuft 3, tuft 4, tuft 8	205
Tuft 3	206
Tuft 4	211
Tuft 8	214
RF14/ildsted 59. Røys, struktur 10	216
Ildsteder struktur 33, 43 og 29	217
Oppsummering	220
Ts11439 Sundfjæra midtre tuft 5, 6 og 7, utkastområde str. 30	225
Lende og lokalisering	227
Gjennomføring. Innsamling av prøver	228
Stratigrafi	229
Tufteterrassen, tuft 7, 5 og 6	230
Struktur 7 og 8 og 27	255
Aktivitetsområde Øst	259
Utkastområde struktur 30	265
Ildstedsstrukturer 31, 48, 49 og 50	272

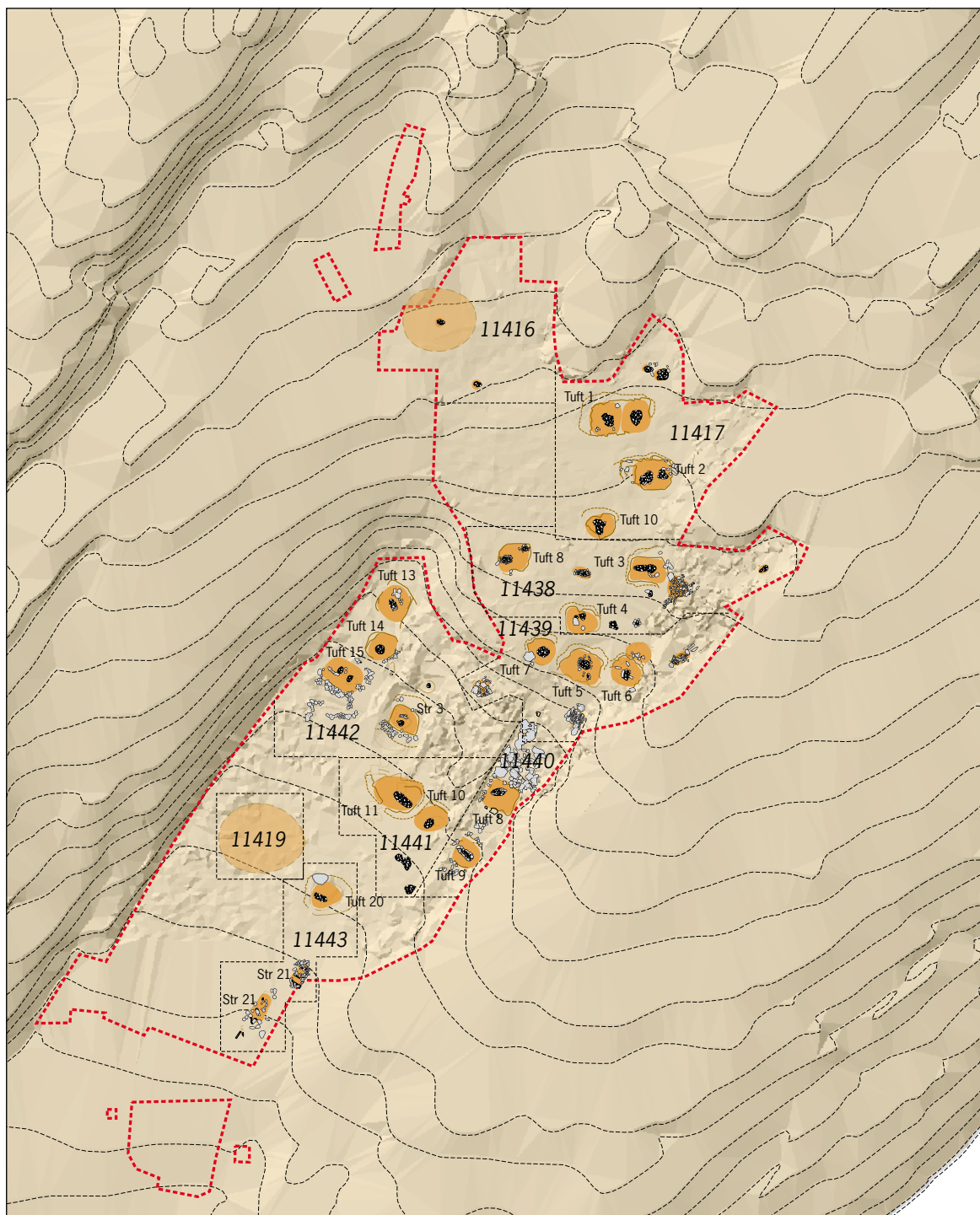


Fig. 3.1 Sundfjæra Midtre. Oversikt lokaliteter og husstrukturer i Sundfjæra. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

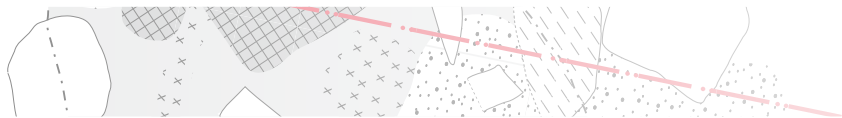
Innledning

Det pågikk arkeologiske undersøkelser i Sundfjæra både i 2001 og 2002. I 2001 var omfanget begrenset, da man konsentrerte seg om registrering og avdekking av kulturminner. På grunnlag av resultatene fra 2001 ble i det i 2002 utgravd et areal på 3063m². De undersøkte kulturminnene omfattet en åpen boplass/aktivitetsområde, 19 tufter og områdene rundt og mellom disse, seks rydda flater/aktivitetsområder, 15

frittliggende ildsteder (dvs. ildsteder som ikke lå inne i tufter), tre røyser/graver, to hellegroper, samt flere andre strukturer (fig. 3.1, 3.2, 3.3 og 3.4).

Topografi

Sundfjæra var før Statoils utbygging et dalsøkk på Melkøyas sørøstside som ledet ned mot ei rullesteinsstrand.



0,75

MELKØY



Fig. 3.2 Sundfjæra sett mot nordøst, Melkøysundet i bakgrunnen.
Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet



Fig. 3.3 Sundfjæra sett mot nordøst.
Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet



Fig. 3.4 Sundfjæra. Topografisk kart over Sundfjæra med tuftene og strukturer.
Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Rullesteinsfjæra var på begge sider avgrenset av bratte svaberg. Topografisk var Sundfjæra et trangt dalsøkk med jevn stigning fra rullesteinsfjæra og opp til 10 moh. På dette nivået var det et bratt strandhakk der terrenget steg kraftig opp til 14 – 15 moh. Deretter flatet terrenget noe ut, men fortsatte å stige til 25 moh. Over dette nivået strakk et bredere søkk i terrenget seg mot nordøst, før det bratt endte mot sjøen ved Melkøysundet. Vegetasjonen besto av lyng, multer og litt gress over et til dels tykt torvlag. Sundfjæra hadde de beste havneforholdene på øyas sørside utenom Normannsvika.

Moderne forstyrrelser

I motsetning til Kilden og Normannsvika var det få tegn til større moderne inngrep i Sundfjæra. Under andre verdenskrig hadde tyskerne et kabelhus nederst i Sundfjæra, men det fantes ingen synlige rester etter dette i 2001 og 2002. Imidlertid gikk det en grøft fra Sundfjæra og opp til toppen av øya og de tyske forsvarsanleggene. Grøfta gikk opp fra vestsiden av bukta og var ikke i direkte konflikt med automatisk fredede kulturminner. Under utgraving i Sundfjæra Midtre ble det påtruffet minedetonatorer i området (fig. 3.5). Disse stammer fra opprydding av minefelt på Innermyra etter krigen. Forsvaret ble konsultert med hensyn til håndtering av

detonatorer. Det ble etablert et avsperrt område for deponering, og det ble gitt instruksjoner på hvordan disse skulle håndteres. Den fylkeskommunale registrerte tufta F46 i Sundfjæra Midtre var sannsynligvis et krater som oppstod da minene ble destruert etter krigen. Det var også spor etter bålrensning i nyere tid nær dagens fjæresone.



Fig. 3.5 Sundfjæra. Krigsminne, en av minedetonatorene som ble funnet i "meso-feltet" Sundfjæra Midtre.
Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet



Fig. 3.6 Sundfjæra. Prøvestikking 2001 i Sundfjæra Øvre, sett mot SV. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Framgang og utgravningsstrategi

Finnmark fylkeskommune hadde i forbindelse med sine registreringer påvist kulturminner i området (Barlindhaug 1998:4-5). Imidlertid var torvlaget i Sundfjæra svært tykt slik at det var nødvendig med ytterligere undersøkelser for å bekrefte og avgrense kulturminnene. Sundfjæra ble delt i tre undersøkelsesenheter: Øvre, Midtre og Nedre. Intensiv prøvestikking sommeren 2001 viste at det ikke var forhistoriske kulturminner i Sundfjæra Øvre, det vil si i området over 23 moh (fig. 3.6 og 3.7).

I Sundfjæra Midtre og Sundfjæra Nedre ble det gjennom prøvestikking og begrenset maskinell flateavdekking påvist en rekke kulturminner, både tufter og åpne boplassområder. I 2001 ble det startet undersøkelser i tuft 3 og område 4 i Sundfjæra Nedre. I Sundfjæra Midtre ble tuft 1 ferdig utgravd, mens undersøkelser ble påbegynt i det mesolittiske aktivitetsområdet øverst i dalsøkket. I 2002 ble sesongen innledet med maskinell avtorving av Sundfjæra Nedre og det resterende partiet av Sundfjæra Midtre. Kulturminnene som ble påvist under avtorvinga ble deretter utgravd mens de som var påbegynt året før ble avsluttet.



Fig. 3.7 Sundfjæra. Utsyn fra toppen av Sundfjæra mot sør. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet



UNDERSØKELSENE I SUNDFJÆRA MIDTRE

MELKØYAPROSJEKTET KULTURHISTORISKE REGISTRERINGER OG UTGRAVNINGER 2001 OG 2002
DEL 3: SUNDFJÆRA MIDTRE

Ts 11416 – Mesolittisk område, tuft 9 og struktur 4

Morten Ramstad

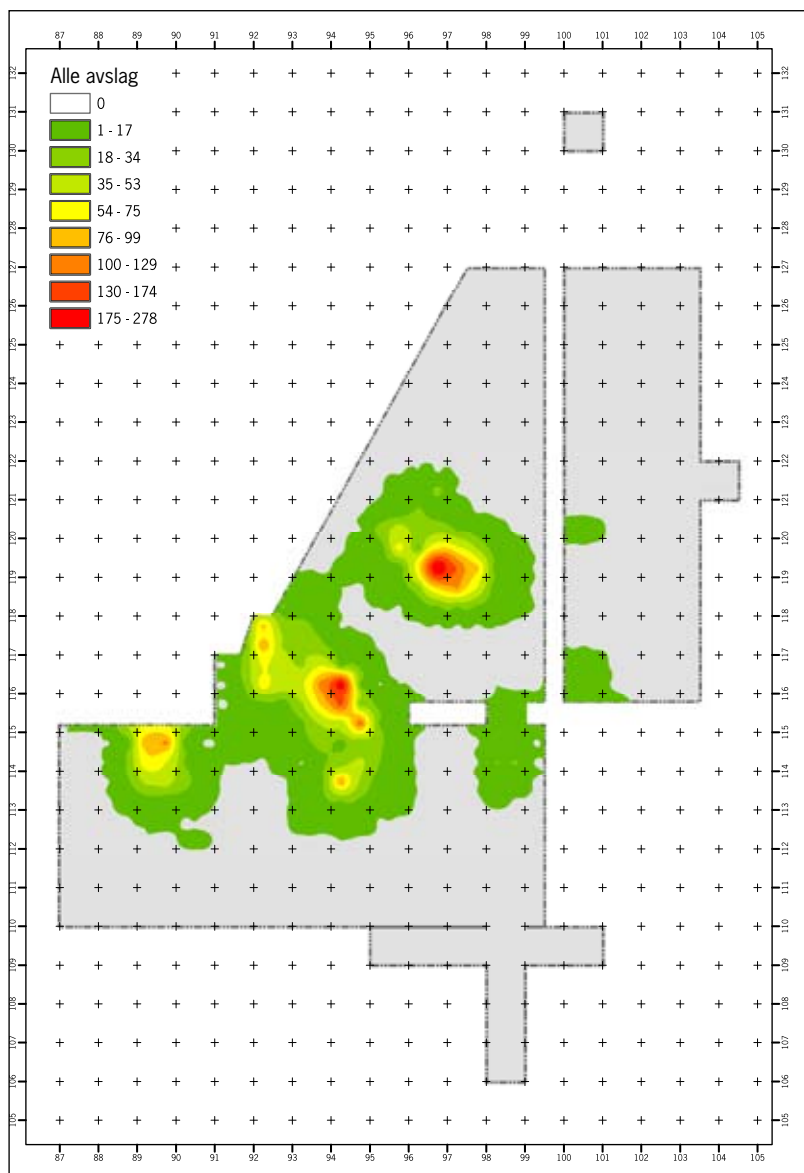


Fig. 3.8 Sundfjæra Midtre. "Meso området" med total distribusjon av avslag.
Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Nordvest i Sundfjæra Midtre ble det ved begynnelsen av feltsesongen 2001 påvist et funnområde som lå mellom 21-23moh. Basert på prøvestikk, sjakting, forundersøkelser og påfølgende utgravinger ble det åpnet et nærmere 150 m² stort felt. Utgravningene fortsatte det påfølgende året, og det antas at lokaliteten ble tilnærmet totalgravd. Funnmaterialet fremstår som homogent og består av typesikkert preborealt materiale, samt et lite innslag som dateres til senere perioder av steinalderen. Det meste av funnmaterialet lå begravd dypt ned i strandgrusen. Innsendte ¹⁴C-dateringer fra funnlagene knytter seg til overgangen mellom fase II og III av eldre steinalder, og til fase II av yngre steinalder. Resultatene fra ¹⁴C-analysene daterer dermed ikke hovedmassene av funnene, men kan i stedet relateres til spor etter senere aktivitet i området. De mesolittiske funnlagene er forstyrret og delvis omrotet av bølgeaktivitet. På tross av dette ble det avdekket klare funnkonsentrasjoner tolket som intakte aktivitetsområder innenfor en 40-50m²

stor tidligmesolittisk lokalitet (fig. 3.8). På tegninger og øvrig dokumentasjon ble dette feltet betegnet som "meso-området".

Etter at hele Sundfjæra ble flateavdekket i 2002 ble det like sør for det mesolittiske området påvist en nedgraving i rullesteinsstranda kalt struktur 9. Nærmere 10 meter sørøst for denne ble det dokumentert en mulig kokegrop kalt struktur 4.

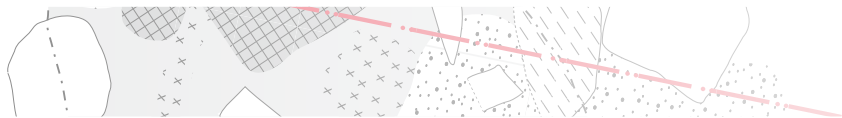
Struktur 9 representerer trolig en tuft etter en gapahuklignende konstruksjon. I gulvnivået ble det påvist to konsentrasjoner av skjør-brente stein tolket som mulige ildsteder. Den ene av disse ble datert til første halvdel av fase II av yngre steinalder. En trekullprøve fra den mulige kokegropa, struktur 4, ga overgangen mellom eldre og yngre steinalder. Det ble ikke funnet littisk gjenstandsmateriale i forbindelse disse strukturene.

Undersøkellesområdet avgrensnes av rullesteins-stranda nord for linjen 95y og vest for 105x og øst for bergryggen som representerer Sundfjæradaldragets vestlige avgrensning. Funnmaterialet er katalogisert under Ts 11416. Ingvild K. Torvin var feltleder ved undersøkelsene i 2001, mens Rolf L. Bade var feltleder i 2002. I ettertid er det tidlig-mesolittiske funnområdet behandlet i hovedfagsavhandlingen "En romlig analyse av tidlig eldre steinalderlokaliteter i Vest-Finnmark og Troms" av Alma E. Thuestad (2005). Her finnes en vid drøfting av lokaliteten med særlig vekt på utskilling av aktivitetsområder. I det store og hele sammenfaller tolkningene her med Thuestads og dersom en ønsker å gå grundigere inn i distribusjonen til de enkelte materialgrupper og råstoff vises det til appendiks C, figur 1-53, i hennes avhandling.

Lende og topografi

Den sørlige delen av området utgjøres av en relativ slakk rullesteinstrand som heller mot sør. Lengre nordover blir terrenget brattere samtidig som Sundfjæradaldraget snevres inn. I toppen av undersøkelsesområdet møtes de to bergryggene som markerer Sundfjæras vestlige og østligste avgrensning. Videre nordover blir terrenget brattere og rullesteinsstranda går over i berg.

Det mesolittiske aktivitetsområdet ligger mellom 21-23 moh og er det høyest beliggende av alle lokaliteter på Melkøya. Tuft 9 ble dokumentert i toppen av rullesteinstranda i nedkant av det mesolittiske aktivitetsområdet, mens struktur 4 ligger rundt 10 m lengre sør for denne. Landskap og topografi rundt disse beskrives mer inngående i forbindelse med gjennomgangen av strukturene.



0,75

MELKØY



Fig. 3.9 Sundfjæra Midre. Etter avtorving av "mesofelt", sett mot sør-sørvest. Foto: Melkøyprosjektet@Tromsø Museum Universitetsmuseet

I den tidligste delen av eldre steinalder har den mesolittiske lokaliteten hatt en gunstig beliggenhet i forhold til de gode fiskeressursene i og rundt Melkøysundet. Lokaliteten har ligget på drenert grunn med god skjerming mot vest, nord og nordøst. Området må imidlertid ha vært svært utsatt for vær fra sør og sørøst. Ved vind fra sør og sørøst har det vært lite livd, med dårlige havneforhold i fremkant av lokaliteten. Med utgangspunkt i topografien i de øvre delene av Sundfjæra fremstår dette området som en stor trakt. Dette innebærer at bølger ville ha fått en veldig kraft etter hvert som Sundfjæradaldraget snevret inn. Ved stormer og høy sjø ville bølgene trolig ha slått langt oppover mot toppen av daldraget, selv når sjøen stod betraktelig lavere. Disse forholdene er trolig med på å forklare hvorfor den tidlige mesolittiske aktiviteten er dekt av mektige strandmasser til tross for at området befinner seg over tapes maksimum (se under).

Fremgangsmåter

Ved prøveundersøkelsene i Sundfjæra ble det lagt ut 1x1m prøveruter hver 10m. Med utgangspunkt i funn i 100x/120y ble det åpnet flere prøveruter rundt dette området. I 96x/120y ble det dokumentert et kullholdig sjikt mellom torva og rullesteinsstranda. I de underliggende strandmassene ble det funnet avslag og et retusjert fragment av en mulig lansettmikrolitt. For å avgrense funnområdene ble det besluttet å grave nordøstligste kvadrant annenhver meter over hele de øvre delene av Sundfjæra Midtre. Et mindre felt ble avtorvet

med hånd, senere ble dette utvidet til et nærmere 150m² stort område ved hjelp av gravemaskin (fig. 3.9). Med ett unntak er samtlige felt åpnet slik at profilen følger hovedlinjene i koordinatsystemet. Mot vest er imidlertid hovedfeltet avgrenset av en bergrygg slik at profilkanten i området 90-97x/115-127y ble orientert fra sørvest mot nordøst diagonalt i forhold til koordinatsystemet.

Den vertikale funnfordelingen viste at det var langt flere funn dypt ned i rullesteinsmassene enn i toppen av rullesteinsstranda. Funnmaterialet var tilvirket i harde finkornede bergarter. Høyden over havet og konteksten tilsa en høy alder. Funn av tangepiler, lansettmikrolitter og brede uregulære flekker med liten plattform indikerte en datering til preboreal tid. Lokaliteten var dermed langt eldre enn de øvrige mesolittiske bosetningsporene på Melkøya. Det er undersøkt få tidligmesolittiske boplasser i Vest-Finnmark og de fleste av disse er kun partielt undersøkt. På bakgrunn av dette ble det besluttet å gi lokaliteten høy prioritet. Målsettingen var at hele det mesolittiske funnområdet skulle totalgraves og man skulle forsøke å samle inn trekullprøver fra gode kontekster for å datere aktivitetene.

I overgangen mellom torva og den underliggende rullesteinsstranda ble det funnet en skiferkniv og noe skiferavfall som kunne tilskrives aktivitet i yngre steinalder. Dette materialet kunne trolig sees i sammenheng med aktivitet i forbindelse med de lavereliggende tuftene. Toppen av rullesteinsstranda skulle derfor finrenses i de

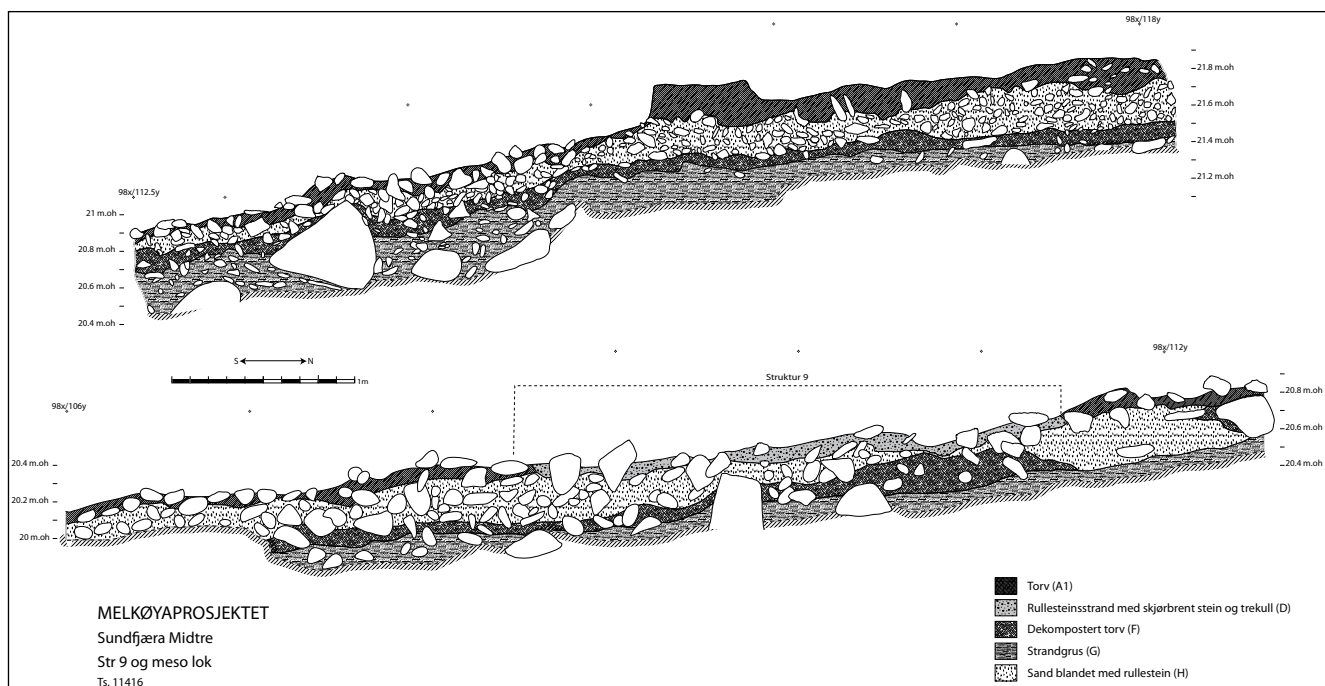


Fig. 3.10 Sundfjæra Midtre. Profil 1, "meso lok" og struktur 9. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

områdene der det var påvist funn fra yngre steinalder og deretter flategraves.

Rullesteinsmassene var svært grovsorterte med lite løsmasser. Dette medførte at masser beveget seg nedover ved graving. I oppstartsfasen ble det forsøkt å fjerne massene i henhold til stratigrafiske lag. Det viste seg imidlertid vanskelig å observere tydelige lagskiller. Det ble derfor besluttet å grave mekaniske enheter kun avgrenset av helt klare lagskiller. Fra topp til bunn ble det gravd 9 mekaniske lag, der lagene 1-6 og opprensingslagene 2/3 og 3/4 var funnførende, mens bunnlag 7 var sterilt (se under).

For å følge lagenes stratigrafiske sammensetning fra de lavest beliggende delene av undersøkelsesområdet mot toppen av daldraget ble det etablert en sør – nord orientert sjakt i 98-99y/106-120y. Fra denne ble det rensert opp og dokumentert 3 lengre profiler (profil nr. 2, 3, og 4). For å dokumentere situasjonen i senteret av det mesolittiske aktivitetsområdet ble det i tillegg dokumentert en øst - vest orientert profil i 91-94x/115y (profil 1). Undersøkelsene av struktur 9 og 4 tok utgangspunkt i egne profiler og sjakter som beskrives mer i detalj ved gjennomgangen av disse strukturene.

Alle enheter ble vannsåldet i 4mm netting. For å fange opp finfraksjonert materiale og for å påvise aktivitetsområder, ble store deler av strandgrusen i tillegg såldet gjennom 2mm netting. Toppen av nye mekaniske og stratigrafiske lag ble nivellert og dokumentert på egne tegninger. Toppen av alle lag ble tegnet i 1:20, nivellert og fotodokumentert. Ved undersøkelsene i 2002 ble prosjektets dokumentasjonsskjema anvendt for hvert mekaniske lag i hver kvadratmetersrute.

De fleste profiler er tegnet i 1:10. På profilene er uttakssted til jord og pollenprøver avmerket. I det mesolittiske området og i tuft 9 var kullmengden så liten og rullesteinsmassene så tørre og grovsorterte at det ikke var mulig å hente ut gode trekullprøver fra profilene. Fra disse områdene er samtlige trekullprøver tatt fra plan og avmerket og vurdert på plantegninger og egne skjema.

Til sammen ble det tegnet 54 profil- og plantegninger, derav 47 fra den mesolittiske lokaliteten, fire av tuft 9 og tre fra struktur 4.

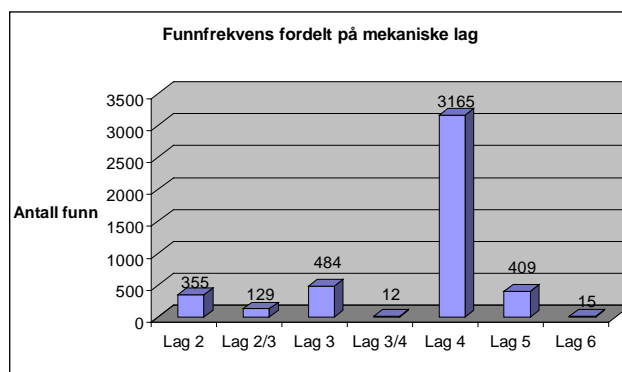
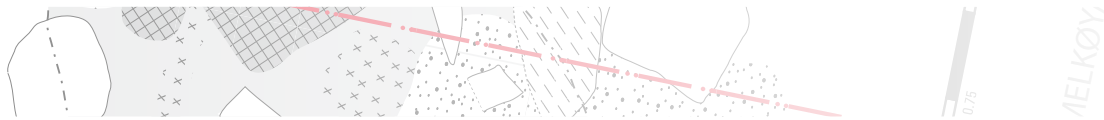


Fig. 3.11 Sundfjæra Midtre. Funnfrekvens fordelt på mekaniske lag. Grafikk: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Stratigrafi

Etter fjerning av topp- og bunntorva (lag 0 og lag 1) bestod lagsammensetningen av 4 naturavsatte lag (tabell 3.1 og 3.2). Nedenfor drøftes stratigrafien i området, relasjonen til de mekaniske lagene og funnernes tilhørighet i forhold til disse (fig. 3.10 og 3.11). I neste delkapittel vurderes faseinndelinger med utgangspunkt i funn, ¹⁴C- dateringer fra lagene og det lokale strandforskyvningsforløpet.

Lag 2 bestod av toppen av den gamle rullesteinsstranda,



Tabell 3.1 Sundfjæra Midtre. Stratigrafiske lag, definisjoner og relasjoner

Lag	Tykkelse cm	Mekanisk lag	Farge	Definisjon	Type akkumulasjon	Topp str.	Fase
0	20-45		Brun	Ren torv	Vekstlag		
1	10	1	Brun	Kompakt siltholdig torv blandet med spredte rullestein, flekker med sot og trekull			YSTA
2	10-30	2	Grå-brun	Tørr grovsortert rullestein, i toppen stedvis blandet med skjørbrænte- og vitrede stein og spredte trekullbiter	Rullesteinsstrand	4, 9	YSTA, ESTA
3	5-15	2/3, 3, 3/4	Mørk-brun	Humus og siltholdig rullesteinsmasser	Nedbutt, omdannet torv		YSTA-ESTA
4	10-30	4, 5, 6, 7	Brun/ rød-brun	Kompakt sand- og grusblandet rullesteinsmasser i topp, under mer kompakt og anrikt av jernutfelling	Rullestrandmasser fra før tapes maksimum		ESTA

Tabell 3.2 Sundfjæra Midtre. Dateringer og felt Ts11416

Laboratorie nr	Struktur/felt	Kontekst/funksjon	Lag	Koordinat	Tegning nr.	Ukalibrert	Kalibrert 2 sigma
Wk 10734	Mesofelt	Ildsted under stein	2	97x/121y		4505±89 BP	3500-2900
Wk 10735	Mesofelt	Under stein	2	96x/119y		4681± 58BP	3640-3350
Wk 10736	Mesofelt	Under stein	3	99x/120y		7672±59 BP	6640-6420
Wk 10737	Mesofelt	Under stein	3	92x/116y		7323±59 BP	6350-6020
Wk 10992	Mesofelt	Under stein	4	91X/114y	30	5007±50 BP	3950-3660
Wk 10993	Mesofelt	Under stein	4	93x/115y	30	5343±50 BP	4330-4000
Wk 10994	Mesofelt	Under stein	4	95x/114y	30	5509±66 BP	4500-4220
Wk 10995	Struktur 9	Ildsted str.2	2	97X/109y	27	4919±54 BP	3910-3540

som befant seg under de tykke torvmassene definert som lag 0 og lag 1. Lag 2 ble fremrenset under flateavdekkingen. Foruten i nærområdene til tuft 9 og struktur 4 var det lite trekull og skjørbrænte stein i toppen av disse massene. I det mesolittiske området ble det dokumentert en liten ansamling med trekull og skjørbrænte stein i 97x121y som kan representere et

mulig ildsted. Utover en liten andel med sand og grus i toppen bestod laget av 20-40cm tykke tørre masser av knyttnevestore og større rullestein. Laget er trolig avsatt som en følge av bølgeaktivitet. Mest sannsynlig dreier det seg om en eller flere stormvoller som en gang i tiden rundt tapes maksimum eller noe før har blitt brutt og avsatt over store deler av Sundfjæra Midtre.



Fig. 3.12 Sundfjæra Midtre. Graving av lag 4, tilsvarende aktivitetsflaten på lokaliteten. Ts11417 og Ts11438 i bakgrunnen. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet



Fig.3.13 Sundfjæra Midtre. Etter ferdiggraving av "meso feltet", sett mot nord. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Andelen med finere løsmasser var så liten at hele lag 2 ble fjernet i et mekanisk lag tilvarende mekanisk lag 2. I toppen av rullesteinsstranda ble det funnet en enegget skiferkniv, mens de underliggende massene inneholdt elementer fra både eldre og yngre steinalder. Totalt ble det gjort 355 funn.

Lag 3 avtegnet seg som et brunt humusholdig 5-15cm tykt sjikt blandet med store rullestein, med spredte trekullbiter. I felt ble laget tolket som en nedbrutt eldre markoverflate som var sterkt forstyrret og omrotet i forbindelse med bølgeaktivitet.

Laget ble fjernet i 3 mekaniske lag. Lag 2/3 og 3/4 representerer opprensingslag for å isolere funn i de under- og overliggende strandmassene, mens mekanisk lag 3 samsvarer med stratigrafisk lag 3. Fordelt på mekaniske lag ble det gjort henholdsvis 129 funn i lag 2/3, 484 funn i lag 3 og 12 funn i lag 3/4. Med utgangspunkt i at lag 3 er langt tynnere enn overliggende lag 2, representerer total funnmengde på 625 en sterk økning i funnfrekvensen.

Lag 4 avtegnet seg som grus og sandblanda rullesteinsmasser tolket som eldre strandsedimenter. Laget ble mer kompakt, mørkere og jernanrikt nedover i massene. Helt i bunnen var det en større andel av fin sand og silt.

Mekanisk lag 4 samsvarer med topp av



Fig. 3.14 Sundfjæra Midtre. Graving av lag 4, merk de tykke avsetningene rullesteinsstrand som dekker laget. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

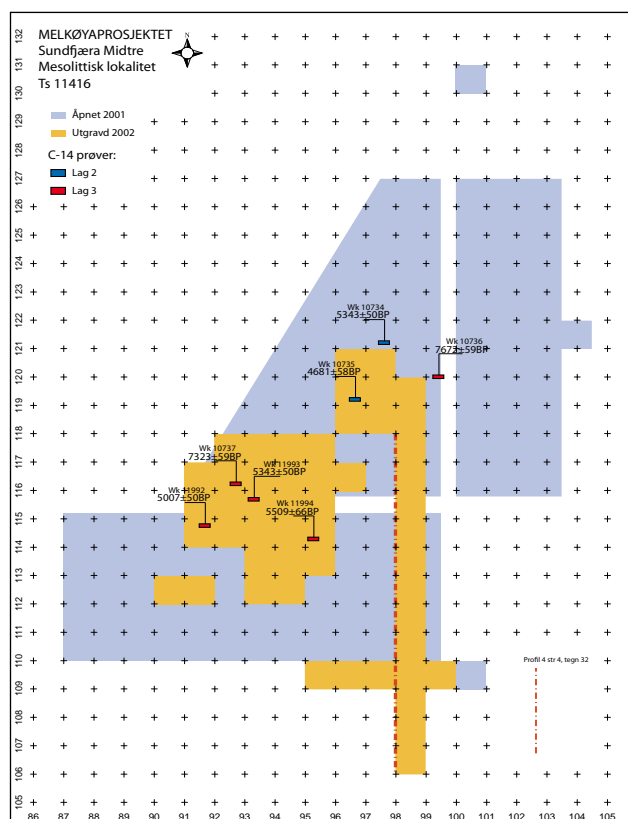


Fig. 3.15 Sundfjæra Midtre. Mesofeltet, profiler og dateringer. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

stratigrafisk lag 4 og representerer trolig relativt uforstyrrede masser fra overflaten til rullesteinsstranda før tapes (fig. 3.12 og 3.13). 3165 funn viser at det er en klar relasjon mellom dette nivået og den forhistoriske aktivitetsflaten.

Mekanisk lag 5 stammer fra antatt uforstyrrede underliggende jernanrikede masser mens mekanisk lag 6 er fra overgangen mellom disse massene og de mer grålige underliggende strandgruslagene. Til sammen ble det gjort 414 funn i lag 5 mens det kun ble funnet 15 objekter i mekanisk lag 6. For å sikre at en hadde nådd steril undergrunn ble det i tillegg gravd et lag 7, som var funntomt.

Faser, strandforskyvning og ¹⁴C-dateringer

Tolkningen av de stratigrafiske lagene og den vertikale funnfrekvensen danner et grunnlag for å grovinndele området i to hovedfaser; en i toppen av rullesteinstranda og en som kan tilskrives nivåene under lag 3. Nedenfor drøftes faser og faseinndeling i lys av stratigrafiske forhold, en vurdering av strandforskyvningsforløpet i området samt analyserte ¹⁴C prøver (fig. 3.15). En mer presis vurdering av det innsamlede mesolittiske funnmaterialets alder gjøres etter gjennomgangen av gjenstandsmaterialet.

Fase I

Funnet av en enegget skiferkniv i toppen av rullesteinsstranda kan relateres til aktivitet i yngre steinalder. Dette bekreftes gjennom ¹⁴C-dateringer, der det mulige ildstedet nord i feltet dateres til midten av periode II, mens ildstedet i struktur 9 kan knyttes til aktiviteter i begynnelsen av periode II. Totalt dreier det seg om en svært liten funnmengde, og det er ikke påvist funnkonsentrasjoner eller aktivitetsområder fra denne fasen.

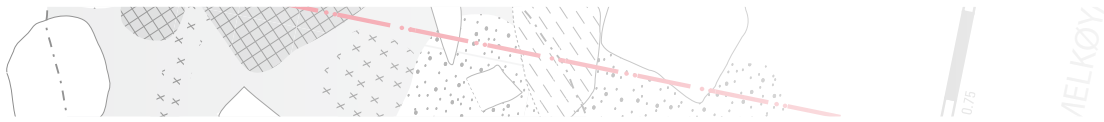
De underliggende massene består både av elementer fra eldre og yngre steinalder. Trekullet som ble datert i midten av laget til 4681±58 BP (Wk10735) er trolig sekundært avsatt i forbindelse med aktiviteter i toppen av rullesteinsmassene.

Fase II

To dateringer fra det mulige delvis brutte og omdannede torvlaget lag 3, ga henholdsvis 7672±59 BP (Wk10736) og 7323±59 BP (Wk10737), mens tre dateringer fra det underliggende lag 4 gav henholdsvis 5007±66BP (Wk11992), 5343±50BP (Wk11993) og 5509±66BP (Wk11994). De tre sistnevnte dateringene er åpenbart for unge. Med utgangspunkt i at lag 3 var til dels brutt, og at de overliggende rullesteinsmassene representert ved lag 2 var svært permeable, kan disse dateringene trolig relateres til fjernttransport av trekull fra toppen av rullesteinsstranda. De to eldste dateringene er derimot trolig mer relevante i forhold til når torvlaget ble dekt av strandmasser. Under drøftes derfor strandforskyvningsforløpet i området mer grundig.

I strandforskyvningsprogrammet SEALEV (Møller 1997) vil tapes maksimum i Melkøya-området (isobase 12) ligge rundt 15 moh, mens regresjonsminimumet er satt rundt 11 moh. Dateringene til tapes maksimum forventes å ligge rundt 5500 BP mens regresjonsminimumet ligger rundt 7800 BP. I henhold til programmet var lokaliteten strandbundet rundt 9700 BP.

SEALEV bygger ikke på lokale studier, men ekstrapolering fra isobaselinjer. Følgelig bør det regnes noen meter usikkerhet i begge retninger (Møller pers. kom.). Lokale studier fra Slettnes underbygger at programmet bør brukes med noe forsiktighet (Bjelvin et.al. 1993, Hesjedal



et.al. 1996). På Slettnes viser det seg at tapes maksimum trolig bør settes noe lengre tilbake i tid enn det som indikeres gjennom SEALEV (Hesjedal et.al. 1996.19-21), noe som for øvrig også vil passe bedre med resultatene fra Melkøya.

Uavhengig av mindre justeringer av kurven er det i denne sammenhengen viktig å merke seg at havnivået er mer eller mindre på samme nivå gjennom det meste av atlantisk tid. Foran den mesolittiske lokaliteten må det derfor i løpet av dette tidsrommet ha bygd seg opp kraftige strandvoller i den slakke rullesteinsstranda. Ved mindre transgresjoner, eller kraftige "hundreårsstormer", har vollene trolig blitt brutt slik at toppen av den gamle rullesteinsstranda har blitt overleiret med mektige rullesteinsmasser, representert ved lag 2.

Det synes derfor rimelig at lag 3 ble dekt av masser en gang rundt 7500 BP. I forbindelse med denne eller disse hendelsene har et eldre og underliggende funnførende nivå blitt delvis brutt og omrotet. Den vertikale funnfordelingen viser likevel at massene med hovedfunnmengden var relativt uberørt av prosessene i strandsonen. Lag 4 tolkes dermed som en mer sikker kontekst enn de overliggende lag 2 og 3.

Basert på den stratigrafiske situasjonen kan en ikke utelukke innblanding fra senere faser. Som helhet fremstår imidlertid materialet som svært homogent, og det er flere forhold som tilsier at materialet kun representerer en bosetningsfase (se også Thuestad 2005). Horisontalt er funnene avgrenset til et mellom 40-50m² stort område med tre veldefinerte ansamlinger samt en mindre konsentrasjon lengre mot øst. Kun en marginal del av materialet er funnet utenfor dette området. Det er også etablert en svært god korrelasjon mellom spredningen av større avslag og mikroavfall, og mellom kjernematerialet og flekke- og avlagsmaterialet, og mellom gjenstander og avfall (fig. 3.16).

Stratigrafien i området sammen med funnernes vertikale og horisontale spredning underbygger at vi her har en overleiret, og delvis redeponert, men likevel velbevart og homogen enhet knyttet til lag 4. Følgelig representerer dateringen av lag 3 til rundt 7500 BP *terminus ante quem* for de mesolittiske aktivitetsområdene. Simulert strandforskyvningskurve angir at lokaliteten var strandbundet rundt 9700 BP, og med de usikkerhetsfaktorer som er angitt over kan denne aksepteres.

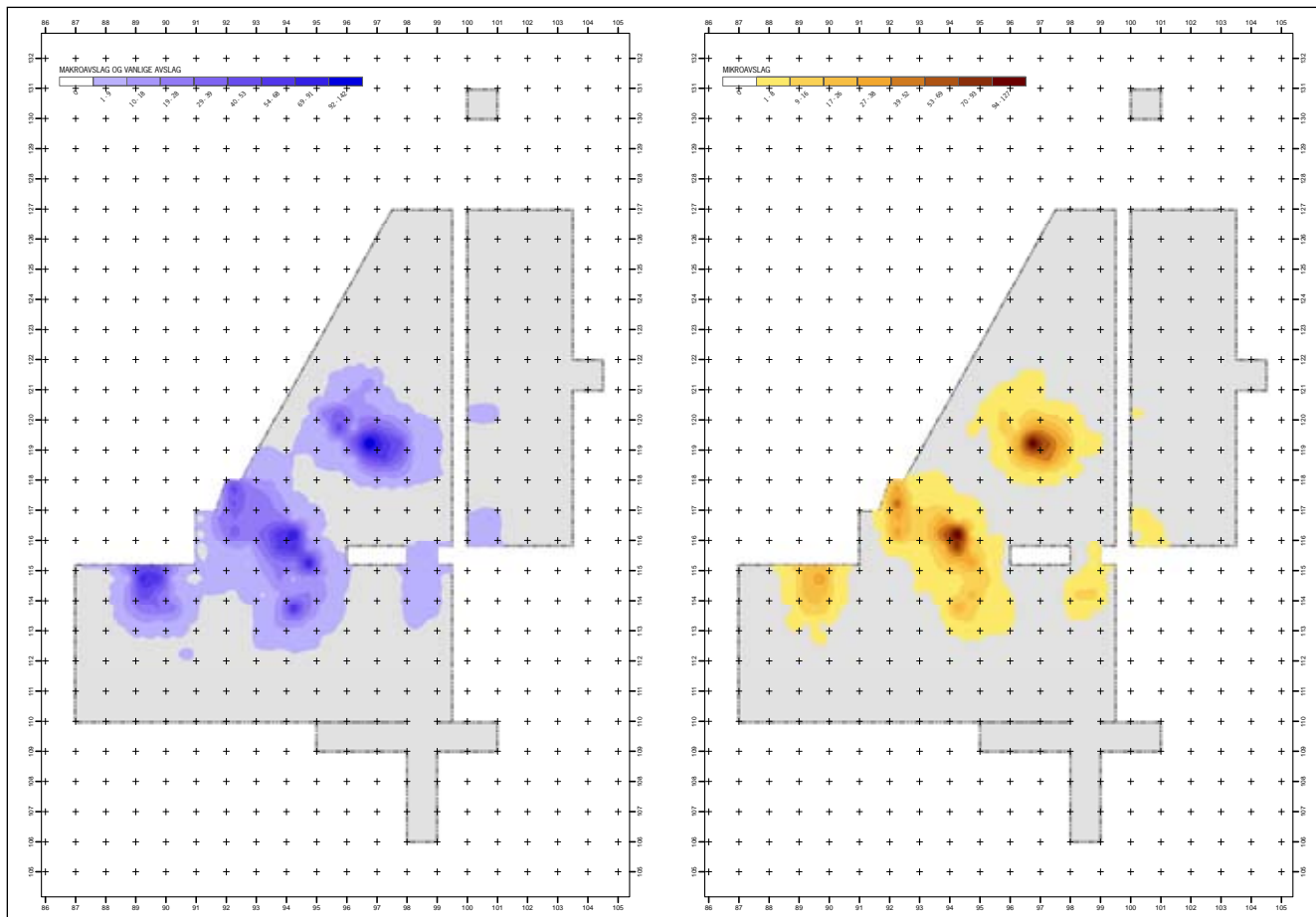


Fig. 3.16 Sundfjæra. Distribusjon makro og vanlige avslag (til venstre) og mikroavslag (høyre). Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Funnmaterialet

Det totale materialet består av 4575 funn, av dette utgjør 241 (5,3 %) sekundært bearbejdede gjenstander, 42 er kjerner (0,9 %), mens 4292 (93,8 %) kan karakteriseres som produksjons- og modifikasjonsavfall (avslag, splinter, flekker, ryggflekker, plattformavslag, kantavslag etter skiveøksproduksjon m.m.) (tabell 3.3, fig. 3.17, 3.18, 3.19, 3.20 og 3.21). Gjennomgående har materialet en høy fragmenteringsgrad med en stor andel av ubestemte fragmenter og ulike former for modifiserte redskap.

Foruten en svært liten andel med skifer (0,5 %) er råstoffene gjennomgående av harde og finkornede bergarter. Totalt er det dokumentert 31 ulike råmaterialer (se figur). Ser vi nærmere på råstoffordelingen ser vi at et mindre antall dominerer (fig. 3.20). Nærmere halvparten (47,8 %) er fremstilt i en finkornet svart chert (chfsv), en fjerdedel (24,5 %) er i en lys båndet kvartsitt (kafsh), deretter følger finbåndet kvarts (kvfmh 6,1 %), bergkrystall (4,2 %), fin grå chert (chfgr II 2,9 %), ulike

flintvarianter (2,7 %), øvrige varianter av fin kvartsitt (2,5 %) samt et mindre antall av øvrige råstoff i chert, kvarts, sandstein og bergart. Råstoffvariasjonen vitner om kontaktlinjer over store deler av Vest-Finnmark. Det er også verdt å merke seg den relativt høye andelen flint som vitner om relasjoner mot Troms og Nordland. Nedenfor gis en nærmere presentasjon av de ulike funnkategoriene. Først presenteres materiale fra yngre steinalder, deretter følger de mesolittiske funnene.

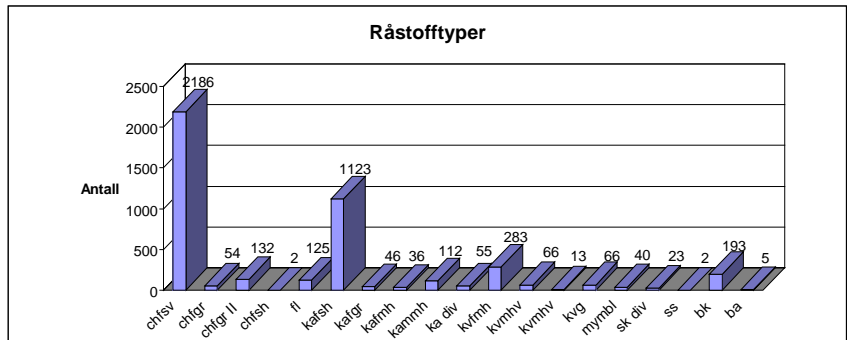
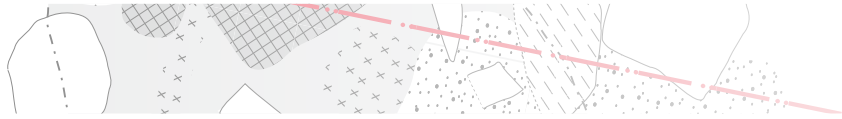


Fig. 3.17 Sundfjæra Midtre. Fordeling av de vanligste råstofftyper "meso lokalitet".
Grafikk: Melkøya-prosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Tabell 3.3 Sundfjæra Midtre. Funntabell "meso området".

11416 Meso		Kvartsitt	Kvarts	Chert	Skifer	Mylonitt	Bergart	Bergkrystall	Flint	Andre	Sum
01.1.1	Makroflekker	21	4	27		1			1		54
01.1.2	Vanlige flekker	34	3	39				3			79
01.1.3	Mikroflekker	36	7	33				6	1		83
01.2.1	Makroavslag	13	6	8	5	4	3			2	41
01.2.2	Vanlige avslag	710	271	1198	14	26	1	124	81	8	2433
01.2.3	Mikroavslag	434	123	835	1	7		42	28	1	1471
01.2.4	Splinter	5		5				2			12
01.3.2.1	Ryggflekker			3							3
01.3.2.2	Plattformavslag	9		11				1			21
01.3.2.3	Kjernefragmenter	2		1							3
01.3.4	Flekkelignende avslag	26	5	27		1		1	3	1	64
01.3.5	Stikkelavspaltning	1	2	7							10
01.3.6	Sideavspaltning			12							12
02.2	Kjerner med to plattformer	1		4							5
02.3	Bipolar kjerner	4		6				4	4		18
02.4	Uregelmessige kjerner	3		2				1			6
02.5	Andre kjerner	2	1	4				2			9
02.6	Kjernefragmenter	6		3	1			1			11
04.1.1	Skiveøks									1	1
08.1	Enegette kniver				1						1
10.1	Enegette spisser	1		1							2
10.3	Slätte tangespisser	4		9					1		15
10.9.1	Drillspisser	1		3							4
11.1	Lansettmikrolitter	2		5							7
11.2	Trekantmikrolitter			1							1
11.3	Andre mikrolitter			1					1		2
11.4	Mikrostikler	4		3				1			8
12	Skrapere	2		6				2			10
13	Retusjerte stykker	50	2	119				3	4		178
15.	Stikler	4	1	3							8
17.2.1	Knakkesteiner		3								3
17.2.2	Amboltstein						1				1
	Sum	1374	428	2376	22	39	5	194	123	13	4575



0,75

MELKØY

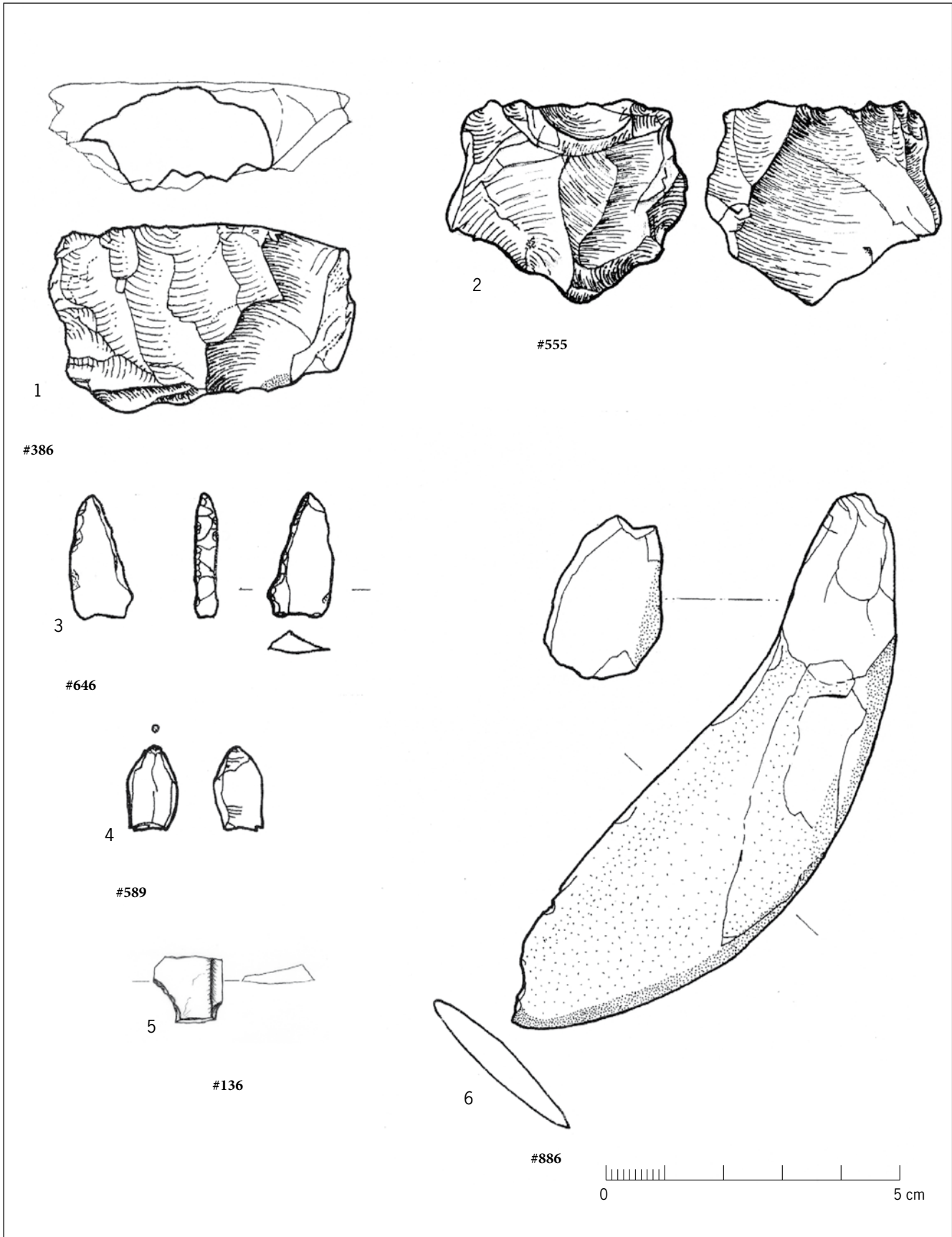


Fig. 3.18 Sundfjæra Midtre. Tegnede gjenstander fra "meso området". 1. Ensidig kjerne med to plattformer, 2. Andre kjerner, 3. Fragment lansettmikrolitt, 4. Mulig mikrostikkel i bergkrySTALL, 5. Tange mikrostikkel, 6. Eneggja skiferkniv. Tegning: Andrea Balbo©Tromsø Museum Universitetsmuseet

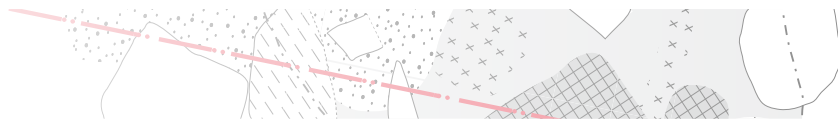
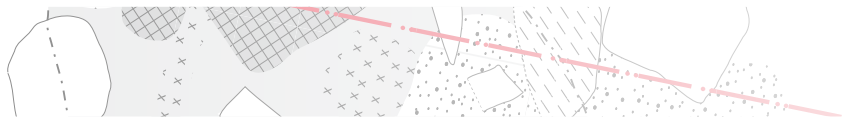


Fig. 3.19 Sundfjæra Midtre. Projektiler og projektilfragmenter, fra "meso området". 1. Eneggapil, 2-3, 5-7, 12. Tangepiler, 16. Oddfragment, 17-19. Tangefragmenter, 8-10. Drillspisser, 11. Mikrolitt, 4, 13-15. Lansettmikrolitter. Foto: Adnan Içagic©Tromsø Museum Universitetsmuseet



0,75

MELKØY

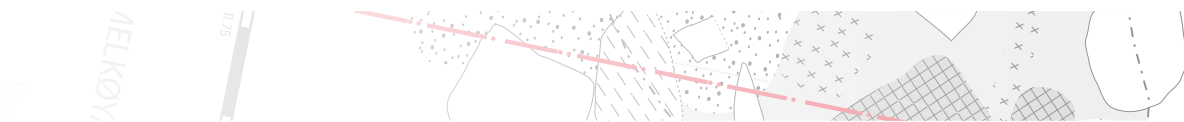
50



Fig. 3.20 Sundfjæra Midtre. 1-2. Knakkesteiner, 3. Eneegga smalblada kniv, 4. Skiveøks. Foto: Adnan Icgagic©Tromsø Museum Universitetsmuseet



Fig. 3.21 Sundfjæra Midtre. 1-2. "Uregelmessige" flekker med retusj, 3-6. Fragmenter av "uregelmessige" flekker, 7-8. Kjerner med to plattformar, 9. Tangemikrostikkel, 10. Mikrostikkel. Foto: Adnan Icgagic©Tromsø Museum Universitetsmuseet



Skiferobjekter

Funnmaterialet i skifer består av 20 avslag, et kanthugd stykke i grønn skifer, som trolig representerer et ødelagt forarbeid til en større gjenstand samt en enegget skiferkniv. Kniven er av en smalbladet variant. Vinkel mellom skaft og blad er stor slik at den nærmer seg asymmetriske tveeggede kniver. Lengden er 10,5cm og den ser ikke ut til å være redusert gjennom bruk. Foruten to sekundære skader, en avskalling ved skaftenden, og et mindre parti som er brukket av i spissenden, er kniven inntakt med fine skarpe egglinjer.

Det ble ikke funnet øvrige objekter i direkte sammenheng med kniven. Funnområdet er langt unna yngre steinalders aktivitetsområder og tufter. Fravær av slitasjeskader indikerer at den heller ikke kan knyttes til funksjonelle aktiviteter i området. Dette kan indikere at kniven representerer en form for intensjonell nedleggelse, for eksempel et rituelt depot.

Avfall

Til sammen ble det funnet 3956 avslag, noe som tilsvarer 86,5 % av funnmaterialet. Av dette er 40 makroavslag (0,9 %), 2433 er vanlige avslag (53,1 %), mens 1483 kan karakteriseres som mikroavslag og splinter (32,4 %).

Det er til sammen funnet 216 ubearbeidde flekker og 64 flekkelignende avslag. Det er ikke påvist regulære mikroflekker eller øvrige jevne flekker med parallelle rygglinjer. Av de regulære flekkene representerer 54 makroflekker, 79 er vanlige flekker, mens 83 er mikroflekker. Det meste av flekkematerialet er fragmentert, noe som indikerer at en stor andel har blitt bearbeidet videre som redskap. I tillegg til disse kommer 35 retusjerte flekker, derav 12 makro-, 12 vanlige og fire mikroflekker. Flekkematerialet framstår som svært homogent der de fleste kan omtales som uregelmessige. Hele flekker er utpreget tynne, med en liten definert plattformrest i proksimalenden. Jevnt over sees det en omhyggelig trimming av plattformkanten. Dette er karakteristisk for flekker tildannet med direkte slagteknikk trolig fra ensidige kjerner med en eller to plattformer. Materialet viser at flekkene både er tildannet med myk hammer (gevir) og med slagstein.

Variasjonen i flekkestørrelse har trolig sammenheng med utnyttelsesgraden av råstoffene, samt kvaliteter ved de ulike råstofftypene. Dette illustrerer en del av problemene som kan oppstå dersom en legger for stor vekt på metriske versus mer kvalitative variabler (Kutschera 1999).

Gruppen modifikasjonsavfall består av tre ryggflekker og 21 tolket som plattformavslag. Det er videre utskilt 12 brede vingeformede avslag i svart chert tolket som kantavslag i forbindelse med fremstilling av skiveøkser. Det er ikke gjenfunnet noen skiveøkser i svart chert i funnmaterialet, noe som kan tas som en sterk indikasjon

på at denne/disse ble tatt med da en forlot stedet.

Kjerner

Utover ensidig kjerner med en eller to motstående plattformer, er det ikke påvist intakte flekkkjerner i materialet. Kjernene domineres av uregelmessige små endestykker i form av rundknuter/diskosformede kjerner med en eller flere plattformrester (22 stykker). Av kjernene med intakte plattformrester har en relativt stor andel av plattformene spiss vinkel. En stor andel av kjernene er bipolare (18 stykker), flere av disse fremstår som omdannede ensidige kjerner. Det store antallet med knuter og bipolare kjerner, sammen med fragmenteringsgraden av avfallsmaterialet, viser til maksimal utnyttelse av råstoffene.

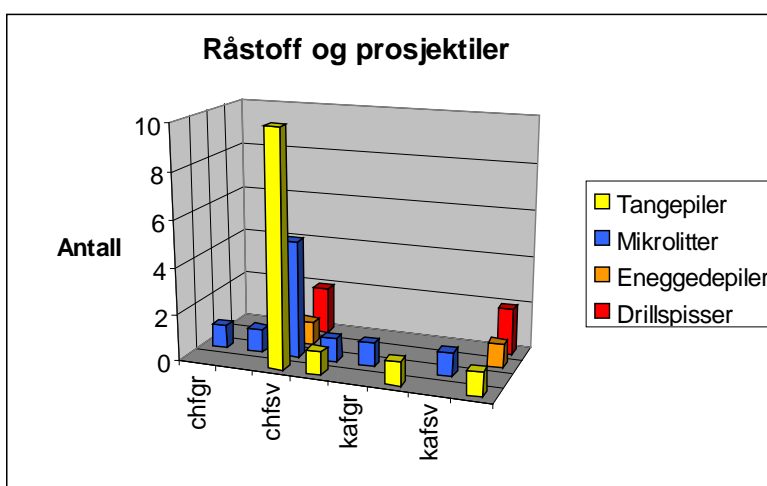


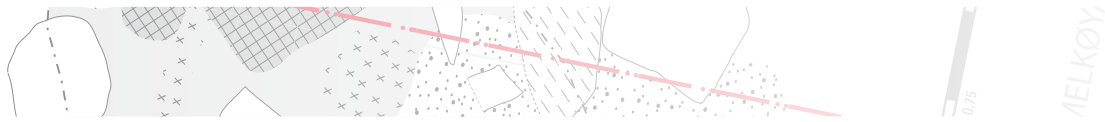
Fig. 3.22 Sundfjæra Midtre. Prosjektiler og råstoff. Grafikk: Melkøya-prosjektet © Tromsø Museum Universitetsmuseet

Prosjektiler

Det finnes 31 hele og fragmenterte spisser og mikrolitter i ulike råstoff (fig. 3.22). Samtlige av spissene er mindre enn 4cm lange. Gruppen utgjøres både av fragmenter og hele prosjektiler. Fragmentene har vært vanskelige å typebestemme, slik at det er usikkert hvorvidt de representerer mikrolittfragmenter eller fragmenter av tangespisser.

Pilspisser er den største gruppen med 15 tangepiler og to eneggede spisser. Pilene er små, de fleste har fint retusjert tosidig tange, mens odden er lagt både i distal (4 stykker) og proksimalenden (5 stykker). Både eksemplarer med naturlig odd, etterretusjert mikrostikkel fasett og dyp tverr skråretusj finnes. I form og teknikk har tangepilene klare paralleller i såkalte "Ahrensburgpiler" (jf. Fuglestedt 2001:74-90, Waraas 2001).

Mikrolittene er til dels i mindre fragmenter der noen kan være feilklassifiserte tangepiler. Gruppen består av syv enkle lansetter, to ubestembare fragmenter og en liten bred atypisk likebeinet trekant. Den minste



prosjektgruppen består av fire små (under 2cm) spisser med tosidig, kraftig og steil sideretusj klassifisert som drillspisser eller såkalte høgnipenspisser.

Totalt er det funnet åtte mikrostikler, der fire av disse framstår som relativt usikre. Funn av en, muligens to, doble tangemikrostikler vitner om at tangen på noen av pilene er fremstilt ved mikrostikkelteknikk.

Lokaliseringen til Melkøya tilsier at prosjektilene i hovedsak kan relateres til jakt på sel og småhval fremfor landdyr som rein eller småvilt. Materialet består både av emner til prosjektiler, ferdige piler, mindre fragmenter og prosjektiler med skuddskader. Følgelig har lokaliteten både vært tilvirkningssted for pilene, men også et sted der en har tatt viltet tilbake, vedlikeholdt og reparert jaktutstyret.

Skrapere, retusjerte stykker og stikler

Til sammen er det 188 retusjerte stykker i et vidt spekter av råstoff. 10 kan karakteriseres som mulige skrapere, mens de øvrige omtales som retusjerte stykker. Til sammen er retusj gjort på 152 avslag og 36 flekker (derav 12 makro-, 12 vanlige og fire mikroflekker, og en flekkeskraper). Retusjens plassering varierer. Kategorien retusjerte stykker fordeler seg på følgende sett: 12 avslag har konveks retusj, 13 har konkav retusj, 54 har rett retusj, tre har bølgete retusj, mens 60 har annen retusj. Av flekkene har 28 annen retusj, en har skrå enderetusj, en har rett enderetusj, en konveks retusj, mens tre representerer flekkekniver.

Retusjen varierer mellom grovere og finere retusj. Tildels har det vært vanskelig å avgjøre hvorvidt den er avsatt som en følge av hard bruk og/eller intensjonell retusjering. En del av flekkene samt noen av de retusjerte avslagene representerer trolig forarbeid til redskap.

Stiklene utgjør en liten gruppe fordelt på åtte eksemplarer i ulike råstoff. Syv av disse karakteriseres som kantstikler. Det siste eksemplaret ser ut til å være laget på en mikrostikkel, der den retusjerte kanten har dannet plattform for stikkelslaget.

Samlet vitner dette materialet om differensierte aktiviteter, knyttet til arbeid i en rekke ulike hardere og mykere råstoff.

Øvrige gjenstander

Denne kategorien utgjøres av en uregelmessig liten skiveøks i vitret grønn bergart, tre knakkesteiner og en stein med knusespor, trolig som en følge av at den har vært benyttet som amboltstein ved bruk av bipolar teknikk. Sammen med de tidligere nevnte kantavslagene knyttet til produksjon eller modifisering av skiveøkser, vitner den hele øksen om at skiveøkser har inngått i det lokale redskapsrepertoaret. Funksjonelt knyttes ofte skiveøkser til arbeid i tre, men det har også vist til at de kan ha vært anvendt i forbindelse med slakt av sjøpattedyr (Bang Andersen 2003:13).

Funnspredning og aktivitetsområder

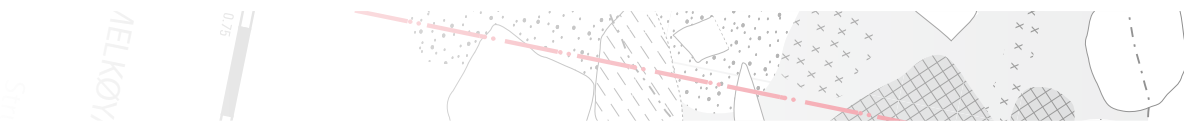
Horisontalt er funnene avgrenset til et mellom 40-50m² stort område av rullesteinstranda. De sentrale funnområdene ligger tett inntil bergryggen som markerer lokalitetens avgrensning videre vestover. Distribusjonskartene viser at materialet er funnet i tre veldefinerte ansamlinger samt en mindre konsentrasjon lengre mot øst. Hovedområdene framstår som totalundersøkte. Grunnet profiler er sannsynligvis ikke det østre områdets totale romlige utbredelse dekket. Funnmengden i dette området er svært liten. Det framstår derfor ikke som rimelig at eventuelle funn fra disse profilene ville ha fått følger for tolkningene av lokaliteten. I bunnen av rullesteinstranda ble det tett inntil flere av funnkonsentrasjonene dokumentert større jordfaste stein som kan ha fungert som sitteplasser i forbindelse med aktivitetene som har pågått. Det er ikke påvist rydda flater, ildsteder eller øvrige anleggspor.

De fleste av funnene er dokumentert i sammenheng med de to største og mest sentrale funnkonsentrasjonene i 91-95x/112-119y og 94-98x/118-121y, et noe mindre antall ble funnet i området 88-91x/113115y, mens funnmengdene er betraktelig lavere og funnsammensetningen mer begrenset innenfor 98x/11-116y. Det er en svært god korrelasjon mellom spredningen av større avslag og mikroavfall, og mellom kjernematerialet og flekke- og avslagsmaterialet (fig. 3.23). Av råstoffdistribusjonen fremgår det at de ulike råmaterialene fordeler seg relativt likt innenfor de fire funnområdene (fig. 3.24).

Disse mønstrene er sannsynligvis et resultat av at funnansamlingene representerer steder etter produksjon og vedlikehold av littisk gjenstandsmateriale. Det morfologiske gjenstandsmaterialet framstår som noe mer spredt enn avfallsmaterialet. Overordnet viser de likevel til en romlig tilknytning til de samme fire hovedområdene. Ansamlingene representerer dermed trolig forhistoriske aktivitetsområder. Med utgangspunkt i en finere romlig analyse deler Thuestad de to sentrale aktivitetsområdene inn i flere separate aktivitetssoner (Thuestad 2005).

Datering

Materialet fra det mesolittiske aktivitetsområdet er dominert av typer karakteristisk for fase 1 av eldre steinalder i Nord-Norge tilsvarende 9500-8000 f. Kr (10 000-9000 BP). Fasedefinerende er små tangespisser, eneggede spisser, flekkekniver og skiveøkser. Teknologien er basert på flekker og avslag. Ulike varianter av rundkjerner og bipolare kjerner fremheves som de vanligste kjerneformene. Råstoffvariasjonen er stor, men karakteriseres av finkornede bergarter (Woodman 1993, Olsen 1994, Hesjedal et.al. 1996). Få boplasser er ¹⁴C-daterte, men det er flere interessante paralleller mellom materialet på Melkøya og sjaktene A og B på Slettnes felt



VII datert til 9610±80 BP. Slettnesmaterialet domineres i likhet med Melkøymaterialet av enkle små tangepiler, uregelmessige kjerner og rundkjerner og et mindre antall stikler, flekkekniver og retusjerte avslag (Hesjedal et.al. 1996:140-141). Det er for øvrig interessant at det i forbindelse med gravingen av sjakt A ble dokumentert en større andel funn et stykke ned i strandgrusen enn i toppen av laget (ibid. 138).

Det preboreale boplassmaterialet fra Finnmark fremheves som svært homogent. Det største skillet i forhold til preboreale boplasser fra Midt-Troms og videre sørover til Midt-Norge og Vestlandet er den store råstoffvariasjonen. Der flint dominerer lengre sør er den nærmest fraværende på tidlige lokaliteter i det nordligste av Norge (Olsen 1994, Hesjedal et.al. 1996:197). Det har også vært poengtert at det eksisterer teknologiske forskjeller i materialet. Det er særlig fremhevet at mens bipolare kjerner allerede opptrer på de tidligste lokalitetene i Finnmark så mangler disse på preboreale boplasser lengre sør i Norge (Olsen 1994:29-30, Hesjedal et.al. 1996:164). Nyere data viser imidlertid at dette ikke er riktig. Både i Vest-Norge og på Østlandet er det nå dokumentert flere preboreale boplasser med bipolare reduksjonsteknikker og bipolare kjerner (Waraas 2001:56, Bang Andersen 2003:13, Matsumoto 2004:54-59).

Det er ikke foretatt mer inngående kvalitative og typologiske analyser av det preboreale materialet som foreligger fra Finnmark. Men resultatene fra boplassområdet fra Melkøya viser flere tilknytningspunkter til det preboreale materialet lengre sør. Uregulære flekker produsert i direkte myk slagteknikk knyttes i Sør-Norge og Nord-Europa for øvrig, til preboreal tid (Kutschera 2001, Fuglestedt 2001:69, Bang Andersen 2003:13). Til samme periode hører skiveøkser, eneggede piler og tangepiler, enkle lansettmikrolitter og små drillspisser (Waraas 2001, Fuglestedt 2001, Bang Andersen 2003, Bjerck 2006). Det har vært hevdet at det er visse kronologiske tendenser i spissmaterialet. "Ahrensburgspisser" ser ut til å være karakteristisk før 9500 BP, mens enkle lansetter ser kvalitativt til å bli dominerende etter 9500 BP (Waraas 2001, Fuglestedt 2001, Bang Andersen 2003). Det mangler data på hvorvidt denne tendensen også kan overføres til Nord-Norge, men det er likevel interessant at det er funnet 15 ulike typer av tangepiler på Slettnes VII, datert 9600 BP, men ingen mikrolitter (Hesjedal et.al 1996).

Den stratigrafiske situasjonen i øvre deler av Sundfjæra Midtre, med delvis omrotede masser, gjør at man ikke kan utelukke en innblanding fra flere perioder. I de lavereliggende områdene sørøst for lokaliteten er det dokumentert relativt omfattende funnmengder i transgrederte masser. Dateringen til disse funnene er usikker. Basert på strandlinjer og typologi kan de relateres til hele tidsrommet fra sen preborealtid til og med tidlig atlantisk tid, trolig med et tyngdepunkt i første halvdel av dette tidsrommet. Som tidligere nevnt kan en slik innblanding ikke være særlig omfangsrik, og må i tilfelle være enkeltfunn. De eneste typologisk fremmedelementene er de langt senere skiferfunnene. Materialet fra det mesolittiske området knyttes dermed til aktivitet i preboreal tid tilsvarende fase 1 av eldre steinalder.

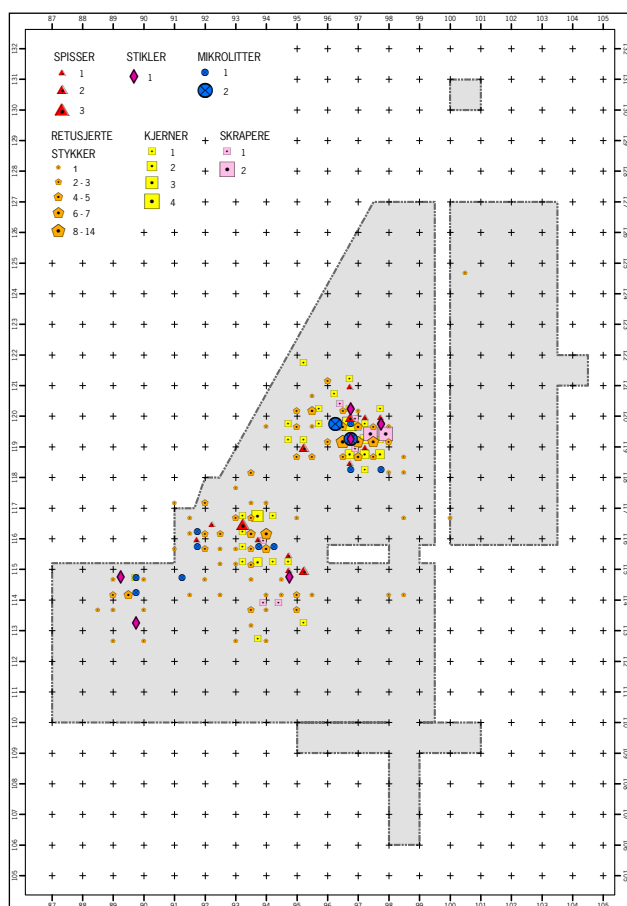
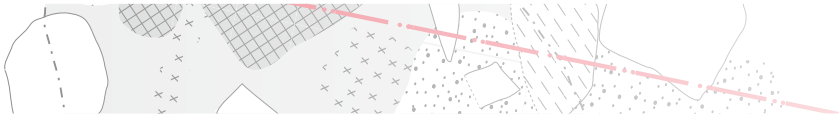


Fig. 3.23 Sundfjæra Midtre. Distribusjon av hovedkategorier gjenstander på "meso" lokaliteten. Grafikk: Melkøya-prosjektet © Tromsø Museum Universitetsmuseet

Oppsummering

Innenfor et område på maksimalt 50m² ble det dokumentert en liten tidligmesolittisk lokalitet med tre, muligens fire veldefinerte aktivitetsområder. Materialet kan knyttes til et relativt vidt spekter av oppgaver knyttet til erverv og hushold. I tilknytning til aktivitetsområdene har det foregått produksjon og vedlikehold av littisk materiale. Et bredt utvalg av retusjerte avslag og flekker kan trolig ses i sammenheng med arbeid i hardere materialer som gevir, bein og tre, men også til bearbeiding og skjæring i bløtere materialer som skinn og kjøtt. Et variert prosjektilmateriale kan knyttes til fangst av marine pattedyr i havområdene rundt Melkøya. Boplasslokaliseringen indikerer også betydningen av øvrige marine ressurser (fisk, sjøfugl og skjell).

Råstoffvariasjonen forbinder Melkøya til en rekke ulike lokale brudd og råstoffkilder i regionen (Hood 1992). Et mindre innslag av flint skal trolig sees i sammenheng med relasjoner til Troms og Nordland (ibid.).



0,75

MELKØY

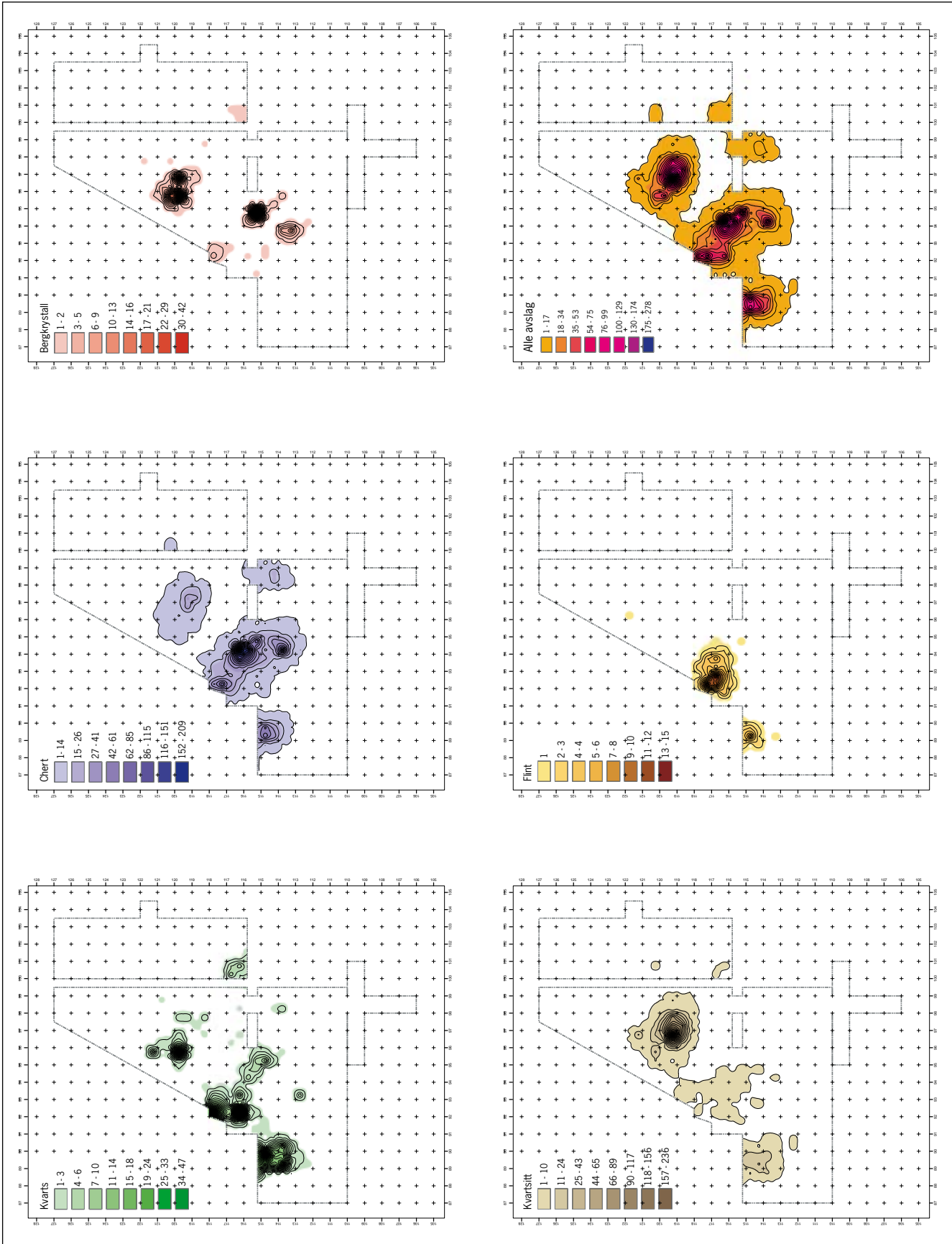
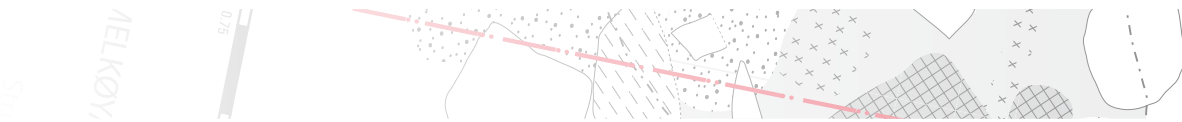


Fig. 3.24 Sundfjæra Midtre. Distribusjon avslag med utgangspunkt i hovedkategorier råstoff. Grafikk: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet



Typologisk og teknologisk er det dokumentert likheter med øvrig preborealt boplassmateriale i Vest-Finnmark og Nord-Norge for øvrig, men også til tidlige boplasser langs kysten og på fjellet i Sør-Norge.

Funnmaterialets omfang og utstrekning antyder at gruppestørrelsen har vært liten og at oppholdet har vært av en relativt bergrenset karakter. Boplassenes størrelse og lokalisering har mange likhetstrekk med øvrige boplasser fra perioden, og viser til at det allerede i preboreal tid eksisterte en velutviklet marin teknologi (Bang Andersen 2003, Bjerck 2008, Ramstad in press).

Utover den mesolittiske fasen ble det dokumentert aktivitet i første halvdel av yngre steinalder. I toppen av rullesteinstranda ble det datert en mulig ildstedstruktur til periode II av yngre steinalder. Til samme fase hører trolig en liten mengde med skiferavslag, og en fin enegget skiferkniv. Det ble imidlertid ikke dokumentert noen aktivitetsområder i tilknytning til den senere bruken av området. Skiferkniven ble funnet alene uten direkte tilknytning til øvrige aktivitetsspor. Dette kombinert med at kniven ser ut til å være ubrukt, kan indikere at deponeringen heller skal forklares i lys av rituelle enn funksjonelle forklaringer.



Fig. 3.25 Sundfjæra Midtre. Dokumentasjon av profiler i tuft 9, i bakgrunnen mot nord "meso-området". Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Tuft 9

Rett sør for det mesolittiske området, og nærmere 10m nordvest for tuft 1 ble det under flateavdekkingen fremrenset en plan, mellom 4-8m² stor flate kalt tuft 9. Tufta er gravd inn i den hellende rullesteinsstranda slik at avgrensingen fremstod som klar i bakkant, men mer usikker langs sidekantene og foran.

Sentralt i det som fremstod som et mulig gulvlag ble det påvist ansamlinger med skjørbrante stein tolket som usikre ildsteder (struktur 1 og 2). Det ble verken dokumentert noen klar inngang, stolpehull eller konsentrasjoner med skjørbrant stein fremfor tufta. Det ble heller ikke påvist gjenstandsmateriale. En

trekullprøve fra et av de mulige ildstedene (struktur 2) ble datert til tidlig i del av fase 2 av yngre steinalder, tilsvarende hovedfasen til de øvrige tuftene i Sundfjæra Midtre.

Tuft 9 ligger mellom 20-21moh og har på den tid den var i bruk vært høyt over daværende vannstand. Beliggenheten på toppen av rullesteinsstranda i Sundfjæra Midtre medfører at det er et vidt utsyn mot sjøen og Hammerfestområdet og Seiland i sør, og Meland og Melkøysundet i sør-sørøst. Lengst vest i rullesteinsstranda er det få landskapsformasjoner som beskytter for vær og vind. Tufta har særlig vært eksponert til for vind fra sør og sørøst, mens bergryggen som følger Sundfjæradaldraget i vest ga ly for vær fra vest og nordvest.

Gjennomføring

Hele området innenfor 95-100x/108-112y ble finrenset til toppen av lag 2. Tufta framstod som en grunn nedgraving, med usikre vegger langs sidekantene og uten en klar avgrensing i forkant. Sentralt i tufta ble det avdekket en mer ryddet flate der det så ut til å være en noe større trekullandel enn i de omkringliggende delene av rullesteinsstranda. Da det verken ble påvist gjenstandsmateriale eller tydelige strukturer valgte vi å ikke totalgrave tufta.

For å få et bedre bilde av tuftas oppbygning og stratigrafi ble det besluttet å anlegge to sjakter som snittet tufta i lengde- og bredderetningen. Alle utgravde enheter i sjaktene skulle såldes. For å kontrollere om det fantes en tidligere mesolittisk fase i rullesteinsmassene under tufta skulle sjaktene graves til og med lag 4.

Sjakt 1 (98-99x/106-113,5y)(fig. 3.10) ble anlagt som en forlengelse av den nord-sør orienterte hovedsjakta i det mesolittiske området og det ble antatt at denne kunne bidra med nærmere informasjon om relasjonen mellom tufta og terrenget den var anlagt i (fig. 3.25). Profilen gikk derfor helt fra bakkeskråningen i bakkant av tufta, tvers gjennom de mulige ildstedene i midten av gulvet og derfra videre 3 m fremfor

gulvets søndre avgrensning.

Sjakt 2 (95-100x/109-110y) ble orientert øst-vest midt i tufta slik at den snittet sideveggene og det sentrale gulvområdet (fig. 3.26). Hensikten var å få nærmere informasjon om relasjonen mellom gulv, sidevegger og de usorterte rullesteinsmassene utenfor.

Sjaktprofilene bestod av grove strandmasser (lag 2) avsatt over et eldre mer humusholdig lag (lag 3). I profil var det vanskelig å definere et klart gulvlag, men de 20 øvre cm av lag 2 framstod som mørkere og mer trekullholdig enn i områdene utenfor det antatte gulvområdet.

Etter graving ble det klart at andelen med skjørbrante

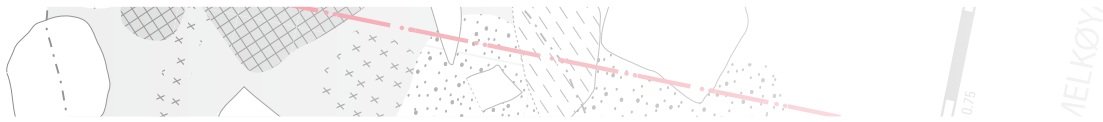


Fig. 3.26 Sundfjæra Midtre. Sjakt 2 i gulv tuft 9, sett mot veggvollen i nordvest.
Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

stein var høyere i toppen av lag 2 innenfor tufta enn i områdene utenfor. Det ble verken påvist gjenstandsmateriale i toppen av sjaktene eller i de underliggende eldre strandmassene.

Gulv og veggvoller

Etter at toppen av lag 2 var rensert opp framstod tufta som en diffus rektangulær ujevn flate som helte svakt fra de bakre veggvollene og sørover. Flaten var omgitt av tydelige veggvoller i nord og nordvest, mens de vestlige sideveggene ble lavere og mer utydelige mot sør. Bortsett fra helt i nord ble det ikke påvist spor etter den østlige sideveggen. I dette området avtegnet likevel lagskillet mellom den indre ryddede flaten og rullesteinsmassene lengre mot øst seg som relativt tydelig. Fra den søndre halvdel av tufta og videre sørover var det en gradvis overgang mellom det indre gulvet og områdene utenfor. Siden det heller ikke ble påvist veggvoller eller stolpehull i fremkant av gulvet er avgrensingen mot sør usikker, men antas å ligge et sted mellom linjen 108,5-109,7y.

Basert på denne avgrensingen kan de indre delene av tufta beskrives som en i overkant av 2 meter bred og 2-4 meter lang ujevn rektangulær flate av sorterte jevnstore rullestein blandet med grov sand, spredte skjorbrente stein og små biter med trekull.

Ildsteder og datering

To diffuse ansamlinger med skjorbrente stein ble utskilt som henholdsvis struktur 1 og 2 og tolket som mulige ildsteder. Begge ble snittet ved graving av sjaktene. Ingen av dem framstod som tydelige fyllskifter i de grove massene i sjaktprofilene, og ble derfor ikke tegnet i profil.

I plan avtegnet struktur 1 seg som en sirkulær rundt 30cm vid ansamling av skjorbrente stein og noe trekull som muligens kan representere et ildsted i nordøstlige del av tufta.

Struktur 2 var anlagt i den sørvestlige delen av gulvet helt

mot framkanten av tufta. Strukturen avtegnet seg som en sirkulær, nærmere 50cm i diameter, ansamling av skjorbrente stein, med en større andel av trekull enn i de omkringliggende gulvmassene. En ¹⁴C-prøve fra god kontekst i plan (Wk11995) ble datert til 4919±54 BP, tilsvarende 3910-3540 f.Kr.

Skjorbrente stein

Til sammen ble det dokumentert 98 liter med skjorbrente stein i sjaktene, derav 75 liter i gulvet mens 23 liter stammet fra de underliggende nivåene av lag 2. Kvantitativt er det dermed en klar relasjon mellom de skjorbrente steinene og det antatte aktivitetsnivået i tufta. Det ser videre ut til å være en sammenheng mellom hyppigheten av skjorbrente stein og de to mulige ildstedstrukturene, der mengden av skjorbrente stein er størst i områdene rundt og mellom struktur 1 og 2.

Oppsummering

Struktur 9 representerer trolig en form for gapahuklignende konstruksjon. Strukturen var lett nedgravd og de to ildstedene framstod som diffuse, uten spor mer omfattede bruk. Basert på sjaktene er det klart at mengden med skjorbrente stein er lav. Gulvet framstod som delvis ryddet for større stein og de øvre delene av strandmassene var mer trekullanrikt innenfor tufta enn områdene rundt. Det var imidlertid ikke akkumulert regulære kulturlag eller annet som kan tolkes som spor etter mer omfattede og langvarig bruk. Det ble heller ikke funnet littisk gjenstandsmateriale i eller rundt tufta. Dette kan indikere at struktur 9 representerer en form for kortvarig boligstruktur brukt i de varmere deler av året. En annen mulighet er at strukturen ikke har hatt en boligfunksjon. Tidsmessig er den samtidig med de fleste av de mer permanente boligstrukturene i Sundfjæra Midtre. Strukturen er imidlertid den vestligste av tuftene i Sundfjæra Midtre, og den ligger langt mer åpent og eksponert til enn de øvrige tuftene. Beliggenheten et stykke unna de øvrige tuftene kan i et slikt perspektiv settes i sammenheng med at det her har foregått aktiviteter skulle skje et stykke unna boligområdene.

Struktur 4

Flateavdekking eksponerte hele den skrånende rullesteinsstranda mellom tuft 1 til svabergene i vest. Under grovrensing av toppen av lag 2 ble det påvist en svak konsentrasjon av skjorbrente stein rett sør for struktur 9, og vest for tuft 1 i 104x/99y (fig. 3.27). Strukturen representerer en form for ildstedstruktur, muligens en kokegrop.

Framgangsmåter

Det ble verken dokumentert gjenstandsmateriale nær strukturen eller i de omkringliggende deler av rullesteinsstranda. Dette var tråd med en generell tendens i Sundfjæra Midtre der frekvensen av øvrige

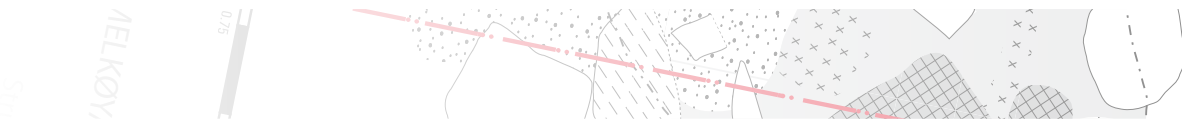


Fig. 3.27 Sundfjæra Midtre. Topp struktur 4, sett mot nord. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

transgrederte rullesteinsmassene. I profilen avtegnet dette seg som en skålformet, nærmere 1m bred og 0,4m dyp konsentrasjon av skjørbrente stein (fig. 3.28). Etter snitting var det likevel vanskelig å se tydelige lagskiller i profilen, og det ble heller ikke dokumentert sikre spor etter nedgraving.

Dypt ned i de underliggende rullesteinsmassene ble det i hele sjaktas lengderetning dokumentert spredte skjørbrente stein, men få eller ingen trekullbiter. Fraværet av trekull samt de skjørbrente steinenes vilkårlige plassering utenfor struktur 4 indikerer at disse var avsatt på et tidligere tidspunkt, trolig som en følge av tapestransgresjonen.

Datering

En prøve fra god kontekst godt ned i lag 2 datert til 5879 ± 46 BP (Wk 11996), tilsvarende 4860-4600 f.Kr.

Skjørbrente stein

Til sammen ble det kvantifisert 78 liter med skjørbrente stein der 66 liter var i toppen av rullesteinsstranda. I de underliggende massene av lag 2 ble det ned til overgangen mot det eldre torvlag 3 til sammen kvantifisert 12 l med skjørbrente stein

Oppsummering

Mengden med skjørbrente stein indikerer at strukturen representerer en form for ildstedsanlegg som muligens kan ha hatt en form for kokegropfunksjon. Denne tolkningen støttes ved at det ikke ble dokumentert noen boligstrukturer, spor etter rydding av rullesteinsstranda eller øvrige data. Mest sannsynlig skal derfor strukturen relateres til utendørsaktiviteter relatert til tilberedning av mat, eller som et produksjonsanlegg med utgangspunkt i bruken av skjørbrente stein. Det er forøvrig verd å merke seg at det er ikke er dokumentert spor etter øvrige aktivitet i de vestligste delene av rullesteinsstranda. Dateringen til overgangen mellom sen eldre steinalder - yngre steinalder er for øvrig en fase som er lite belagt i Sundfjæra.

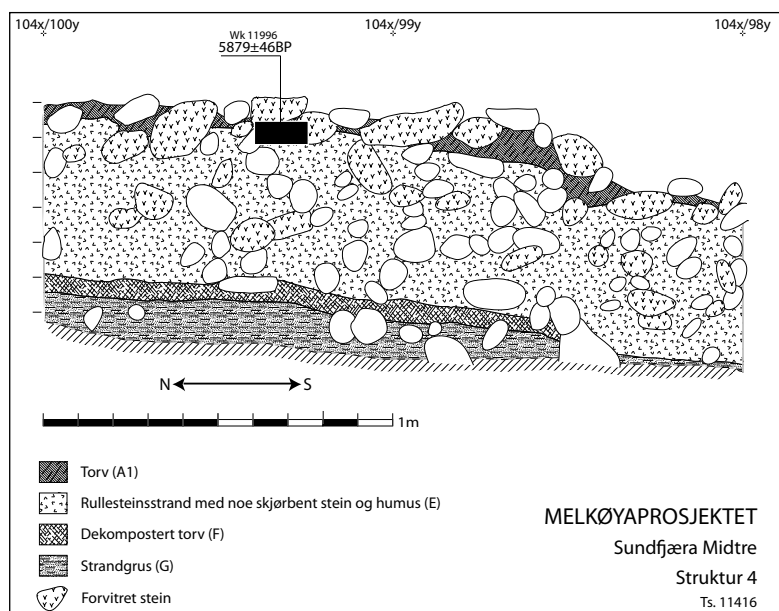


Fig. 3.28 Sundfjæra Midtre. Profil struktur 4. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

kulturspor som trekull og skjørbrente stein avtok i takt med avstanden til tuftene i øst.

For å få et bedre bilde av hvordan strukturen avtegnet seg i plan ble det besluttet å rense toppen av rullesteinsstranda innenfor 104-106x/98-100y. Etter finrensing fremstod en relativt klar sirkulær, 0,8m stor konsentrasjon av skjørbrente stein blandet med spredte biter av trekull. For å avklare funksjonene nærmere og for eventuelt å påvise funnmateriale ble det anlagt en 1m bred sjakt i 104x/98-100y. Sjakten skulle graves til bunn, profilen skulle renses og dokumenteres og alle masser skulle vannsålde.

Sjakten ble gravd ned til topp lag 4, bestående av eldre sterile strandmasser. I massene ble det påvist en konsentrasjon skjørbrente stein og noe trekull i overgangen mellom lag 2 og i toppen av de underliggende



Fig. 3.29 Øvre del av Sundfjæra Midtre, opprensing etter flateavdekking, juni 2002, mot øst. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Lokal topografi

Tuft 1 ligger nord i Sundfjæra Midtre, på et flattere parti i utgravingsområdets øvre del. Terrenget er plant og lett skrånende mot sør, med god utsikt mot Sørøysundet (fig. 3.29). Tuft 2 ligger ca 3m sør for tuft 1, mens tuft 10 ligger ca 4m sørvest for tuft 2. Utgravingsområdet avgrenses i nordvest av det mesolittiske aktivitetsområde (Ts11416), i øst og nord av bergknauser, i sør av utgravingsområdet for tuft 3 (Ts11438). Bergknausene i øst gir god ly fra denne vindretningen for tuft 2. Mot vest er terrenget ellers åpent. Før utgraving var vegetasjonen preget av krøkebærlyng med noe spredt gress.

Tidligere registreringer

Området ble undersøkt gjennom arbeidet med konsekvensutredningen til Finnmark Fylkeskommune i 1998. Det ble da registrert en rekke tufter i området rundt tuft 1. Med utgangspunkt i kartgrunnlaget i konsekvensutredningen ble tuft 1 sannsynligvis registrert som F43, og tuft 2 som F40, av Finnmark Fylkeskommune. Det ble da tatt ett prøvestikk i F43 som var positivt. Det ble ikke gjort øvrige positive prøvestikk i området. De registrerte tuftene F44, F42 og F41, som også skulle ligge i området, ble ikke gjenfunnet under utgravingene i 2001 og 2002.

Tidsrom, ledelse og arbeidsforhold

Tuft 1 ble gravd ut i løpet av perioden 14. juni-12. oktober 2001. Utover utgraving av tufta ble det i dette tidsrommet også gjort manuell og maskinell flateavdekking og opprensing av et større område i Sundfjæra Midtre, samt gjort utgraving i den mesolittiske lokaliteten vest for tuft 1. Disse undersøkelsene ble ledet av Ingvild K. Torvin, mens tufta etter avdekking og opprensing hovedsakelig ble gravd ut og dokumentert av Theo Eli Gil Bell.

Arbeidsforholdene var i løpet av utgravingsperioden preget av dårlig vær, med mye regn og dessuten sludd og storm i begynnelsen av august. Fjerning av torv ble utført manuelt fram til midten av juli, da man gikk over til maskinell flateavdekking. Dette, i kombinasjon med problemer tilknyttet etablering og vedlikehold av såldestasjon, gjorde at arbeidet gikk langsommere enn forventet i første halvdel av perioden. En videre kompliserende faktor var tele som ble påtruffet i ca 40cm dybde i juni/juli. Det var nødvendig å åpne områder for deretter å avvente opptining av telen før videre graving kunne utføres. Arbeidet ble derfor i starten konsentrert om å åpne større flater.

Tuft 2, tuft 10 og de ryddete flatene ble avdekket

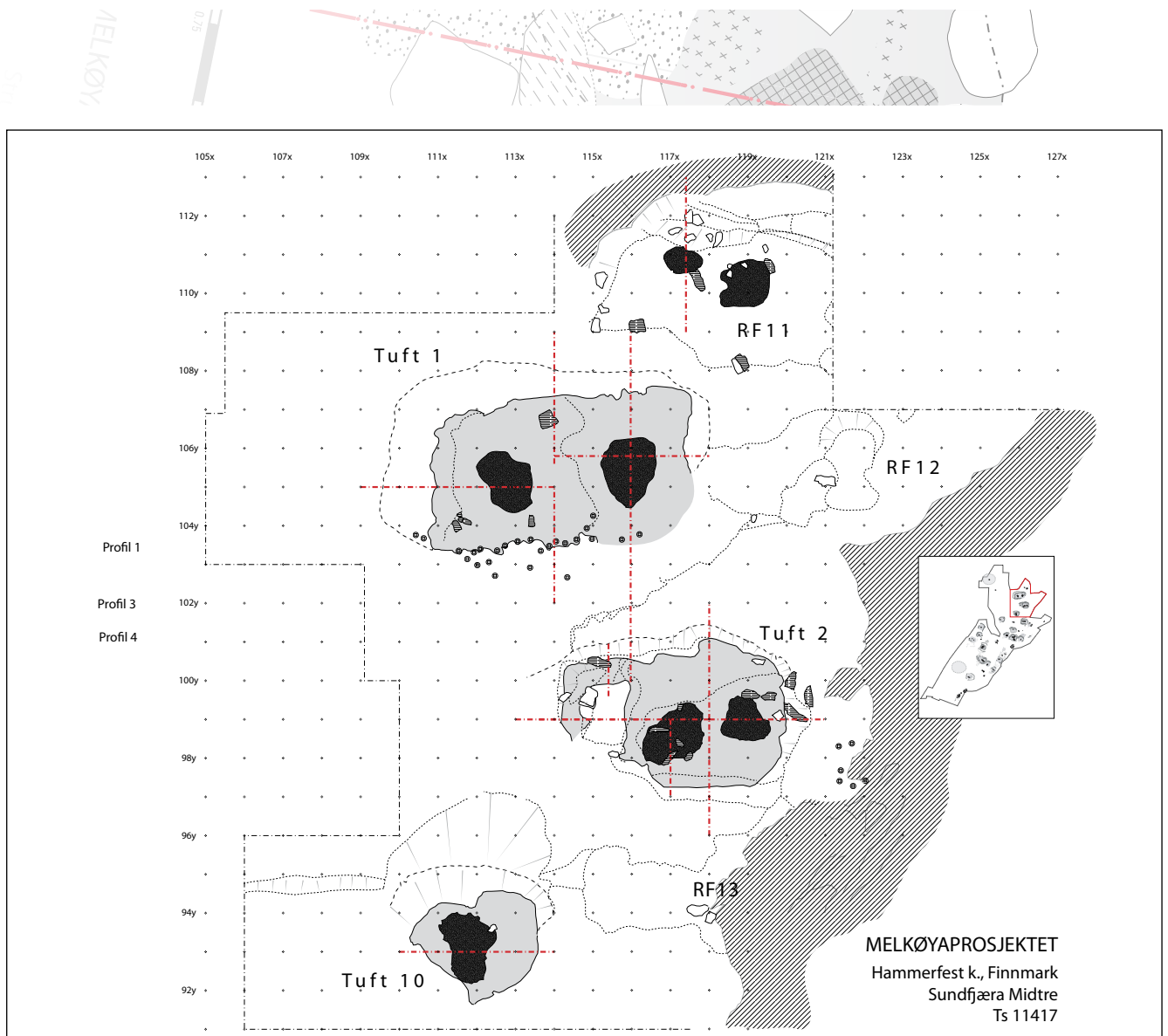


Fig. 3.30 Sundfjæra Midtre. Lokaltetskart med strukturer og profiler. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

maskinelt i 2001. Foruten utgraving av masser ned til topp av rullestein i gulvflaten av tuft 2 som ble utført i 2001, ble strukturene gravd ut i løpet av perioden 1. august – 13. september 2002. Utgravingen ble ledet av Theo Eli Gil Bell. Forholdene var gode for utgraving, men noe tidsnød mot slutten av perioden gjorde at utgravingen av RF11 ikke ble ferdigstilt.

Stratigrafi

A1 (Lag 1): utgjordes av *teppetorv* som befant seg umiddelbart under vegetasjonsdekket av lyng. Lag 1 dekker de arkeologiske strukturene som ligger i og over lag 2. Laget er sterilt og består utelukkende av naturlige vekstlag, og er dannet etter okupasjonsperioden. Det er ikke dokumentert noe som tilsier fortidig aktivitet i tida mens laget ble dannet. Tykkelsen på laget varierer, fra 15cm der laget ligger direkte på berg til 60cm over forsøkninger, slik som de indre delene av hustuftene. Forsøknningene var ikke synlige på overflata, slik at laget med andre ord har hatt en akkumulasjonshastighet som har variert etter undergrunnens utforming.

B: I de nedre 3-5cm av laget ble det observert forskjeller i farge og komposisjon. Massene bestod da av *svart*

siltholdig torv, med trekullfragmenter der laget har vært i kontakt med ildsteder. Direkte i kontaktflaten mellom lag A og lag C ble det videre påtruffet avslag. Massene ble derfor såldet. Dette laget kan være rester av torvflaten som var samtidig med tuftenes bosetning. Laget ble betegnet som "Lag 1" under utgravingene.

Torva ble hovedsakelig fjernet maskinelt, ned til overflaten av sistnevnte lagsammensetning.

D (Lag 2) befant seg under lag A og bestod av *rullestein* av medium størrelse iblandet sand og grus i de øverste 5-15cm. Laget har en tykkelse på mellom 20 og 60 cm. Laget er stabilt på topp der det er iblandet grus og sand, og blir deretter gjennomtrengelig og ustabil. Laget utgjøres av en rullesteinsstrand som er dannet ved siste havtransgresjon. De arkeologiske strukturene befinner seg i og på topp av dette laget. Variasjoner i kompakheten i laget er avgjørende for mengden torv og røtter. Det ble observert at jo løsere rullesteinene lå, jo større var denne mengden. I topp av laget (mekaniske lag 2.1 og 2.2.) ble det dokumentert kulturavsetninger i form av trekullbiter, skjørbrante stein og okerfragmenter over store deler av utgravningsområdet. Dette indikerer at aktiviteten

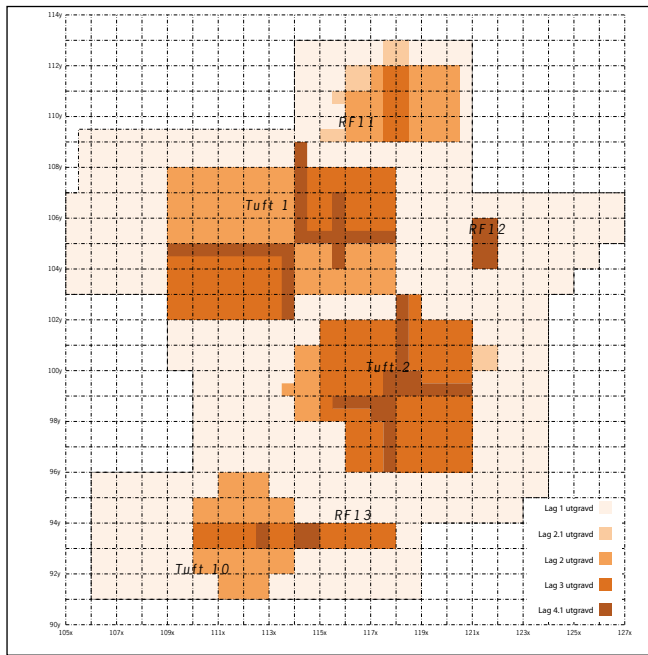
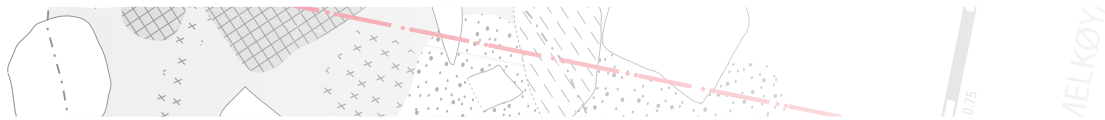


Fig. 3.31 Sundfjæra Midtre. Ts11417. Felter, lag og utgravede enheter.
Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

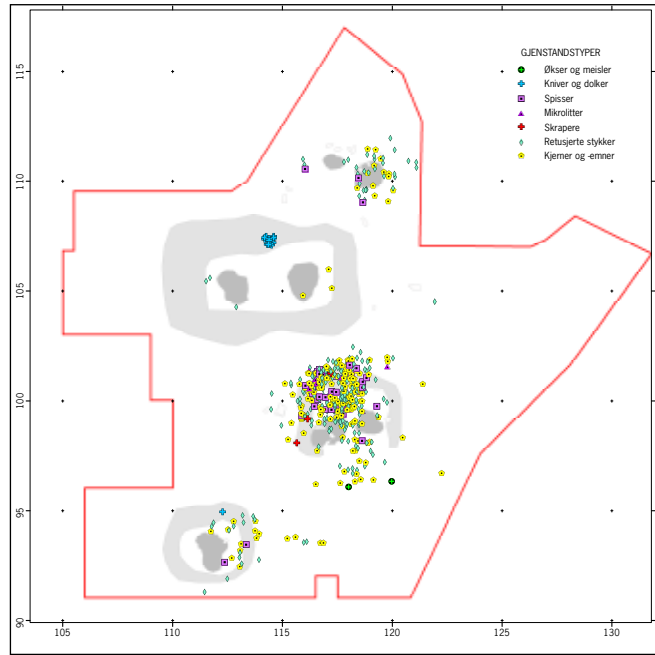


Fig. 3.33 Sundfjæra Midtre. Ts11417. Distribusjon gjenstander.
Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

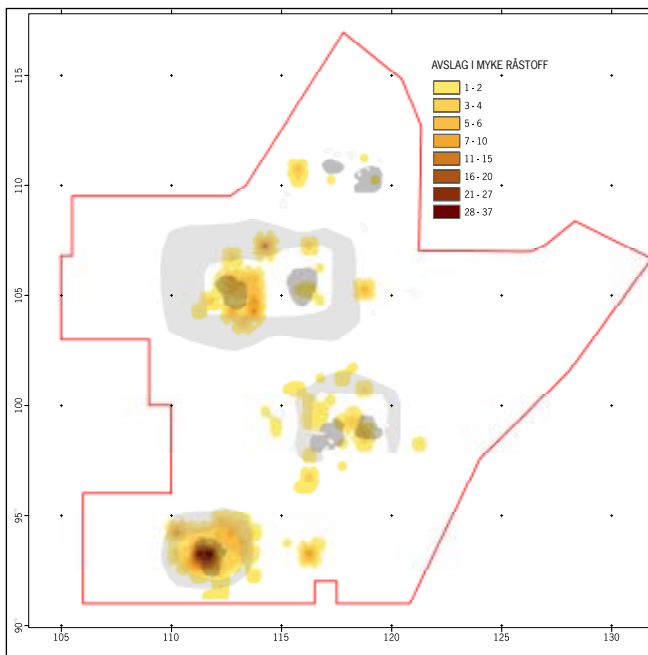


Fig. 3.32 Sundfjæra Midtre. Ts11417. Distribusjon av skiferavslag.
Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

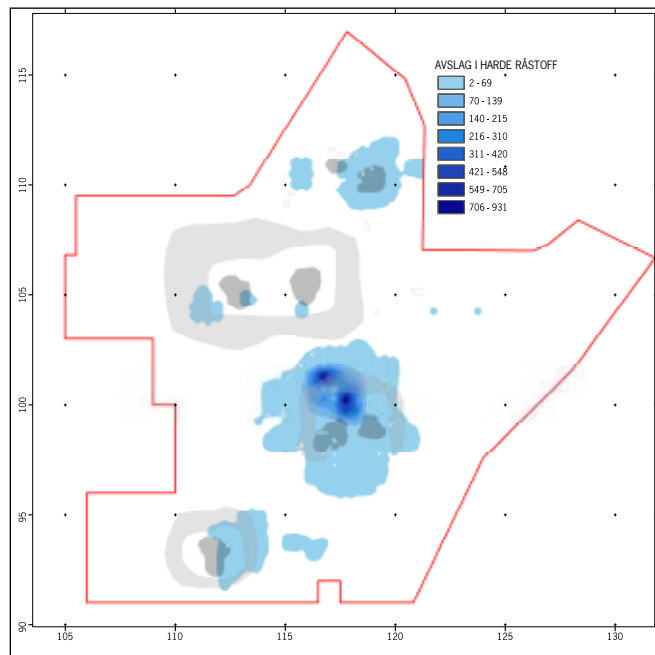


Fig. 3.34 Sundfjæra Midtre. Ts11417. Distribusjon avslag i harde råstoff.
Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

fant sted på overflaten av lag D. Det arkeologiske gjenstandsmaterialet befant seg på topp av eller i lag D, avhengig av lag Ds kompakthet. Den kulturpåvirkede delen av rullesteinsmassene ble definert som **lag C**, lag C befinner seg altså i de øvre deler av lag D.

Lag C og D ble gravd i opptil fem mekaniske lag som var 5 cm tykke i tuftene og 10 cm tykke i veggvollene.

F (Lag 3) befant seg under lag 2 på deler av utgravingsfeltet. Laget var fraværende i de øvre delene, mens det ble tykkere i det skrånende terrenget mot sør.

Laget består av *omdannet kompakt torv* i blandet sand og rullestein. Laget var opptil 8cm tykt, og var funnførende. Laget representerer en omdannet markoverflate som ble dannet før tapes-transgresjonen, og er derfor eldre enn aktiviteten som knyttes til tuftene.

Laget ble gravd ut stratigrafisk som en enhet.

G (Lag 4) består av *sand iblandet små steiner*. Laget representerer yngre dryas avsetninger, og befinner seg på hele utgravingsfeltet. Der laget ble gravd ut, ble massene tatt ut som to mekaniske lag på 5 cm.

Forundersøkelser

Til tross for de fylkeskommunale registreringene, var ingen tufter synlige på overflata. Det ble derfor åpnet 1x1m store prøveruter i området i 2001. Disse ble lagt hver tredje meter langs x-aksen. I tillegg ble det åpnet 1 meter brede sjakter i områder hvor det så ut til å kunne ligge tufter, hovedsakelig i det østlige området. Under disse forundersøkelsene ble torva fjernet slik at det ble gravd ned til rullesteinslaget. En rekke mulige strukturer ble på denne måten avkreftet. Med ett unntak ble det ikke påvist fortidig aktivitet gjennom prøvegravinga.

For å få oversikt over stratigrafien i området ble det i prøveruten 112x/110y gravd gjennom rullesteinslaget. Under rullesteinslaget ble det påtruffet et lag med fossil torv, dette representerer en transgredert markoverflate. Massene fra dette laget ble såldet, men var her uten funn. Under dette laget traff man på et lag av sandblandet grus, hvor det ble funnet et kvartsavslag.

Etter at man gikk over til maskinell flateavdekking ble det mulig å åpne større sammenhengende flater, og dermed visuelt identifisere strukturer. Etter fjerning av torv ned til topp av rullesteinsflaten, ble denne renset med graveskje. På overflaten av rullesteinslaget ble det påvist aktivitetsspor i form av trekullforekomster og skjorbrent stein. Særlig var dette tilfelle for området mellom tuft 1 og tuft 2, rett sør for tuft 1. Det ble også registrert områder som var ryddet for større stein og planert. Disse områdene var relativt små, ca 4 m² store, irregulære, klart avgrensede og uten observerbare strukturer. Det ble antatt at disse flatene representerte aktivitetsområder. To slike områder ligger rett nordøst og øst for tuft 1, og ble seinere definert som henholdsvis RF11 og RF12.

Tuft 1 ble først påvist etter manuell sjakting. Etter opprensing framstod tufta som en 5x7 meter stor rektangulær, øst-vest-orientert plan forsenkning bestående av mindre rullestein enn området rundt. Tufta var avgrenset av markerte veggvoller mot nord, vest og sør, mens den østre veggvollen var utydelig.

Søndre veggvoll var veldig ujevn, men dannet en markert forhøyet avsats i forhold til gulvpartiet. Etter opprensing var en rekke stolpehull synlige i denne veggvollen. For å dokumentere torvas dybde, samt hellinga på rullesteinoverflaten, ble det dokumentert en nord-sørgående profil 116x/109y-116x/100y. Profilen viste seg å krysse det østlige ildstedet i tufta, slik at denne profilen senere under utgraving kunne utvides til å omfatte snitt av dette.

Tuft 2 ble likeens påvist etter manuell avtorving. Tufta framstod etter opprensing som en kvadratisk 4x4 meter stor plan forsenkning i den lett skrånende

rullesteinsstranda. Tufta hadde ikke like klare veggvoller som tuft 1, de nordre og vestre veggvollene var de mest markerte, mens den søndre veggvollen nærmest gikk i ett med det naturlige terrenget. Den nordre veggvollen var ujevn, med en knekk mot nord ved midtaksen for gulvflata. Denne veggen strekker seg utover gulvflata mot vest, og bøyer lengst i vest mot sør slik at den fortsetter utenfor den vestre indre veggvollen. Dette ble tolket som tuftas inngangsparti. Tuft 2 hadde langt tydeligere og kraftigere forekomst av nedre del av lag 1 i sin indre del enn det som var tilfelle i tuft 1. Tufta hadde etter opprensing to synlige ildsteder.



Fig. 3.35 Sundfjæra Midtre. Tuft 1 etter avtorving i 2001.
Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Tuft 1

Utgraving

Tuft 1 ble gravd ut i fire seksjoner for å på best mulig måte oppnå kontroll over de stratigrafiske forholdene. To av seksjonene, den sørvestre og nordøstre, ble totalgravd, mens det kun ble gravd ett lag i de to øvrige.

Kryssende profiler ble etablert øst-vest fra 109x/105y til 119x/105y og nord-sør fra 114x/109y til 114x/102y. Øst-vest profilen kom derfor til å snitte begge ildstedene i tufta, mens nord-sør profilen viser hvordan tufta er gravd ned i rullesteinsvollen i nordlige bakkant. Den viser også den markerte avgrensingen til søndre fremre veggvoll.

Seksjon SV ble først gravd ut. Denne omfattet området 109x/102y-114x/105y. Den vestlige veggen så ut til å være nedrast over gulvflaten, og det ble derfor fjernet masser ned til gulvnivå her. Gulvnivået framstod som tydelig separert fra veggmassene, dette var bestående av mindre rullestein iblandet trekull. En del avslag i svart chert ble påtruffet i det sørvestlige hjørnet av tufta. I det samme hjørnet var også en del flater, muligens intensjonelt plasserte, steiner.

Den søndre veggen ble deretter gravd ut. Man startet utgraving utenfor søndre veggvoll, der masser ble fjernet i 15cm dype mekaniske lag. De 10 øverste centimeter av

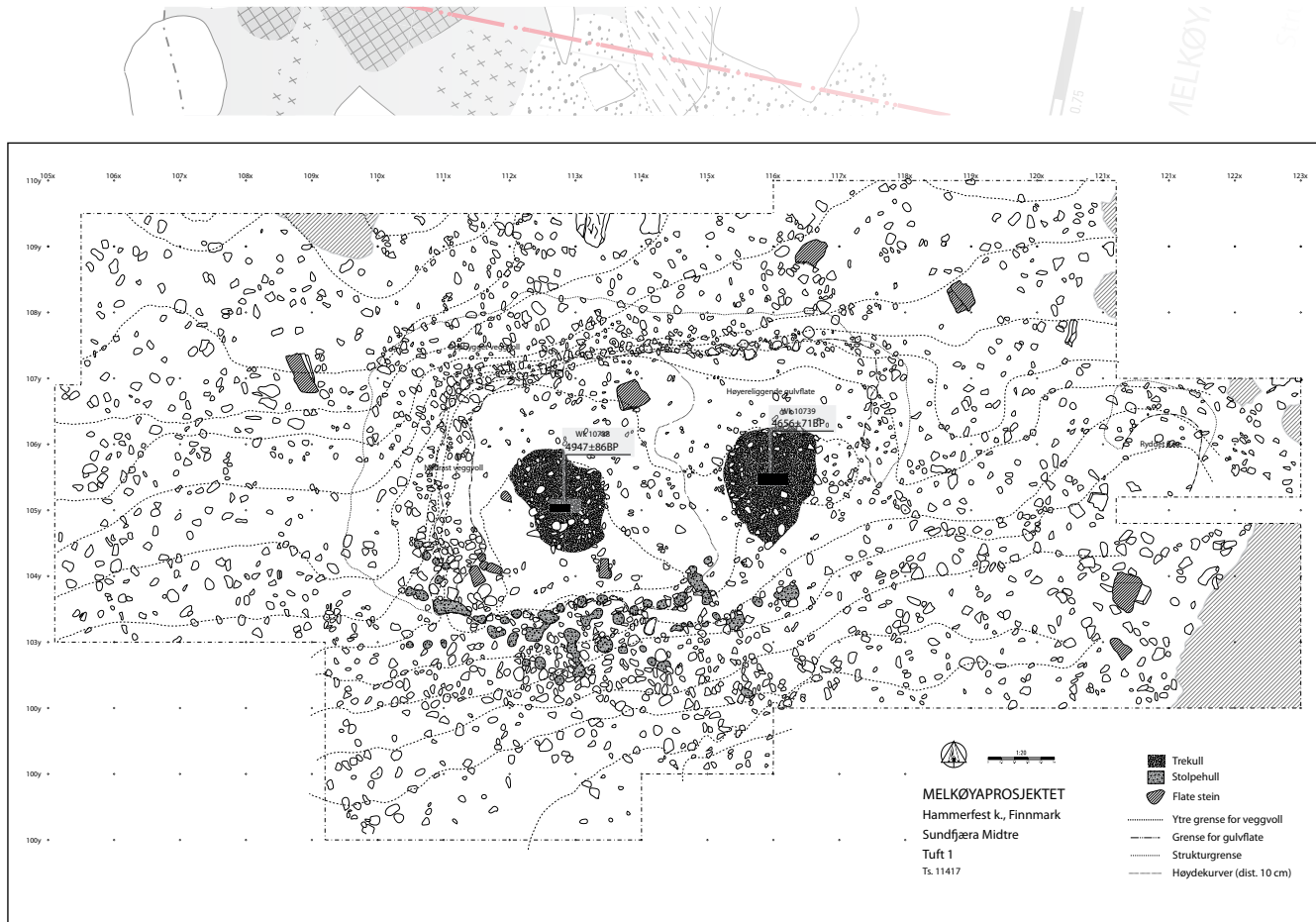


Fig. 3.36 Sundfjæra Midtre. Plantegning tuft 1. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

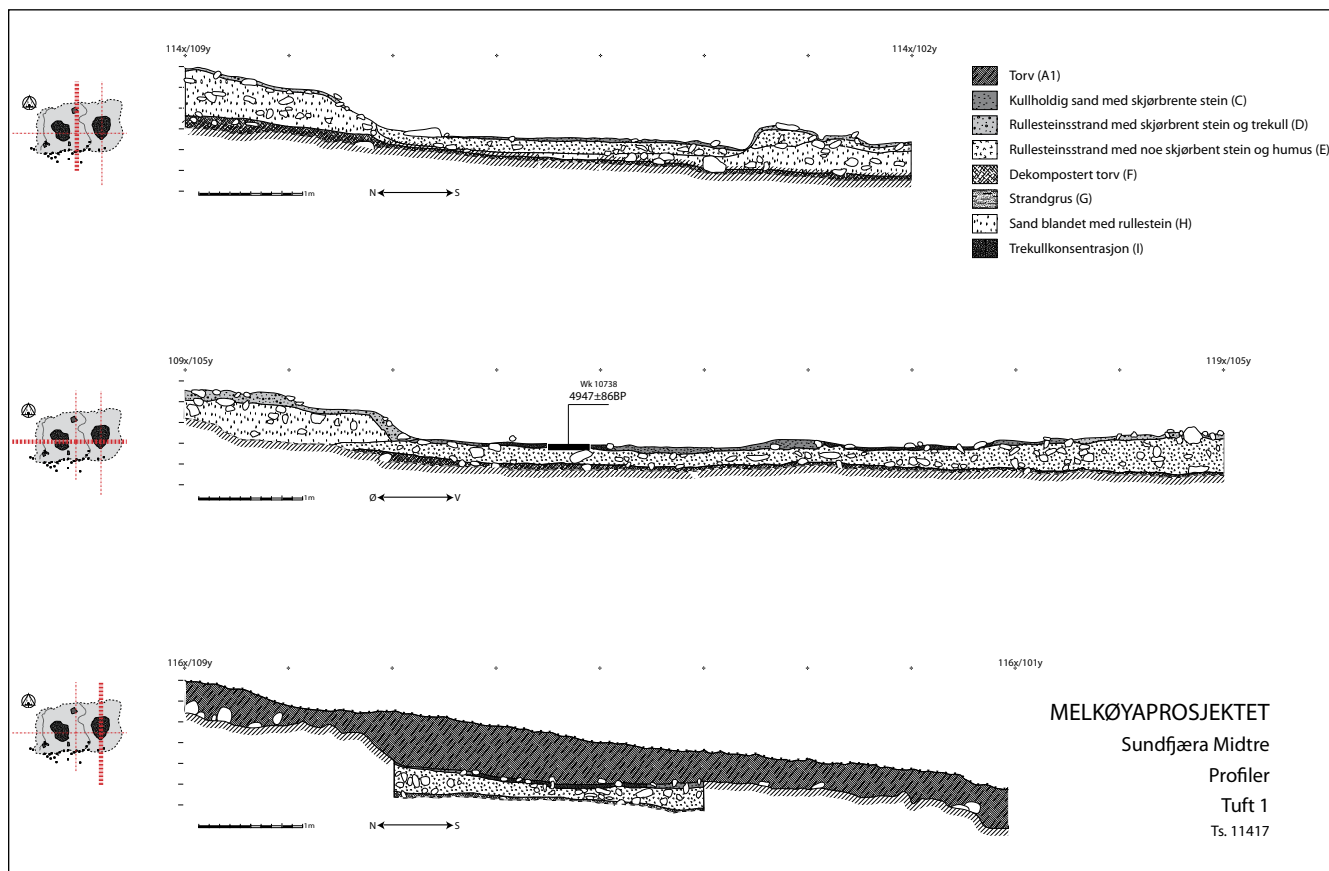


Fig. 3.37 Sundfjæra Midtre. Profiler tuft 1. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

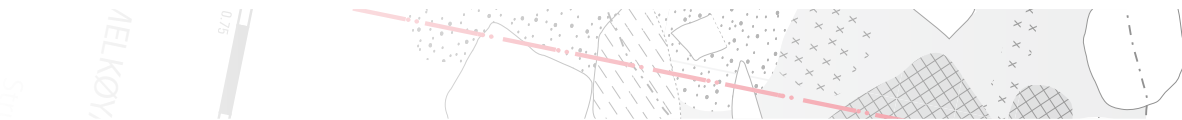


Fig. 3.38 Sundfjæra Midtre. Tuft 1. Stigefoto tatt mot øst, merk de grove og svært tørre rullesteinsmassene. Foto: Melkøya-prosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet



Fig. 3.39 Sundfjæra Midtre. Tuft 1. Profilutsnitt i 113x 105y. Gulvet avtegner seg med et mørkere fyllskift i en masse av små velsorterte rullestein. Foto: Melkøya-prosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

veggen ble fjernet, slik at grensen mellom vegg og gulv tydelig kom fram. Massene her bestod av rullestein uten jord eller torv, og ble ikke såldet. I denne veggvollen ble det påvist et stort antall mulige stolpehull. De av stolpehullene som var dypere enn 10cm var fortsatt synlige. Det ble påtruffet noen få avslag av chert i dette nivået. Etter dokumentasjon av dette nivået, ble resten av veggvollen fjernet ned til gulvnivå. Avgrensning mellom vegg og gulv var nå vanskeligere, da størrelsen på steiner var lik. Vegg og gulv skilte seg likevel gjennom fargeforskjell på massene. Det så ut til at tufta var anlagt gjennom å grave seg ned gjennom et lag av større rullestein, slik at et naturlig lag av mindre rullestein ble valgt som gulvnivå.

Etter at den søndre vegg var fjernet, startet man på utgraving av selve gulvflaten. Det viste seg at gulvflaten bestod av et relativt tynt, 2-5cm tykt, kulturlag av små rullestein iblandet kull. Laget var mer utydelig mot veggvollene. Det ble påtruffet fragmenter av en mulig kniv i rød skifer, ellers få gjenstandsfunn. Mengden skjorbrent stein var relativt stor. I det vestlige området ble det påvist

et utydelig avgrenset 1x1 meter stort ildsted (ildsted 1). Mengden trekull i ildstedet skilte seg ikke kraftig fra den øvrige gulvflaten, men enkelte steiner rundt ildstedet kan ha fungert som kantstein.

Mot søndre og nordre vegg av den vestlige delen av tuften lå enkelte større stein med grønnlig farge. Under disse kunne man ikke påvise kulturlag, noe som tyder på at steinene kan ha vært i bruk fra starten av og gjennom tuftas brukstid.

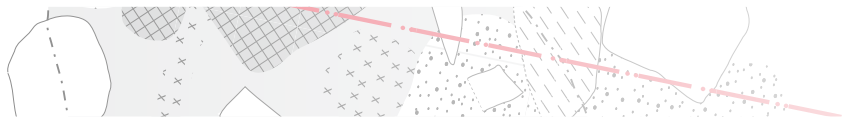
Seksjon NØ ble deretter gravd ut. Denne omfatter området 114x/105y-117,5x/109y. Her lykkes det ikke å avgrense gulvflaten i like stor grad som i Seksjon SV. Veggvollene i øst er utydelige, og høydeforskjell mellom gulvflate og vegg er marginal. Likevel skiller gulvflaten seg ut ved at denne består av en tilnærmet plan flate med pakked mindre rullestein, mens veggene utgjøres av løsere rullestein. Foruten kompaktheten skiller massene i den indre del av tufta seg i liten grad fra rullesteinslaget som befinner seg under den øvre delen av veggvollen. Veggvollen i nord er tydeligere, særlig i området rundt 114x/107y.

Det kan se ut til at tufta ble anlagt ved å grave seg ned i den naturlige strandvollen i vest og nord, mens veggene er oppbygget av tilførte masser i øst og sør. Den utflytende og dårlige markerte østlige vegg kan derfor være resultat av at man har tilført løsere og mindre mengder strandstein her. Dette underbygges av at det ble påvist en konsentrasjon av skjorbrent stein i det nordøstlige hjørnet av tufta som strekker seg fra gulvflaten og inn i veggvollen. Det ble generelt gjort mindre artefaktfunn i denne delen av tufta enn i den sørvestlige delen.

I forhold til gulvflaten i den sørvestre seksjonen er massene relativt like, men gulvflaten er ca 10 cm høyere i den nordøstre seksjonen enn i den sørvestre. Imidlertid kunne det ikke påvises noe egentlig kulturlag her. Det ble dokumentert et ildsted også i denne delen av tufta (ildsted 2). Ildstedet utgjøres av en oval svakt markert ca 1x1 m stor forsenkning med noe trekull.

Strukturer

Den søndre veggvollen i vestre del av tufta skilte seg ut fra de øvrige veggvollene. Søndre veggvoll er tydelig markert i forhold til gulvflata, som en 20-30cm høy vertikal vinkelrett forhøyning. I denne veggvollen var en mengde stolpehull som ble forsøkt gruppert i forhold til deres relasjon til den indre del av tufta. Den første gruppen stolpehull avtegner seg som en rad med vertikale kanaler i langs den indre kanten av veggvollen, uten tilsvarende forsenkninger i gulvflata. Det ble dokumentert til sammen 21 mulige stolpehull i denne gruppen. Stolpene har



0,75

MELKØY



Fig. 3.40 Sundfjæra Midtre. Tuft 1 sett mot sør. Dokumentasjon av tuft 1. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

sannsynligvis blitt plassert langs gulvflatens ytterkant, på gulvflata, slik at de nedre delene av stolpene har blitt dekket av veggvullen på deres sørside. Disse stolpene kan ha hatt en funksjon i forhold til en vegg som har vært støttet opp fra innsiden av tufta.

Den andre gruppen stolpehull har ikke en direkte relasjon til gulvflata, men befinner seg i selve veggvullen. Enkelte av disse har bevart kantsatte stein langs innsiden. Dybden på disse er mellom 10 og 25cm. Enkelte av disse ligger på rad, slik at de utgjør lengre forsenkninger i rullesteinsmassene. Det ble dokumentert til sammen 38 mulige stolpehull i denne gruppen. Det bemerkes at rullesteinsmassene vanskeliggjorde identifikasjonen og avgrensingen av de enkelte stolpehull.

Funn

Funn sammensetningen gjenspeiler en ulik bruk av den østlige og vestlige delen (fig. 3.41-42). Selv om det totalt sett er snakk om relativt små mengder funn (til sammen 189 gjenstander, tabell 3.4), er det likevel 3 ganger så stor funnfrekvens i den vestlige delen som i den østlige. Dette kan bety at det var mer omfattende aktiviteter, eventuelt av lengre varighet, tilknyttet den vestlige boflata. Råstoffordelingen er også ulik: mens sandstein/siltstein og chert er de hyppigst forekommende råstoffene i den vestlige delen, har den østlige delen en jevnere fordeling mellom skifer, tuff, kvartsitt og sandstein, med skifer som det

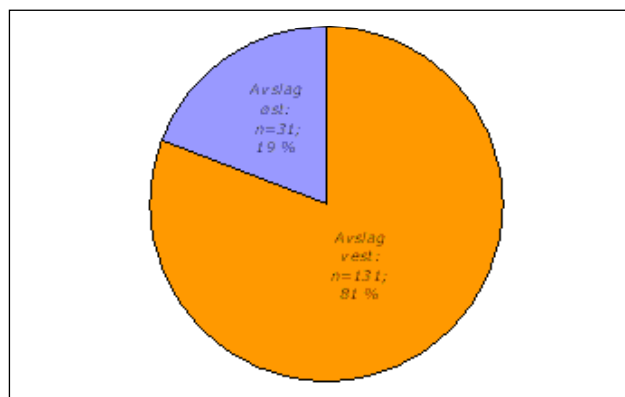


Fig. 3.41 Sundfjæra Midtre. Ts11417. Fordeling mengde avslag i hhv. østre og vestre del av Tuft 1. Grafikk: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

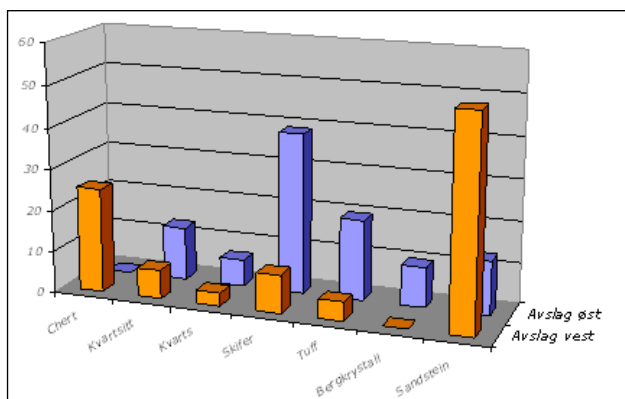
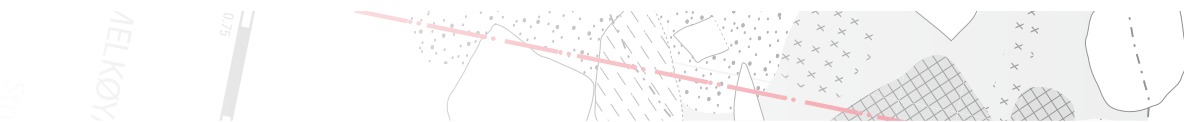


Fig. 3.42 Sundfjæra Midtre. Ts11417. Fordeling av avslag fordelt på råstoff i Tuft 1. Grafikk: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet



Tabell 3.4 Sundfjæra Midtre. Ts11417. Funnssammesetning tuft 1.

	Chert	Kvartsitt	Kvarts	Skifer	Tuff	Bergkrystall	Sandstein/ siltstein
Makroavslag				3			10
Vanlige avslag	31	12	6	15	8		45
Mikroavslag	1	2			4	3	16
Avslag av slipt skifer				6			
Plattformavslag	1						
Kjerner		3					
Knivfragmenter							17
Retusjerte avslag		3					
Knakkesteiner			1				
Skiferprener				1			

dominerende råstoffet. Gjenstandsmaterialet er likevel for lite til at forskjellene i distribusjonen av råstoff kan tillegges noen større betydning. Avfall fra tilvirking av ett enkelt redskap vil i dette begrensede materialet gi markant utslag på sammensetning av råstoffene, noe som vanskeliggjør utskilling av trender i materialet.

Oppsummering

Flere forhold tyder på at tuft 1 i realiteten består av to separate konstruksjoner.

Mest iøynefallende var distribusjonen av stolpehull. Disse er fordelt i en svak bue langs den søndre vegg i sørvest, mens det er få stolpehull som befinner seg i den østlige delen av tufta. Det kan se ut til at disse har vært i bruk i en konstruksjon som har befunnet seg ved den markerte søndre veggvollen i området mellom 111x-115x/102-104y, mens området øst for dette er plant uten synlige stolpehull eller veggvoller.

For det andre tyder høydeforskjellen mellom den østlige og vestlige delen på at det enten er snakk om to ulike bygninger eller to separate rom. Forekomsten av større mengder trekull i den vestlige delen, samt det mer markerte ildstedet, kan tyde på at denne delen har hatt en annen funksjon enn den østlige. Mengden stolpehull og de markerte veggene i denne delen kan videre vise til at man her har med en mer solid konstruksjon å gjøre. De svakere markerte veggene, fraværet av trekull i gulvflaten, samt det svakt markerte ildstedet i den østlige delen, gjør det sannsynlig at det her har vært en huskonstruksjon av midlertidig art.

Mellom de to partiene ser det ut til at det er et ryddet smalt område som heller ned fra den østlige til den vestlige delen av tufta. Det er nærliggende å tolke dette som et inngangsparti til den vestlige konstruksjonen. Det ble under utgravningene antatt at den dypereleggende østlige delen var en nyridding av et område som allerede hadde hatt en lettere boligstruktur. Dette motstrides av dateringsresultatene fra ildstedene. Det østlige ildstedet (ildsted 2) viste seg å ha en datering til 4656±71BP (Wk10739), kalibrert 3650-3100 f.Kr., mens det vestlige

ildstedet hadde en datering til 4947±86BP (Wk10738), 3960-3530 f.Kr. Hvis det er tilfelle at det er snakk om to ulike boliger, tilsier altså dateringene av ildstedene at den østlige konstruksjonen er den yngste. Dateringene viser imidlertid at så snart bruken av det vestlige ildstedet opphørte, ble det vestlige ildstedet tatt i bruk. Muligens kan dette reflektere at boflaten ble flyttet i direkte forlengelse mot øst, samtidig som den nye boligen hadde en lettere type konstruksjon uten markerte veggvoller og markerte veggstolper. På denne måten kunne man anvende deler av den eksisterende planerte gulvflaten i anleggelsen av en ny bolig.

Tuft 2

Utgraving

Under undersøkelsene i 2001 ble all masse ned til topp av rullesteinslaget fjernet. I tuft 2 sin indre del var den nedre del av torva fet og svart (lag B). Denne delen av laget var ca 5cm tykt og var avgrenset til gulvflaten av tufta. Laget ble såldet og det ble dokumentert relativt mange avslag av fin hvit kvartsitt, skifer og noe flint. Det ble videre påvist en del skjørbrent stein i dette laget. Det ble ikke påvist noen gjenstander under denne delen av utgravinga.

I 2002 ble tufta gjenstand for videre utgraving. Ettersom det naturlige vekstlaget allerede var fjernet kunne de mest sentrale strukturene og tuftas utstrekning identifiseres og dermed legges grunnlaget for valg av utgravingsstrategi. Det ble anlagt to kryssende profiler, en nord-sør profil som skulle dokumentere relasjonen mellom huset og det naturlige terrenget det var anlagt i, og en øst-vest profil som skulle dokumentere relasjonen mellom ildstedene, husgulvet og østre og vestre veggvoll. Profilene ble anlagt etter det etablerte koordinatsystemet ØV fra 115,5x/99y til 122x/99y og NS fra 118x/96y til 118x/103y. Profilene delte dermed tufta i fire utgravingsseksjoner: A (NV), B (NØ), C (SV), og D (SØ). Seksjon B og C ble først gravd ut samtidig, deretter ble profiler dokumentert. Deretter ble de to gjenværende seksjoner gravd ut og de tilsvarende profiler dokumentert.

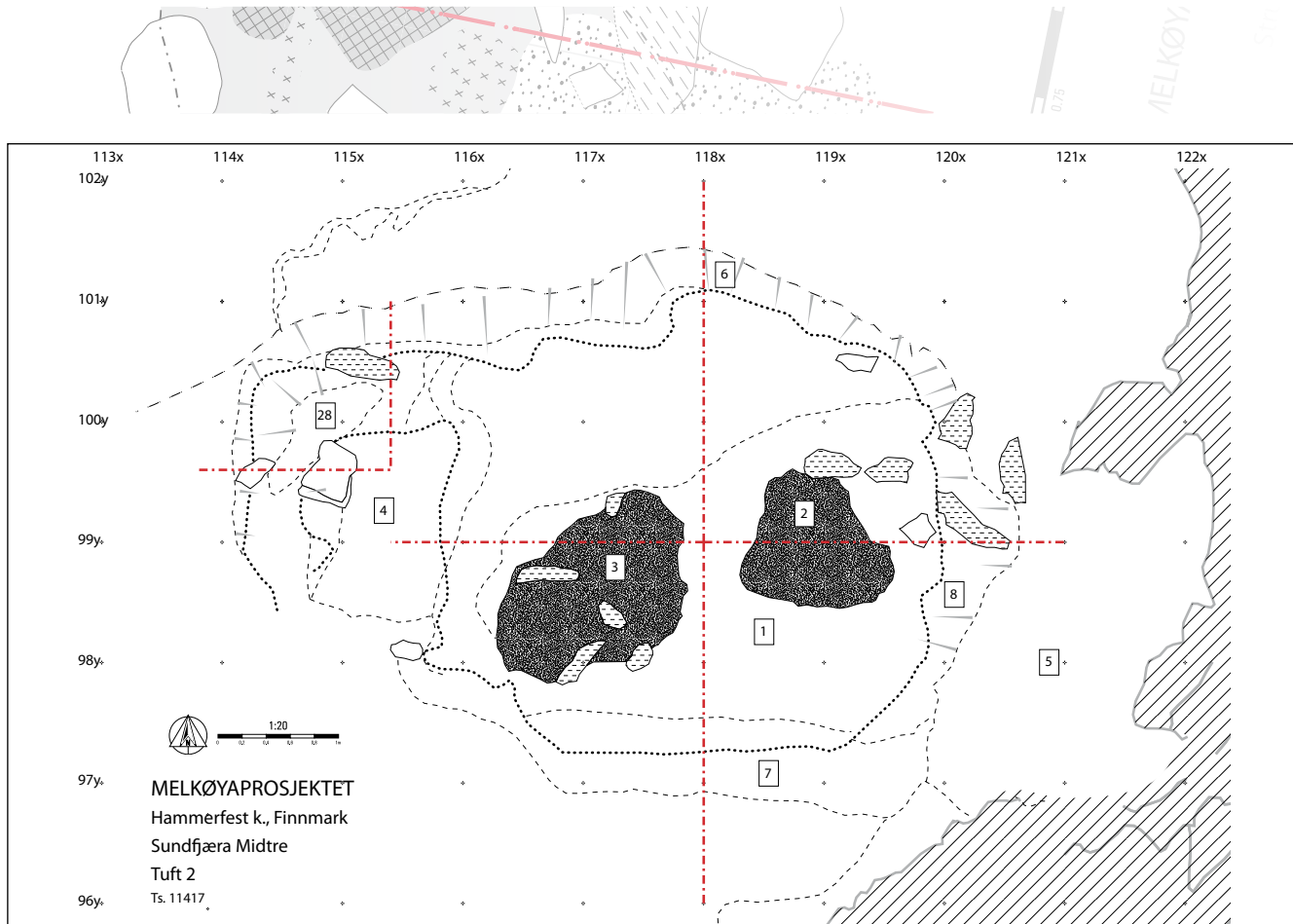


Fig. 3.43 Sundfjæra Midtre. Plantegning tuft 2 med strukturer. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

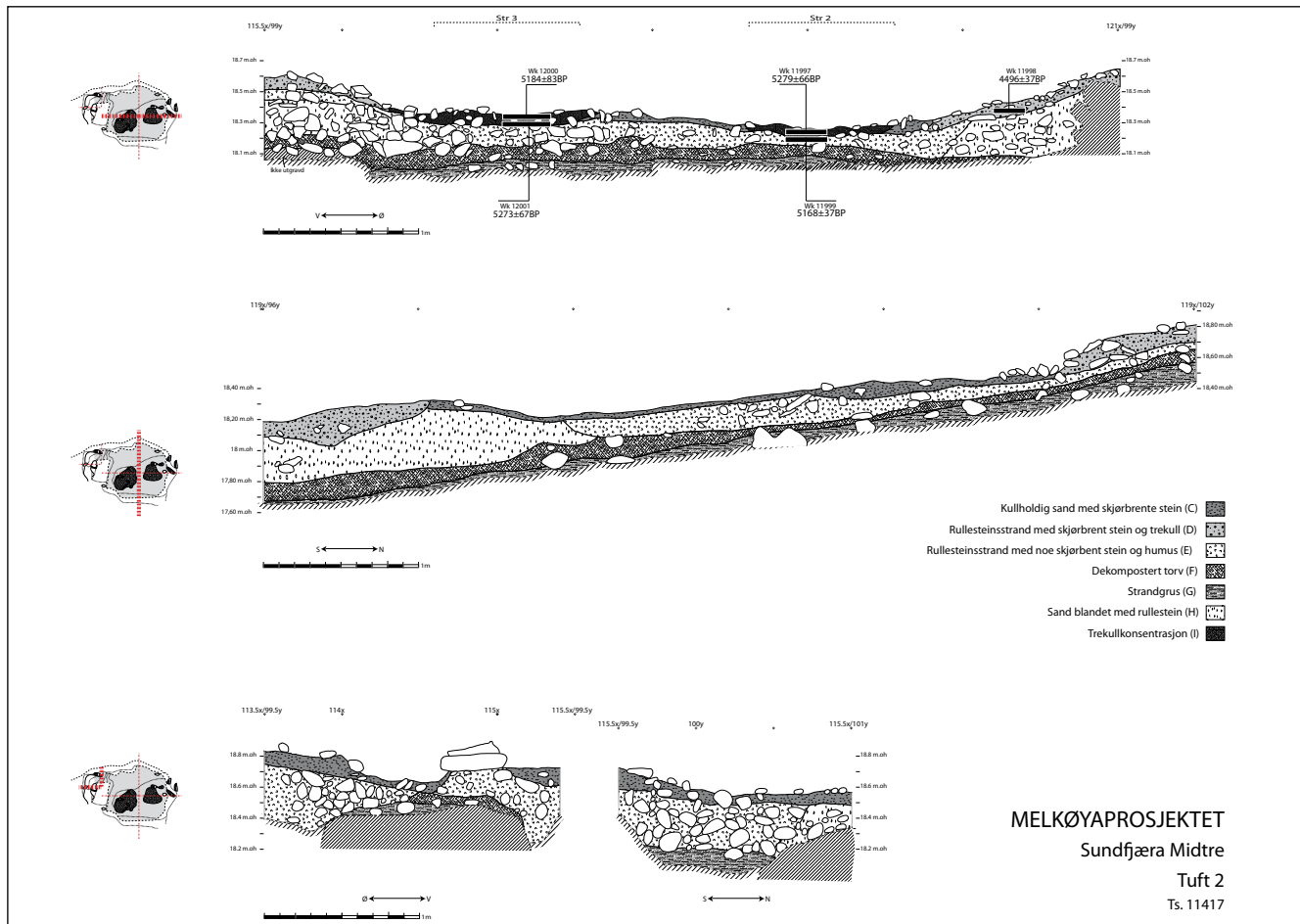


Fig. 3.44 Sundfjæra Midtre. Profiler tuft 2. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

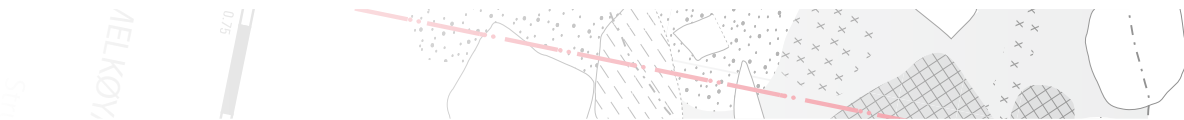


Fig. 3.45 Sundfjæra Midtre. Utgravd seksjon B og C, samt ikke utgravd seksjon D. Tuft 2 sett mot SØ. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Innledningsvis var man opptatt av å avgrense de ulike strukturene i seksjon B og C, det vil si identifisere avgrensning mellom vegger og gulvflate, og gulvflate og ildsteder. Dette skjedde gjennom fjerning av det øverste laget av rullestein. For å avklare hvorvidt det hadde skjedd en forflytning av nordre veggvoll ut over gulvflaten, undersøkte man hvorvidt det var mulig å følge gulvflaten inn under veggvollen i seksjon B. Det var ikke mulig å påvise en fortsettelse av gulvflaten her, slik at gulvflaten sannsynligvis opprinnelig ikke har gått lengre nord. Det ble påtruffet trekullbiter i de første centimeterne i denne vegg.

I det nordøstre hjørnet traff man på en større trekullkonsentrasjon i de øvre lag av veggvollen. Massene i veggvollene skilte seg fra gulvflatene ved at rullesteinslaget her var noe mindre kompakt. Avgrensningen av den søndre vegg i seksjon C var noe mer utydelig. Tynne forekomster av sedimenter, så å si uten trekullforekomster i gulvets SV del, gjorde det vanskelig å skille gulvflate fra veggvoller ut fra sammensetning i sedimenter. Videre, mens gulvflaten er nedgravd i det skrånende terrenget i tuftas bakkant, er gulvflaten i dette området plant med det omliggende terrenget. Det var derfor vanskelig å observere nivåmessige forskjeller mellom gulv og vegg. Avgrensning mellom gulv og vegg var derfor problematisk i dette området.

Ildstedene avgrenset seg relativt tydelig fra gulvflaten. Det

ble ikke dokumentert regelmessig plasserte kantsteiner, men trekullforekomstene i ildstedene skilte seg likevel klart fra sammensetningen i massene i gulvflaten for øvrig.

I det vestlige ildstedet befant det seg tre større flate steiner som opprinnelig kan ha hatt en funksjon relatert til ildstedet. I det østlige ildstedet kunne man observere at trekullforekomstene strakte seg inn mot østre vegg og ansamlingen med skjørbrent stein som befant seg her.

Etter at avgrensningen av strukturene var foretatt i seksjon B og C, ble masser fjernet i mekaniske lag fra de to seksjonene (fig. 3.45). Gulvflaten ble utgravd i 5cm tykke lag, mens veggvollene ble utgravd i 10cm tykke lag. I de øverste 5cm av gulvlaget i ble forekomster av trekull og artefakter dokumentert. Laget viste seg å være tynnere i den sørlige delen av seksjon B. Det ble påvist en større konsentrasjon av funn mellom det østlige ildstedet og veggvollen i seksjon C. Det funnførende laget ble tynnere mot sør i seksjon C, og opphørte etter de første 5 centimeterne (fig. 3.46).

Seksjon D og A ble deretter undersøkte. I seksjon D forsøkte man igjen å avgrense gulvflaten fra vegg gjennom å fjerne rullestein og la øvrige masser ligge igjen. Gulvflaten så ut til å strekke seg mot ansamlingen av skjørbrent stein direkte øst for tufta. Avgrensningen av denne var relativt enkel, da den skilte seg kraftig ut

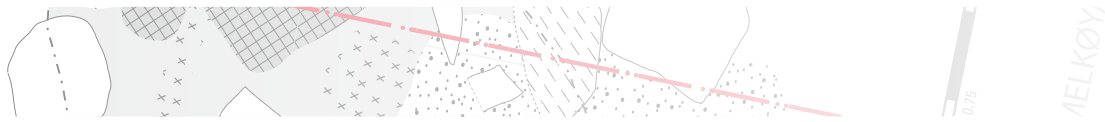


Fig. 3.46 Sundfjæra Midtre. Topp lag 3 (lag F) i seksjon C i Tuft 2.
Foto: Melkøyaprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet



Fig. 3.47 Sundfjæra Midtre. Tuft 2 sett mot SØ, merk relasjon til bergknauser i øst.
Foto: Melkøyaprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

fra berggrunnen den var plassert på. Det var derimot vanskeligere å bestemme dens relasjon til tufta for øvrig. Ansamlingen så ut til å strekke seg over den østlige vegg og inn mot det østlige ildstedet. Den sørlige vegg var noe mer vanskelig å avgrense, og i likhet med den sørlige veggvollen i seksjon C var det her utydelige forskjeller i høyde og sammensetning av masser mellom gulvflate og veggvoll. Ettersom dette området er flater og mer kompakt enn i den sørvestre delen, ble det antatt at man her muligens hadde et inngangsparti.

Seksjon A representerte den mest kompliserte delen av tufta. Den nordlige vegg oppviste en spredning av trekullbiter, i samme mengde som den nordlige vegg i seksjon B. Foruten å se ut til å være nedgravd i bakkant, skiller ikke gulvflata seg nevneverdig fra vegg her. Nord for ildstedet ble det påtruffet større mengder trekull. Området vest for tufta framstod som en forsenkning formet som en omvendt L sett fra sør, på vestsida av tuftas vestlige vegg. Det ble arbeidet med flere

hypoteser rundt hva denne representerte: et anneks til huset, levninger av en tidligere struktur som delvis var dekket av tuft 2, og et komplekst inngangsparti. Området ble gravd ut gjennom flere faser, og det ble etablert to profiler gjennom det. Den etablerte ØV-profilen gjennom tufta ville ikke gi en god representasjon av strukturen, så det ble etablert nok en ØV-profil en halv meter nord for denne (fig. 3.44). Denne profilen viser relasjonen mellom strukturen, vestlige veggvoll og vestlige del av gulvflata, samt et tverrsnitt av forsenkningen. I tillegg ble det etablert en NS-profil ved 115x som viser tverrsnitt av forsenkningen her. Det ble dokumentert større mengder trekull og skjorbrent stein på den vestlige siden av strukturen. Veggvollen mellom strukturen og gulvflata hadde løsere sammensetning på rullesteinsmassene enn strukturen for øvrig. I bunnen av forsenkningen, tolket som gulvflate, ble det også påvist trekullforekomster, men uten noen klar avgrensning til veggvollen. Bunnen av forsenkningen lå på samme høydenivå som gulvflata i tufta for øvrig, men hadde en liten forhøyning der den møter gulvflata i tuftas nordvestre hjørne. Dette kan skyldes en nedrasing fra vollene her.

Strukturer

Gulvflata (str.1) var av en planert overflate bestående av rullestein av relativt jevn størrelse, pakket av mørk siltholdig torv, enkelte områder med sand fra desintegrerte skjorbrente steiner, skjorbrente stein, trekullfragmenter, avslag og noe oker. Laget var ikke tykkere enn 5cm. Gulvflata er vanskelig å avgrense mot sør, mens den er relativt tydelig mot nord der gulvets bakkant er gravd ned i det naturlige skrånende rullesteinsterrenget. Mot øst avgrenses gulvflata av berggrunn og en ansamling skjorbrent stein som ligger noe høyere. Mot vest avgrenses flata av en relativt tydelig veggvoll. Det antas ikke at veggvoller har kollapset inn over gulvflata, bortsett fra i 116x/100y, der en knekk i veggvollen kan skyldes innrast masse fra vegg i nord.

Det funnførende laget i gulvflata var tykkere i den nordlige delen av huset enn i den sørlige, der det blir tynnere før det opphører ved avgrensingen til sørlige vegg. Laget hadde en maksimal tykkelse på 10 cm. En større konsentrasjon trekull ble dokumentert i den nordvestre delen av tufta. En annen trekullkonsentrasjon strakk seg østover fra det østlige ildstedet og inn i østlige veggvoll.

Det østlige ildstedet (str.2) lå plassert sentralt i den østlige delen av tufta (fig. 3.48). Det var klart avgrenset i plan, og framstod som en uregelmessig ca 1x1 meter stor ansamling av trekull. To større steiner i ildstedets

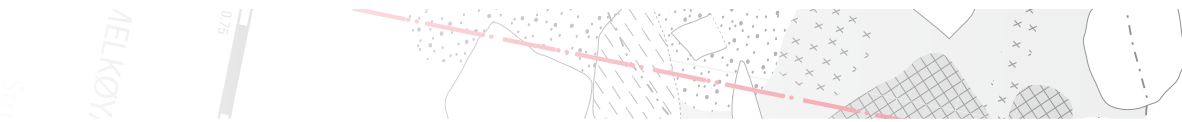


Fig. 3.48 Sundfjæra Midtre. Ildstedstruktur 2, øst i tuft 2.
Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet



Fig. 3.49 Sundfjæra Midtre. Struktur 5, ansamling av skjørbrænte stein øst for tuft 2.
Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

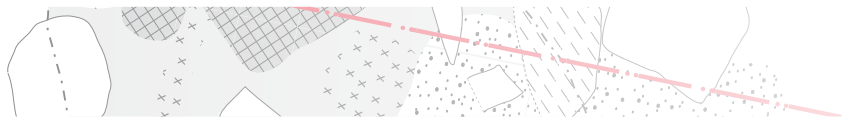
nordlige del kan opprinnelig ha hatt en funksjon relatert til ildstedet. Under disse var enkelte trekullfragmenter. Ildstedet var ikke mer enn 10cm dypt, og mengden skjørbrænte stein var omtrent den samme som i gulvflata for øvrig, men med en større andel små fragmenter av skjørbrænte stein. Mengden trekull er stor også øst for ildstedet, mellom ildsted og vegg. Trekull forekommer også i relativt store mengder i ansamlingen av skjørbrænte stein umiddelbart øst for tufta. På veggvullen her lå tre store steiner, som opprinnelig kan ha hatt en funksjon i relasjon til ildstedet. Det ble funnet et fragment av en slipt skiferkniv under utgravingen av ildstedet. Det ble tatt to ¹⁴C-dateringer fra bunn og topp av ildstedet som henholdsvis ga dateringer til 5279±66BP (Wk11997) - 5168±37BP (Wk11999).

Det vestlige ildstedet (str.3) lå plassert hovedsakelig i den sørvestre delen av tufta. Ildstedet var klart avgrenset i plan, og framstod som en ca 2x1 meter avlang ansamling av trekull. Mengden trekull var omtrent lik den i det østlige ildstedet. Noen flatere større steiner kan opprinnelig ha hatt en funksjon relatert til ildstedet, men lå under

utgraving sannsynligvis ikke in situ. Ildstedet var ca 10cm dypt, og hadde større mengder skjørbrænte stein, samt sand fra desintegreerte skjørbrænte stein. Nord for ildstedet ble det dokumentert en større andel trekull i gulvflata enn ellers, noe som kan sees i relasjon til at den nordre vegg her også hadde en større andel trekull enn det som ellers ble observert i veggvollene. Vest for ildstedet ble det påvist en trekullkonsentrasjon som strakk seg til den vestre vegg. Det var tydelig at denne konsentrasjonen ikke forstyrret vegg, det er derfor rimelig å anta at ildstedet var i bruk samtidig med huset. Det ble tatt to ¹⁴C-dateringer fra topp og bunn av ildstedet. Etter disse har ildstedet en datering til 5184±83BP (Wk12000) - 5273±67BP (Wk12001).

Den nordlige vegg (str.6) skrådde nordover i relasjon til gulvflata. Massene i vegg bestod av rullestein med noe torv i blandet sand. Trekullfragmenter ble påvist etter sålding av massene. Mengden skjørbrænte stein var lav øverst i lag 2 i den østlige delen av vegg, mens mengden trekull og skjørbrænte stein var større i den vestlige delen. En stor grønn stein befant seg i på grensa mellom vegg og nedsenkningen mot vest. Den østlige vegg (str.8) så ut til å være delvis dekket av et lag av skjørbrænte stein (str.5), som strakk seg inn mot bergknausene på den østlige siden av tufta. Det var vanskelig å avgrense vegg fra ansamlingen av skjørbrænte stein, men profilen som ble anlagt Ø-V gjennom tufta viste at denne hadde en utstrekning som gikk over vegg, og delvis over gulvflata. Den sørlige vegg (str.7) var mest problematisk å definere. Vegg bestod av rullestein med løsmasser bare i de 10 øverste cm. Vegg her hadde samme høyde som gulvflata, slik at en nøyaktig avgrensning var vanskelig. Funnfrekvensen var lavere her enn ellers i tufta. Det var også mindre mengder trekull enn for øvrig, og bortsett fra en relativt stor trekullfleck i 117x/96y NØ-118x/96y NV, og mindre forekomster i 119x/96-97y, var det ingen større forekomster av trekull her. Sistnevnte område kan ha vært relatert til et inngangsparti, da overflaten var flatere, jevnere og mer kompakt her enn i veggene for øvrig. Det ble likevel ikke dokumentert høyere funnfrekvens eller aktivitetsnivå her. Den vestlige vegg (str.4) var forbundet med den sørlige vegg men atskilt fra den nordlige vegg av en ca 40cm vid forsenkning (str.28). Vegg var tydelig avgrenset fra gulvflata. Vegg bestod av løse rullestein med en relativt høy mengde skjørbrænte stein, med noe torv iblandet trekull. Trekull og skjørbrænte stein befant seg først og fremst i de øverste 5cm av veggvullen. Det ble også funnet en god del avslag her. Det ble undersøkt hvorvidt en eldre gulvflate under denne vegg var til stede, med negativt resultat. To større steiner som befant seg i vestlige avgrensning av vegg ble dokumentert. Disse kan muligens relateres til str.28.

hadde samme høyde som gulvflata, slik at en nøyaktig avgrensning var vanskelig. Funnfrekvensen var lavere her enn ellers i tufta. Det var også mindre mengder trekull enn for øvrig, og bortsett fra en relativt stor trekullfleck i 117x/96y NØ-118x/96y NV, og mindre forekomster i 119x/96-97y, var det ingen større forekomster av trekull her. Sistnevnte område kan ha vært relatert til et inngangsparti, da overflaten var flatere, jevnere og mer kompakt her enn i veggene for øvrig. Det ble likevel ikke dokumentert høyere funnfrekvens eller aktivitetsnivå her. Den vestlige vegg (str.4) var forbundet med den sørlige vegg men atskilt fra den nordlige vegg av en ca 40cm vid forsenkning (str.28). Vegg var tydelig avgrenset fra gulvflata. Vegg bestod av løse rullestein med en relativt høy mengde skjørbrænte stein, med noe torv iblandet trekull. Trekull og skjørbrænte stein befant seg først og fremst i de øverste 5cm av veggvullen. Det ble også funnet en god del avslag her. Det ble undersøkt hvorvidt en eldre gulvflate under denne vegg var til stede, med negativt resultat. To større steiner som befant seg i vestlige avgrensning av vegg ble dokumentert. Disse kan muligens relateres til str.28.



Forsenkningen mot vest (str.28) hadde ingen parallell i Sundfjæra eller Normannsvika, og bød på tolkningsmessige utfordringer. Fra det nordvestre hjørnet av gulvflata strakk en ca 40cm bred og ca 10cm dyp forsenkning seg ca 3m mot vest, før den svingte mot sør, hvor den fortsatte 2m før den opphørte. Det ble ikke påvist noe egentlig kulturlag i strukturen, utenom i form av forekomster av trekull og skjørbrent stein i løsere rullesteinsmasser. Profilene viste at disse forekomstene ikke hadde en utbredelse som gikk inn i eller under tuftas vestlige veggvoll. Det er derfor lite sannsynlig at strukturen representerer levninger etter konstruksjoner som var i bruk før tuft 2. Hadde strukturen vært anvendt som inngangsparti burde man ha forventet en mer kompakt grunnflate med mer sammensatte masser enn det som var tilfelle. Den mest nærliggende tolkningen av strukturen er derfor at den har vært anvendt som en form for anneks til tuft 2.

Ansamlingen av skjørbrent stein (str.5) hadde ingen forekomster av trekull, og profilen som ble lagt ØV gjennom strukturen, samt forekomster av torv mellom de skjørbrente steinene og berggrunnen mot øst, sør og nord tyder på at ansamlingen ble deponert på topp av det naturlige terrenget (fig. 3.49). Strukturen var ca 15cm tykk, og dekket deler av gulvflata i øst. En datering ble tatt fra profilen av strukturen, som ga en datering til 4496±37BP (Wk11998). Dateringa tyder på at strukturen ble anlagt etter at tuft 2 var i bruk. Dette understøttes av de stratigrafiske forholdene.

Funn

Råstoffet var homogent; melkehvit middels fin kvartsitt utgjør over 90 % av råstoffene: 91 % i lag 2 og 94 % i lag 3 og 4. Det øvrige råstoffet er også hovedsakelig av hard, middels fin kvalitet: andre kvartsitter, kvarts og flint, samt noen mindre forekomster av chert, skifer og bergart (tabell 3.5 og 3.6).

Den lagvise fordelingen av hvit kvartsitt viser at dette hovedsakelig ble påtruffet i lag F. I lag C/D befant dette materialet seg enten i de øverste 5 cm eller i de nederste 10cm (tabell 3.7). Gjenstandsfunnene i kontaktflaten mellom lag C/D og F kan enten stamme fra aktiviteter tilknyttet tufta, eller de kan ha kommet til fra laget under. Lag F utgjordes av mørk kompakt omdannet torv, iblandet rullestein og sand, med en tykkelse på 5-8 cm. Laget representerer en markoverflate som ble dekket av rullestein under tapestransgresjonen. Det ble dokumentert noen få vannrullede gjenstander i bunnen av lag C/D og topp av lag F som kunne indikere at lag F var blitt forstyrret under tapestransgresjonen, der bølgeaktivitet kan ha forårsaket deponering av gjenstander fra den eksisterende overflaten mens rullesteinsstranda ble dannet.

Lag F oppviste et stort antall artefakter, der enkelte konsentrasjoner skiller seg ut med særlig høye antall avslag. Disse konsentrasjonene befinner seg særlig i

tuftas nordvestre del, nord for ildstedene og i nordvestre del av nordre veggvoll. Sammenlignet med laget ovenfor, var funnmengden ca 4 ganger større i dette laget. Det ble ikke observert trekull eller skjørbrente stein i dette laget. Det kunne heller ikke observeres strukturer av noe slag.

Teknologi, og dominans av små eneggete spisser indikerer at aktiviteten tilknyttet lag F kan dateres til tidlig i eldre steinalder.

Oppsummering

Tuft 2 var konstruert ved å lage en plan flate i de skrånende rullesteinsmassene. De arkeologiske strukturene befant seg derfor i og på topp av en eldre rullesteinoverflate. Rullesteinsmassene bestod nærmest utelukkende av rullestein, med bare små mengder av skjørbrente stein i de øverste lagene. Mindre forekomster av sedimenter i form av sand, trekull, samt enkelte gjenstandsfunn i de øvre lagene ble tilskrevet nedvasking gjennom den permeable rullesteinen fra aktiviteter som hadde foregått i tilknytning til tufta.

Dateringene fra tufta tyder på en datering til tidlig yngre steinalder. Vestre ildsted har en bruksfase mellom 4320 og 3780 f.Kr., mens østre ildsted dateres til 4320-3960 f.Kr. Ansamlingen av skjørbrent stein øst for tufta ser ut til å ha blitt anlagt etter at tufta hadde gått ut av bruk, her er trekull datert til 3350-3030 f.Kr.

Tabell 3.5 Sundfjæra Midtre. Råstoff i lag C/D tuft 2

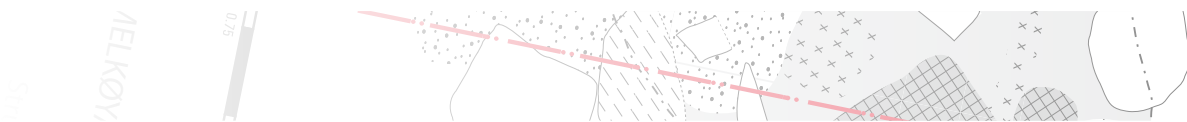
Lag 2	n	%
Kvartsitt	1599	91.5
Kvarts	66	3.8
Flint	37	2.1
Skifer	24	1.4
Andre	20	1.1
	1746	99.9

Tabell 3.6 Sundfjæra Midtre. Råstoff i lag F og G tuft 2

Lag 3 og 4	n	%
Kvartsitt	4879	94
Kvarts	151	2.9
Flint	106	2
Andre	28	0.5
Chert	16	0.3
Skifer	13	0.3
	5193	100

Tabell 3.7 Sundfjæra Midtre. Lagvis fordeling av hvit kvartsitt, tuft 2

Lag	n	%
A2	44	0.6
C mek lag 1	512	7.5
C mek lag 2	547	8
C mek lag 3	354	5.2
C mek lag 4	10	0.1
F	4941	72.5
G	262	3.8
Uten kontekst	143	2.1
Sum	6813	99.8

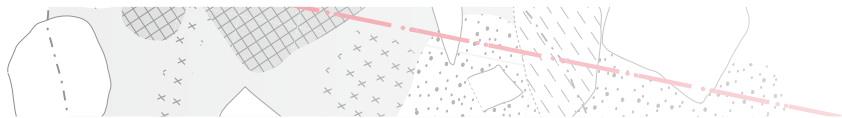


Tabell 3.8 Sundfjæra Midtre. Funnsammensetning lag C tuft 2

Lag 2	Kvartsitt	Kvarts	Flint	Skifer	Bergart	Andre	Sum
Makroflekker	42						42
Vanlige flekker	19						19
Mikroflekker	16		1				17
Makroavslag	13	2		1	3		19
Vanlige avslag	1109	55	28	6	8	5	1211
Mikroavslag	138	1					139
Avslag av slipt skifer				14			14
Plattformavslag	5						5
Andre kjerneavslag	10		2				12
Flekkelignende avslag	9						9
Stikkelavspaltning	4						4
Kjerner med en plattform	3						3
Kjerner med to plattformer	8	1					9
Bipolare kjerner	32		1			1	34
Uregelmessige kjerner	4						4
Andre kjerner	36	4					40
Kjernefragmenter	30	1	1			1	33
Enegete spisser	4						4
Tverreggete spisser	1						1
Slåtte tangespisser	2						2
Flateretusjerte spisser				1			1
Mikrostikler	2						2
Skrapere	2						2
Retusjerte stykker	111	1	5	1		1	119
Stikler		1					1
Slipeplater				1	1	1	3
Pimpstein med slipespor						9	9
Sum	1600	66	38	24	12	13	1758

Tabell 3.9 Sundfjæra Midtre. Funnsammensetning lag F og G tuft 2

Lag 3 og 4	Kvartsitt	Kvarts	Flint	Skifer	Bergart	Andre	Sum
Makroflekker	32						32
Vanlige flekker	122	1	2			1	126
Mikroflekker	111		2			1	114
Makroavslag							0
Vanlige avslag	2500	93	55	9	15	13	2685
Mikroavslag	1937	55	32	3	4	6	2037
Plattformavslag	3			1			4
Andre kjerneavslag	2						2
Flekkelignende avslag	17						17
Stikkelavspaltning	3		1				4
Kjerner med en plattform	1						1
Kjerner med to plattformer			1				1
Bipolare kjerner	18						18
Andre kjerner	4						4
Kjernefragmenter	17		1			1	19
Råstoffblokker						1	1
Enegete spisser	12		1				13
Tverreggete spisser	6						6
Slåtte tangespisser	5						5
Mikrolitter	2						2
Mikrostikler	10		1				11
Skrapere	1						1
Retusjerte stykker	75	1	10			1	87
Stikler	1					1	2
Sum	4879	150	106	13	19	32	5192



0,75

MELKØY

198

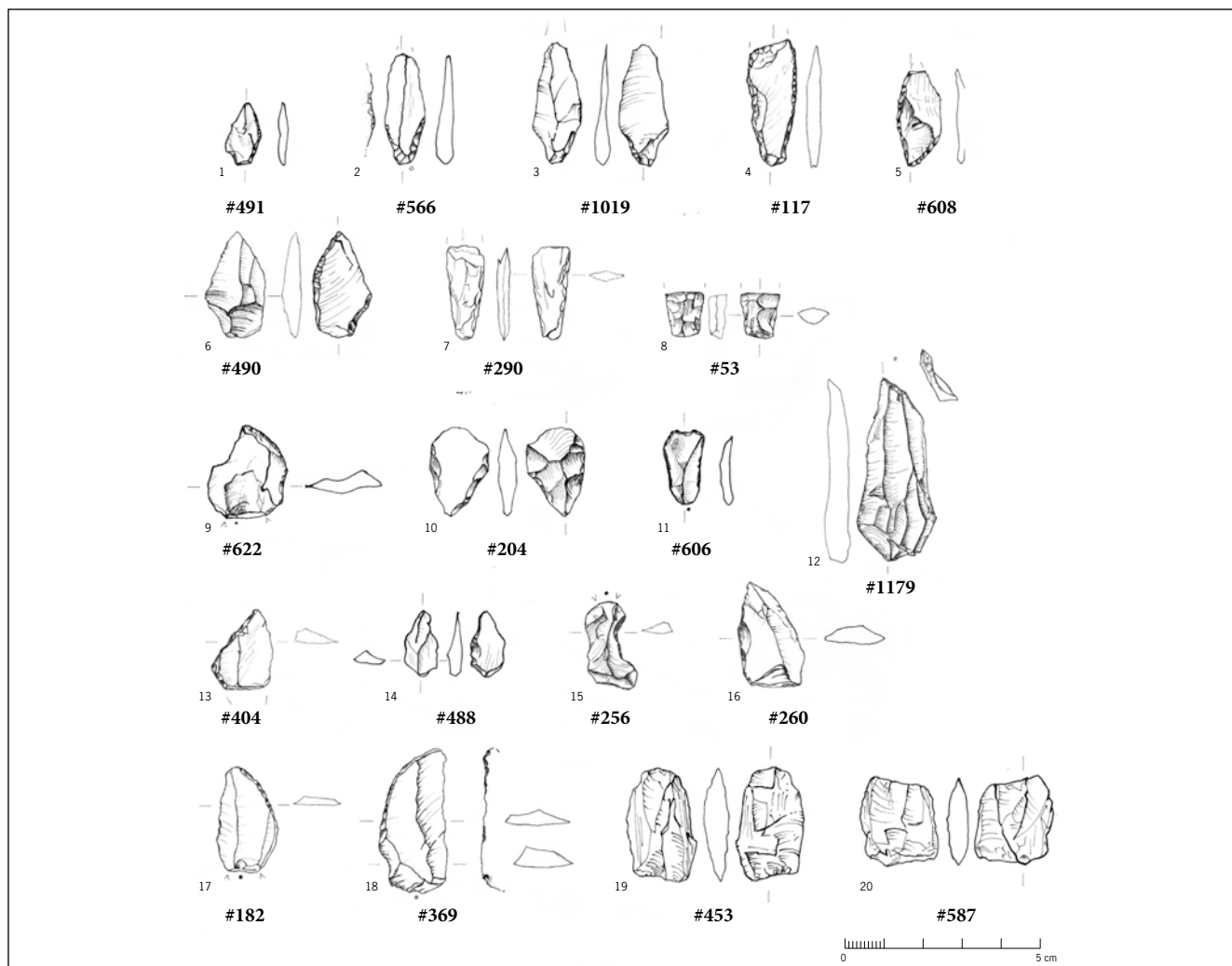


Fig. 3.50 Sundfjæra Midtre. Ts11417. 1-3 Tangespisser, 4. Tverregga spiss/emne enegga spiss (merk retusj langs odd), 5-6: Enegga spisser. 7: Fragment slipt skiferspiss, 8. Fragment flatehogd spiss med spiss basis. 9. Mikrostikkel, 10-12, 14-15. Varia retusjerte stykker, 13. Fragment enegga spiss, 16-18. Flekkekniver, 19-20. Bipolare kjerner. Tegning: Andrea Balbo©Tromsø Museum Universitetsmuseet

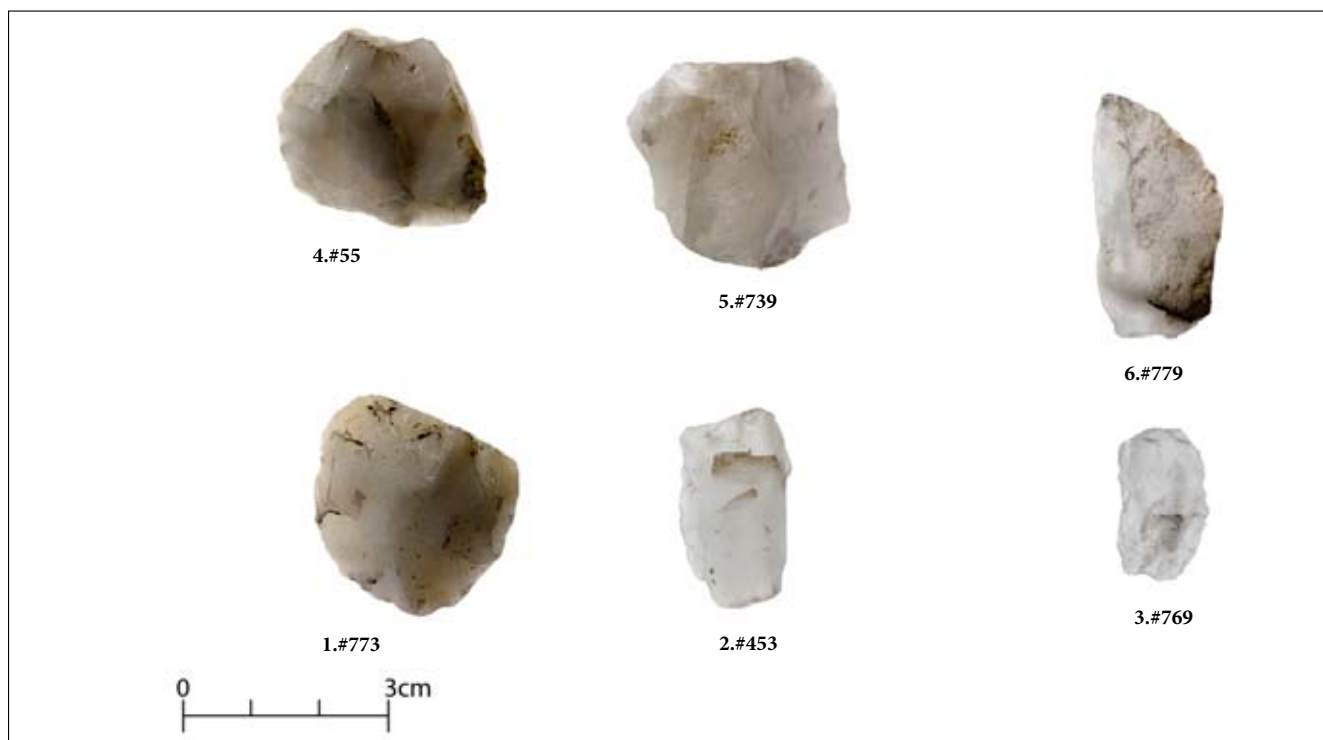


Fig. 3.51 Sundfjæra Midtre. Ts11417. 1 og 4. Andre kjerner, 2 og 5. Bipolare kjerner, 3 og 6. Flekkekniver. Foto: Adnan Icagic©Tromsø Museum Universitetsmuseet

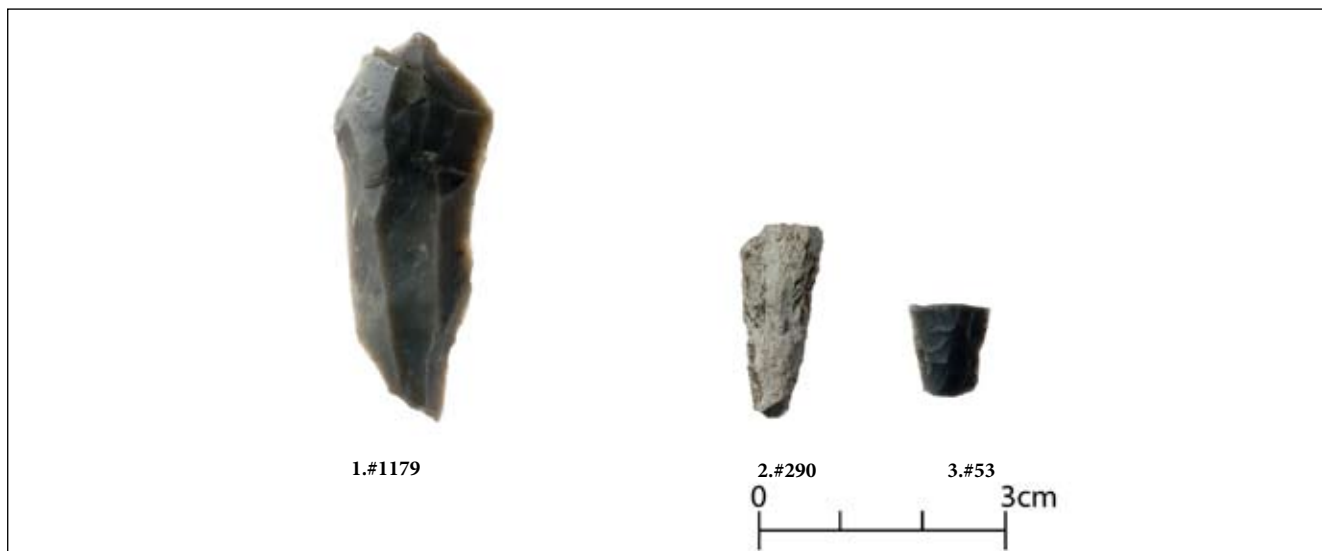
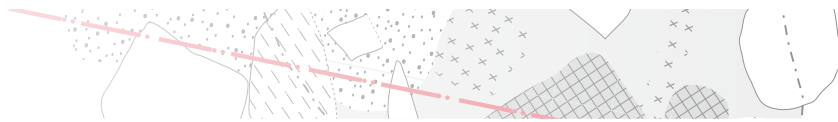


Fig. 3.52 Sundfjæra Midtre. Ts11417. 1. Retusjert flekke/front mikroflekkjekjerne, 2. Fragment emne til slipt pil, 3. Fragment flatehogd spiss med spiss basis.
Foto: Adnan Icgagic©Tromsø Museum Universitetsmuseet

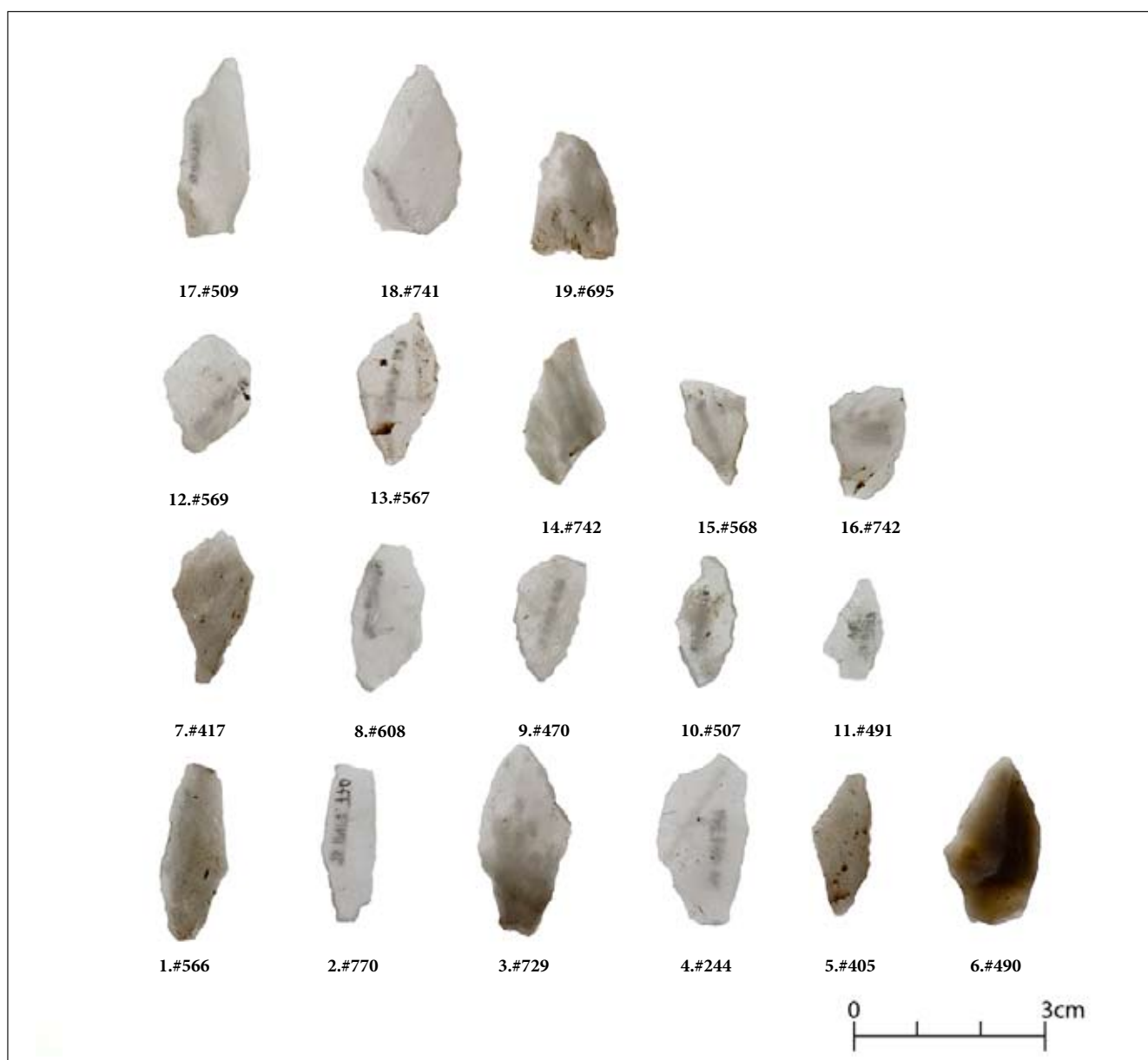


Fig. 3.53 Sundfjæra Midtre. Ts11417. 1-14. Eneogga og skjevegga spisser i flint, 15 og 16. Tverrpiler, 17-19. Enkle lansettmikrolitter. Alle i mellomfin hvit-transparent kvartsitt, foruten nr. 6 som er av flint. Foto: Adnan Icgagic©Tromsø Museum Universitetsmuseet



0,25

MELKØY



Fig. 3.54 Sundfjæra Midtre. Tuft 10 og ryddet flate RF13 sett mot øst. Merk hvor svakt markert tuft 10 i forkant er. Trolig er det snakk om at det her har stått en lettere struktur, antakeligvis et telt. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

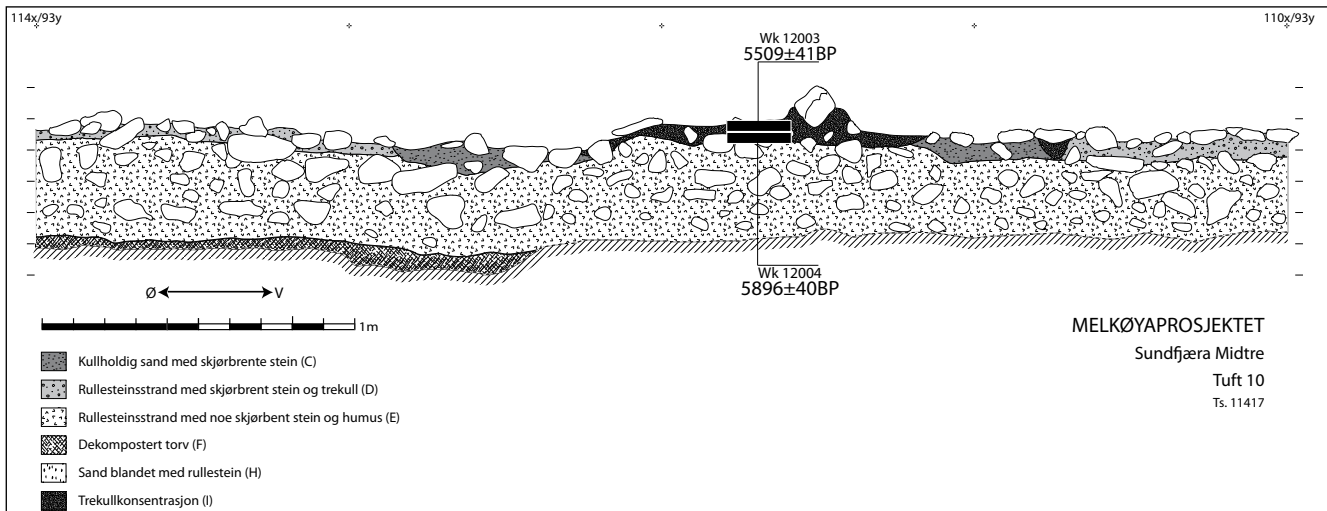


Fig. 3.55 Sundfjæra Midtre. Profiltegning tuft 10. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Tuft 10

Utgraving

Tuft 10 lå bak og ovenfor RF14 (Ts11438). Tufta var ikke synlig på torvoverflaten men ble funnet som et resultat av den maskinelle flateavdekkinga. Etter flateavdekkinga framsto tufta som en sirkulær svært grunn forsenkning med en diameter på 4m. I forbindelse med tuft 10 ble det inne i tufta undersøkt et ildsted og flere stolpefundamenter. Øst for tufta ble det undersøkt en ryddet flate, RF13.

Det ble lagt en sakt øst-vest gjennom tufta. Ildstedet ble gravd og dokumentert. Gulvet ble gravd i et lag. På grunn av sterkt tidspress ble bare massen fra ildstedet og fra sjakta såldet.

Strukturer

Profilveggen i sjakta viste at gulvlaget i tufta var svært tynt, på det tykkeste bare 15cm. Det besto av mørk

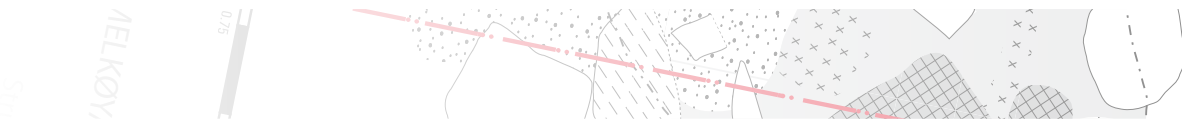


Fig. 3.56 Sundfjæra Midtre. Det mørkere partiet sentralt i bildet markerer et utflytende ildsted mot midten av tuft 10. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

brun torv iblandet noe sand fra erodert/varmepåvirket stein og biter av trekull først og fremst rundt ildstedet. Gulvlaget var mer kompakt enn massene utenfor tufta. I de øverste 15cm var det mye funn. Det ble også funnet to slipeheller på gulvarealet, den ene tett inntil ildstedet. Under gulvnivået var det naturlig rullesteinstrand, så å si uten innslag av jord. I dette rullesteinslaget var det ingen funn. Bortsett fra i sjakta ble gulvlaget fjernet som en enhet. Det tynne gulvlaget var ikke gravd ned i strandvullen, noe som gjorde det vanskelig å avgrense det i plan. Sannsynligvis er området ryddet for større stein, det var markert forskjell i størrelsen på stein inne på gulvet og utenfor. Man kan ikke snakke om veggvoller som omkranset tufta. Gulvnivået lå noe lavere enn den omkringliggende rullesteinstranda, noe som sannsynligvis skyldes rydding samt sammenpakking av masse som et resultat av bruk. Det var ingen nivåforskjeller på rullesteinsstranda rett utenfor gulvet som indikerte at det har vært veggvoller her. Det var heller ingenting som skilte overflaten rett utenfor gulvlaget fra den øvrige strandvullen.

Tabell 3.10 Sundfjæra Midtre. T511417. Funn sammensetning tuft 10.

Funntabell tuft 10	Kvartsitt	Kvarts	Skifer	Bergart	Andre	Sum
Makroflekker	2			1		3
Makroavslag		2	15	7	2	26
Vanlige avslag	44	28	155	22	15	264
Mikroavslag			30			30
Plattformavslag	1					1
Flekkelignende avslag	1					1
Kjerner	5	3	1	3	1	13
Kjernefragmenter	1					1
Knivfragmenter			1			1
Tverreggete spisser	1					1
Flateretusjerte spisser					1	1
Retusjerte stykker	14		1			15
Slipeplater				1	2	3
Pimpstein med slipespor					3	3
Sum	69	33	203	34	24	363

Legger man mikrotopografien til grunn kan det synes som om inngangspartiet til tufta har vært i sør-vest. Her var et flatt område, mens terrenget i nord og nordøst skrånet slakt ned mot gulvet og i sørøst og sør skrånet svakt nedover fra tuffegulvet. Dette problematiseres imidlertid av funnfordelingen i tufta. Formen på tufta, den manglende nedgravningen og fraværet av veggvoller er gode indikasjoner på at tuft 10 har vært en lett konstruksjon, kanskje et telt.

Ildstedet lå midt i tufta, var tilnærmet sirkulært med en diameter på 1m og dybde på mellom 10 og 15cm. Det var ikke steinsatt men hadde en klar avgrensning. Massen i ildstedet besto av grus blandet med trekull og mye skjørbrønt stein. Det ble gjort noen funn i ildstedet. Under ildstedet var det naturlig rullesteinstrand.

To trekullprøver fra ildstedet ble datert. Den ene gav en datering til 5896 ± 40 BP (Wk12004), den andre til 5509 ± 41 (Wk12003).

Funn

Det dominerende råstoffet i tuft 10 var skifer. Hele 56% av artefaktmaterialet var av dette råstoffet. Artefakter av kvartsitt utgjorde 19%, mens artefakter i kvarts og bergart var likt representert med 34% hver. Andre råstofftyper utgjorde bare noe over 6% av det utgravde materialet. Til sammen ble det bare funnet 363 artefakter her. Av harde råstoff ble det funnet avslagsmateriale samt fem kjerner i kvartsitt, tre i kvarts og tre i bergart. Det ble også funnet et kjernefragment i kvartsitt. Av myke råstoff ble det ved siden av avslagsmateriale funnet en kerne av skifer.

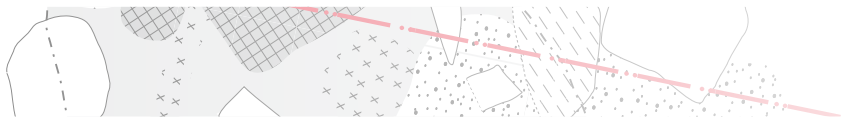
Det ble ikke funnet mange gjenstander i tufta. En flateretusjert spiss, en tverregget spiss og ett knivfragment var de mest "spektakulære" gjenstandene fra tufta.

Avslag av harde bergarter samt alle gjenstandsfunn ble gjort i den østre delen av tufta og ut over veggvullen i retning av rydda flate 13. Avslag av myke bergarter var jevnt spredt over hele tufta, klart avgrenset av veggvollene i nord og vest og med en konsentrasjon tilknyttet ildstedet. Spredningen av funn ut fra tuffeområdet mot øst kan antyde at det kan ha vært et inngangsparti her vendt mot RF13.

Det noe sparsomme materialet er med på å bekrefte ^{14}C -dateringene som plasserer tufta kronologisk til første del av yngre steinalder.

Ryddede flater

I området befant det seg også tre ryddede flater. Utgravingsstrategien for disse bestod av dokumentasjon (foto og tegning) i plan og etablering av profilsjakter og prøveuttak. I RF11



0,25

MELKØY



Fig. 3.57 Sundfjæra Midtre. Sundfjæra Midtre sett mot sør. Ryddet flate RF11 i forkant bildet inn mot berget i nord. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

tilsa funnmengden under graving av profilsjakten at det ble bestemt å åpne området. I dette tilfellet ble bare lag C gravd ut. Det ble ikke påtruffet funn i lag F i sjakta. Dette skjedde under avslutning av utgravingene slik at det ikke var tid til sålding av massene.

RF11

RF11 lå i det nordlige området av utgravingsfeltet, nordøst for tuft 1, og ble påvist mot slutten av under-søkelsene i 2002 (fig. 3.58) RF11 var avgrenset av bergknaus mot nord og nordvest, og framstod som et 5x3m stort ØV-orientert flatt parti i de ellers skrånende rullesteinsmassene (fig. 3.57). Det ble dokumentert et ca 15cm tykt mørkt trekullholdig lag av sand med store mengder skjorbrent stein som befant seg ovenpå lag F. Dette laget inneholdt relativt store mengder funn i de øverste 10cm, funnmengden avtok markant i de neste 10cm. To trekullkonsentrasjoner ble observert på flata, en ca 1x1m oval konsentrasjon i vestlige del, og en 1,5x1,5m uregelmessig kvadratisk konsentrasjon i østlige del. Profilsjakta omfattet 117,5-118,5x/109-113y, slik at sjaktas vestlige vegg snitter den vestlige konsentrasjonen.

Den østlige trekullkonsentrasjonen ble fullstendig utgravd (fig. 3.60). Laget med trekull viste seg å være ca 5cm tykt. Denne konsentrasjonen

hadde en betydelig større andel gjenstandsfunn enn den vestlige. Også i den vestlige konsentrasjonen var trekulllaget ca 5cm tykt, men med høyere andel skjorbrent stein.

Funnene i RF11 bestod hovedsakelig av avslag i hvit middels fin kvartsitt (66 %) og mørk grå chert (24 %). Til sammen ble det funnet 314 artefakter i RF11, av tilvirkede redskaper 31 retusjerte stykker, to eneggete spisser og en slipeplate.



Fig. 3.58 Sundfjæra Midtre. Ryddet flate RF11, etter rensing, før utgraving, sett mot sør. Tuft 1 til høyre i bildet. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

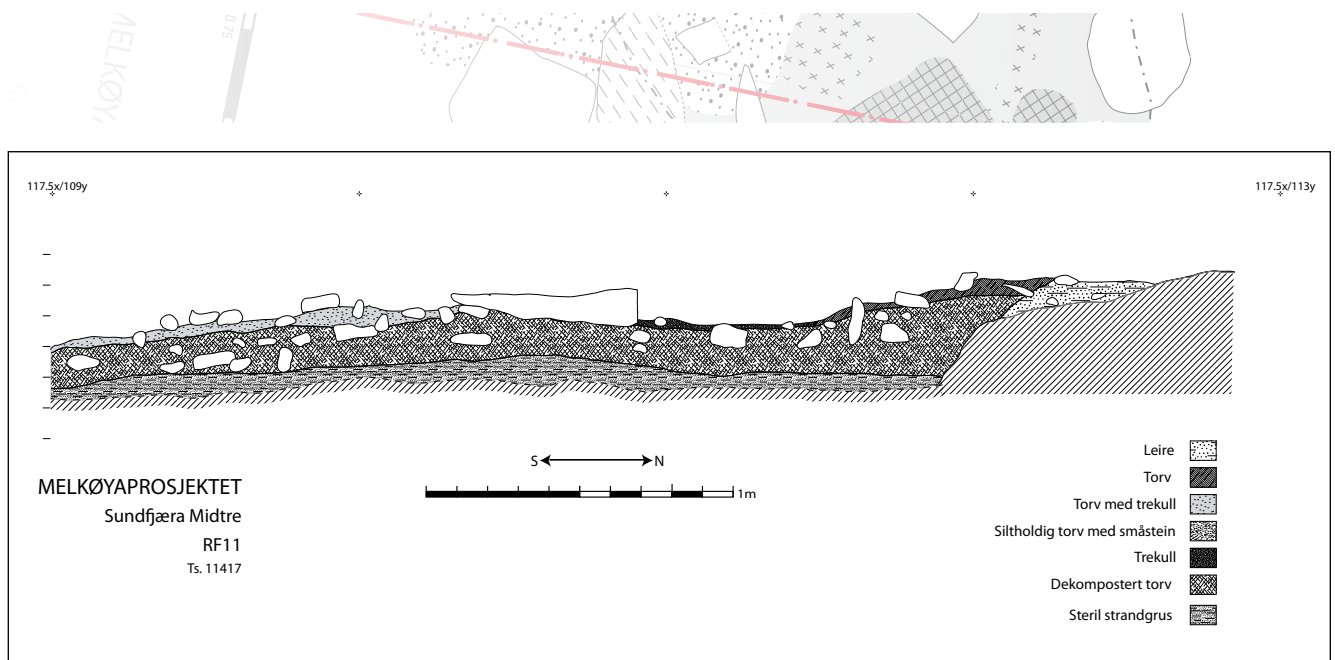


Fig. 3.59 Sundfjæra Midtre. Profil RF11. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet



Fig. 3.60 Sundfjæra Midtre. Ryddet flate RF11 etter graving østlig trekullkonsentrasjon. Snittet gjennom vestre trekullkonsentrasjon sentralt i bildet, tuft 1 opp til venstre. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Det ble tatt tre ^{14}C -prøver i RF11. En av disse, Wk12005, ble analysert. Prøven ble tatt fra øvre del av lag 2 i 117x110y SØ i den vestlige trekullkonsentrasjonen. Denne ga en datering til $5780 \pm 43\text{BP}$, eller 4770-4520 f. Kr. Det vil si at aktiviteten tilknyttet denne delen av RF11 er eldre enn bruksfasen til tuft 1.

RF12

RF12 ble påvist under undersøkelsene i 2001. Den lå i den nordøstlige delen av utgravingsområdet, øst for tuft 1, nord for tuft 2 og sør for RF12. Strukturen framstod som en 3x2 meter stor oval flate, avgrenset i øst av berggrunnen. Sedimentene på overflaten av rullesteinsmassene var sammensatt av brun jord iblandet mindre mengder trekull og skjorbrent stein. Det ble lagt en 2x1 meter sjakt fra 121x/104y-121x/106y, der lag 2 og lag 3 ble fullstendig gravd. Bare ni artefakter ble påtruffet under undersøkelsene av strukturen. Funnmaterialet bestod av avslag av ulike typer råstoffer; flint, chert, kvartsitt og bergart. Halvparten av funnene ble påtruffet i lag B under rensing av strukturen, mens de øvrige ble påtruffet i de øvre deler av lag C i sjakta. Det ble dokumentert en mindre trekullkonsentrasjon på toppen av lag C i det nordvestlige hjørnet av sjakta.

Det ble tatt en trekullprøve fra denne i 121x/105y NV/SV (Wk12002), som ga en datering til $4545 \pm 56\text{BP}$, eller 3500-3030 f. Kr. Dette overlapper så vidt med dateringen fra det østlige ildstedet i tuft 1. Strukturen kan muligens sees i sammenheng med aktiviteter tilknyttet den siste bruksfasen til denne tufta, eller til perioden rett etter at tufta går ut av bruk.

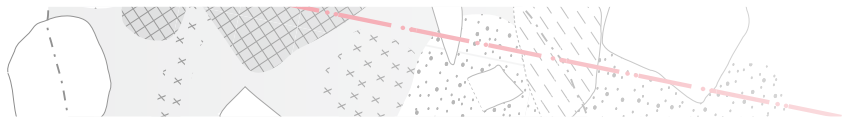


Fig. 3.61 Sundfjæra Midtre. RF13 snittet, sett mot nord. Utgravd tuft 2 i bakgrunnen. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

RF13

RF13 lå øst for tuft 10 og sør for tuft 2, avgrenset av bergknauser i øst. Strukturen avtegnet seg som et rektangulært 3,5x1,5m stort Ø-V orientert flatt parti. Mellom rullesteinen kunne det observeres mørk brun sand med noen få trekullpartikler og mindre forekomster av skjorbrent stein. Det ble anlagt en 1x3m stor sjakt fra 115x/93y til 118x/94y, der lag 2 og 3 ble fullstendig gravd (fig. 3.61). Til sammen 35 artefakter ble påtruffet i strukturen, med en absolutt overvekt i de øvre 10cm av lag C i sjakten. Materialet utgjøres hovedsakelig av avslag i kvartsitt og skifer, i tillegg til et lite antall kjerner og blokker i kvartsitt.

Det ble ikke observert trekullkonsentrasjoner på overflaten eller i sjakta.



0,25

MELKØY

Oppsummering

Den øvre delen av Sundfjæra Midtre viste seg å ha en bosetningshistorie som spenner fra fase I av eldre steinalder, til fase I og II av yngre steinalder. Aktivitetene fra yngre steinalder (3000-4800f.Kr.) foregikk på overflaten av en rullesteinsstrand som ble dannet under transgresjonen. Rullesteinsstranda har en tykkelse på mellom 20 og 60cm, og denne dekker en fossil torvoverflate med funn som viser til relativt stor aktivitet i sein mesolittisk tid.

Den *mesolittiske fasen* er påvist gjennom de stratigrafiske forholdene og funnsammensetning. Bevegelser i massene under transgresjonen og dannelsen av rullesteinsstranda har ført til at det ikke var mulig å påvise strukturer eller samle inn trekullprøver fra dette laget. Funnspredningen viser likevel entydig til aktivitet over store deler av Sundfjæra Midtre i siste halvdel av eldre steinalder. Denne fasen var framtrædende under tuft 2 og under RF11, her var materialet særlig funnrikt. Materialet fra fasen utgjøres nesten utelukkende av hvit middels fin kvartsitt, med eneggete, og skjeveggete og tverreggete spisser og retusjerte avslag som typiske redskaper.

Den tidligste bruken i yngre steinalder er representert av *tuft 10*, beliggende ca 18moh. Fraværet av markerte tufter og nedgraving viser at dette sannsynligvis var en lettere konstruksjon. Ildstedet i denne strukturen viser til en bruk mellom 4800-4200 f.Kr. Funnmaterialet her var dominert av skiferavslag. Bruken av området helt nord i utgravingsfeltet, *RF11*, var overlappende med bruksperioden til denne tufta. Her ble det påvist to ildsteder beliggende på en planert flate inntil berg i nord. Datering fra et av disse viser til aktivitet i tidsrommet 4800-4500 f.Kr. Området er tolket en flate som ble ryddet og planert for ulike utendørs aktiviteter, men det kan likevel ikke utelukkes at det har stått en lettere boligkonstruksjon her.

Tuft 2, ca 19moh, representerer den tidligste nedgravde og mer permanente boligsstrukturen i området. Tufta framstår som kompleks, med to ildsteder, tydelige veggvoller i bakre del, et annek, og store mengder skjørbrent stein. Dette reflekterer sannsynligvis mer varige opphold på plassen, også vinterstid. Dateringene viser til at begge ildstedene var i bruk over tidsrommet 4200 - 3800 f.Kr. Tufta var relativt funnrik, materialet preges av harde råstoffer og avslagsteknologi, særlig er hvit kvartsitt dominerende.

Tuft 1, ca 21moh, viste seg å bestå av to ulike konstruksjoner som delvis overlapper i tid. Her ser det ut til at man rundt 4000 f.Kr. anla en relativt solid boligkonstruksjon lengst mot vest. Særlig markant er veggvollene mot sør, øst og nord, samt de mange stolpehullene i den søndre veggen. Rundt 3600 f.Kr. ble boligen flyttet i direkte forlengelse mot øst, men nå benyttet man en lettere form for bolig som ikke ble gravd ned i strandvollen. En eventuell østlig veggvoll i den tidligste boligen ble muligens fjernet ved anleggelsen av denne delen, slik at man fikk opparbeidet

en plan flate. Gjenstandsmaterialet fra strukturene er meget lite, men noe større i den vestligste boligdelen. Rett før eller etter at denne boligdelen ble oppgitt rundt 3300 f.Kr., tok man i bruk et område rett øst for tuft 1, *RF12*. Her ble det planert en flate der ildstedsrelaterte aktiviteter fant sted. I samme tidsrom ble det også deponert større mengder skjørbrent stein i en ansamling på berget rett øst for tuft 2 (*struktur 5*).

Ts 11438 – Tuft 3, tuft 4, tuft 8

Anders Hesjedal



Fig. 3.62 Sundfjæra Midtre. Ts11438 mot nord. I bakgrunnen Ts11417, lengst bak til venstre Ts11416. Foto tatt etter den partielle flateavdekkinga i 2001. Foto: Melkøyaprosjektet@Tromsø Museum Universitetsmuseet.

Gjennomføring

Ts 11438 ligger sør for tuft 1, tuft 2, tuft 10, og avgrenses av koordinatene 99-134x/81-93y. I 2001 ble det åpnet tre sjakter på i alt 375 m². En av sjaktene var uten funn, mens det i to av sjaktene ble avdekket tre ryddede områder og fem mulige tufter. Det ble besluttet å undersøke den ene av disse to sjaktene (sjakt 2) nærmere. Resten av området i Sundfjæra midtre skulle så undersøkes i 2002. Tuft 3 og den tilliggende røys-strukturen ble hovedobjektene i dette området av Sundfjæra sommeren 2001 (fig. 3.62).

Etter endt feltsesong ble de framrensede kulturminnene dekket med veiduk for best mulig beskyttelse gjennom vinteren 2001/2002.

I løpet av 2002 ble arealet framrenset rullesteinsstrand økt til 420m². I løpet av denne feltsesongen ble tre tufter, en ryddet flate med et ildsted, en røys, og tre frittliggende ildsteder helt eller delvis undersøkt.

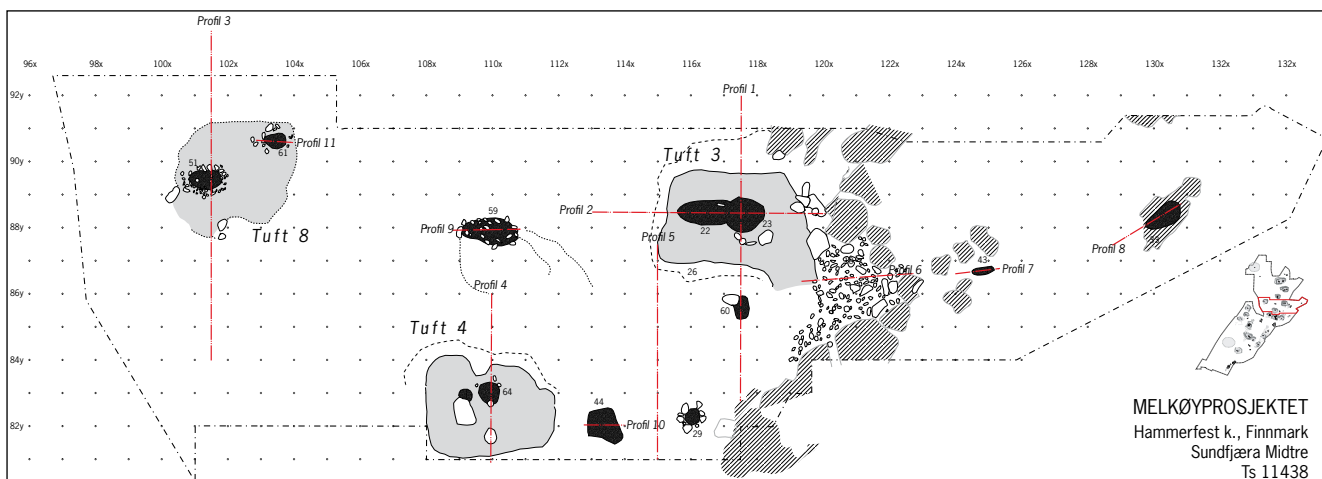


Fig. 3.63 Sundfjæra Midtre. Ts11438. Strukturer og profiler. Grafikk: Anja Roth Niemi@Tromsø Museum Universitetsmuseet.

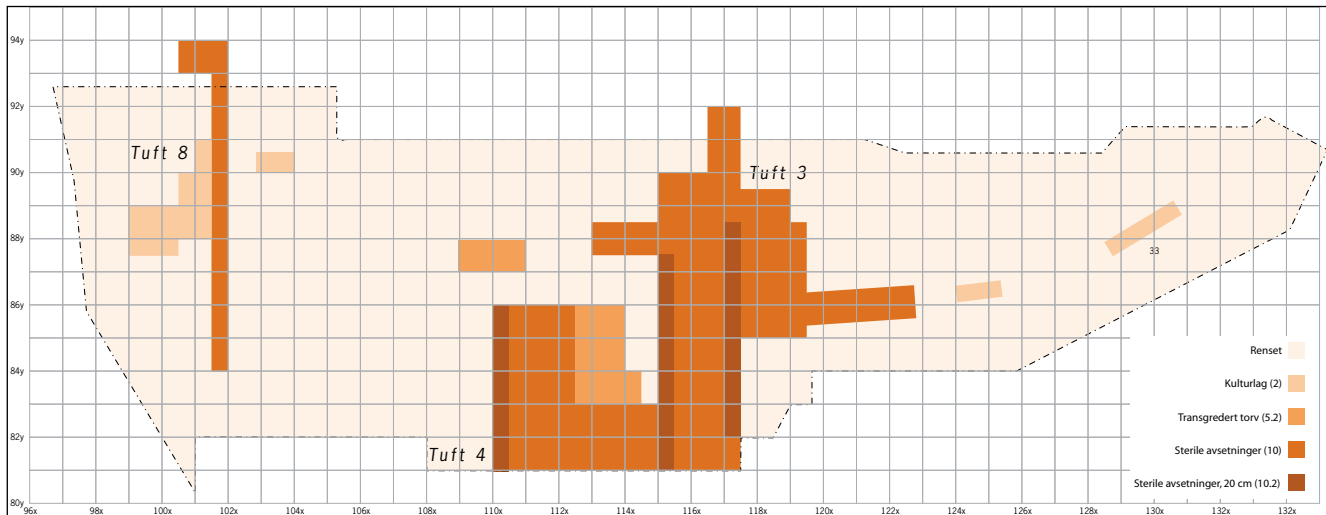
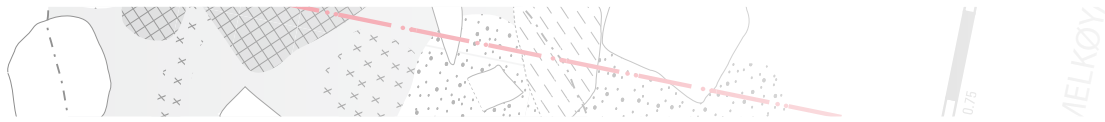


Fig. 3.64 Sundfjæra Midtre. Ts11438. Felter, lag og utgravde enheter. Grafikk: Anja Roth Niemi@Tromsø Museum Universitetsmuseet.

Tabell 3.11 Sundfjæra Midtre. Ts11438. Stratigrafi Sundfjæra Midtre

	Lag over	Lag under	> cm	Farge	Definisjon	Type akkumulasjon	Område	Fase
A1		A2		Brun	Ren torv	Vekstlag	Hele	
A2	A1	B		Svart	Linse med trekullbiter	Avsviing	Hele	S.ja.
B	A1/A2	C/D		Brun-gråbrun	Dekompostert minerogen torv	Anrikingslag/overgang torv undergrunn	Hele	
C	B	E, F2		Gråbrun-svart	Fett kullholdig sand varierende innhold av stein, høy andel vitrede og skjorbrente stein	Kulturlag/ildstedsmasser	Nær og i tufter	YSTA
D	B, F1	E		Grå-gråbrun	Usortert torvhuldig grov rullesteinstrand blandet med skjorbrentestein, stedvis trekull og noe sand	Utkast ildsteder/boplass overflate	Hele	YSTA/STA
E	B, D	F2, G		Grå	Usortert grov rullesteinstrand, enkelte innslag av skjorbrente stein og humus			ESTA
F1				Brun	Dekompostert torv	Under strukturer/veggvoller etc.	Ved strukturer	STA
F2				Brun	Dekompostert torv	Tapes torva		ESTA
G					Grå-rødbrun rullesteinsstrand	Natur		Preboreal/Boreal
H	B	F1, D			Grå-mørk grå sandblandet lag av knyttenevestore stein derav noe skjorbrente	Veggvoller	Nær Strukturer	YSTA
I	B	E			Svart trekullblandet lag med til dels grov sand og skjorbrente stein	Ildsteder	Ildsteder	YSTA

Tuft 3

Oppstart og gjennomføring 2001

Tufta ble funnet etter fflateavdekkinga i 2001. Den lå sørvendt, om lag 17m over dagens middelvannstand. Røys-strukturen lå tett inntil tufta i øst. Tuft 3 så ut til å være bygget inntil fast berg og jordfaste steiner (fig. 3.65).

Etter at torvlaget var fjernet maskinelt og opprensing utført, så man at veggvollene var klare i øst, vest og nord mens i sør var veggvullen lav og uklar. Masse, særlig fra den nordre veggen (bakveggen) men også fra de andre veggvollene, så ut til å ha rast ut inn over gulvet. I den

sørilige veggvullen var det en åpning i øst, og det så også ut som om området her var ryddet for stein i større grad enn ellers i området. I tillegg var steinene mer tettpakket enn i det omliggende området der rullesteinene var betydelig løsere. Sannsynligvis var inngangen til tufta her. Utenfor det SV hjørnet av gulvet ble det observert flere mindre fordypninger som ble tolket som stolpehull. Igjen er det plasseringa som er det viktigste argumentet for at disse strukturene virkelig representerer stolpehull; de danner en vinkel rundt dette hjørnet av tufta. Imot taler at forsenkningene er grunne og uregelmessige i formen.

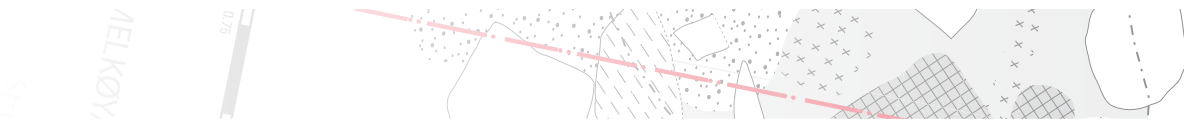


Fig. 3.65 Sundfjæra Midtre. Tuft 3, lengst mot høyre røysstruktur 10. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Gulvplanet var etter opprensing 4x3m stort (fig. 3.66). I 2001 gravde man seg ned til et kullholdig kulturlag som lå under torvlaget. Det så ut til at dette laget var kraftigst i den østligste delen. På dette nivået kunne man ikke observere noe klart ildsted i tufta, men midt på gulvflata var det en grop med skjørbrent stein som muligens kunne være spor etter et ildsted. I det SV hjørnet av tufta ble det også avdekket en grop med skjørbrent stein, men

her ble det ikke observert trekull.

Sør for tufta skrådde terrenget ned mot en ryddet flate. I skråningen er det relativt stor stein, mye av denne er skjørbrent og delvis eller helt forvitret. Det er også enkelte sandlinser i massen. Steinene i skråningen er ikke pakket sammen som i tufta eller på den rydda flaten men ligger mer løst. Dette kan tyde på at massen (eller i hvert fall noe av den) er kastet til området. Dette kan ha skjedd i forbindelse med rydding av tufta og eller rydding av flaten nedenfor tufta. Det kan også skyldes at man også har deponert avfall fra tufta i denne skråningen.



Fig. 3.66 Sundfjæra Midtre. Tuft 3 opprenset etter flateavdekking 2001. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Gjennomføring og resultater 2002

Etter å ha fjernet veiduken som hadde dekket tufta gjennom vinteren, ble det fjernet noe stein fra gulvflaten. Steinen var etter alt å dømme rast ut fra veggvollene. Det ble lagt to profiler gjennom tufta, en i N-S retning og en i Ø-V. Tufta ble slik delt i fire seksjoner som ble gravd ut separat. Profilene ble lagt slik at det sentrale ildstedet i tufta ble snittet (fig. 3.70-3.72). Profilene ble utvidet gjennom at det ble lagt 1m brede sjakter ut gjennom veggvollene og ut i strandvollen. På denne måten fikk man undersøkt tuftas oppbygning og konstruksjon.

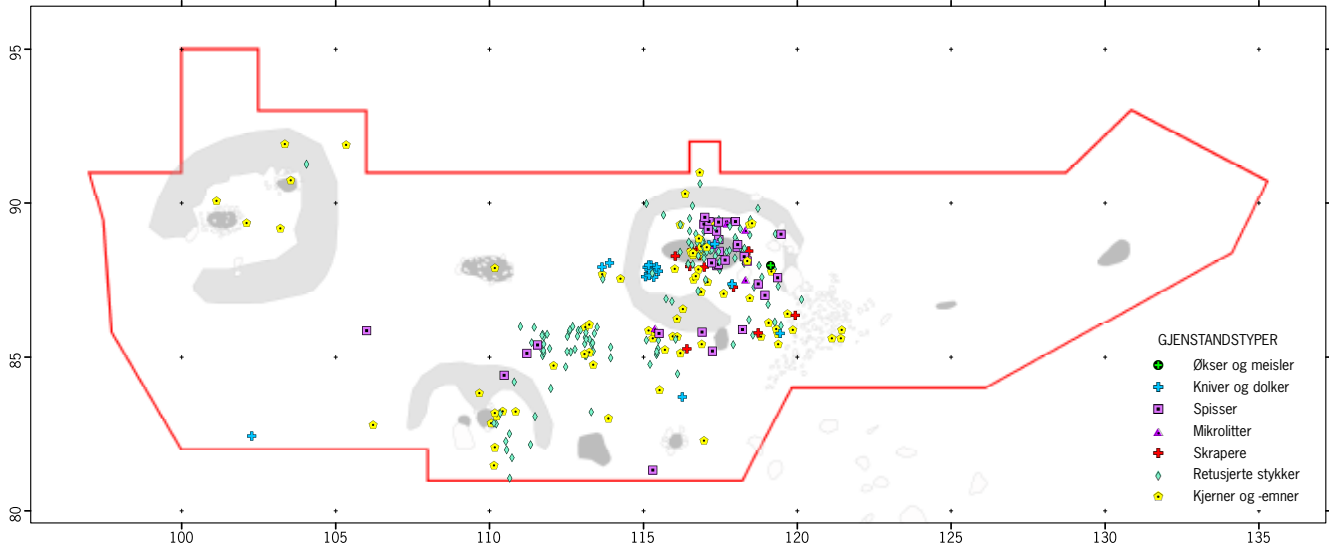


Fig. 3.67 Sundfjæra Midtre. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

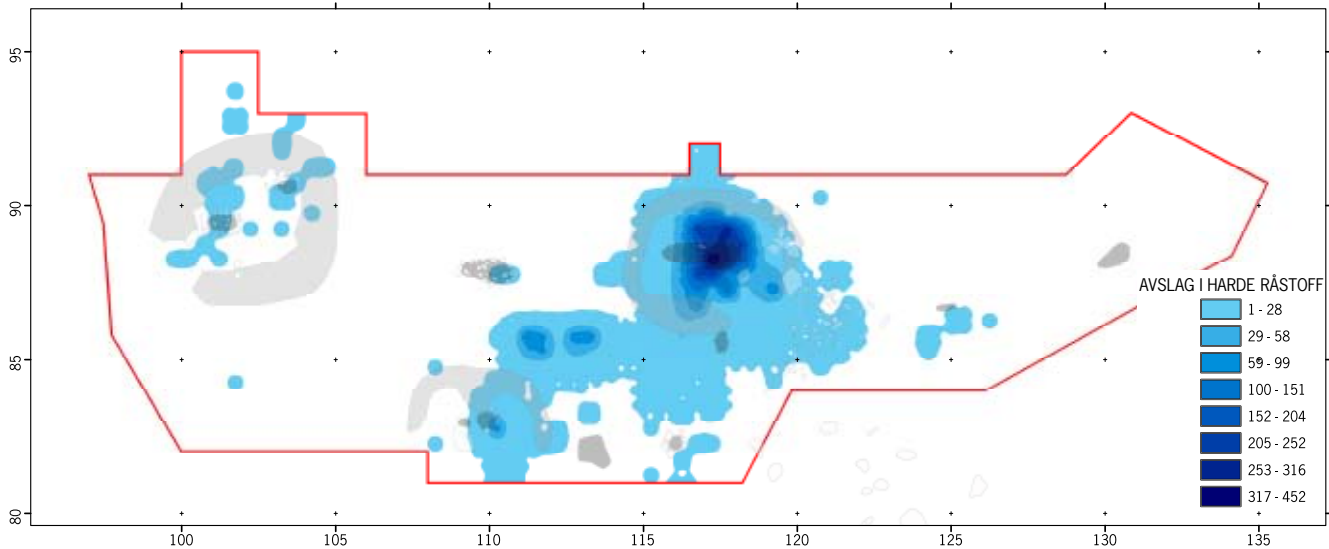


Fig. 3.68 Sundfjæra Midtre. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

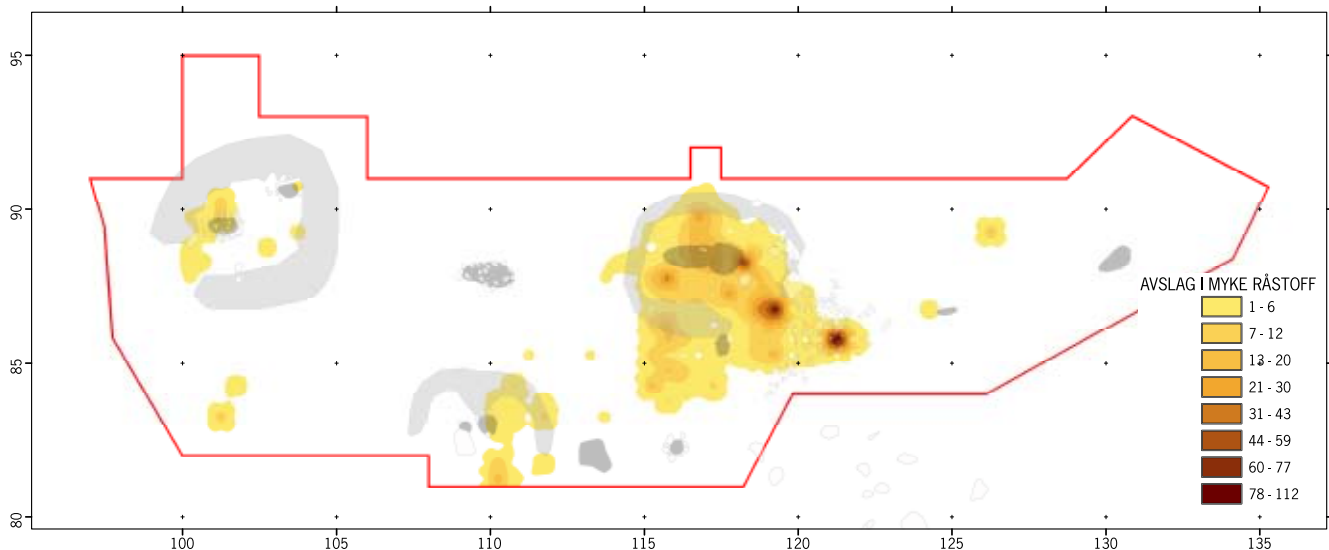


Fig. 3.69 Sundfjæra Midtre. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

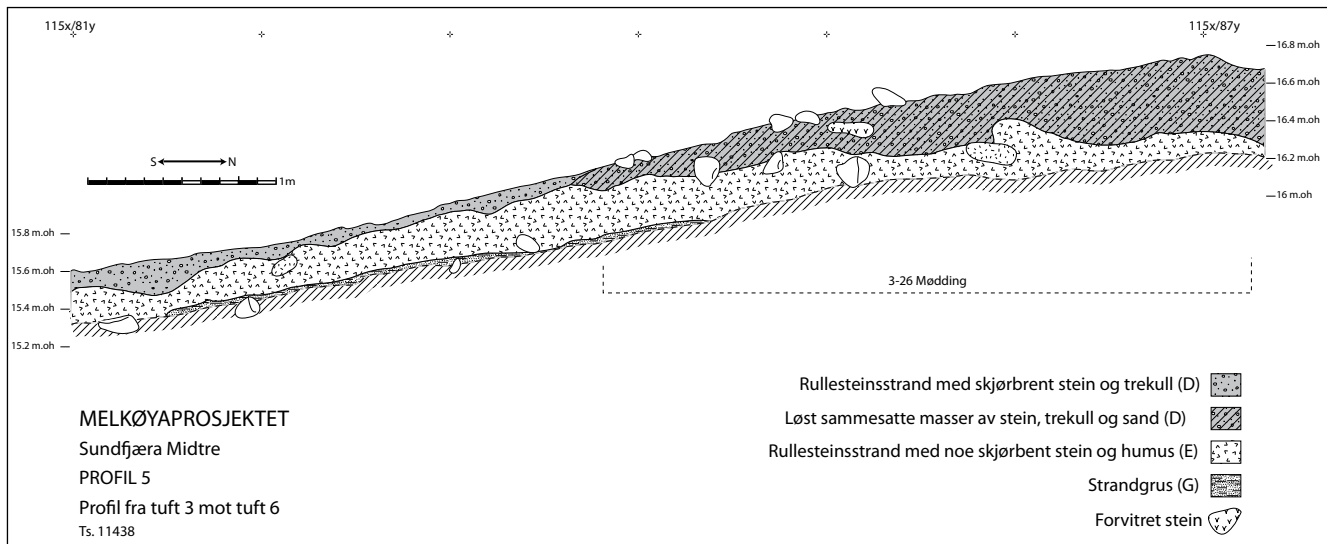
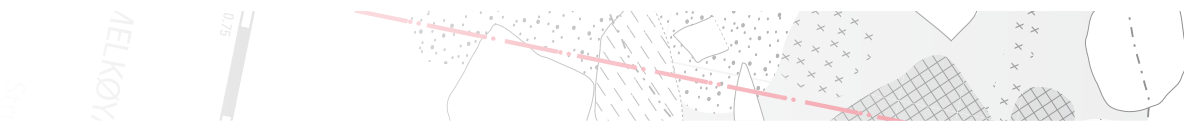


Fig. 3.70 Sundfjæra Midtre. Profil mellom tuft 3 og tuft 6 (Ts11439) viser nedre veggvoll og skrånende terreng.
Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

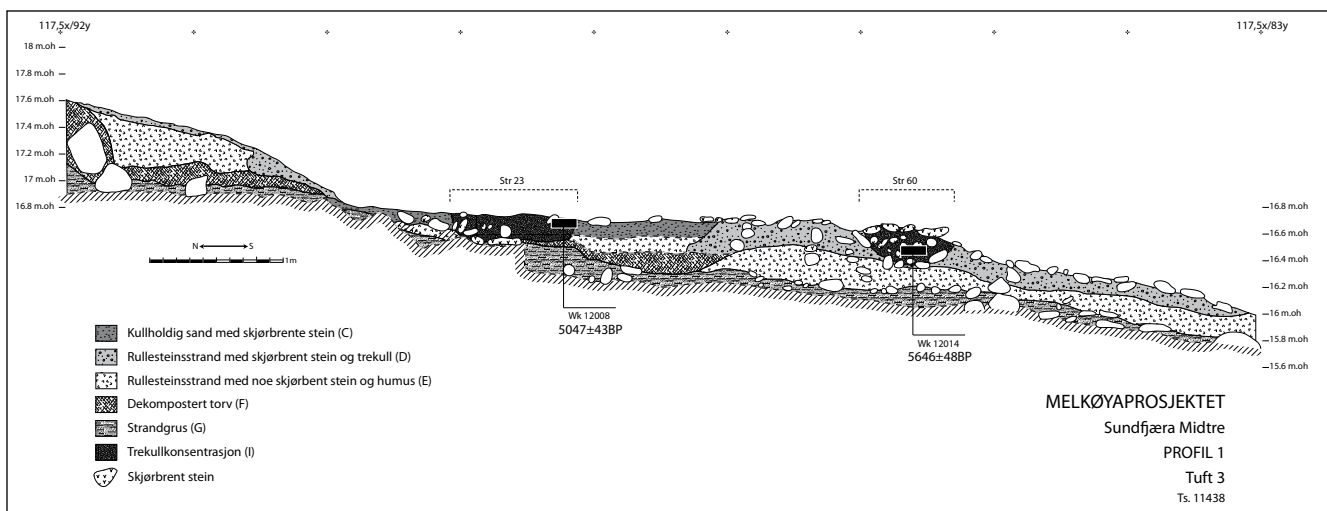


Fig. 3.71 Sundfjæra Midtre. Profil 1, tuft 3. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

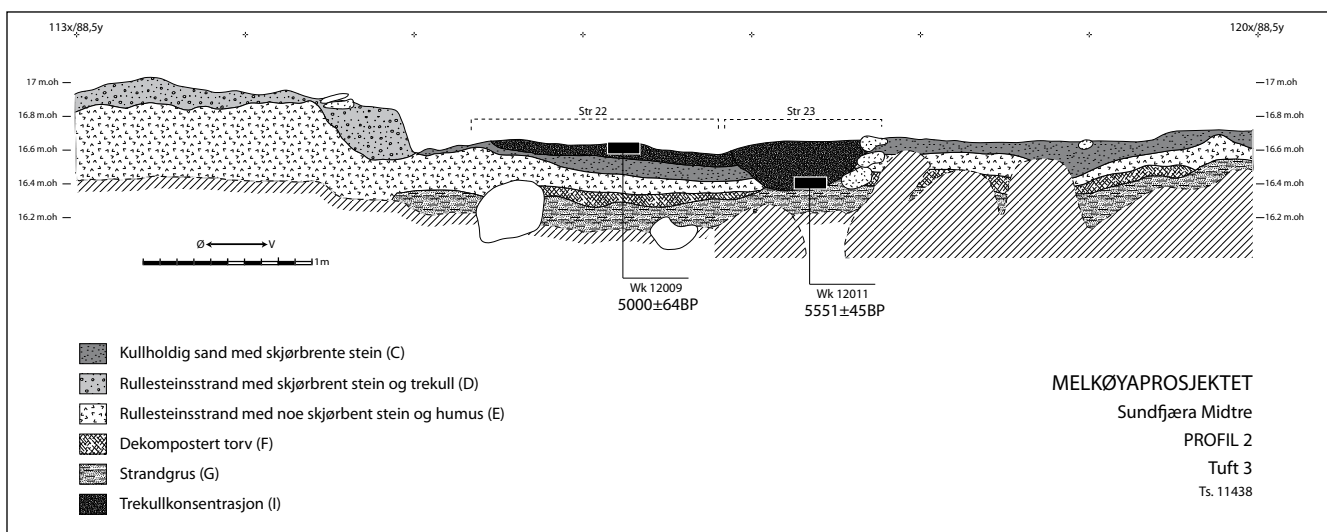
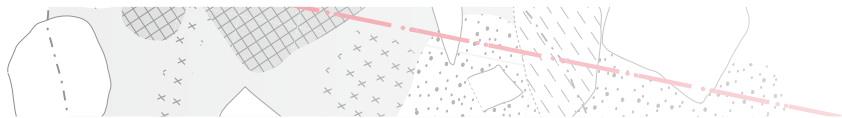


Fig. 3.72 Sundfjæra Midtre. Profil 2, tuft 3. Snitt gjennom tuft 3. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet



0,25

MELKØY

Gulvplanet i tufta ble totalgravd. All masse ble vannsåldet i 4mm såld og skjørbrent stein ble kvantifisert.

I tuft 3 ble det undersøkt to ildsteder inne i tufta, en gulvflate, fire veggvoller med inngangssone og stolpehull. Utenfor tuft 3 ble det undersøkt et ildsted rett utenfor inngangspartiet og en utkastsone/avfallsone sør og nedenfor den søndre veggvollen. Det ble også lagt en 2,5m bred sjakt mellom tuft 3 og tuft 6 for å undersøke bruken av strandvollen mellom tuftene og for å undersøke relasjonen mellom tuftene. I sjakta ble det funnet et ildsted, struktur 29. Dette vil bli beskrevet senere i forbindelse med tuft 6.



Fig. 3.73 Sundfjæra Midtre. Snitt ildsted, struktur 3/23.
Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Gulv, struktur 3/24

Gulvflaten i tufta var på 10m². Den var relativt jevn og kulturlaget dekket hele flaten. I toppen av gulvet var det mye skjørbrent stein av varierende størrelse og konsentrasjon. Det ble påvist en forsenkning i gulvet i det SV hjørnet av tufta. Massen i denne forsenkningen skilte seg ikke fra massen i resten av gulvet og det er derfor usikkert om forsenkningen var intensjonelt anlagt eller om den er en naturlig fordypning i bakken som etter hvert har blitt dekket/fylt med gulvmasse/kulturlagsmasse.

toppen som viste en alder på 5047±43 (Wk12008) og en fra bunnen som viste en alder på 5551±45BP (Wk12011). Kalibrert blir dette henholdsvis 3960-3710 f. Kr. og 4490-4330 f. Kr.



Fig. 3.74 Sundfjæra Midtre. Snitt ildsted, struktur 3/22.
Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Veggvoller, strukturene 3/9, 3/11, 3/12 og 3/13

Etter framrensinga var alle fire veggvoller synlige. De besto av rullestein med noe skjørbrent stein i toppen. I nord hellet veggvollen slakt inn mot gulvet mens den i vest sto nærmest vinkelrett på gulvflaten. I øst besto veggvollen av noe rullestein i tillegg til at man hadde benyttet seg av fast fjell som del av veggvollen. I sør var vollen lav og uklar. I og med at tufta var gravd ned i skrått terreng har det ikke vært nødvendig å flytte så mye masse i forkant, noe som er med på å forklare den lave vollen.

Ildsted/utkastssone, struktur.3/22

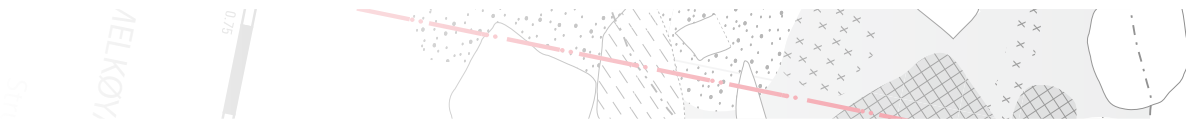
Nordøst på gulvflaten var det en mindre klar struktur som i overflaten framsto som en liten forhøyning med relativt store runde skjørbrente stein og en stor del trekull. Det var ingen steinsetting eller annen type avgrensning av strukturen, som ble tolket som et ildsted. I profilsnittet viste det seg imidlertid problematisk å avgrense strukturen. Det var vanskelig å skille ildstedsmassen fra selve kulturlaget i gulvet. Det var også vanskelig å definere hvordan struktur 22 forholdt seg til struktur 23 -

Sentralt ildsted, struktur 3/23

Midt i tufta var det et ildsted som var 80x80cm stort på overflaten. Dette framsto som en forsenkning i gulvflaten og inneholdt foruten trekull også høyfragmentert skjørbrent stein. Ildstedet var en klar nedgravning på 30cm og med en brunsort sandholdig masse (fig. 3.73). Det var mest trekull i toppen av ildstedet. Rett sørøst for ildstedet ved en stor langsgående steinblokk lå det tre flate heller som bar preg av varmpåvirkning. Disse syntes å være intensjonelt anlagt og kan sannsynligvis settes i sammen med aktiviteter i tilknytning til ildstedet. To trekullprøver ble tatt ut fra ildstedet og datert, en fra

Tabell 3.12 Sundfjæra Midtre. Relasjon mellom lag og strukturer tuft 3, Sundfjæra midtre

Struktur	Tolkning	Lag	Beskrivelse
3.24	Gulv	C	Feit kullholdig sand, stein, skjørbrent stein, fragmenter av oker
3.23	Ildsted	I	Svart trekullblandet tildels grov sand og skjørbrent stein
3.22	Ildsted/kokegrop	I	Svart trekullblandet til dels grov sand og skjørbrent stein
3.9-3.13	Veggvoll	D	Rullesteinsstrand blandet med skjørbrent stein, enkelte linser av trekull, noe sand
3.25	Inngangsparti	C	Feit kullholdig sand, stein skjørbrent stein
3.26	Mødding	D	Rullesteinsstrand blandet med skjørbrent stein, enkelte linser av trekull, noe sand
3.60	Ildsted sør for str3.	I	Svart trekullblandet til dels grov sand og skjørbrent stein



ikke minst kronologisk. Profilen viste at struktur 22 besto av en 140cm lang trekullinse pakket med skjørbrent stein uten klare spor etter eventuelle nedgravninger. Andelen trekull var betydelig høyere i struktur 22 enn i struktur 23. Mangelen på avgrensing sammen med den høye andelen trekull kan kanskje tyde på at str.22 representerer utkastet masse fra str.23. Man kan tenke seg at man har raket ut ildstedsmasse dvs. skjørbrent stein og trekull fra det sentrale ildstedet og utover gulvet for å skape mer varme i huset. Det ble datert en trekullprøve fra str. 3/22, den viste en alder på $5000 \pm 64BP$ (Wk12009).

Inngangsparti, struktur 3/25

Sannsynligvis befant inngangspartiet seg i det sørøstre hjørnet av tufta. Dette området var mer ryddet for større stein og massen var mer tett pakket her enn områdene rundt. Den sørlige veggvollen strakk seg heller ikke helt mot øst slik at det dannet seg en åpning i hjørnet. Det ser ut til at det har gått et slags "tråkk" inn til huset fra sør langs struktur 10 (røys av kokstein). På begge sider av tråkket var det mer stein som også var mer variert både med hensyn på størrelse og sammensetning.

Utkastsoner, struktur 3/26

Sør for tuftegulvet og den søndre veggvollen skrånet terrenget bratt ned mot nedre Sundfjæra. Her var det en liten forhøyning. Snitting av strukturen viste at den besto av stein med en del sandlinser og lommer med trekull innimellom. Massene i forhøyningen var relativt løst sammensatt. Sannsynligvis representerer forhøyningen et område for utkast/deponering av avfall.

Stolpehull, strukturene 3/14-3/21

Gulvflaten og veggvollene vitnet om formen og størrelsen på tufta. I forbindelse med undersøkelsen av veggvollene fant man strukturer som ble tolket som stolpehull. Det er ikke snakk om stolpehull i tradisjonell forstand, men mer eller mindre regulære kantsatte fordypninger i rullesteinslaget. Stolpehullene ble påvist etter at den nederste delen av torvlaget var rensert bort. De framstår som "skodde" eller forede hull i rullesteinsmassene og de ble derfor ikke snittet. Stolpehullenes plassering er med på å sannsynliggjøre at det virkelig er stolpehull det er snakk om. I forbindelse med tuft 3 ble det påvist stolpehull som i plan formet en vinkel rundt det sørvestre hjørnet av tufta.

Funn

Tufta var funnrik med et stort og sammensatt materiale. Til sammen ble det registrert 6778 artefakter. Det dominerende råstoffet var kvartsitt med en prosentandel på 64,7. Artefakter i råstoffene skifer, chert og kvarts sto for henholdsvis 13,5, 10,8 og 7,9% av det samlede materialet. Av harde råstoff var det foruten avslagsmaterialet 27 kjerner av kvartsitt, fem kjerner av kvarts og 14 av chert. Av myke råstoff var det fire råstoffblokker, to av skifer og to av sandstein, samt tre råemner i skifer.

Det var et variert utvalg av gjenstander i tufta. Det var

noe over 300 flekker, nesten alle av kvartsitt. Mellom en fjerdedel og en tredjedel av disse var mikroflekker. Det ble også funnet fire mikrostikler og tre stikler. Videre var det også ulike typer spisser av kvartsitt, seks eneggede spisser, fire tverreggede spisser og fem slatte tangespisser. Av skifer kan nevnes tre eneggede kniver, en tveegget og 11 fragmenter av eller emner til kniver. Sammensetningen av gjenstander viser at dette området har vært i bruk i flere faser.

Det var avslag både av harde og myke bergarter i dette området, men som tabellen viser var det om lag seks ganger så mye avslagsmateriale av harde bergarter som av myke. Avslagsmaterialet fra de harde bergartene lå i et belte som omfattet hele tufta, struktur 10, området mellom tufta og tuft 4 og den østre halvdel av tuft 4, og med en klar konsentrasjon i tilknytning til ildstedet i tuft 3. Skifer materialet hadde en litt annen fordeling, da dette var mer konsentrert til selve tufta. Det var heller ikke så tydelige konsentrasjoner av avslag av myke bergarter som det var av avslag framstilt av de harde bergartene og funnmengden var også betydelig mindre. Fordelinga av gjenstandsfunn er også interessant. Det er en konsentrasjon av spisser i tilknytning til ildstedet i tufta og majoriteten av spisser er funnet her. Kjerner, emner og skrapere er derimot jevnere fordelt, det er funnet om lag like mange av disse redskapstypene inne i som utenfor tufta.

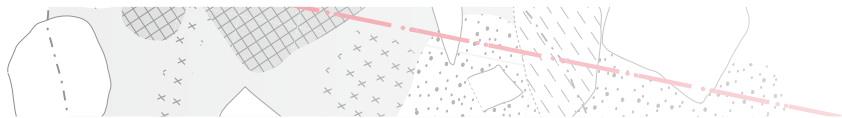
Funnsammensetningen og stratigrafien peker mot at det har vært to faser i bosetningen i Sundfjæra midtre. Den tidligste fasen var knyttet til lag F, det vil si den pre-tapes torvhorisonten som er påvist enkelte steder under det tykke rullesteinslaget, lag E. Den yngre fasen relateres til kulturlaget lag C og tufta og kan knyttes til overgangen mellom yngre og eldre steinalder.

Tuft 4

Tuft 4 ble funnet som en følge av den maskinelle flateavdekkinga i 2001. I 2002 ble tufta nærmere undersøkt (fig. 3.75 og fig. 3.77). Langs strandvollen ligger det her et belte der strandgrusen består av mindre rullestein enn både ovenfor og nedenfor. Tufta ligger på en liten naturlig flate i dette beltet og det ser ut til at dette rullesteinslaget bevisst er utnyttet i anleggelsen av denne strukturen.

Gjennomføring

Tufta ble ikke totalgravd. Det ble lagt et nord-sørgående snitt gjennom midten av tufta. Denne sjakta fortsatte inn i tuft 5 slik at man fikk en profil som gikk gjennom begge tuftene (fig. 3.76). Den delen av tufta som lå øst for sjakta ble nærmere undersøkt. Inne i tufta ble det undersøkt en gulvflate, et ildsted sentralt i tufta, en nedskjæring eller grop i gulvet og tre veggvoller. Utenfor tufta ble det undersøkt en ildstedsstruktur.



0,25

MELKØY



Fig. 3.75 Sundfjæra Midtre. Tuft 4 i forgrunnen, sett mot nord etter flateavdekking i 2001. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Tabell 3.13 Sundfjæra. Relasjonen mellom lag og strukturer i tuft 4.

Struktur	Tolkning	Lag	Definisjon	Lag over	Lag under
4.42	Gulv	H	Grå, mørk sandblandet rullesteinsstrand med knyttnevestor stein	B	E
4.62	Ildsted	C	Feit kullholdig sand, varierende innhold av stein, høy andel vitra og skjorbrent stein	B	E
4.38, 4.40, 4.41	Veggvoller	H	Grå, mørk sandblandet rullesteinsstrand med knyttneve stor stein.		
4.64	Stolpehull/grop	C	Feit kullholdig sand, varierende innhold av stein, høy andel vitra og skjorbrent stein.		
44	Ildsted	C	Feit kullholdig sand, varierende innhold av stein, høy andel vitra og skjorbrent stein.	B	E

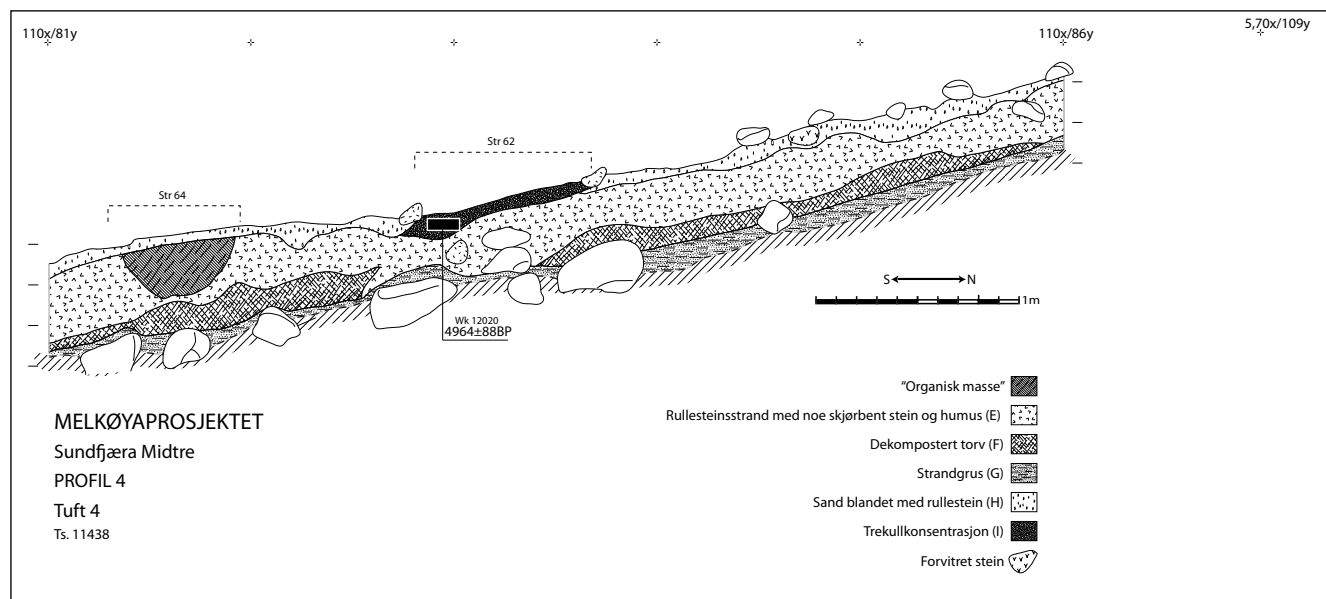


Fig. 3.76 Sundfjæra Midtre. Profiltegning tuft 4. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

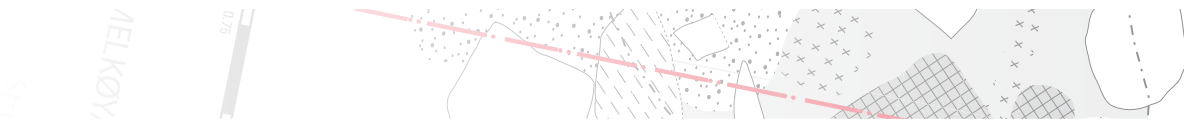


Fig. 3.77 Sundfjæra Midtre. Tuft 4 etter snitting, sett mot sørvest.
Foto: Melkøyaprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

sør manglet det veggvoll, her fortsatte strandflaten til den stupte bratt ned mot tuft 5.

Stolpehull, struktur 64

I profilsnittet gjennom gulvflaten ble det påvist en tydelig markert grop fylt med organisk masse.

Massen rundt var minerogen og gropa skilte seg tydelig ut fra denne. Gropa ble i felt tolket som et mulig stolpehull. Tufta hadde som tidligere nevnt vage vollstrukturer og dersom gropa representerer en stolpe kan dette tyde på at det har stått en teltlignende konstruksjon her. Det at det ikke var mulig å påvise kulturlag i gulvflaten tyder på at tuft 4 har hatt en annen funksjon enn tuftene rundt.

Gulv, struktur 4/42

Gulvflata besto i hovedsak av små rullestein av samme type som lå i det omtalte beltet langs rullesteinsstranda. Sentralt på gulvflata var en stor flat stein, trolig fast fjell som må ha vært en del av "inventaret" i tufta. I denne tufta var konstruksjonsdetaljene ikke så tydelige. Dette skyldes sannsynligvis at man har lagt tufta i det flate beltet av strandvollen og at man derfor ikke har vært nødt til å rydde vekk større mengder stein. Dette har blant annet ført til mindre og til dels fravær av veggvoller. Det var heller ikke mulig å påvise noe inngangsparti.

Ildsted, struktur 4/62

Etter at gulvflaten var rensket fram kunne man ikke se spor etter noe markert ildsted. Midt på gulvflaten var det imidlertid en liten ansamling av skjørbrent stein og trekullfragmenter. Ved snitting viste dette seg å være et ildsted, avgrenset av stein mot nord og sør. Det ble datert en trekullprøve fra ildstedet, denne viste en alder på $4964 \pm 88\text{BP}$ (Wk12020), kalibrert blir dette 3920-3650 f.Kr.

Veggvoller struktur 4/38, 4/40 og 4/41

Veggvollene i tufta var gjennomgående mer vage enn i de omkringliggende tuftene. Den nordre veggvollen var den tydeligste. Her går den slake hellinga i selve strandvollen over i en bratt helning som utgjør bakveggen i tufta. Veggvollen var preget av rullestein av varierende størrelse men besto også av mye skjørbrent stein og enkelte trekullfragmenter ble også observert i massene. Mengden skjørbrent stein og trekull i vollen og skråningen opp til rydda flate 14 er sannsynligvis utkasta masse fra ildstedstruktur 59 som ligger på denne flaten. Midt på den bakre veggvollen så det ut til at det hadde rast stein inn over gulvflaten. Den samme type utrasing ble påvist i flere andre tufter og under utgraving ble det drøftet om utrasingen kunne være en del av tuftekonstruksjonen. Verken på overflaten eller i snittet gjennom massene kom det fram indikasjoner på at dette var en intensjonelt anlagt struktur.

I både øst og vest var det vage antydninger til veggvoller. I

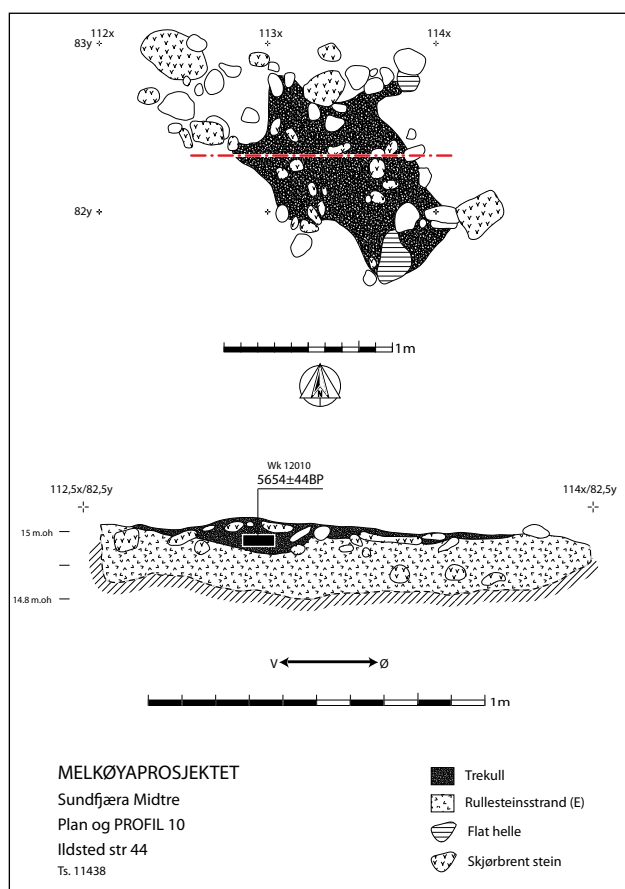
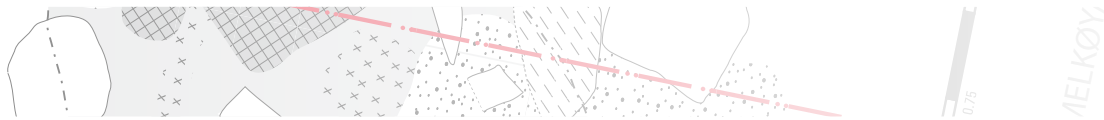


Fig. 3.78 Sundfjæra Midtre. Ildsted str.44, plan og profil.
Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Ildsted, struktur 44

Øst for tuft 4 ble det dokumentert et område med sot, trekullholdig masse og skjørbrent stein. Snitting av strukturen viste at den var grunn uten en klar nedgraving (fig. 3.78). Strukturen ble tolket som et ildsted som har ligget åpent på rullesteinsflata. En trekullprøve fra ildstedet er datert til $5654 \pm 44\text{BP}$ (Wk12010), kalibrert 4600-4350 f.Kr.



Funn

Den største råstoffkategorien var kvartsitt. Hele 81,7 % av artefaktmaterialet var i dette råstoffet. Artefakter av skifer utgjorde 10 % mens 2,8 % var av kvarts. Det var mindre innslag av chert, bergart og flint i materialet. I og med at ikke hele tufta ble undersøkt var nok det totale antallet artefakter høyere enn det tabellen viser. Det er imidlertid grunn til å tro at den relative funnfordelinga i fra det undersøkte område også er representativt for hele tufta. Det var til sammen 971 funn fra den utgravde delen av tufta. Av hardt råstoff var det foruten avlagsmateriale 13 kjerner og kjernefragmenter, og 54 retusjerte stykker. Av mykt råstoff var det ved siden av avslagene en kjerne, fire råstoffblokker, et ræmne og to retusjerte stykker.



Fig. 3.79 Sundfjæra Midtre. Tuft 8 før utgraving mot NØ.
Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Av kvartsitt var det 24 flekker av ulik størrelse og utforming, bare en av disse ble bestemt som mikroflekke. En enegget spiss, to slatte tangespisser og tre stikler var også framstilt i kvartsitt. Skifer materialet var sparsomt, to fragmenter av kniver eller emner til kniver, ni slipte avslag, et emne til prosjektil samt to stykker med retusj utgjorde det viktigste gjenstandsmaterialet i dette råstoffet.

Så å si alle funn ble gjort i den østre delen av tufta noe som avspeiler at det var denne delen av tufta som ble utgravd. Det var imidlertid ingen klare funnkonsentrasjoner i denne delen, heller ikke i forbindelse med ildstedet. Selv om ikke hele tufta ble fullstendig utgravd er det på grunnlag av det utgravde materialet grunn til å tro at tuft 4 hadde et betydelig mindre artefaktmateriale enn

tuft 3.

Både råstoffsammensetning og artefakttypene er med på å bekrefte ¹⁴C-dateringa fra ildstedet i tufta.

Tuft 8

Tuft 8 lå fram i mot strandhakkert i den skrånende strandvullen vest i feltet. Tufta var gravd ned i det skrå terrenget og massene som før dekket gulvflaten utgjorde tydelige veggvoller rundt hele tufta (fig. 3.79). På grunn av tidsnød ble ikke tufta totalgravd, bare den østlige halvdel ble utgravd. I forbindelse med utgravningen ble det inne i tufta undersøkt to ildsteder, et inngangsparti og 12 mulige stolpehull som lå i veggvollene.

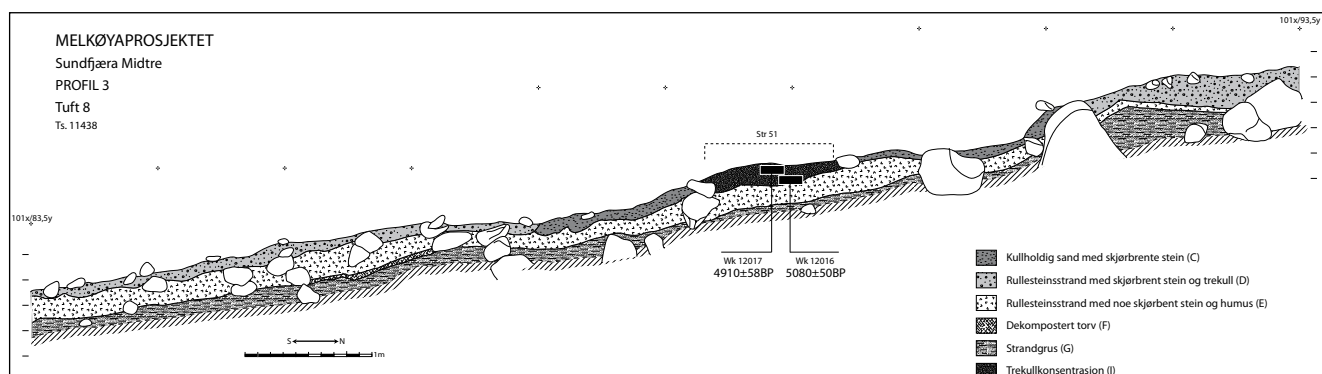


Fig. 3.80 Sundfjæra Midtre. Profiltegning tuft 8. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Tabell 3.14 Sundfjæra Midtre. Relasjoner mellom lag og strukturer i tuft 8, Sundfjæra midtre

Struktur	Tolkning	Lag	Definisjon
8/52	gulvflate	C	Feit kullholdig sand med varierende innhold av stein, høy andel vitra og skjorbrent stein.
8/51	ildsted	I	Svart trekullblanda lag med til dels grov sand og skjorbrent stein
8/61	ildsted	I	Svart trekullblanda lag med til dels grov sand og skjorbrent stein
8/56	inngang	D	Usortert torvholdig grov rullesteinsstrand blandet med skjorbrent stein, stedvis trekull og noe sand.
8/53,54,55,57	veggvoller	H	Grå-mørk sand med knyttnevestor stein, noe skjorbrent

Gjennomføring

Etter at tufta var rensset fram ble det først lagt en sjakt gjennom tufta fra N mot S, godt ut i vollene på begge sider (fig. 3.80 og tabell 3.14). Sjakta ble lagt slik at det sentrale ildstedet ble snittet. Sjaktas langsgående profil gav god oversikt over stratigrafien i tufta og man valgte å grave den vestlige delen av tufta som omfattet både det sentrale ildstedet (8/51) og inngangspartiet. Det andre ildstedet (8/61) som lå i østdelen ble snittet.

Gulv, struktur 8/52

Gulvflaten var 12m² stor og hellet svakt mot sør. Gulvet besto av svart feit trekullholdig masse med strandstein av varierende størrelse. Trekullmengden var størst rundt ildsted 8/51. Det var mye skjorbrent stein nær ildstedene. Tykkelsen på laget varierte mellom 3-5cm.

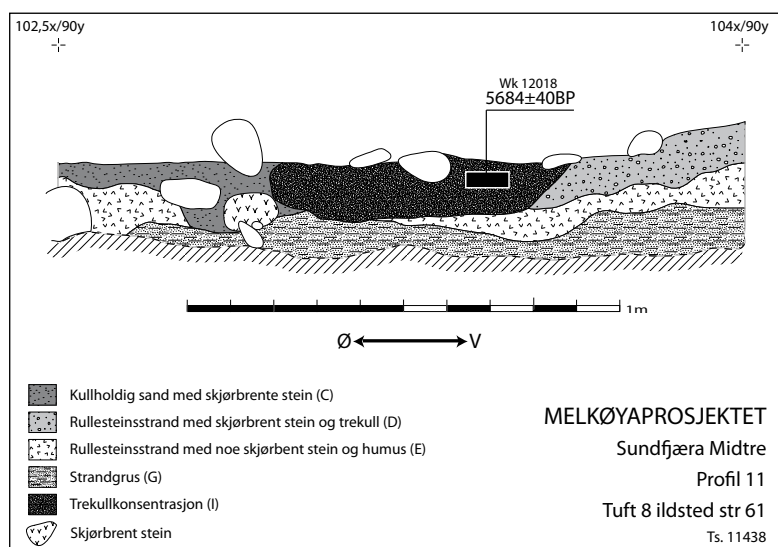


Fig. 3.81 Sundfjæra Midtre. Profiltegning struktur 61.
Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Ildsteder, struktur 8/51 og 8/62

Ildsted 8/51 var synlig i toppen av gulvflata etter opprensing. Ildstedet besto av en 1,2x1m stor rektangulær steinsetting fylt med trekull og skjorbrent stein. Det andre ildstedet (8/61) var ikke så tydelig i overflaten. Det var sirkulært med diameter på 0,5m, var ikke markert med kantsatte stein, besto av en tydelig trekullkonsentrasjon iblandet skjorbrent stein og var noe grunnere enn 8/51. To trekullprøver fra 8/51 er datert. En er tatt ut i toppen av ildstedet og viser en alder på 4910±58BP (Wk12017). Den andre er fra bunnen av ildstedet og viser en alder på 5080±50BP (Wk12016). En trekullprøve fra ildsted 8/61 er datert, noe som gav en alder på 5684±40BP (Wk12018) (fig. 3.81).

Inngangsparti, struktur 8/56

I det sørvestre hjørnet av tufta var det synlig en markert åpning i veggvollen, noe som ble tolket som spor etter et inngangsparti. I den vestre veggvollen ble inngangspartiet avgrenset av en stor stein. Avgrensingen mot sørvest var imidlertid ikke så tydelig der vollen flater ut

og blir borte. Det var en del større stein i inngangspartiet. I massen var det klare innslag av skjorbrent stein og sandlinser, noe som kan sees på som spor etter utkastet masse fra ildsted 8/51 som lå innenfor inngangspartiet.

Veggvoller, struktur 8/53, 8/54, 8/55 og 8/57

Selv om de var lave var veggvollene i tufta tydelig markerte og skrånet bratt ned mot gulvflata. I motsetning til i tuftene 3 og 4 der veggene kun besto av rullestein så veggene her ut til å bestå av en blanding av torv og stein. Dette kan forklares med at rullesteinsstranda rundt tuft 8 var mindre kompakt enn lengre øst, slik at bruntorva kan ha vokst lengre ned i selve stranda i det området hvor tuft 8 ligger.

I forbindelse med undersøkelsen av veggvollene ble det observert 12 mulige stolpehull i og langs vollene og fem rett sør for den søndre veggvollen. Stolpehullene ble påvist etter at den siste resten av torvlaget var rensset vekk. De framsto som kantsatte fordypninger uten fyllmasse i rullesteinslaget. Enkelte av stolpehullene var mer regelmessige enn andre. Forsenkingenes form og plassering i forhold til tufta er en sterk indikasjon på at dette er stolpehull. En tolkning vil være at tufta har hatt en eller annen form for takbærende konstruksjon og at stolpehullene er spor etter denne.

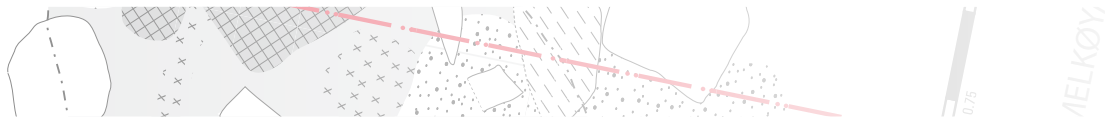
Funn

Det var relativt lite funn i denne tufta, fra de undersøkte delene kom det fram 911 stykker. Selv om ikke hele tufta ble undersøkt mener vi at det framkomne materialet er representativt for tufta.

Artefakter av harde bergarter, først og fremst kvarts utgjorde den største råstoffkategorien i det utgravede materialet med en prosentandel på 69,3 %. Artefakter av kvartsitt utgjorde 10,3 % og artefakter av skifer 15,3 % av materialet. Det var også små innslag av artefakter av chert, bergkrystall og bergart i materialet. Av hardt råstoff var det avslag, 14 bipolare kjerner, en kjerne, fire råstoffblokker og seks retusjerte stykker. Av mykt råstoff var det avslagsmateriale, to kjerner og tre råstoffblokker

Som tabellen viser var det få gjenstander i tufta. To eneggede kniver samt to fragmenter/emner til slike, en slipt spiss og to emner til slike, var de mest markante skifer-gjenstandene. I tillegg ble det funnet en slipeplate og fire pimpstein med slipespor, de fleste av disse gjenstandene ble imidlertid funnet utenfor tufta. Inne i tufta ble det funnet gjenstander som ulike kjerner og fragmenter av slike og retusjerte stykker.

Fordelinga av funn i tufta avspeiler at ikke hele tufta ble undersøkt. I den undersøkte delen var det ingen klare funnkonsentrasjoner, heller ikke i tilknytning til ildstedene. Avslag av både harde og myke bergarter



var noenlunde jevnt fordelt i undersøkelsesområdet og overlappet bra.

Artefaktmaterialet og råstoffsammensetninga tyder på at det her har vært to bruksfaser. Den yngste fasen er knyttet til tufta og ildsted 8/51 og kan kronologisk plasseres til overgangen mellom ESA og YSA. Den andre fasen er eldre og er knyttet til før-tapes bruken av området. Sannsynligvis kan også ildstedet 8/62 knyttes til denne fasen.



Fig. 3.82 Sundfjæra Midtre. Ryddet flate RF 14 etter opprensing, sett mot nord.
Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

RF 14/ildsted 59

Midt mellom tuft 3 og 8 og rett bak tuft 4 ble det under opprensing observert en flate i den forhistoriske rullesteinsstranda. Flaten var tilnærma sirkulær i formen med en diameter på 2,5m. Overflaten besto av skjørbrent

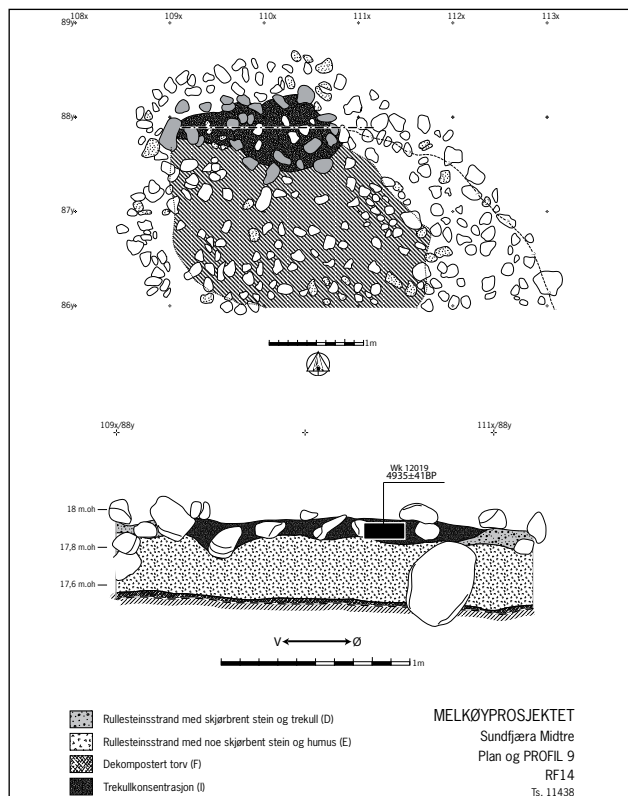


Fig. 3.83 Sundfjæra Midtre. Plan og profiltegnning av RF14.
Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

stein med flekker av sand innimellom. På grunn av tidspress ble ikke selve flaten nærmere undersøkt enn at den ble rensset, snittet og dokumentert (fig. 3.82-3.83). Nord på flata lå et ildsted. På overflaten framsto ildstedet som en samling skjørbrente stein og trekullfragmenter. Mot vest var ildstedet avgrenset av en stor stein. Ildstedet ble snittet og framsto i profilet som en grunn nedgravning i strandgrusen. En trekullprøve fra ildstedet er datert, denne gav en datering til $4935 \pm 41BP$ (Wk12019).

Røys, struktur 10

Rett øst for tuft 3 var det en sirkulær forhøyning som i overflata stort sett besto av skjørbrent stein iblandet noe grov sand (muligens fra skjørbrent stein) og enkelte spredte trekullfragmenter (fig. 3.84). Mot vest grenset røysa mot inngangspartiet i tuft 3. Røysa lå så nært tufta at man under flateavdekkninga først anså den til å være en del av tuftas østre veggvoll. Opprensing viste imidlertid at strukturen hadde en annen form og oppbygging enn veggvollene i tufta. Den var rund og med en utløper mot sørvest. Røysa var sammensatt av stein av ulik størrelse, en stor del av disse var skjørbrent eller forvitret. Flere større stein markerte et tydelig skille mot tråkket som ledet opp mot tufta. Mot nord, øst og sør var røysa avgrenset av bergrabber og fast fjell. Rent umiddelbart framsto røysa som en koksteinsrøys og/eller et utkastområde for tuft 3. Imidlertid var det trekk ved røysa som antydte at den kunne være en grav. Det var tre kantsatte heller i utkanten av røysa, en på nordsiden, de to andre på sørøstsiden av strukturen. En av hellene dekket en stor slipestein.

Strukturen ble snittet ved at det ble lagt en sjakt øst-vest sentralt gjennom den. Den sørlige delen av sjakta ble undersøkt først, deretter ble den nordlige delen av sjakta undersøkt. For å fange opp eventuelle steinsetninger eller lignende ble hvert steinlag gravd og dokumentert som en enhet, i alt utgjorde selve røyslaget fire enheter. Toppen av røysa var pakket av skjørbrent stein og de to første enhetene i sjakta besto kun av skjørbrent stein. De neste to enhetene inneholdt 50% skjørbrent stein og 50% rullestein. I bunnen av sjakta dukket det opp brunsvart, feit organisk silt og trekullholdig masse. Dette laget lå rett på berggrunnen.

Det var svært få funn i den undersøkte delen av røysa. Det var heller ingen klar steinsetning inne i røysa, bortsett fra de tre kantsatte hellene var det få klare konstruksjonsdetaljer. Under den sørligste hella dukket det opp to fordypninger, der den ene var klart føret med steinheller. Fordypningene var fylt med torv, med nyere vekstlag i toppen og synlig eldre torv mot bunnen. I felt ble fordypningene tolket som stolpehull, de kan være spor etter en eller annen konstruksjon i tilknytning til røysa. Ut fra gravinga var det vanskelig å avgjøre om struktur 10 var en koksteinsrøys som besto av utkastet materiale fra tuft 3 og de omkringliggende ildstedene, eller om den var en gravrøys. Det trenger ikke nødvendigvis være noen motsetning mellom disse to tolkningene. Det ble tatt en rekke jordprøver i og rundt

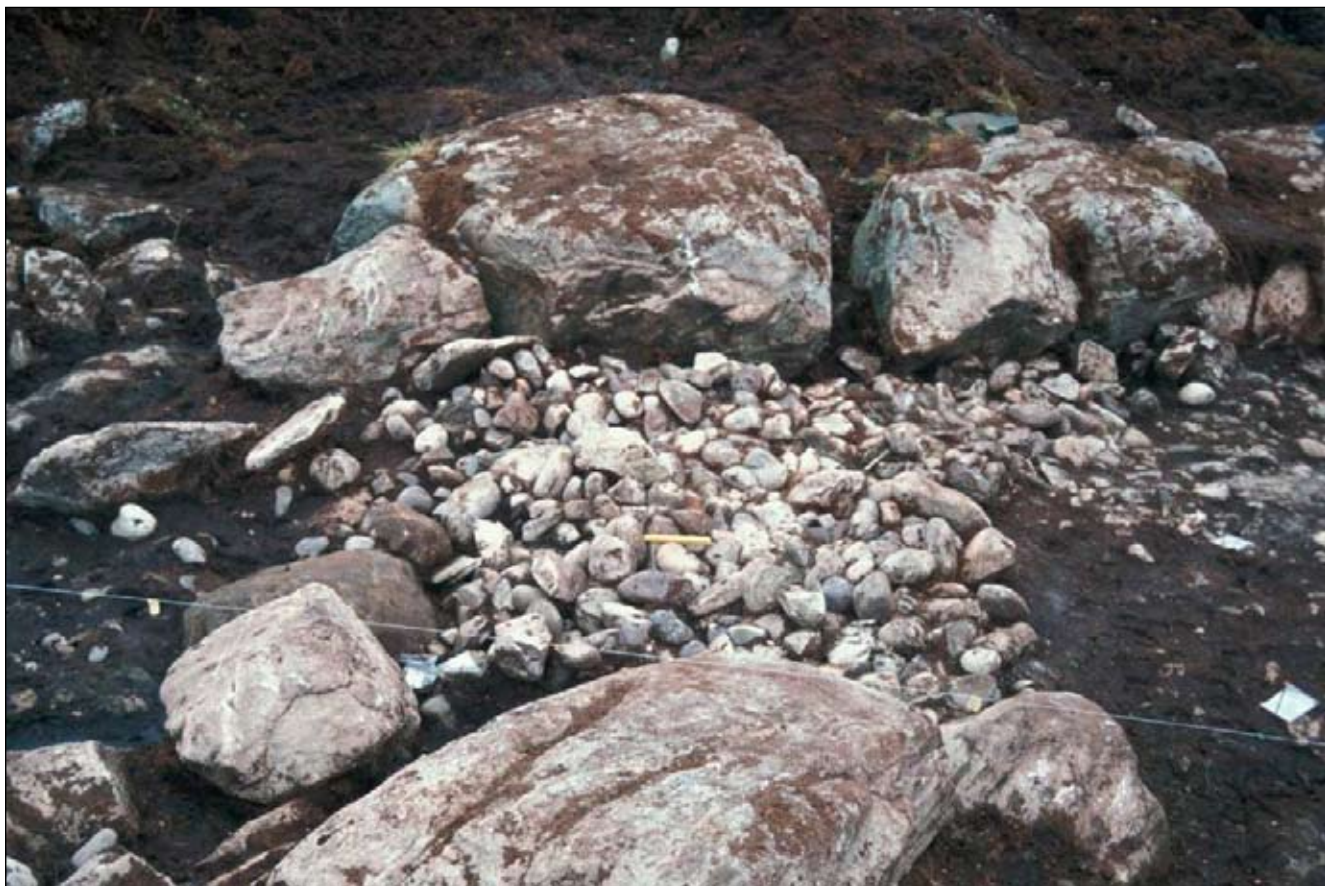
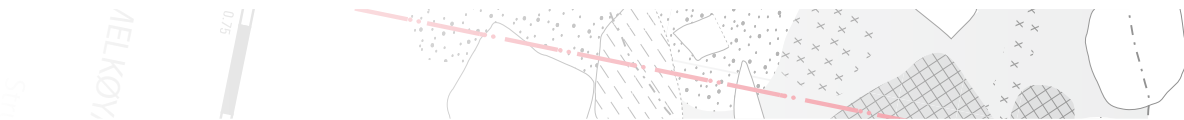


Fig. 3.84 Sundfjæra Midtre. Røys, struktur 10, etter grovopprensing, sett mot øst. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

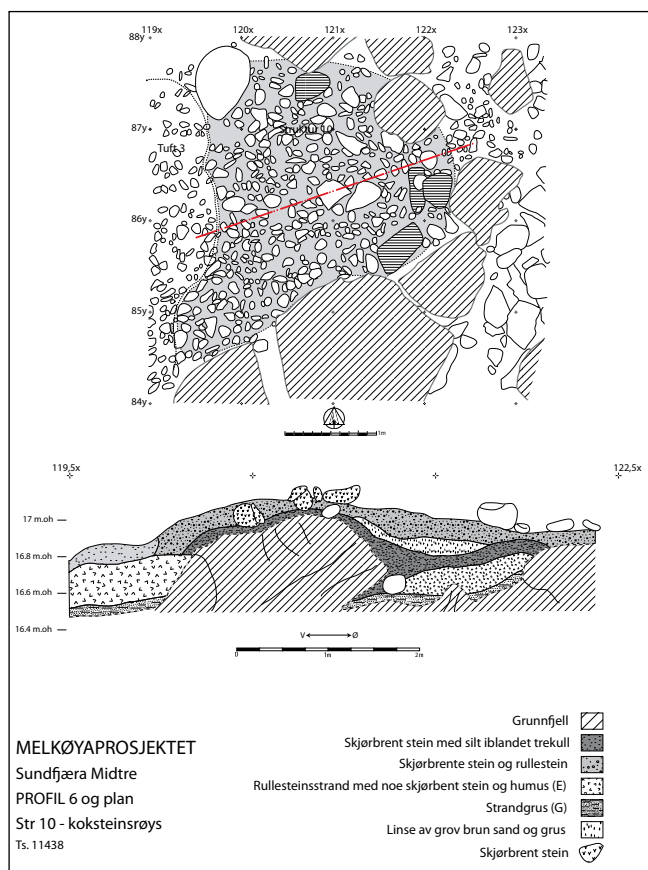


Fig. 3.85 Sundfjæra Midtre. Plan og profiltегning av røys, struktur 10. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

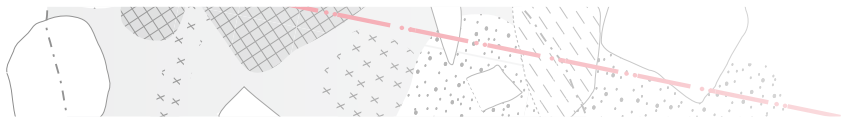
røysa. Analysene av jordprøvene gir heller ikke noe entydig svar: av de strukturene som kan være mulige graver er røys 10 den som minst samsvarer med de forventede kjemiske signaturene for graver. Likevel kan analyseresultatene fra markprøvene sammen med strukturens form og oppbygging tyde på at det her er nettopp snakk om en grav (se Linderholm s.10, appendix).

En trekullprøve fra røysa ble datert. Den viste en alder på 5289 ± 46 BP (Wk12015).

Ildsteder struktur 33, 43 og 29.

I dette området ble det undersøkt og dokumentert tre frittliggende ildsteder. Struktur 33 og 43 lå helt øst i undersøkelsesområdet, øst for struktur 10, på toppen av bergryggen øst for Sundfjæra nedre og midtre. Etter flateavdekkinga framsto området som et lite øst-vest gående søkk i bergrunnen. Det var ikke rullesteinsstrand her. Under den maskinelt fjernede bruntorven var det et kullholdig torvlag. Toppen av dette ble rensset fram og laget ble så gravd som en enhet ned til berggrunnen. Tykkelsen på laget varierte mellom 2 og 10cm. Det ble ikke gjort andre funn enn ildstedene i denne delen av feltet.

Struktur 33 var et ildsted som besto av en liten ansamling kull og enkelte skjørbrønte stein som lå på en liten bergflate (fig. 3.86-87). En til to meter lengre vest lå det mer ildstedsmasse, denne hører sannsynligvis sammen



0,25

MELKØY



Fig. 3.86 Sundfjæra Midtre. Struktur 33, ildsted/brannplett i plan. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

med ildstedet. Berggrunnen der strukturen lå, var svært oppsprukket, sannsynligvis et resultat av høy varme i ildstedet. Det ble tatt ut en trekullprøve fra hver av de to ansamlingene av ildstedsmasse. Den østligste, som ble tolket til å være selve ildstedet, gav en datering på 5085 ± 84 BP (Wk12012). Den andre, som ble tolket som utkastet ildstedsmasse, ble datert til 4864 ± 60 BP (Wk12013).

Struktur 43 var et ildsted som lå nærmere røysa (struktur 10) men i det samme lille søkket som struktur 33. Ildstedet lå i en bergsprekk godt skjermet av flere bergknauser (fig. 3.88-90). Det besto av skjørbrent stein iblandet trekullfragmenter. Ildstedet så ikke ut til å være nedgravd, men var lagt på en gammel torvoverflate. En trekullprøve fra strukturen er datert og viser en alder på 5036 ± 56 BP (Wk12007).

Struktur 29 var et ildsted som dukket opp i sjakta mellom tuft 3 og tuft 6. På en flate i strandvollen, dekket med små rullestein, ble det avdekket et område med et trekullholdig lag (fig. 3.89). På overflaten lå det tre større stein som sammen med den bakenforliggende bergveggen dannet en form for ring. Inne i ringen ble det påvist noe trekull, men den største konsentrasjonen lå utenfor. Trekull-laget ble gravd i plan, det var ingen tegn etter strukturer her. Det ble datert en trekullprøve tatt ut fra bunnlaget av trekullkonsentrasjonen utenfor "steinsirkelen", den viste en alder på 5533 ± 56 BP (Wk12006).

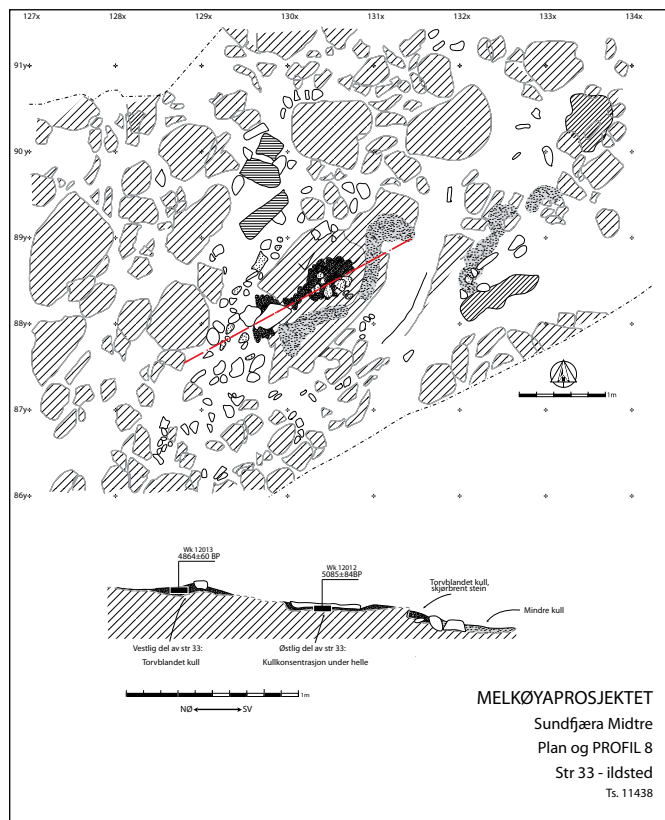


Fig. 3.87 Sundfjæra Midtre. Plan og profiltegning. Struktur 33. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

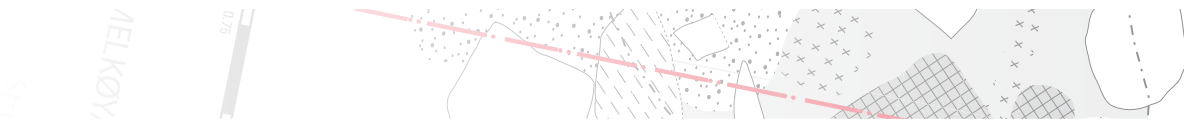


Fig. 3.88 Sundfjæra Midtre. Snitt ildstedstruktur 43.
Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

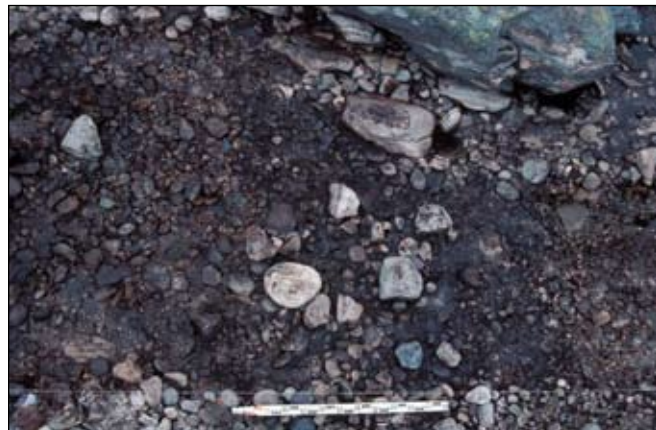


Fig. 3.89 Sundfjæra Midtre. Plan ildstedstruktur 29.
Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

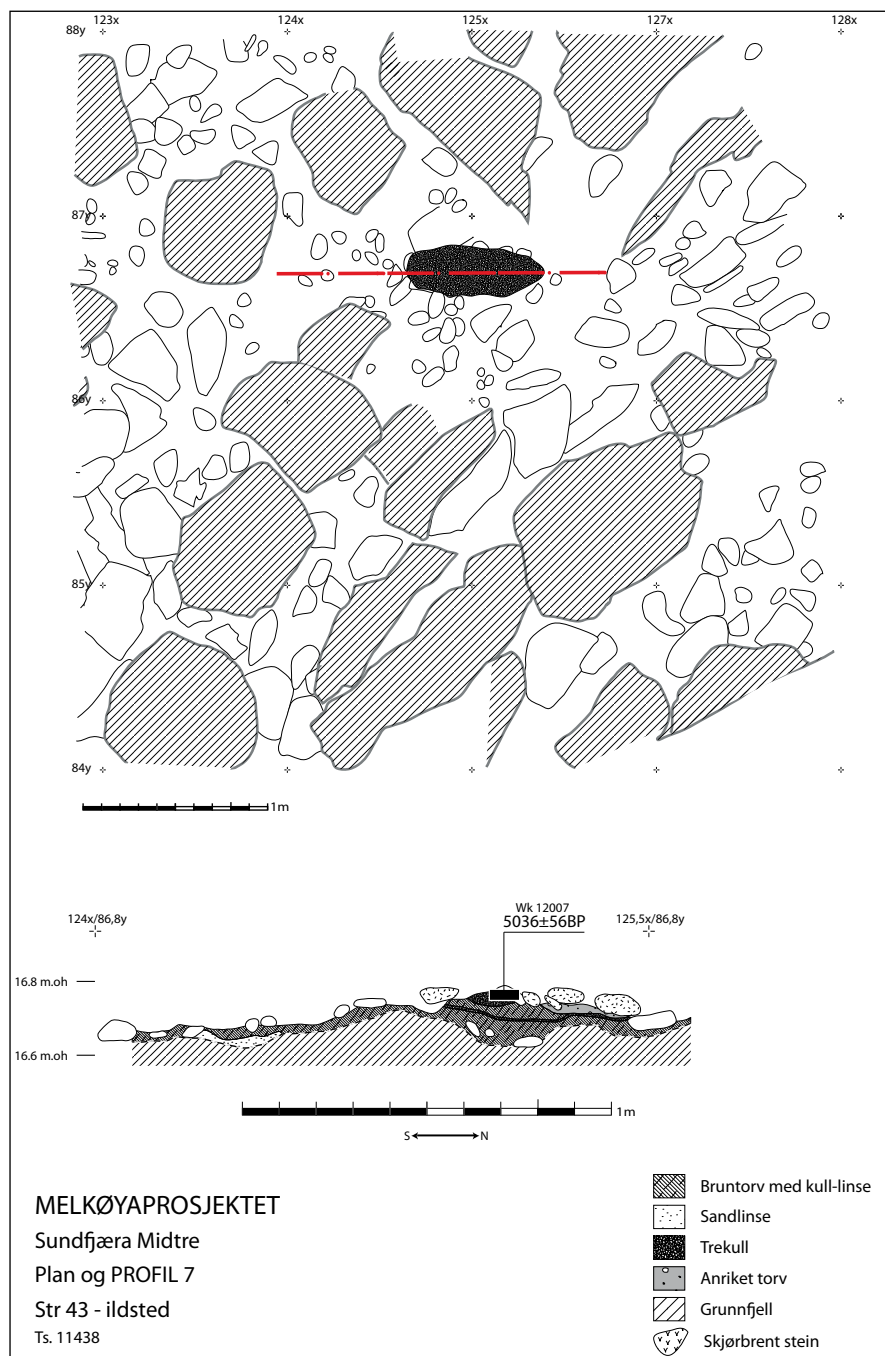


Fig. 3.90 Sundfjæra Midtre. Plan og profiltegning struktur 43, ildsted/brannplett. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet



Oppsummering

Av de tre tuftene som ble gravd i dette området var det størst likhet mellom tuft 3 og 8. Begge disse hadde fire klare veggvoller samt ett tydelig inngangsparti. I begge tuftene ble det også undersøkt en rekke stolpehull.

Gulvet i begge tuftene besto av et kulturlag. I tuft 8 ble det utelukkende gjort funn i tilknytning til dette kulturlaget, men i tuft 3, som var langt mer funnrik, ble det også gjort funn i lagene under denne kulturlagshorizonten – det vil si i de transgrederte massene (fig. 3.91). Dette var også tilfelle i området umiddelbart nord for dette, som er behandlet under Ts11417.

Tuft 4 skilte seg noe fra de to andre tuftene, først og fremst gjennom at tufta ikke var gravd ned i rullesteinsstranda men så ut til å være lagt rett på en naturlig flate på stranda. Tufta mangler klare veggvoller, inngangsparti, kulturlag i gulvet og i tillegg er mengden funn fra tufta liten. Sannsynligvis har ikke tuft 4 vært et torvhus, det er mer trolig at man her har spor etter en lettere konstruksjon. I transgresjonslaget under tufta ble det, slik som under tuft 3, gjort en rekke funn (fig. 3.91).

Fra dette området i Sundfjæra midtre ble det datert til sammen 15 trekullprøver. Dateringene ligger mellom 4900 og 5700 BP, altså innenfor en periode på 1000 år. Det ble også funnet gjenstandsmateriale fra en eldre fase. Disse var knyttet til et gammelt torvlag og et transgresjonslag i rullesteinsstranda. Det ble ikke dokumentert trekull fra denne fasen og den er derfor ikke ¹⁴C- datert.

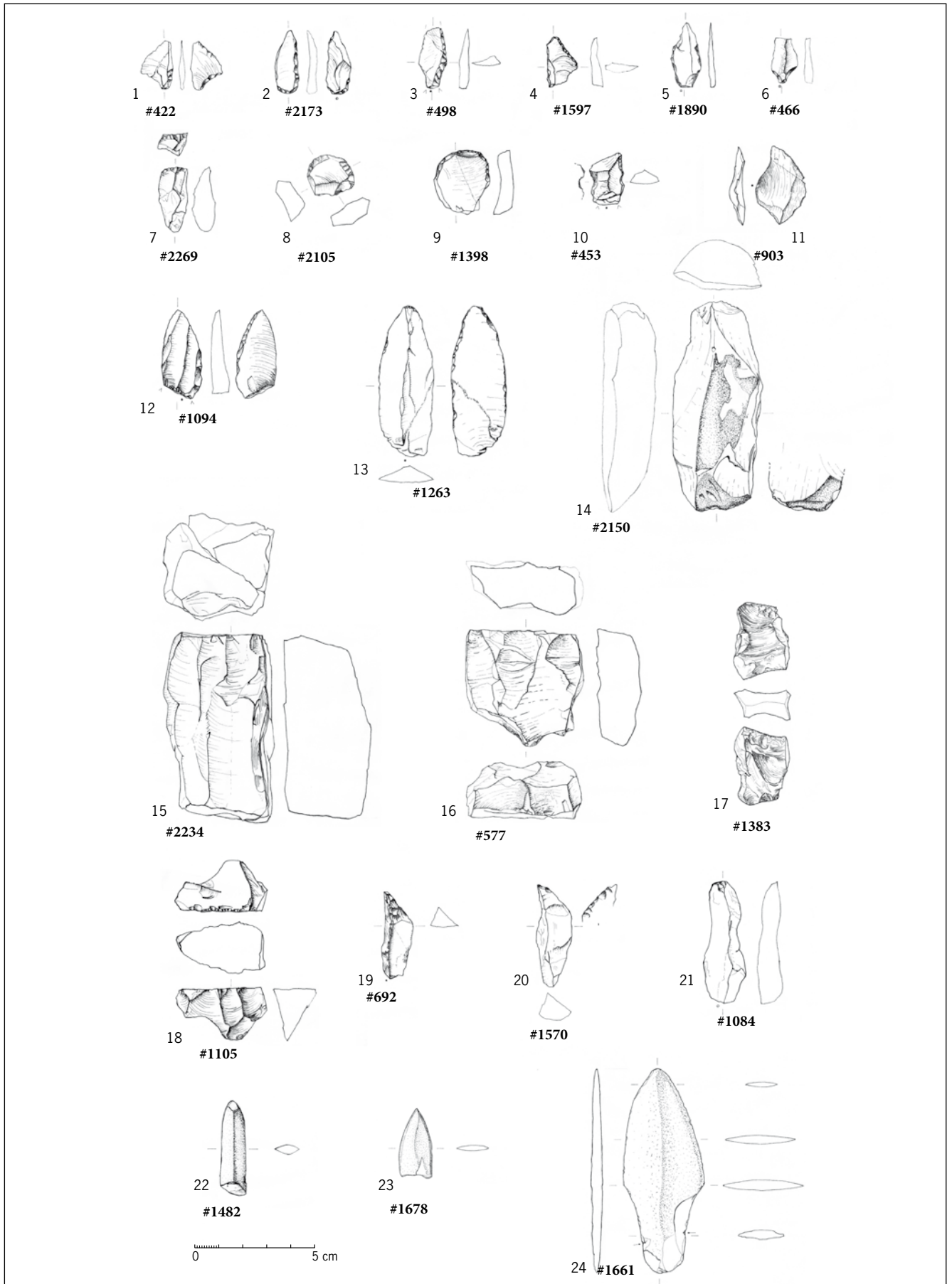
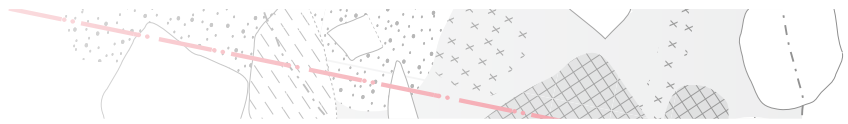


Fig. 3.91 Sundfjæra Midtre. Ts11438. 1-6. Spisser, 7-9. Skrapere, 10-11. Retusjerte avslag, 12-13, 19-20. Retusjerte flekker, 14. Fasettert tverrøks, 15-16. Ensidige kjerne, 17. Bipolar kjerne, 18. Kjernefragment, 21. Flekke av hvit kvartsitt, 22-23. Fragmenter av slipte skiferspisser, 24. Mulig bromme av rødbåndet skifer.

Tegning: Andrea Balbo©Tromsø Museum Universitetsmuseet



0,75

MELKØY

50



Fig. 3.92 Sundfjæra Midtre. Ts11438. 1. Emne til bredblada enegga kniv, 2. Fragment smalblada enegga kniv, 3. Fragment ubestemt tveegga kniv, 4. Omdannet tilnærmet tveegga kniv/bromme. Foto: Adnan Icgagic©Tromsø Museum Universitetsmuseet

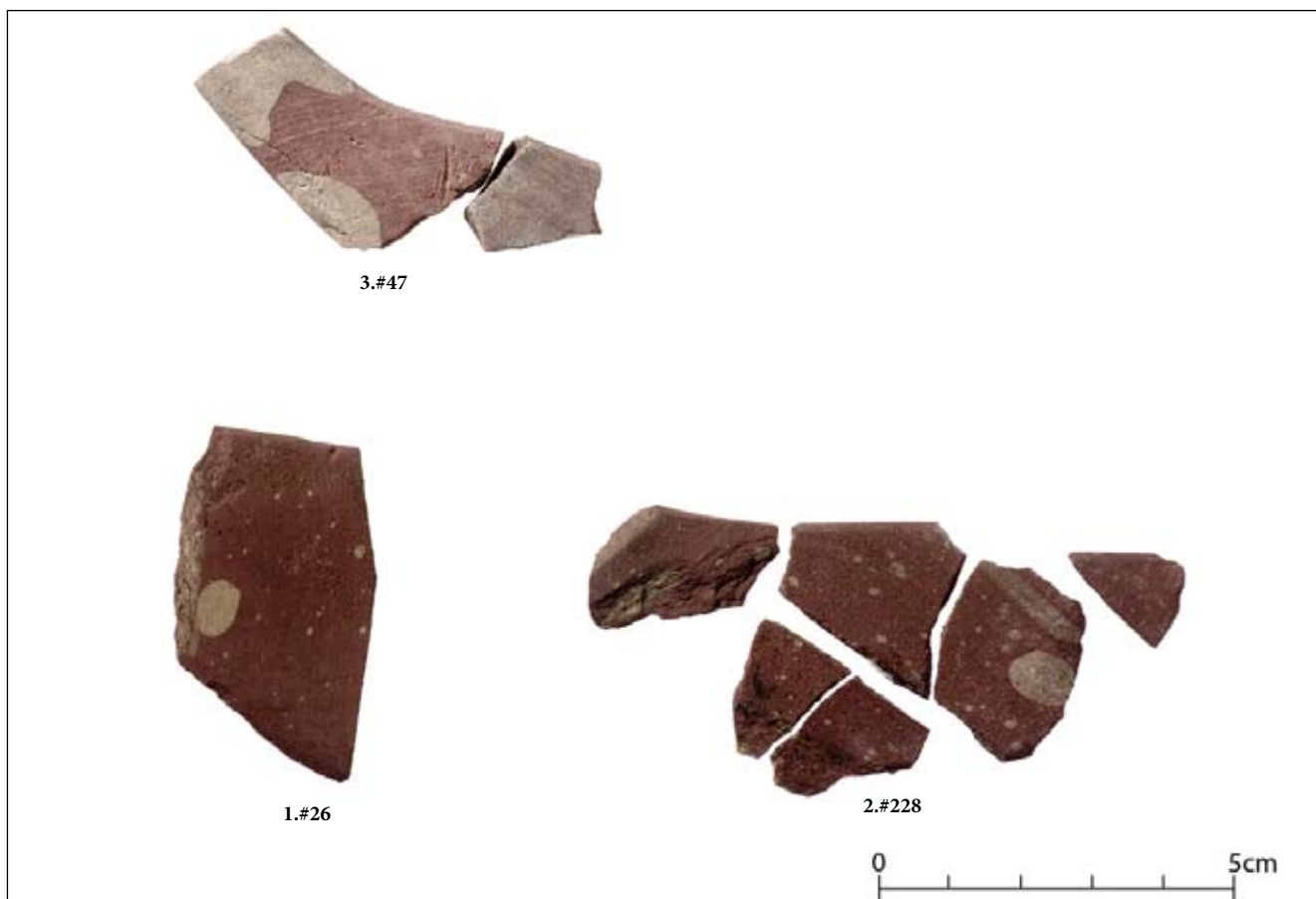


Fig. 3.93 Sundfjæra Midtre. Ts11438. 1. Fragment av skiferkniv, 2. Slipte skiferavslag/knivfragment, 3. Fragment smalbladet enegga kniv. Foto: Adnan Icgagic©Tromsø Museum Universitetsmuseet

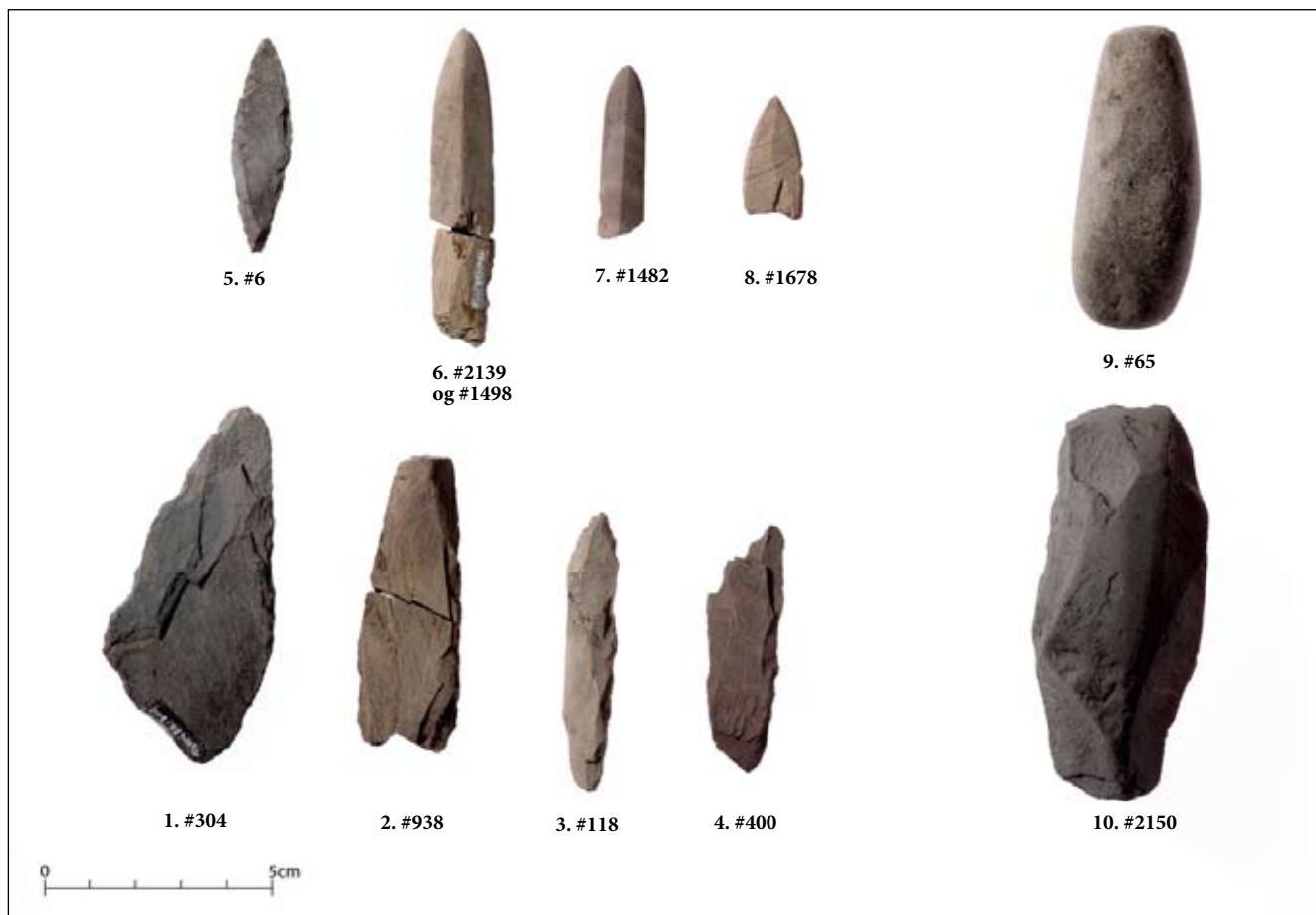
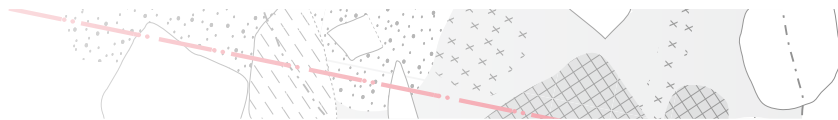


Fig. 3.94 Sundfjæra Midtre. Ts11438. 1-4. Kanthogde emner, 5. Slettnesspiss/kanthogd emne, 6-8. Midt og oddfragmenter skiferspisser, 9. Knakkestein, 10. Fassetert tverrøks.
Foto: Adnan Icagic©Tromsø Museum Universitetsmuseet

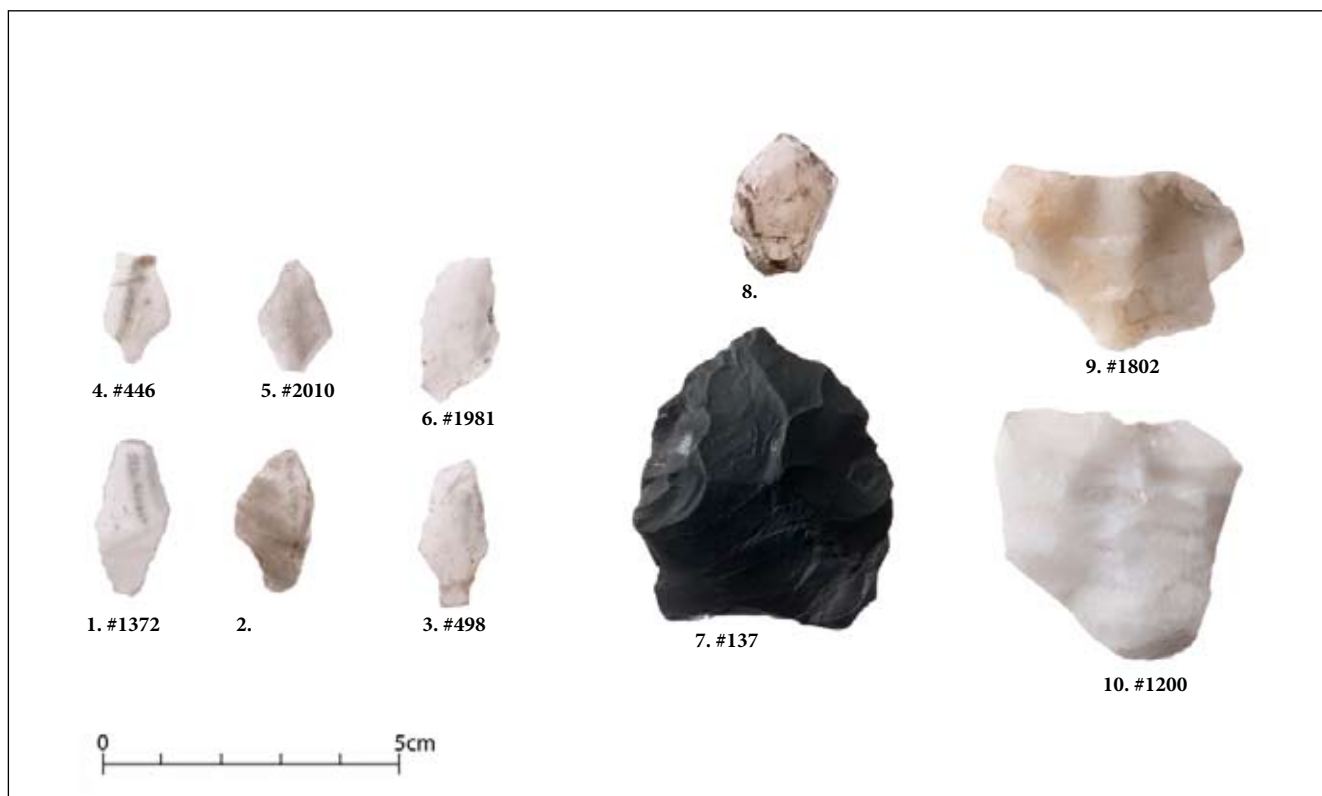


Fig. 3.95 Sundfjæra Midtre. Ts11438. 1-6. Eneffa spisser, 7. Uregelmessig kjerne, 8. Bipolarkjerne, 9-10. Øvrige kjerner.
Foto: Adnan Icagic©Tromsø Museum Universitetsmuseet



0,25

MELKØY

Tabell 3.15 Sundfjæra Midtre.

11438 Tuft 3 og tuft 4		Kvartsitt	Kvarts	Chert	Skifer & MY*	Bergart	Bergkrystall	Flint	Andre	Sum
01.1.1	Makroflekker	108		3						111
01.1.2	Vanlige flekker	134	1	2						137
01.1.3	Mikroflekker	81		7						88
01.2.1	Makroavslag	34	10	2	40	14			22	122
01.2.2	Vanlige avslag	2822	379	447	604	42	2	17	182	4495
01.2.3	Mikroavslag	1862	173	245	222	5	3	15	76	2601
01.3.1.1	Avslag av slipt skifer				82					82
01.3.2.1	Ryggflekker	3								3
01.3.2.2	Plattformavslag	5								5
01.3.2.3	Kjernefragmenter	2								2
01.3.4	Flekkelignende avslag	11		1						12
02.1	Kjerner med en plattform	1		2						3
02.2	Kjerner med to plattformer	6	1		1					8
02.3	Bipolar kjerne	1	1	2			1			5
02.4	Uregelmessige kjerner	4		1						5
02.5	Andre kjerner	22	5	4	1		1	1		34
02.6	Kjernefragmenter	4		6	1					11
02.7	Råstoffblokker	1			6	1			3	11
02.8	Råemner i myk bergart				4	1				5
04.5.2	Fasettert bergartsøks					1				1
08.1	Eneegete kniver				5					5
08.2	Tveeggete kniver				1					1
08.4	Fragmenter/emner skiferkniv				13					13
10.1	Eneegete spisser	7								7
10.2	Tverreggete spisser	5								5
10.3	Slåtte tangespisser	8		1						9
10.4	Flateretsjerte spisser				1					1
10.5.5	Hugde emner til piler				4					4
10.7	Fragmenter slipte spisser				6					6
10.8	Emner til prosjektiler myk bergart				3					3
11.3	Andre mikrolitter	2								2
11.4	Mikrostikler	4								4
12	Skrapere	10	2							12
13	Retusjerte stykker	116	1	22	2			2		143
15.	Stikler	6	1							7
16	Søkker og tyngder	1								1
17.1	Slippeplater				1				5	6
17.2.1	Knakkesteiner					1			1	2
17.2.2	Amboltstein	1							2	3
17.2.3	Knakke- og amboltstein	1								1
17.3.1-3	Pimpstein med slipespor								23	23
17.5	Skiferprener				1					1
17.12	Andre steinartefakter				62					62
23/24	Annet								14	14
	Sum	5262	574	745	1060	65	7	35	328	8076

Tabell 3.16 Sundfjæra Midtre.

11438 Tuft 8		Kvartsitt	Kvarts	Chert	Skifer & MY*	Bergart	Bergkrystall	Flint	Andre	Sum
01.1.1	Makroflekker	1								1
01.1.2	Vanlige flekker	1								1
01.2.1	Makroavslag			1	4					5
01.2.2	Vanlige avslag	20	7	2	111	1	1		6	148
01.2.3	Mikroavslag	7	7		18		1			33
01.3.1.1	Avslag av slipt skifer				15				17	32
01.3.1.2	Avslag av bergart					1				1
01.3.2.1	Ryggflekker				3					3
01.3.2.3	Kjernefragmenter	1								1
02.3	Bipolar kjerne	1								1
02.5	Andre kjerner	1	2		1		1			5
02.6	Kjernefragmenter	1								1
08.2	Tveeggete kniver								1	1
13	Retusjerte stykker	1								1
17.1	Slippeplater								1	1
17.3.1-3	Pimpstein med slipespor								4	4
	Sum	34	16	3	152	2	3		29	239

Ts11439 SUNDFJÆRA MIDTRE TUFT 5, 6 OG 7, UTKASTOMRÅDE STR. 30

Morten Ramstad



Fig. 3.96 Sundfjæra Midtre. Område Øst, struktur 1 i forgrunnen. Hele bergflaten ble renset og bunnmassene såldet. Utsikt mot Seilandet i sør. Foto: Mari Karlstad©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Den nedre delen av Sundfjæra Midtre ble gravd i feltesongen 2002. Totalt ble det undersøkt om lag 300 m² (se fig. 3.96). Tuftene 7, 5 og 6 lå på rekke langs en terrassekant (se figur). Massene i bakkeskråningen nedenfor bestod av omfattende mengder skjørbrente stein (struktur 30), og i bunnen av denne ble det dokumentert fire frittstående ildstedsanlegg (struktur 31, 48, 49 og 50). Like ovenfor tuftene ble det dokumentert to lave røyser (struktur 1 og 7) som trolig representerer yngre steinalders graver. Hovedaktiviteten kan dateres til overgangen mellom fase I og II av yngre steinalder. I tilknytning til tuft 6 ble det dessuten påvist en fase fra midten av det 6. årtusen før Kristus. Utover et variert skifermateriale ble det dokumentert retusjerte avslag, skrapere og kjerner i en rekke ulike råstoff som kvarts, kvartsitt og chert (fig. 3.97-100). Mest oppsiktsvekkende var imidlertid funn av til sammen ti ravperler, derav åtte fra struktur 1, en fra struktur 7 og et mindre fragment i veggvollen mellom tuft 5 og 6.

Tori Falck hadde det daglige ansvar i felt, og for funnbehandling, etterarbeid og rapportskrivning. Det foreliggende arbeid er en syntese og viderebearbeiding av dette.

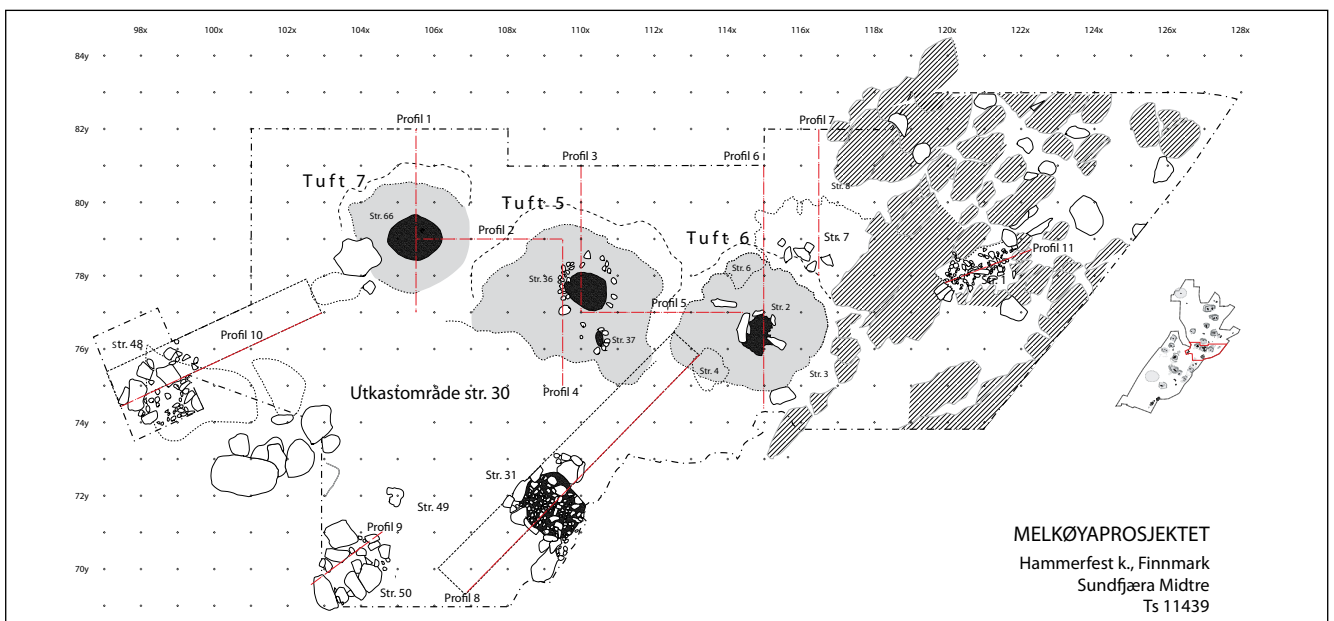


Fig. 3.97 Sundfjæra Midtre. Oversikt Ts11439, strukturer, tufter og profiler. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

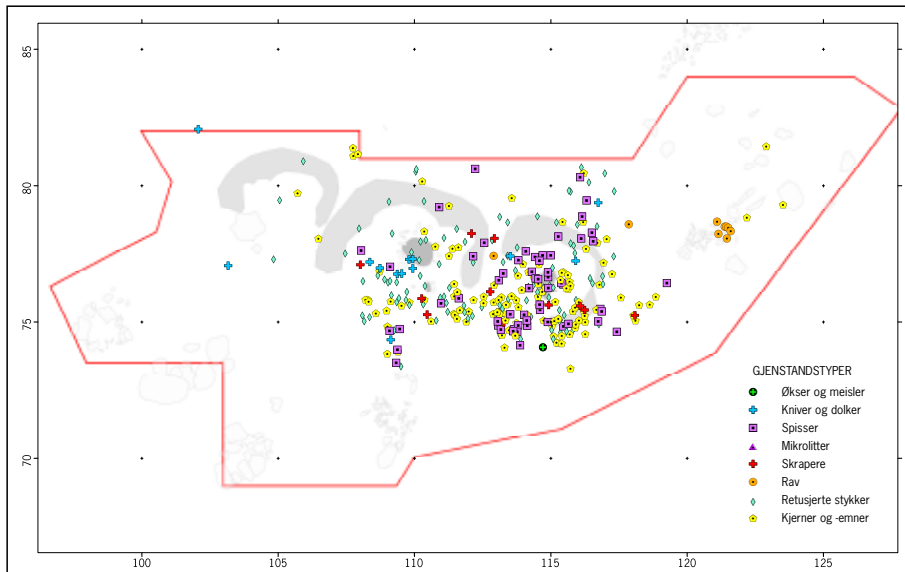
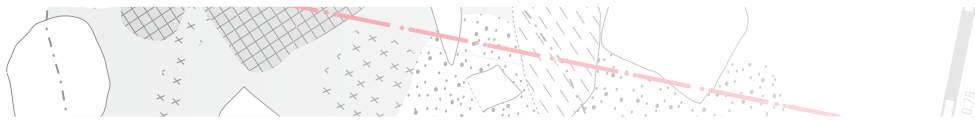


Fig. 3.98 Sundfjæra Midtre. Oversikt Ts11439. Fordeling av gjenstander.
Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

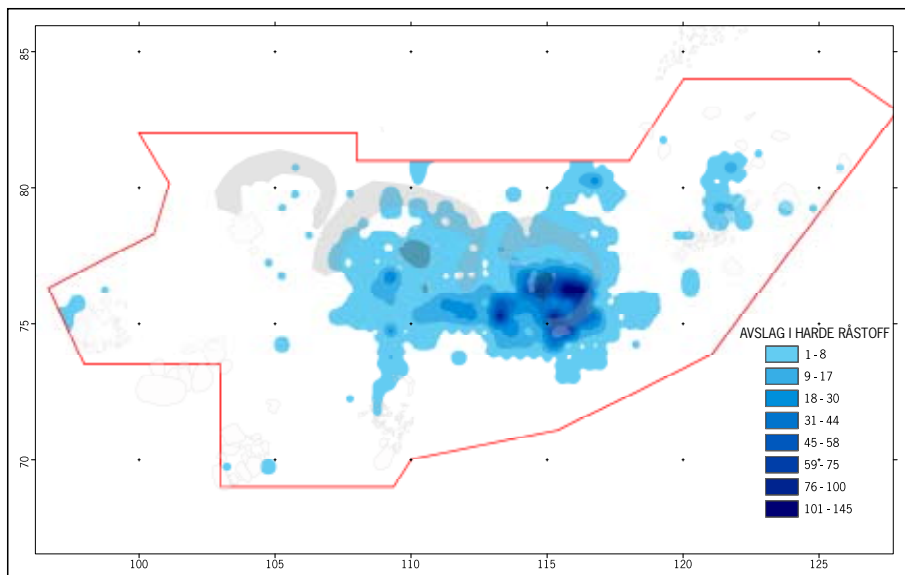


Fig. 3.99 Sundfjæra Midtre. Oversikt Ts11439. Fordeling av avslag i harde råstoff.
Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

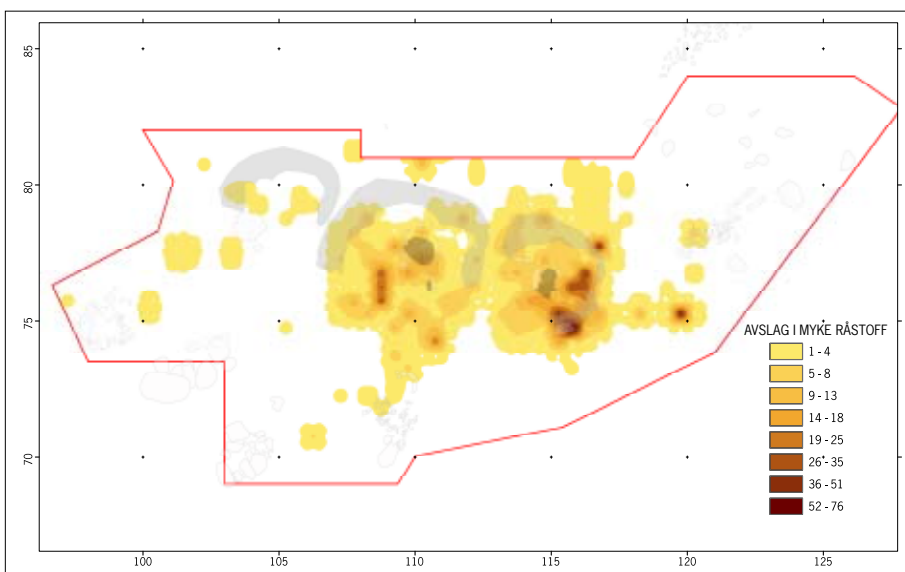


Fig. 3.100 Sundfjæra Midtre. Fordeling av avslag i myke råstoff. Oversikt Ts11439.
Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

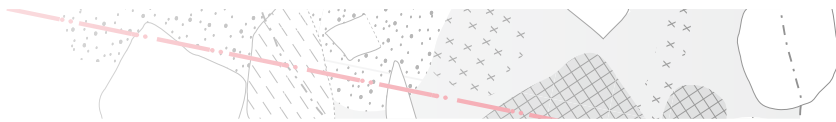


Fig. 3.101 Sundfjæra Midtre. I forkant struktur 13, 14, 15 og 3 Sundfjæra Nedre, i bakkant Sundfjæra Midtre. Utkastområde definert som struktur 30 er deponert i bakkeskråningen som utgjør skille mellom Nedre og Midtre Sundfjæra. Ildstedsanleggene struktur 31, 48, 49 og 50 lokalisert ned mot bergene i bunnen av skråningen. Bildet er sett mot nordøst.
Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Lende og lokalisering

Tuftene 7, 5 og 6 ligger ved siden av hverandre på toppen av strandhakkets som markerer skillet mellom Sundfjæra Nedre og Midtre. Strandhakkets er mest markert mot bergryggene i vest, mens det er mindre fremtredende mot øst. Fra kanten av strandhakkets går ei bratt blokkrik skråning ned mot sørøst som er dekt av en pakning med skjorbrente stein (struktur 30). Nordover fra tuftene besto undergrunnen av en slakt stigende grovsortert rullesteinsstand. Mot Melkøysundet i øst avgrensnes denne stranda av en lav bergrygg.

Forut for flateavdekkingene var hele denne delen av Sundfjæra dekt av et over ½m tykt teppe av torv. Ingen av strukturene var synlige på markoverflaten. Etter flateavdekkingen framstod topografien som mer kupert med en markert avgrensning mellom rullesteinsmassene og bergryggene som går parallelt med daldraget i øst og vest. Utover avdekking av rullesteinsmassene i selve daldraget ble det også foretatt partielle avtorvinger av den vestlige bergryggen. Foruten et tynt sjikt med forvitret berg ble det ikke påvist løsmasser her. I en bergsprekk ble det imidlertid dokumentert en ansamling av skjorbrente stein og rullestein, samt noe never og trekull, utskilt som struktur 1.

Avtorvingen av denne delen av Sundfjæra ble på-

begynt i 2001, men de fleste strukturene ble påvist ved flateavdekkingen det påfølgende året. Selve flateavdekkingene var konsentrert til rullesteinstranda og massene som utgjør strandhakkets mellom Sundfjæra Nedre og Midtre (fig. 3.101).

I tillegg ble de vestligste delene av bergryggen som avgrensner Sundfjæra Midtre mot øst avtorvet. Med utgangspunkt i topografien og undergrunnen var vi svært usikre på hvorvidt det var lokalisert funnområder eller strukturer på den ujevne bergryggen. Tidligere har det ikke vært gjennomført tilsvarende undersøkelser av områder der topografi eller andre forhold gjorde området uegnet for tufter og assosierte boplassaktiviteter. Da arbeidet startet viste det seg at torvmassene var svært tykke i den vestligste delen av bergryggen. Avtorvingsarbeidet var dermed krevende og la beslag på mye av den i utgangspunktet knappe tiden vi hadde til rådighet med gravemaskin. Det antas at størsteparten av funnområdet ble undersøkt. Bare noen få meter øst for de avtorvede områdene ble det tykke torvteppet erstattet av nakne berg og mindre partier med et svært tynt vegetasjonsdekke. Videre østover gikk dette over i bratte svaberg som gikk direkte ned i Melkøysundet.

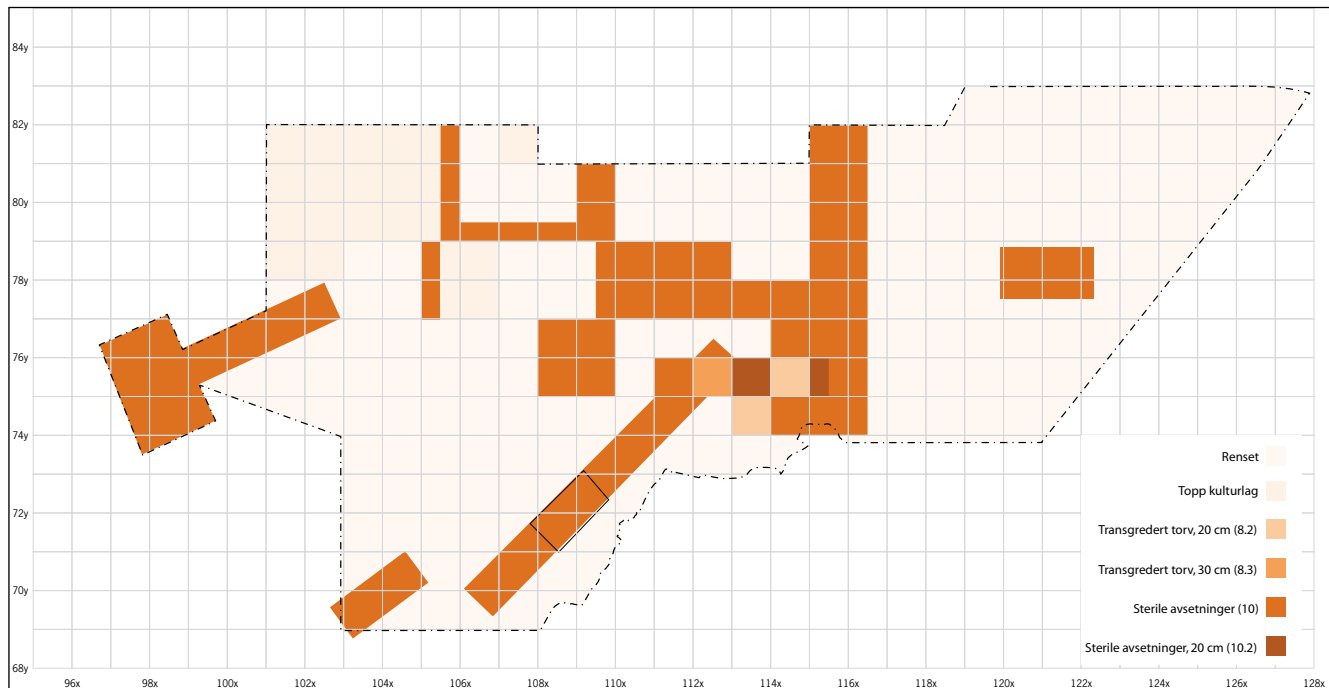
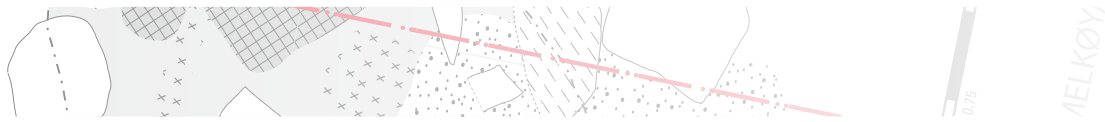


Fig. 3.102 Sundfjæra Midtre. Omfang og stratigrafisk nivå i ulike deler av undersøkelsesområdet. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Gjennomføring

Hele det flateavdekte området ble grovrenset med krafse og graveskje. Alle strukturer ble flategravd og snittet. Toppen av rullesteinsmassene ble undersøkt i samtlige av områdene. Under og ved tuftene, samt i sjakten som forbandt de nedre og midtre delene av Sundfjæra Midtre, ble det i tillegg gravd dypt ned i rullesteinsmassene for å kontrollere om det fantes faser fra tiden under eller før tapestransgresjonen. I de avtorvede områdene av bergryggene i øst ble løsmassene på alle flater og sprekker fjernet, og nakent berg ble eksponert (fig. 3.95 og 128).

Utenom i sjakt 1 og 2 i struktur 30 ble alle hovedprofiler orientert N-S eller Ø-V i henhold til koordinatsystemet. Det ble anlagt både tværr- og langsgående profiler gjennom tuftene. Dette ga lange profiler som snittet både gulv, veggvoller og ildsted. For å forstå relasjonen mellom de ulike husene ble det etablert profiler som gikk fra det ene huset og over i det andre.

Basert på profilene ble husene inndelt i ulike seksjoner som ble gravd separat. Tanken var at en skulle bruke erfaringen fra gravingen av den første undersøkte seksjonen til å oppnå en bedre forståelse av den stratigrafiske sammensetningen i tuftene. Etter at seksjonen var ferdig gravd ble profilene dokumentert, denne erfaringen kunne så brukes i arbeidet med seksjonene innenfor profilbenken. Det kan likevel diskuteres hvorvidt det hadde vært mer hensiktsmessig å avdekke større stratigrafiske enheter samtidig. Spesielt ved gravingen av hus 5 og 6 hadde en trolig hatt større kontroll dersom en hadde gravd hele huset som en

enhet. På den annen side ville det ha vært problematisk å oppnå stratigrafisk kontroll under flategraving av en eller flere av tuftene i gangen.

Arbeidet i de omkringliggende områdene ble primært foretatt mens en var opptatt med dokumentasjon i tuftene. Dermed foregikk dette arbeidet til ulike tider og bare mindre enheter og områder ble gravd samtidig. Dette førte til at det heller ikke utenfor tuftene er avdekket og gravet større sammenhengende stratigrafiske horisonter samtidig. En forsøkte likevel å samkjøre lagbetegnelsene i feltet. Lagsammenstillingen og grunnlaget for samtidighet er likevel i all overveiende grad etablert først ved etterarbeidet.

Innsamling av prøver

Fra samtlige profiler ble det fortløpende tatt ut serier til ^{14}C , pollen- og makrofossil. Prøvene er i overveiende grad fra ildstedskontekster og deretter fra kulturlag i tufter og øvrige strukturer. Uttaksstedene er avmerket på tegningene. Unntaksvis er det samlet inn tre kull til ^{14}C i plan. Der dette er gjort er prøvestedet og konteksten beskrevet på plantegninger.

Til sammen ble det datert 24 ^{14}C prøver. Tabell 3.17 gir en samlet oversikt over dateringene fordelt på de ulike strukturer og tufter, inkludert 1 og 2 sigma kalibreringer.

Tabell 3.17 Sundfjæra Midtre. Oversikt ¹⁴C-dateringer og kalibreringer Ts11439.

Wk n r	Struktur/tuft	Ukalibrert BP	Kalibrert 1 sigma BC	Kalibrert 2 sigma BC
12021	Str. 7	4933±43	3760-3650	3800-3640
12022	Str. 1	4986±51	3910-3700	3950-3650
12023	Str. 7	4949±42	3770-3660	3900-3640
12024	Str. 7	5829±53	4780-4600	4810-4540
12025	Tuft 6	5628±43	4500-4360	4540-4350
12026	Tuft 6	5800±74	4770-4550	4810-4460
12027	Tuft 6	6016±56	4990-4800	5050-4730
12028	Tuft 5	4998±49	3920-3700	3950-3660
12029	Tuft 6	6635±57	5620-5480	5660-5470
12030	Tuft 6	6523±49	5600-5380	5620-5360
12031	Tuft 6	6539±40	5610-5470	5620-5380
12032	Tuft 6	5046±45	3950-3780	3960-3710
12033	Tuft 6	6355±37	5370-5295	5470-5250
12034	Tuft 6	6591±38	5610-5480	5620-5470
12035	Tuft 6	6445±45	5480-5370	5480-5320
12036	Tuft 7	4885±45	3705-3640	3780-3530
12037	Str. 36	5187±69	4220-3810	4230-3790
12038	Str. 31	5081±51	3960-3800	3980-3760
12039	Str. 31	5286±76	4230-3990	4330-3960
12040	Str. 48	5283±72	4230-3990	4330-3960
12041	Str. 48	5363±68	4330-4040	4340-4000
12042	Str. 50	4862±43	3700-3540	3760-3520
12043	Str. 50	5171±80	4220-3800	4230-3780
12044	Str. 36	4905±58	3760-3640	3910-3530

Det ble samlet inn jordprøver til markkjemiske analyser fra hele området. Innenfor tuftene ble det samlet inn prøver fra hver metersrute, mens det i områdene utenfor ble samlet inn en prøve fra annenhver meter. Samtlige av disse prøvene er fra de første 10cm av kulturlaget innenfor tuftene og tilsvarende nivå i rullesteinsmassene utenfor. Strandmassene i Sundfjæra er svært grovsorterte, noe som fører til at særlig fosfatene vil være utsatt for utvasking. Hensikten med å ta prøvene såpass høyt oppe var å få kontroll over den romlige aktiviteten i forbindelse med de siste bruksfasene i området. Nivåene var imidlertid jevnt over svært lave. I ettertid kan det derfor synes mer fornuftig å supplere med prøver fra dypere nivåer.

Røysstrukturene 1 og 7 ble undersøkt mer intensivt med prøver fra hver kvadrant. I tillegg til analyser av fosfatnivåer og magnetisk susceptibilitet ble prøvene også analysert for ulike sporelementer (basert på ICP/MS-DRC). Utover prøver i plan ble det tatt ut stratigrafiske

sekvenser for å få mer informasjon og større kontroll på konteksten og dermed også den vertikale fordelingen til de analyserte verdiene.

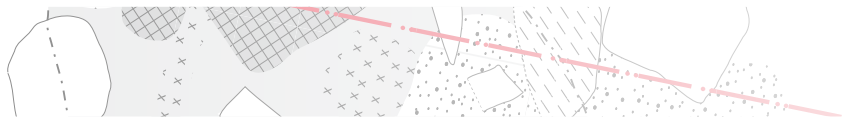
Stratigrafi

Den stratigrafiske sammensetningen slik den fremstår her er et resultat av tolkninger i felt, senere sammenstillinger av funnmateriale og ¹⁴C-dateringer (tabell 3.18). Mens stratigrafien utenfor tuftene er forholdsvis enkel, ble det avdekket svært komplekse stratigrafiske situasjoner innenfor strukturen og da spesielt i tuft 6.

Hele området var dekket av et mellom 0,5 til over 1m tykt teppe av lag 0, torv. I torva var det avsatt en til flere tynne linser med trekull.

Tabell 3.18 Sundfjæra Midtre. Relasjon mellom strukturer og lag i tuftene 5, 6 og 7 i midtre Sundfjæra.

Lag	Lag over	Lag under	Farge	Definisjon	Type akkumulasjon	Topp str.	Fase
0		0	Brun	Ren torv	Vekstlag		
1	0	2, 3 berg	Brun-gråbrun	Kompakt silt holdig torv, flekker med sot og trekull og linser med sand	Omdannet eldre markoverflate etter strukturenes opphør, eldre markoverflate	1, 7,	YSTA
2	1	4, 5, 8, berg	Gråbrun-svart	Sand og humusholdig rullestrandmasser blandet med varierende mengder av skjorbrente stein, trekull, og flekker med rødoker	Kulturlag i tufter	Tuft 5, 6, 7	YSTA, ESTA III (str.6)
3	1	4, 8, berg	Grå	Grovsortert dels torvholdig rullesteinsstrand blandet med skjorbrente stein, spredte biter med trekull	Kulturpåvirket topp rullesteinsstrand, i str 30 redeponerte ildstedsmasser	30, 31, 48, 49, 50	Ysta II
4	8	10	Brun	Plastisk humus	Nedbutt, omdannet torv under strukturer		ESTA-YSTA II
5	2	8	Mørk grå-brun	Humusholdig rullestein blandet med noe skjorbrente stein, aske, og små trekullbiter	Kulturpåvirkete strandmasser/overgangslag mellom 2-8		Før YSTA
8	5	4, 10	Mørk-brun	Humusholdig rullesteinsmasser, små mengder med skjorbrente stein	Tapesmasser		Tapes
10	4, 8		Lysgrå-brungul	Kompakt sandholdig gruslag blandet med små rullestein/forvitret grunnfjell	Naturlig istidsavsatt strandgrus		Før tapes
6a	1	10	Mørk grå	Skjorbrente og vitra stein blandet med rullestein, sand og spredte trekullbiter	Utkastmasser fra ildsted	Str. 30	YSTA II
6b	1	10	Mørk grå	Humusholdig masse av skjorbrente stein og trekull	Utkastmasser fra ildsted	Str. 30	YSTA II
6c	1	10	Mørk grå	Humusholdig masse av skjorbrente stein og noe trekull	Utkastmasser fra ildsted	Str. 30	YSTA II
7	1	10	Svart	Feit sterkt trekullholdig humus i pakning av skjorbrente stein	Ildstedsmasser	Str. 31	YSTA II



0,25

MELKØY

Mot bunnen var torva mer kompakt med spredte forekomster av trekull og aske, kalt **lag 1**. Lag 1 representerer markoverflaten etter at bosettingen opphørte. Spredte funn i laget skal trolig tilskrives aktiviteten i de underliggende lag 2 og 3. Laget ble for en stor del fjernet i forbindelse med opprensing av rullesteinstranda. Massene mellom bunnen av lag 1 og toppen av lag 3 ble utskilt som et eget opprenningslag kalt 1-3. Innenfor tuftene ble bunnmassene av lag 1 såldet, i tillegg ble det operert med et eget opprenningslag kalt 1-2. Merk også at lag 1 innenfor struktur 1 skiller seg fra lag 1 for øvrig. De feite og oljete mørke humusmassene som dekket steinpakningen i struktur 1 representerer trolig en sammenblanding av organisk materiale avsatt i forbindelse med etableringen av strukturen blandet med den senere naturlige torvtilveksten.

Lag 2 representerer kulturlaget i tuftene og viser en klar relasjon med ildstedsstrukturene i tuftene. I tuft 6 og til dels tuft 5 var massene feite og mektige med spredte okerflekker. Andelen med skjørbrente stein og trekull varierer. I tuftene 7 og 5 er laget klart mektigst i toppen (2.1 til 2.2), mens andelen trekull og skjørbrente og vitrede stein synker i mot bunnen (2.2-2.4). I tuft 6 er laget mektigere og den stratigrafiske situasjonen var mer kompleks. I alt ble det her gravd opp mot 5 mekaniske enheter innenfor lag 2 (2.1-2.5), innenfor de ulike nivåene ble det i tillegg dokumentert en rekke understrukturer. Det var ingen enkel korrelasjon mellom den vertikale fordelingen andelen av trekull og skjørbrente stein fordelt på mekaniske lag innenfor lag 2. Både i tuft 6 og tuft 5 var overgangen mellom lag 2 og lag 4, 5 og 8 diffus og kompleks. Konteksten til bunnmassene i lag 2 er derfor noe usikker i disse to tuftene.

Lag 3 representerer den kulturpåvirkede toppen av rullesteinstranda utenfor og rundt tuftene. Laget ble stort sett fjernet ved to 10cm mekaniske gravelag (3.1-3.2).

I tillegg ble massene i steinpakningen i bakkeskråningen mellom Sundfjæra Midtre og Nedre, struktur 30, samt massene internt i ildstedstrukturene i dette området (str. 31, 48, 49 og 50) utskilt som lag 3/struktur 30. Massene her består av kasserte skjørbrente stein og øvrige ildstedsavfall deponert som en følge opprensning av ildstedsaktivitetene i tuftene langs den overliggende terrassekanten. Hele området ble finrenset, i tillegg ble det gravd to sjakter (sjakt 1 og 2). Basert på endringer i den relative andelen med trekull, skjørbrente stein og humus ble det i lag 3 i sjakt 1 i felt skilt ut tre underlag fra nord mot sør kalt 6a, 6b og 6 som altså korrelerer med de øvrige lag 3 masser i struktur 30.

Lag 4 var tolket som nedbrutt eldre markoverflate som var tildekket i forbindelse med konstruksjonene av tufter og øvrige strukturer. Laget var synlig under veggvollene i tuft 5 og 6. Utskilning av laget har i ettertid vist seg

problematisk, og det var særlig vanskelig å skille lag 4 fra lag 8.

Lag 5 ble definert som overgangslaget i rullesteinstranda under kulturlag 2 og over den gamle markoverflaten lag 8.

Lag 8 representerer eldre torvoverflate som trolig er dekket av rullesteinmasser avsatt i forbindelse med tapestransgresjonen. I nærområdene til tuftene kan være forvekslet med lag 4 (se lag 4). Den daterte torvoverflaten under røysstruktur 7 er omtalt som lag 8, men kan like gjerne representere lag 4.

Lag 10 representerer eldre sterile strandmasser.

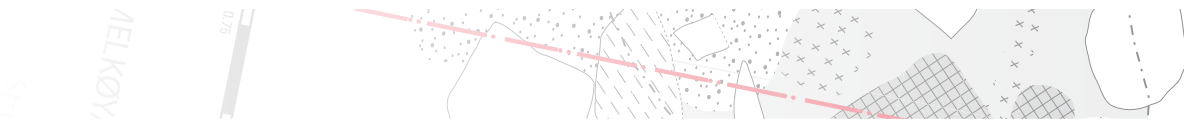


Fig. 3.103 Sundfjæra Midtre. Topp lag 2, i forkant tuft 5 og i bakgrunnen tuft 6 og aktivitetsområde øst, sett mot nordøst.
Foto: Melkøyprosjektet/Tromsø Museum Universitetsmuseet

Tufteterrassen, tuft 7, 5 og 6

Tuftene 6, 5 og 7 ligger på grensen mellom den stigende flaten som utgjør Sundfjæra Midtre og den bratte skråningen ned mot Sundfjæra Nedre. Fremkanten av tuftene ligger helt på kanten av terrassen. Derfra er golvne gjort plane ved å grave de inn i den skrånende rullesteinstranda. De bakre veggvollene er derfor kraftige og markerte i motsetning til de fremre veggene som ikke er synlige i det hele tatt. Følgelig var også veggvollene langs sidene langt mer markerte i bakkant enn foran. Siden de fremre delene av veggvollene var svært diffuse var det også vanskelig å definere avgrensingen mellom tuftene.

Den midterste tufta, tuft 5, fremstår som den største og mest markerte (fig. 3.103). Tuft 7 i vest, som er den minste, ser også ut til å ha kunne hatt en noe annen funksjon enn de andre. Den østlige tuft 6 har langt mektigere akkumulasjoner av kulturlag enn de to andre tuftene. Den vestlige halvdel av tuft 6 er plassert tett inntil og delvis over bergryggen som går langs øst. Selve undergrunnen utgjør en naturlig forsinking i terrenget. Denne forsinkingen vil fungere som en felle for utvaskning



av omkringliggende kulturlag. Kulturlagsmassene vil dessuten bevares langt bedre her enn i de øvrige langt mer permeable rullesteinsmassene i Sundfjæra. Utover forhold som knytter seg til kulturlagenes akkumulasjons og bevaringsevne må det likevel påpekes at selve lokaliseringen inntil berget fremstår som mer attraktiv enn de mer eksponerte og åpne forholdene lengre vest på terrassekanten. Tuft 6 ligger svært lunt og beskyttet bak den østre bergryggen. Dette kan derfor indikere at området også har vært mer attraktivt for aktivitet forut for etableringen av tuftene.

i tufta var det et utflytende ildsted som avtegnet seg i form av en konsentrasjon av skjørbrønte stein og trekull (struktur 66).

Det ble ikke påvist noen klar inngang, men en høyere andel med opprensede ildstedsmasser sørøst i tufta kan indikere at inngangspartiet har vært her.

Gjennomføring

Hele området rundt og i tufta ble finrenset til toppen av lag 2 og 3. Under opprensingen viste det seg at kulturlagene i tufta var tynne, med en begrenset funnmengde. Den

Tuft 7

Tuft 7 fremstår som tilnærmet oval i formen. I bakkant er tufta gravd inn i den hellende rullesteinsstranda mens framkanten ligger på kanten av terrassen før den knekker ned mot Sundfjæra Nedre. Tufta har derfor tydelige veggvoller bak, mens sideveggene fremstår som mer utydelige sørover mot terrassekanten. Den østre sideveggen var spesielt diffus noe som medførte at det var vanskelig å definere en klar avgrensning mot den vestre sideveggen i tuft 5. Det fantes ingen spor etter veggvoller i framkanten av tufta. Det ble ikke definert noen klare stolpehull. Basert på bevarte veggvoller og terrengets art har tufta mest sannsynlig hatt en slags gapahuk-konstruksjon.

Med et indre mål 3 x 3 meter, tilvarende 9m² er det den klart minste av de tre tuftene på terrassekanten. En stor jordfast stein har imidlertid lagt beslag på de indre delene av det sørvestre hjørne av tufta (fig. 3.104-105). Sentralt

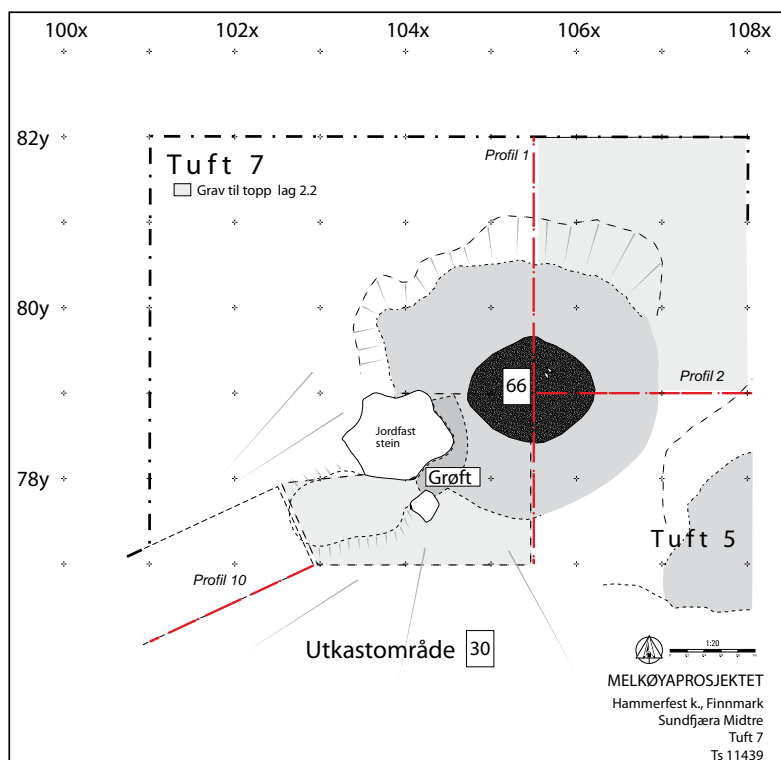
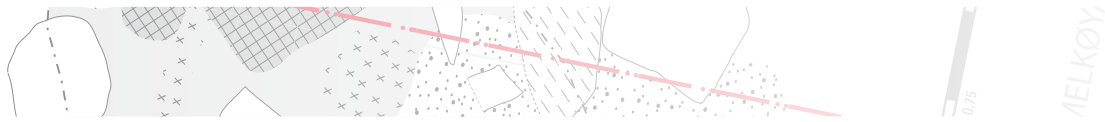


Fig. 3.104 Sundfjæra Midtre. Plan tuft 7, topp lag 2.1.
Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet



Fig. 3.105 Sundfjæra Midtre. Tuft 7 etter opprensing, sett mot sør. Legg merke til den store jordfaste steinen sørvest i tufta. Foto: Melkøyaprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet



stratigrafiske situasjonen fremstod som relativt enkel og det var få strukturer. Tufta var videre godt definerbar i overflaten. Tufta ble nedprioritert til fordel for de mer funnrrike og komplekse nabotuftene, og bare 50 % av gulvlaget i tuft 7 ble utgravd (fig. 3.104).

Det ble anlagt to profiler. Hovedprofilen var nord-sør orientert (105,5x/76,5-82y) og skulle bidra til å belyse relasjonen mellom tufta og det naturlige terrenget den var anlagt i (fig. 3.106). Denne profilen gikk derfor helt fra bakkeskråningen i bakkant av tufta tvers gjennom ildstedet i midten og et stykke ned i bakkeskråningen fremfor. Den andre profilen var anlagt fra midten av ildstedet og østover gjennom den nordlige delen av tuft 5 (105,5-109x/79y). Hensikten med denne profilen var å få nærmere informasjon om relasjonen mellom tuftene og eventuelt om avgrensingen til den mellomliggende veggvullen (fig. 3.107).

Det ble ansett som viktig å undersøke relasjonen mellom

tufta, den jordfaste steinen og en renne/kanal som var anlagt fra denne. Derfor ble den sørvestligste delen av tufta prioritert. Det ble besluttet å grave tufta i to motstående halvdeler slik at profilene ville gi et tverrsnitt av tufta i nord-sørgående retning. Oppdeling ble satt midt i ildstedet ved 105,5x79y, noe som forøvrig også sammenfalt med øst-vest profilen som gikk inn struktur 7.

Det viste seg at gulvet bestod av et svært tynt funnførende sjikt. For å være sikker på avgrensingen mot de underliggende lagene ble dette imidlertid fjernet som et 10 cm mekanisk lag (2.1). Under dette ble det avdekket et lag med eldre husmusholdige strandmasser som i toppen var blandet med skjørbrante stein, tilvarende lag 8 i den korrelerte stratigrafien. Etter at dette laget var fjernet ble det ikke gravd mer i tufta utenom i rutene langs profilen, som ble tømt dypt ned i de underliggende strandmassene (lag 10).

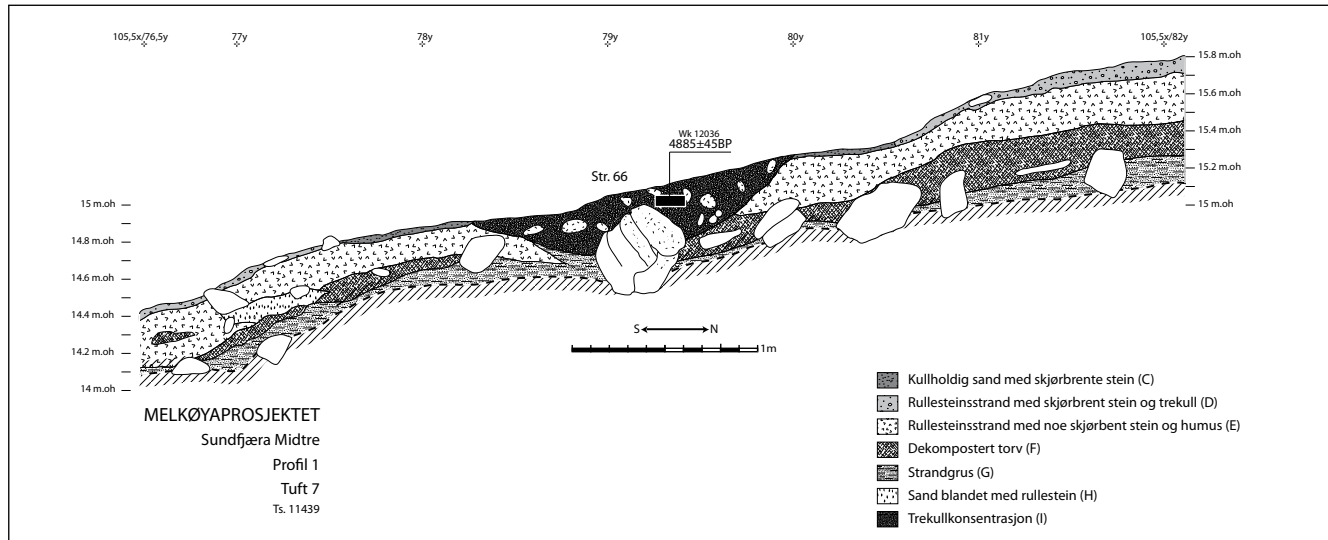


Fig. 3.106 Sundfjæra Midtre. Profil 1, tuft 7 og ildsted struktur 66. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

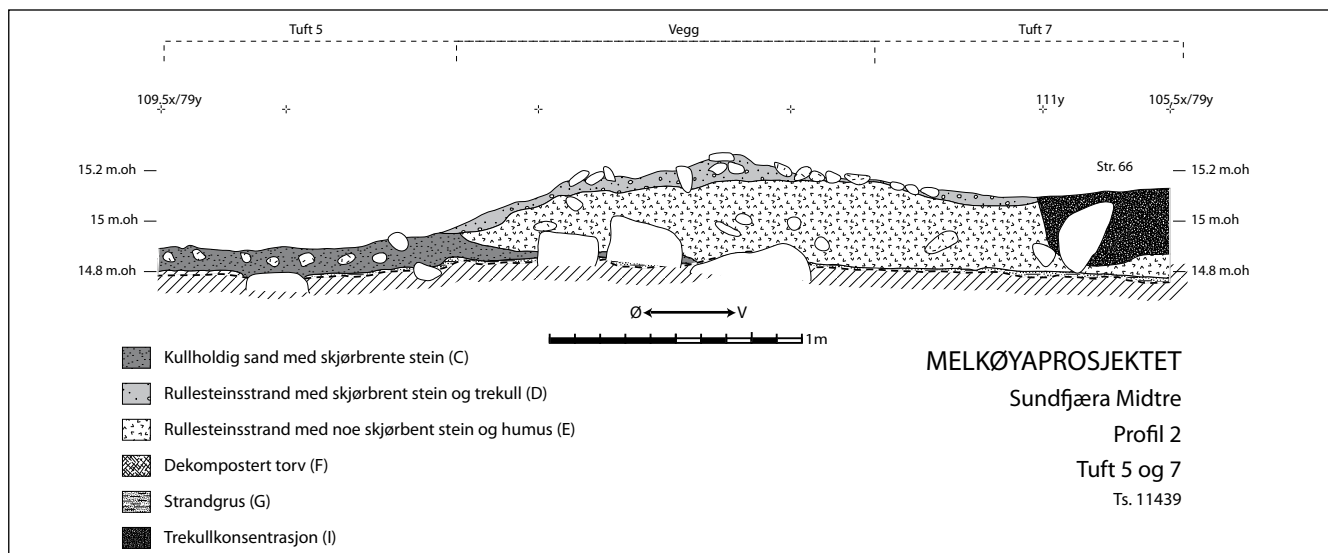


Fig. 3.107 Sundfjæra Midtre. Profil 2, tuft 5 og 7 samt ildsted struktur 66. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Strukturer

Nedenfor følger en samlet gjennomgang av de strukturer som ble utskilt under graving av tuft 7 (tabell 3.19)

Tabell 3.19 Sundfjæra Midtre. Relasjon mellom lag og strukturer og dateringer i tuft 7 i midtre Sundfjæra.

Str. nr	Funksjon	Topplag	Lag over	Lag under	Tegning nr.	C ¹⁴ datering	Periode
66	Ildsted	2.1-2.2	1	4,5	32, 47, 53, 54, 56	4885±45bp	Ysta II
	Golv	2.1	1	4,5	32, 47		Ysta II
	Dreneringsgrøft	2.1, 3, 5,	1	4,5	32,53, 54 56		Ysta II

Golv og veggvoller

Gulvet er dannet ved at man har gravd ned en flate i den skrånede rullesteinsstranda. Høydeforskjell mellom nordre og søndre del av gulvet var 30-50cm, slik at gulvflata helte fra nord mot sør. Gulvmassene avtegnert seg som et 5-10cm tykt sotholdig rullesteinslag, blandet med varierende mengder av skjørbrente stein og små trekullbiter. Etter opprensing av nedraste masser fremstod avgrensingen mot bakkeskråningen i nord som sikker mens avgrensingen mot den vestre sideveggen var noe mer diffus. Østover mot struktur 5 var det svært vanskelig å definere hvor gulvet sluttet og veggen begynte.

Gulvet fremstod som langt mer ryddet i bakkant. Nordvest i tufta, tilsvarende de delene som var gravd ned i rullesteinsstranda, avtegnert gulvet seg som en finsortert flate av små velsorterte rullestein. I den fremre halvdel av tufta var massene grovere og i større grad blandet med ildstedsmasser. Andelen med skjørbrente stein var spesielt stor i sørøstre hjørne av tufta. Dette skal trolig relateres til at opprensede ildstedsmasser har blitt ført over dette området og ned i bakkeskråningen videre mot sørøst. Inngangen til tufta vil følgelig ha vært i det samme området. Avgrensingen mot veggen til tuft 5 var imidlertid svært usikker. En kan derfor heller ikke utelukke muligheten for at de skjørbrente steinene heller er deponert som følge av aktiviteter i tuft 5.

"Dreneringsgrøft"

Langs den østlige halvdel av den jordfaste steinen i tufta var det en 10-20cm dyp og 20-30cm bred renne som forsatte rundt halve steinen og deretter gjennom gulvlaget ut av tufta ned mot bakkeskråningen i sør. Rett sør for den store jordfaste steinen er det ei mindre flate på 1x0,5m før terrenget knakk ned mot bakkeskråningen.

Selve renna framstod som en tydelig nedgraving i de underliggende rullesteinsmassene. Funksjonen er usikker, men en mulighet er at den representerer en slags dreneringsgrøft eller en luftekanal.

Ildsted struktur 66

Sentralt i tufta avtegnert ildstedet seg som en diffus sirkulær 1x1,5m stor konsentrasjon av trekull og aske i en ansamling av skjørbrente stein. Etter snitting fremstod det som mer tydelig avgrenset i form av en 30cm dyp skålformet grop.

Det ble påvist en samling av flate heller like nordvest

for ildstedet. Funksjonen til disse hellene er usikker. En mulighet er at de har vært brukt i forbindelse med tilberedning av mat, for eksempel som stekeheller.

Faser og datering

Det ble ikke definert klare stratigrafiske lagskiller som indikerer flere faser i tufta. Funnmaterialet framstår som homogent med et typesikkert yngre steinaldersmateriale. En ¹⁴C-prøve fra god kontekst midt i ildstedet gav 4885±45 BP (Wk12036) tilsvarende 3780-3530 f.Kr.

Tabell 3.20 Sundfjæra Midtre. Funntabell tuft 7 i midtre Sundfjæra.

11439 Tuft 7		Kvartsitt	Chert	Skifer	Bergart	Andre	Sum
01.2.1	Makroavslag			2			2
01.2.2	Vanlige avslag			7	1	1	9
02.4	Uregelmessige kjerner	1					1
02.6	Kjernefragmenter	1					1
13	Retusjerte stykker	1	2				3
17.3.1	Pimpstein med slipespor					2	2
Sum		3	2	9	1	3	18



Fig. 3.108 Sundfjæra. Midtre 1. Pimpstein med to nedslippte furer.
Foto: Adnan Icgagic©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Funn

Totalt ble det funnet 18 funn derav fem gjenstander (27 %), to kjerner (11 %) og 11 avslag (61 %) (se tabell 3.20). I tillegg kommer 49 funn fra grenseområdene mellom tuft 7 og 5, samt 35 funn i usikker kontekst ned mot steinpakning struktur 30. Rett sør for den jordfaste steinen sørvest i tufta, og tett inntil dreneringsgrøfta ble det funnet en liten bredegget skiferkniv og tre prener. Disse funnene beskrives nærmere i forbindelse med funngjennomgangen av struktur 30, der det foreslås at de er nedlagt som en del av et rituel depot.



MELKØY

Skjørbrente stein

Totalt ble det kvantifisert 186 l med skjorbrente stein. Av dette var hele 113 l fra golvflaten ved ildstedet mens den resterende mengden kom fra veggvollene. Det meste av massene kom fra selve ildstedet og den sørvestre delen av golvet. Det skal likevel vises til at det ble påvist en god del mer skjorbrente stein i forbindelse med sjakt 2 (se neste kapittel) som var anlagt i bakkeskråningen sørvest for tufta. Den skjorbrente steinen fra sjakta skal trolig tilskrives ildstedsaktiviteter i denne tufta.

Botaniske undersøkelser

I en makrofossilprøve fra ildstedstruktur 66 ble det identifisert krøkebær og furumose. En pollenprøve i god kontekst fra ildstedet gav imidlertid mer informasjon. Foruten en stor andel av trekull (75%) dominerer gress, mjødukt og lyng. Det er imidlertid en svært variert og sammensatt prøve karakterisert av en rekke ulike urter (se Jensen og Elverland). Dersom en sammenligner prøvens sammensetning med tilsvarende nivå i profilen fra utsiden av boplassområdet (profil SUNDM) i Sundfjæra Midtre fremheves det at det er et vært godt samsvar. Begge prøvene utmerker seg med høye gressverdier samt mindre forekomster av *Hordeum* type pollen. Gressverdiene sammen med rike verdier av ulike syre viser til en generell antropogen innvirkning i områdene rundt boplassen i fase II av yngre steinalder. Det var dessverre ikke mulig med en nærmere artsidentifisering av *Hordeum* pollene, i utgangspunktet kan man derfor ikke fastslå hvorvidt representere strandrug, kveke eller bygg.

Oppsummering

Basert på lagobservasjoner og funnsammensetning ser det ut som om det har vært begrenset aktivitet knyttet til tuft 7. Det er ingen sikre tegn på gjenbruk eller flere atskilte faser. Ildstedet ble datert til 3780-3530 f.Kr noe som er i god overensstemmelse med funnmaterialet.

På tross av en lav funnmengde vitner de retusjerte avslagene om ulike aktiviteter knyttet til hardere materiale som tre eller bein. Det ble også funnet avslagsmateriale og kjerner som vitner om at det har blitt tilvirket eller reparert redskaper i tufta. Samlet indikerer dette at det har foregått ulike aktiviteter relatert til både fangst og husholdningssysler i tufta.

Den store jordfaste steinen sørøst i tufta må ha inngått som en del av konstruksjonen. Steinen ligger delvis i og delvis utenfor tufta. Den kan for eksempel ha fungert som støtte i forbindelse med taket. Grøfta som gikk fra steinen og ut kan muligens representere en luftekanal eller en form for dreneringsgrøft.

Sammenlignet med nabotuftene 5 og 6 er mengden med skjorbrente stein relativt lav både i selve tufta men også i utkastområdet i bakkeskråningen nedenfor. Både ildstedet og de skjorbrente steinene vitner likevel om et relativt stort behov for oppvarming. Et mindre antall

flate heller som ble funnet like sørøst for ildstedet kan ha fungert som stekeheller.

Samlet er det flere forhold som tilsier at tuft 7 skal sees i nær relasjon med tuft 5 og 6 lengre øst på terrassekanten. Tuftene ligger nær hverandre og deler til dels veggvoller. Dateringer fra ildsteder og fra kulturlaget i golvene viser at hovedfasen i samtlige av tuftene knytter seg til aktiviteter i en tidlig del av fase II av yngre steinalder. Størrelsen på tuft 7 er imidlertid langt mindre, og både kulturlags avsetninger og funnmengden er langt mer begrenset. Samlet er dette en indikasjon på at tufta enten er knyttet til en langt mer begrenset brukstid enn nabotuftene, og/ eller at den har en noen annen funksjon.

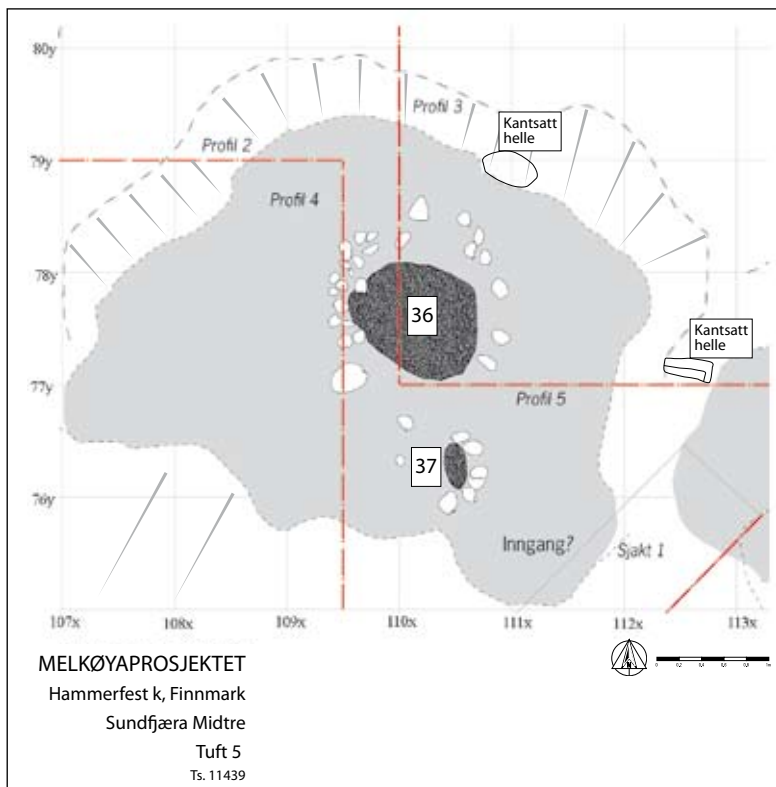


Fig. 3.109 Sundfjæra Midtre. Tuft 5, strukturer og profiler.
Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Tuft 5

I plan framstår tuft 5 som noe uregelmessig, men tilnærmet rektangulær (fig. 3.109). Langsidene er orientert parallelt med sjøen, mens sideveggene representerer avgrensningen mot nabotuftene 6 i øst og 7 i vest. Tuft 5 er den største og mest markerte av tuftene på terrassekanten. Utvendige mål er mellom 5,5-6m x 4-4,5m, mens det indre golvarealet er avgrenset til en 4,9 x 3,6m stor flate, det vil si et indre areal på 18m² (fig. 3.111).

Terrenget der tufta er anlagt heller slakt mot sør før det knekker over i bakkekanten som markerer overgangen til bakkeskråningen ned mot Sundfjæra Nedre. Hele skrånningen nedenfor tufta er pakket med store mengder skjørbrente stein (struktur 30), avsatt som følge av ildstedsaktivitetene i tufta og de to nabotuftene på terrassekanten.

Tufta er gravd inn i bakkeskråningen slik at en har konstruert en tilnærmet plan flate.

Tufta er derfor bare nedgravd i bakkant noe som har medført at sideveggene ble lavere og mer diffuse mot fremkanten av tufta. Det var ikke synlige spor etter den fremre langveggen. Det er antatt at den sørlige veggen har vært anlagt i området som utgjør grensen til terrassekanten, tilsvarende gulvets sørlige avgrensning. Det ble ikke påvist klare stolpehull. Måten tufta er anlagt i bakkeskråningen indikerer en form for

gapahukkonstruksjon med et reisverk av tre i fremkant og langs sidene, som har båret taket som har skrånet ned mot veggvullen i bakkant.

Gjennomføring

Hele området rundt og i tufta ble finrenset til toppen av lag 2 og 3. Under opprensning ble det gjort en rekke funn i toppen av massene i og rundt tufta. Gulvlaget avtegnet seg i form av feite velsorterte rullesteinsmasser blandet med trekull og skjørbrente stein. Sjøover var det en gradvis overgang mot de utkastede ildstedsmassene, struktur 30, i nedkanten av terrassen. Øst- og vestover var det vanskelig å definere en klar avgrensning mot nabotuftene 7 og 6.

For å få større kontroll over stratigrafien i tufta og funksjonen til de ulike strukturelementene, ble det besluttet å gå varsomt frem. Det ble bestemt å dele tufta inn i fire seksjoner som ble gravd separat, der det ble gravd ned til torvoverflata avsatt før tapes (lag 8). I tillegg skulle det graves kontrollruter ned i de underliggende eldre rullesteinsmassene (representert ved lag 10).

Erfaringen fra gravingen av den første seksjonen skulle føre til en bedre forståelse av den stratigrafiske situasjonen før de resterende ble gravd. Etter at seksjonen var ferdiggravd ble profilene dokumentert, før områdene innenfor profilbenken ble gravd. Som tidligere nevnt var denne framgangsmåten nyttig for å oppnå større kontroll over funnmaterialets kontekst. Selve seksjonene ble imidlertid relativt små og det viste seg noe problematisk å etablere kontroll over strukturer og lag som gikk over flere seksjoner. I etterarbeidet ble det derfor lagt ned mye arbeid i å korrelere ulike plantegninger.

Gravingene tok til i NØ del av tufta tilsvarende områdene nord for 77y og øst for 110x. Det meste av den antatte ildstedstrukturen (struktur 36), ble påvist i toppen av lag 2 i denne seksjonen. Med utgangspunkt i at dette var første seksjon som ble gravd ble det besluttet å grave kulturlag 2 i 5cm mekaniske sjikt. Massene utenfor tufta (lag 3) ble imidlertid fjernet i 10cm sjikt. Lag 2 var mektigst nær ildstedsstruktur 36 og ble merkbart tynnere mot øst og nord. Vertikalt sank andelen med skjørbrente stein og trekull mot bunnen av laget. Nær ildstedene ble lag 2 fjernet i opptil fire mekaniske 5cm lag (2.1-2.4). I de øvrige områdene i ble laget stort sett fjernet i to mekaniske 5 cm sjikt (2.1-2.2). Det underliggende overgangslag 5 ble påvist i de fleste enhetene og under dette ble det dokumentert et mer organisk sjikt i rullesteinslaget. Dette representerer trolig den eldre markoverflaten utskilt som lag 8, eventuelt lag 4.

Basert på erfaringen fra NØ seksjon ble det besluttet å operere med 10cm mekaniske sjikt innenfor alle gravde enheter i områdene øst for 110x og sør for 77y. Det var en

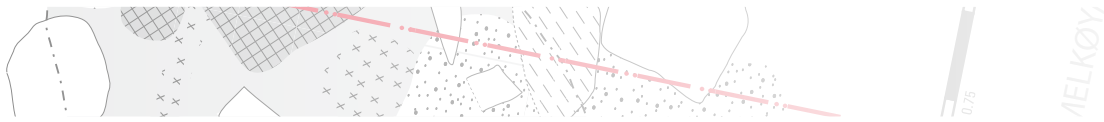


Fig. 3.110 Sundfjæra Midtre. Tuft 5, topplag 1, før opprensing, Tuft 6 er tildekt av veiduk i bakgrunnen, sett mot øst. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

klar reduksjon i mengden trekull og skjørbrente stein fra lag 2.1 til 2.2, i enkelte områder ble det også gravd et lag 2.3 som var vanskelig å skille fra det underliggende overgangslag 5.

Før graving ble det sentralt i dette området påvist en liten sirkulær konsentrasjon av skjørbrente stein og trekull. Konsentrasjonen ble tolket som et separat ildsted og utskilt som struktur 37. Etter graving av lag 2.1 ble det imidlertid etablert stratigrafisk kontakt mellom denne konsentrasjonen og ildstedsstruktur 36 og det ble klart at struktur 37 egentlig representerte en relativt sen fase innenfor struktur 36.

Helt sørøst i seksjonen i overgangen ned til bakkeskråningen, ble det i toppen av lag 2.1 påvist en svak 1m bred forsenkning som ble tolket som en mulig inngang. I forbindelse med gravingen av denne forsenkningen ble det dokumentert flere flate heller som kan ha fungert som fundamentering av inngangen.

I den nordvestligste seksjonen, tilsvarende nord for 77y og sørvest for 109x, var området mellom profilene og veggene svært begrenset. Likeledes var gulvet i den sørvestlige seksjonen, sør for 77y og vest for 109x, kun tilstede som en smal stripe før overgangen til steinpakning struktur 30 tok til. Lag 2 var vesentlig tynnere i de vestlige seksjonene, og etter graving av et mekanisk lag 2.1 ble stort sett toppen av det underliggende lag 5 avdekket.



Fig. 3.111 Sundfjæra Midtre. Tuft 5 etter opprensing topp lag 2. Øvre del av sjakt 1 nede til venstre i bildet. Sett mot nord, nordvest. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet



Fig. 3.112 Sundfjæra Midtre. Tuft 5, topp lag 2, sett mot nordvest. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Profiler

Som utgangspunkt for seksjonene ble det lagt ut fire hovedprofiler i tufta. Her gjengis profilene med den nummereringen de har på oversiktsskissen av området (fig. 3.97).

Profil 2, 109,5-105,5x/79y ble etablert for å få et bedre bilde av relasjonene mellom tuft 5 og 7 samt avgrensingen til den mellomliggende veggvollen, og ble derfor lagt fra de nordvestre delene av gulvet gjennom vestveggen og inn i tuft 7.

Profil 3 og 4 skulle bidra til å belyse relasjonen mellom tufta og det naturlige terrenget den var anlagt i. Profil 3, 110x/77-81y ble derfor orientert fra sentrum av ildstedsstruktur 36 og nordover tvers gjennom gulvet og den kraftige veggvollen i bakkant og deretter videre nordover mot tuft 4 (fig. 3.113). Profil 4, 109,5x/73,25-78,50y skulle bidra med en klarere avgrensning mellom tuft 5 og steinpakning struktur 30. Profilen ble derfor lagt fra den nordlige avgrensningen av ildstedsstruktur 36 og sørover gjennom ildstedet og gulvet og deretter ned i bakkeskråningen under terrassekanten (fig. 3.114). Profilen gir et godt bilde av formen til ildstedstrukturen. Det fremgår også klart at lag 2 for en stor del er synonymt med massene i ildstedet, samt topplaget av gulvet som er anrikt, trolig som en følge av jevnlig opprensning av ildstedet.

Profil 5, 110-115x/77y, ble lagt fra midten av ildstedsstrukturen og 5 meter østover til ildstedsstruktur 2 i tuft 6 (fig. 3.115). Profilen skulle bidra til en forståelse av den kronologiske situasjonen innenfor hver enkelt av tuftene og med en nærmere avklaring av grensen mellom de to tuftene.

Som det fremgår av profilutsnittet ligger veggvollen til struktur 5 delvis over kulturlagsmassene i vestre del av tuft 6. I felt var dette en klar indikasjon på at de underliggende kulturlag i tuft 6 var avsatt som følge av aktiviteter som hadde foregått godt forut i tid før anleggelsen av tuft 5. Denne antagelsen skulle senere bli bekreftet av ¹⁴C-dateringer fra kulturlagene under tuft 6. I tillegg ble det dokumentert rullestein og kasserte skjorbrente stein over store deler over kulturlagsmassene i søndre del av tuft 6. Disse massene er trolig påkastet i forbindelse med konstruksjonen av tuft 5, samt senere aktiviteter knyttet til bruken av tufta og mer spesifikt opprensning av ildstedsstruktur 36.

Strukturer

Nedenfor følger en samlet gjennomgang av de strukturer som ble utskilt under gravingen av tuft 5 (tabell 3.21).

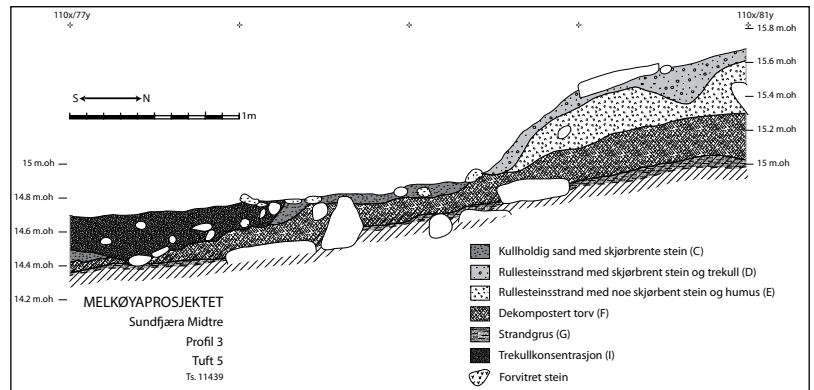


Fig. 3.113 Sundfjæra Midtre. Profil 3, nordre halvdel tuft 5, i sørdsted struktur 30, vegg og bakkeskråning i bakkant mot nord.

Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

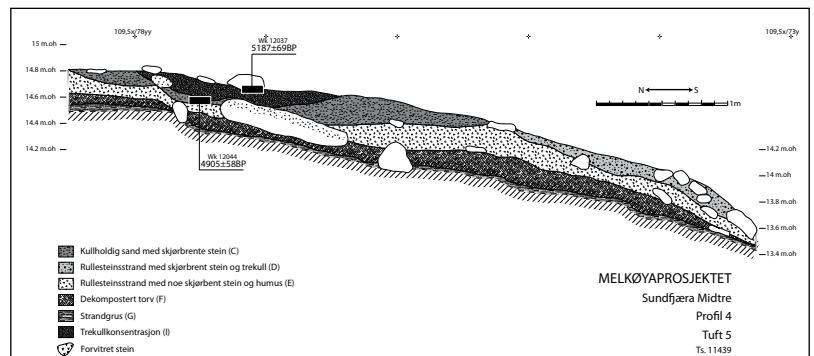


Fig. 3.114 Sundfjæra Midtre. Profil 4, snitt søndre del tuft 5, ildstedstruktur 36, steinpakning struktur 30 i bakkeskråningen i fremkant. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

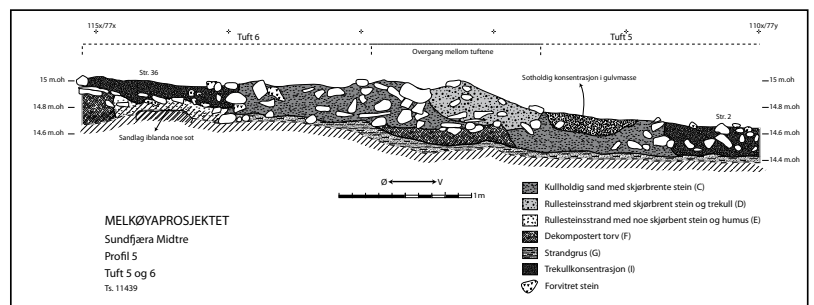
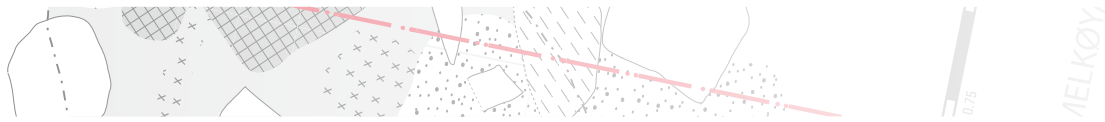


Fig. 3.115 Sundfjæra Midtre. Profil 5, tuft 5 og struktur 36 i vest i østre halvdel tuft 6 og struktur 2. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Veggvoller og gulv

Gulvet er dannet ved at man har gravd seg ned i den skrånede rullesteinsstranda, slik at man har skapt ei tilnærmet plan flate med veggvoller rundt. I bakkant var veggvollene markerte og mellom 40-60cm høye. Deler av veggmassene var rast inn over gulvet slik at avgrensingen mellom vegg og gulv framstod som noe uregelmessig. Sideveggene var mellom 10-35cm høye og ble lavere og mer diffuse ut mot terrassekanten. Det ble dokumentert en del skjorbrente stein inn mot veggen i bakkant. I sideveggene så det også ut til å være innblandet noe skjorbrente stein. Østover mot tuft 6 var det dessuten deponert en hel del rullestein sammen med den skjorbrente steinen, noe som trolig kom av at man har kastet masser på toppen av den eldre struktur 6 i



Tabell 3.21 Sundfjæra Midtre. Relasjon mellom strukturer, lag og dateringer i tuft 5 i midtre Sundfjæra.

Str. nr	Funksjon	Koordinater	Topplag	Lag over	Lag under	Tegning nr.	¹⁴ C BP	Periode
36	Ildsted	109-110x/77-78,5y	2.1	1	5/8	22, 44, 55, 57	5187±69, 4905±58	Ysta II
37	Del av ildsted 36	110x/76y	2.1	1	5/8	22, 44	4988±49	Ysta II
	Kantsatt helle	112x/77y, SØ kv	2.1/Ø-vegg	1	2.2	22		
	Kantsatt helle	110x78y, NØ kv	2.1/N-vegg	1	2.2	22		Ysta II
	Stor rullestein	109x/77y, sv&so kv	2.1	1	2.2	22, 55		Ysta II

forbindelse med at man grov tuft 5. Den eksakte grensen mellom tuft 5 og 6 er derfor noe mer usikker enn mellom tuft 5 og 7.

Gulvlaget avtegnet seg som en feit mørk kullholdig masse bestående av velsorterte rullestein blandet med grov sand, trekull og varierende mengder med sterkt vitrede og skjørbrante stein. I vestre del av tufta var det et 2-3m² stort område som så ut til å være ryddet for større stein. Her ble det påtruffet relativt lite ildstedsmasser. Mens avgrensingen mellom gulv og veggvoller var relativt tydelig i bakkant og mot sideveggene, var grensen mer gradvis og diffus mot bakkeskråningen og steinpakning struktur 30 i sør.

Inngang

Under opprensing av lag 2.1 ble det dokumentert en 1 m bred nordvest - sørøstorientert svak forsenkning i den sørøstre delen av tufta. I forbindelse med fjerningen av lag 2.1 ble det fjernet flate stein samt fremrenset en del større heller i toppen av lag 2.2 i dette området. Helt i bunnen av gulvmassene (lag 2.3) ble det påvist en ansamling med rullestein samt ei nærmere 90cm lang helle som var orientert i det antatte inngangspartiets lengderetning. Det er nærliggende å tolke hellene i bunnen av lag 2.1 og i 2.2 og rullestein og den store hella i lag 2.3 som en form for fundamentering av et inngangsparti i dette området.

Ildstedsanlegg struktur 36

Etter opprensing av topp lag 2.1 ble det dokumentert en konsentrasjon av trekull i de sentrale delene av tufta. Innenfor denne var det flere mindre konsentrasjoner av trekull og skjørbrante stein som kunne representere en eller flere ildstedsstrukturer. Under graving av laget avtegnet det seg imidlertid en diffus 1,20 x 1,10m sirkulær konsentrasjon av aske og trekull avgrenset av en ujevn ring av skjørbrante stein og rullestein. Avgrensingen var klarest mot nord og vest, mens steinsirkelen var brutt og massene mer utflytende mot de sørøstre delene av tufta. Helt i toppen av massene i det sørvestre hjørnet av ildstedet (109 x/77y SV-SØ kvadrant) lå en gråblå og glatt rullestein som var 30cm i diameter. Steinen ser ikke ut til å være påvirket av varme. Det er derfor sannsynlig at steinen ble plassert på toppen av ildstedet etter at det gikk ut av bruk.

Etter snitting framstod ildstedsstruktur 36 som et

skålformet, relativt velavgrenset 20-25cm dypt fyllskifte av svarte feite masser blandet med grov sand, skjørbrante og sterkt vitrede stein. Fra profil 4 ble det sendt to prøver fra henholdsvis toppen (lag 2.1) og bunnen av ildstedsmassene (lag 2.2) som ga 5187±69 BP (Wk12037) og 4905±58 BP (Wk12044) tilsvarende henholdsvis 4230 - 3790 f.Kr. Dateringene tyder på at massene er omrotet, muligens som en følge av rensing av ildstedet. Både dateringene og mektigheten til ildstedsmassene tilsier at anlegget er brukt over viss periode.

Helt sørøst i tufta (i 110x/76y), like innenfor det antatte inngangspartiet, ble det i samme nivå dokumentert en ½m bred sirkulær konsentrasjon av skjørbrante stein og trekull. Denne var omgitt av en delvis brutt kantkjede som besto av større skjørbrante stein og rullestein. Dette ble tolket som et mulig ildsted og utskilt som struktur 37. Under graving av lag 2.2 ble det imidlertid etablert stratigrafisk kontakt mellom massene i struktur 37 og det sentrale ildstedet struktur 36. Det er derfor uklart hvorvidt struktur 37 skal tolkes som et frittstående ildsted eller som en senere fase innenfor et større ildstedsanlegg (struktur 36). En trekullprøve fra toppen av massene (lag 2.1) ga en datering til 4988±49 BP (Wk12028) 3950 - 3660 f.Kr. og sammenfaller dermed med de øvrige dateringene i struktur 36.

Det ble påvist en noe mindre ansamling av skjørbrante stein og trekull mot veggen i nord (i 110x/77y). Det ble ikke dokumentert kantstein og avgrensningen var svært diffus. I profil 5 fremstår dette som et skålformet, nærmere 20cm dypt, fyllskifte av sot og trekullholdige rullesteinsmasser blandet med grov sand og skjørbrante stein. Det er usikkert hvilken funksjon ansamlingen har hatt. Det kan ikke utelukkes at det dreier seg om et slags ildsted, men mest sannsynlig er at dette er masser som er anrikt i forbindelse med opprensing av ildstedstruktur 36.

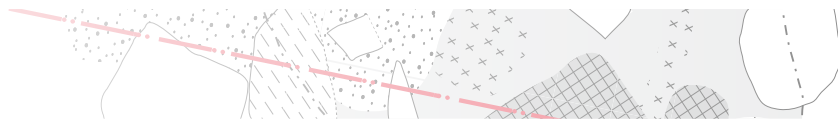


Fig. 3.116 Sundfjæra Midtre. Kantsatt helle i nordvegg av Tuft 5. Topp lag 2.1, sett mot nord. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet



Fig.3.117 Sundfjæra Midtre. Kantsatt helle utenfor østveggen tuft 5. Topp 2.1. I forkant, rett nord for hella ble det funnet ei skiferpil og en halv ravperle. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

har hatt en slags støttefunksjon.

Under graving av massene like framfor hella ble det seinere funnet en skiferpil og en fragmentert ravperle (fig. 3.121). Det er dokumentert heller i forbindelse med de øvrige ravfunnene, og i fravær av reinte funksjonelle forklaringer her, kan det kan synes plausibelt å relatere hella til disse funnene. En mulig tolkning kan være at hella var en type markering av stedet der pila og ravperla ble nedlagt (se diskusjon delkapittel funnmaterialet).

Skjørbrrente stein

Totalt ble det kvantifisert 658 l med skjørbrrente stein (tabell 3.22). Stratigrafisk er det en klar relasjon mellom mengden av skjørbrrente stein og toppen av kulturlaget. Hele 452 liter (tilsvarende 69 %) ble funnet i lag 2.1, men det kun ble kvantifisert 206 liter (31 %) i lag 2.2 og de øvrige underliggende massene. Utover et mer rensert område sentralt i tuftas sørlige del var det en relativt stor mengde med skjørbrrente stein i alle enheter innenfor tufta. Mot veggen i nordøst i tufta var det deponert en så stor mengde med skjørbrrente stein at de nærmest framstod som en lav røys i området innenfor 110x78y. I tillegg var det deponert en del skjørbrrente stein i toppen av tuft 6. Dette ble definert som et eget utkastområde kalt struktur 4, og kan trolig relateres til opprensing av ildstedsanlegg i tuft 5.

Det meste av materialet var nevestore skjørbrrente og ildpåvirkete stein. Størrelsen på steinene indikerer at de primært ble anvendt til oppvarming heller enn koking.

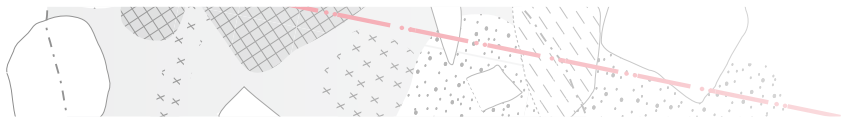
Kantsatte heller

I den tydelige nordre veggvullen var en kantsatt flat helle kilt mellom en større stein i framkant og en flat helle i bakkant i 110x78y, NØ kvadrant (fig. 3.116). En lignende konstruksjonsdetalj ble observert i veggen til tuft 3 Sundfjæra Midtre. Hellen kan ha fungert som en støtte til veggen.

I tuft 5 ble det også påvist en tilsvarende kantsatt helle i østveggen som skiller tufta fra tuft 6 i 77x112y, SØ kvadrant (fig. 3.117). Mens hellen i den nordlige veggvullen var satt i fremkant mellom veggen og golvet var hella i østveggen anlagt mellom utsiden av veggen og områdene utenfor. Det ble først antatt at også denne hella kunne ha fungert som en slags støtte i forbindelse med veggen. Under graving viste det seg imidlertid at hella var anlagt i toppen av lag 2.2 og følgelig høyt oppe i veggmassene. I forhold til veggen har dermed hella vært dårlig fundamentert, noe som er lite forenlig med at den

Tabell 3.22 Sundfjæra Midtre. Skjørbrrente stein fordelt på strukturer og lag i tuft 5 i midtre Sundfjæra.

Kontekst	Lag	Liter
Ildsted	2.1	137
	2.2-bunn	80
Golv	2.1	167
	2.2-bunn	67
Vegger	2.1	148
	2.2-bunn	59
Sum		658



0,75

MELKØY

Funn

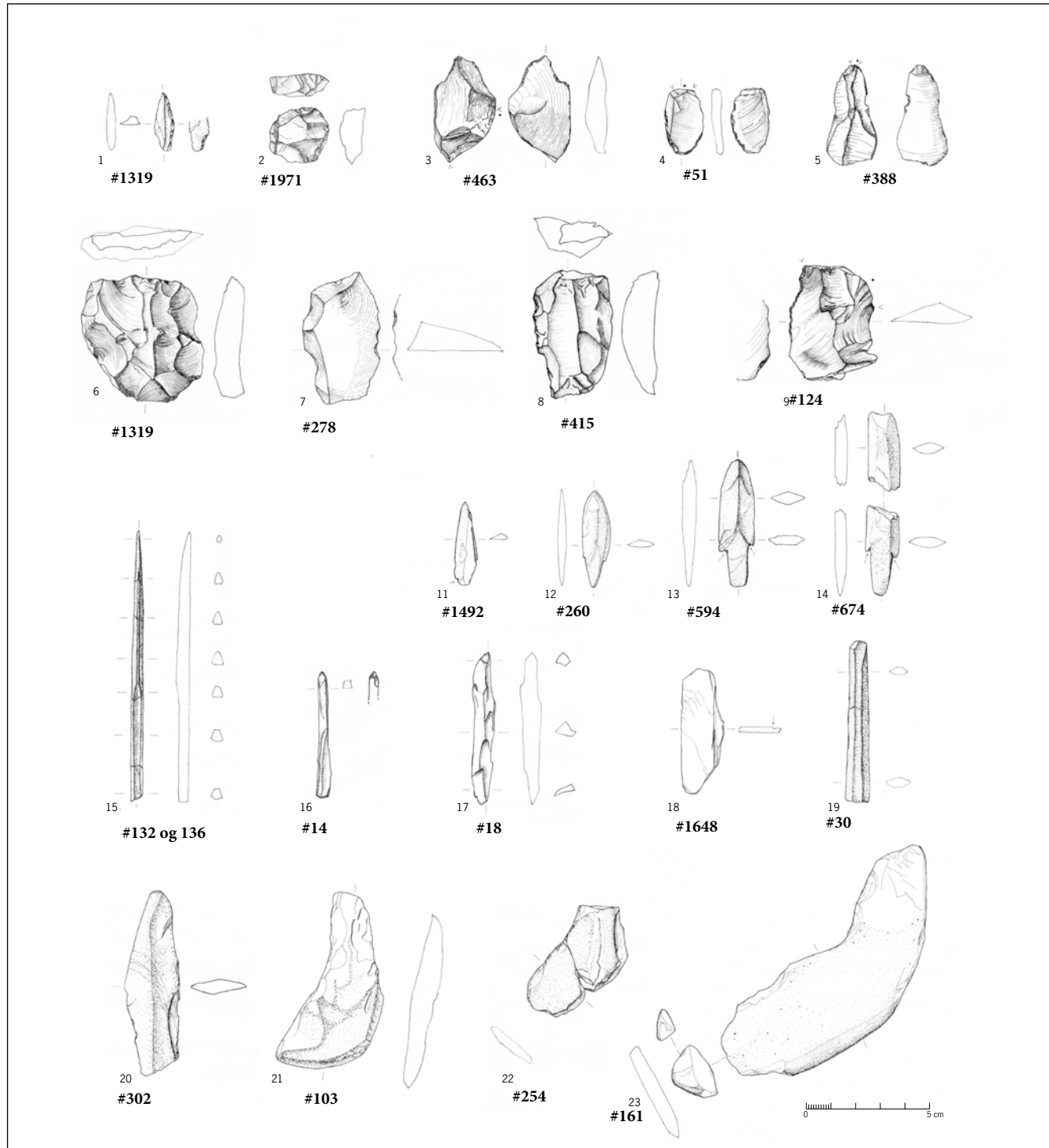


Fig.3.118 Sundfjæra Midtre. T511439. 1. Tangespiss i kvartsitt, 2. Skiveskraper, 3. Bor i kvartsitt, 4. Flekkekniv, 5. Retusjert flekke, 6 Uregelmessig kjerne i kvartsitt, 7. Plattformavslag, 8. Andre kjerner i flint, 9. Retusjert avslag i chert. 11. Oddfragment skiferspiss, 12-14. Skiferspisser med lite utviklede agnorer, 15-17. Skiferprener, 18-19. Emner til skiferspisser, 20. Emne/fragment tveegget skiferkniv, 21-23. Eneegga skiferkniver. Tegning: Andrea Balbo©Tromsø Museum Universitetsmuseet

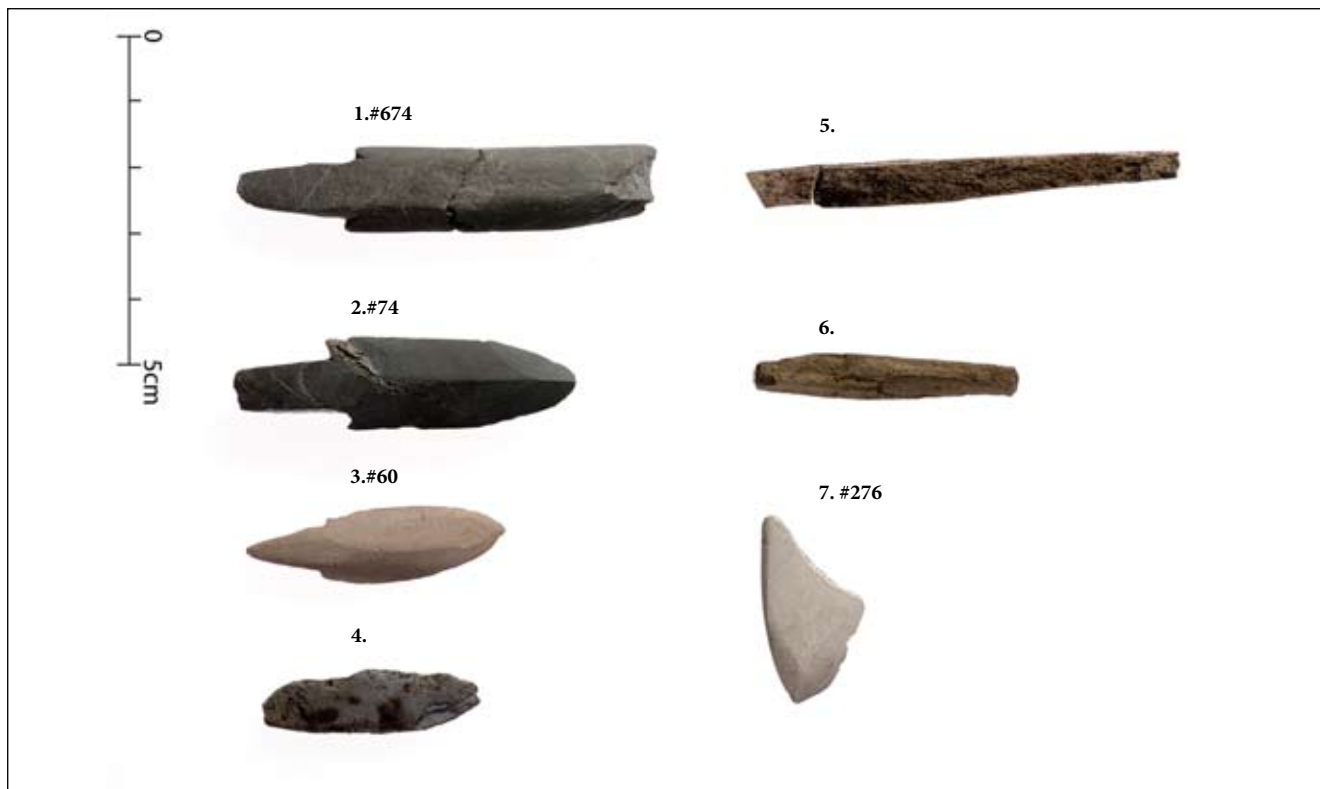


Fig.3.119 Sundfjæra Midtre. Ts11439. Tuft 5. 1-2. Skiferpil med parallele sidekanter, små agnore og flatt-rombisk tversnitt, 3. Skiferpil med bua egglinje, små agnore og rombisk tversnitt, 4. Kanthugd og slipt emne til pil, 5-6. Skiferprener, 7. Eggfragment skiferkniv. Foto: Adnan Icgagic©Tromsø Museum Universitetsmuseet



Fig.3.120 Sundfjæra Midtre. Ts11439. Tuft 5. 1. Ensidig uregelmessig kjerne, flekke/front mikroflekkkjerner, 3-4. Bipolare kjerner, 5. Andre kjerner/omdannet håndtaksjerne, 6-7. Små skive-skrapere/tommelskrapere, 8. Pimpstein med slipefurer. Foto: Adnan Icgagic©Tromsø Museum Universitetsmuseet



0,25

MELKØY

Tabell 3.23 Sundfjæra Midtre. Funntabell tuft 5 i midtre Sundfjæra.

11439 Tuft 5		Kvartsitt	Kvarts	Chert	Skifer	Tuff	Bergart	Bergkrystall	Flint	Dopleritt	Rav	Sandstein	Andre	Sum
01.1.1	Makroflekker	1	1											2
01.1.2	Vanlige flekker			3										3
01.1.3	Mikroflekker	2												2
01.2.1	Makroavslag		4	3	21							1		29
01.2.2	Vanlige avslag	87	109	72	272	18	24	4	6	25		1		618
01.2.3	Mikroavslag	9	10	14	19			1						53
01.3.1.1	Avslag av slipt skifer				12									12
01.3.2.1	Ryggflekker			1										1
01.3.2.2	Plattformavslag	1												1
01.3.2.3	Kjernefragmenter	3		2										5
01.3.3	Kanthuggingsfliser			1										1
01.3.4	Flekkelignende avslag	2	1	1										4
02.3	Bipolar kjerne	3	2	5				1						11
02.4	Uregelmessige kjerner	2												2
02.5	Andre kjerner	5	10	7										22
08.1.5	Emner enegga kniver				2									2
08.1.6	Fragmenter ubest. enegga kniver				2									2
08.4	Fragmenter/emner skiferkniv				6									6
10.5.1-3	Slipte piler				3									3
10.5.4/5	Emner til slipte piler				5									5
10.7	Fragmenter slipte spisser				3									3
10.8	Emner til prosjektiler myk bergart				5									5
12	Skrapere	2		2					2					6
13.1	Retusjerte avslag	21	3	8										32
13.2	Retusjerte flekker	7		3										10
14.3	Andre bor	2												2
15	Stikler	1												1
17.1	Slipeplater				1		1							2
17.2	Knakke- og amboltsteiner												1	1
17.3.1	Pimpstein med fure												6	6
17.3.1-3	Pimpstein med nedslippt flate												1	1
17.5	Skiferprener				13									13
22.1.2	Tønneforma ravperler										1			1
17.12	Annet			1										1
	Sum	148	140	123	364	18	25	6	8	25	1	2	8	868

Det totale materialet består av 868 funn (tabell 3.23 og fig. 3.118-120). Av dette representerer hele 114 (13,1 %) sekundært tildannede gjenstander, 35 (4 %) representerer ulike former for kjerner, mens 701 (82,9%) kan karakteriseres som produksjon og modifikasjonsavfall (avslag, flekker, ryggflekker, plattformavslag etc.). Råstoffensammensetningen domineres av ulike skifer-varianter (41,9 %) videre en rekke relativt fine kvartsitt-typen (17,1 %), ulike kvartsvarianter (16,1 %), chert (14,2 %), bergart (2,9 %) og dopleritt (2,9 %), tuff (2,1 %), flint (0,9 %), bergkrystall (0,8 %) samt et mindre antall øvrige råstoff som sandstein og rav.

Skifer materialet består både av emner, fragmenter og tilnærmede hele gjenstander, og vitner dermed både om produksjon og bruk. Tre tilnærmede hele piler, derav to i gråvakke og en i grå uspesifisert skifer, utgjør prosjektilgruppen. Samtlige av pilene er små eksemplarer, de har et flatt til tosidig eller svakt rombisk tverrsnitt, egglinjene på det ene eksemplaret er tilnærmet parallele mens de er buet på de to andre. Alle tre har små agnorer mellom bladet og tangen. De øvrige slipte skiferobjektene består av to fragmenter av eneggede kniver, tre større fragmenter av slipte piler, samt 23 avslag av slipt skifer som enten stammer fra kniv

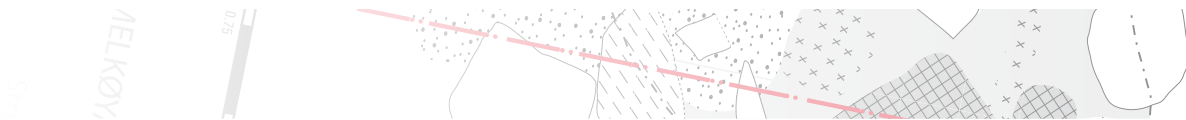


Fig. 3.121 Sundfjæra. Skiferpil og ravperle "in situ" i veggvoll mellom tuft 5 og tuft 6. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

eller prosjektil. Gruppen emner består av 10 kanthugde emner til prosjektiler (derav fem delvis også slipte) og to kanthugde forarbeider til eneggede kniver, samt seks stykker som enten er emner eller fragmenter av brukte skiferkniver. I tillegg kommer en svært homogen gruppe med små (under 5cm) avlange prener, med smalt tresidig kanthugd tverrsnitt og enten flatt eller fortynnet ende med bruksspor.

Til sammen er det 48 retusjerte stykker i et vidt spekter av råstoff, seks kan karakteriseres som mulige skrapere (fire endeskrapere samt to små skiveskrapere/tommelskrapere), mens de øvrige er klassifisert som retusjerte avslag (32 stk) og flekker (10 stk). Retusjen varierer mellom grovere og finere retusj. Tildels har det vært vanskelig å avgjøre hvorvidt den er avsatt som en følge av hard bruk og/eller intensjonell retusjering. I tillegg er en liten og noe usikker gruppe bestående av to mulige bor og en stikkel. Til slutt kan nevnes seks pimpsteiner med slipefurer som trolig skal tilskrives arbeid med tre eller gevir, samt en pimpstein med en nedslipt flate. Samlet vitner dette materialet om differensierte aktiviteter, knyttet til arbeid i en rekke ulike hardere og mykere råstoff.

Basert på den relativt høye frekvensen av slipte gjenstander fremstår to mindre fragmenter etter slipeplater som et relativt lite antall. Til tross for et relativt rikholdig kjerne- og avfallsmateriale ble det kun funnet

en knakkestein.

En liten ravperle som var delt på langs var det mest spesielle funnet. Denne lå sammen med en av skiferpilene (fig. 3.121). Skiferpila hadde parallelle og skarpe egglinjer, tilnærmet rombisk snitt og små agnorer. Pila er i to deler, og spissenden mangler, og skaden ser ut til å ha oppstått post-deposisjonelt. For øvrig er pila et helt og fint eksemplar. De to gjenstandene ble funnet like på utsiden av østveggen til tufta, foran en større flat helle (fig. 3.117). Funnene, hella og relasjonen til veggen indikerer at det trolig er snakk om en bevisst nedlegging; det kan være nærliggende å tolke dette som et samlet rituelt depot.

Kronologisk fremstår materialet som relativt homogent, dominert av skifer og øvrige typesikre yngre steinalders former. Eneggede kniver viser til yngre steinalder generelt. Små skiferpiler med buede egglinjer og svakt utviklede agnorer knyttes over det meste av Midt- og Nord-Skandinavia til en tidlig fase av skiferbruk og dateres primært i tidsrommet mellom 4500-3500 f.Kr. Tilsvarende eller svært like spisser ble også dokumentert i faser eldre enn 3000 f.Kr. på Slettnes (Damm *et. al.* 1993: 107). Materialets antatte alder er godt overensstemmende med dateringene fra ildstedet som viser til en brukperiode mellom 4200 og 3600 f.Kr.

Det er ingen sikre indikasjoner på øvrige faser i

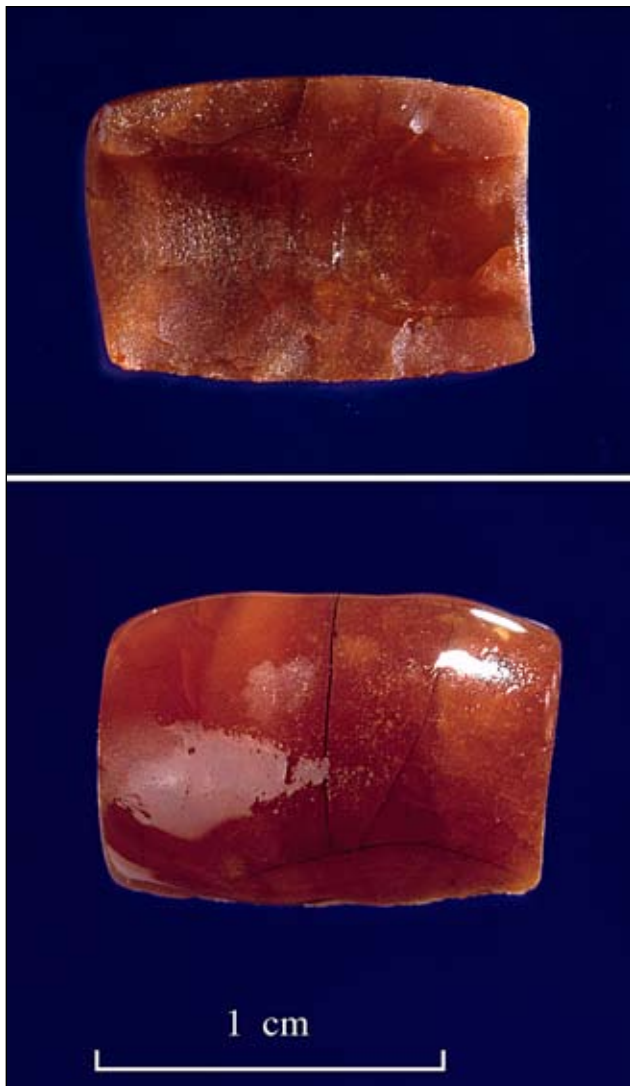
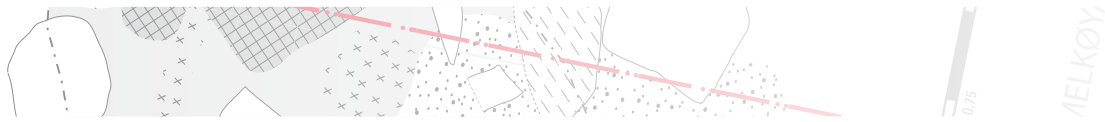


Fig. 3.122 Sundfjæra. Nærbilder av den delte ravperlen (Ts11439:2035), merk den tosidige borryngen.

Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

5 og 8. Det er derfor interessant å merke seg at både andelen med flekker og med uregelmessige kjerner og øvrige kjerner og kjernefragmenter er større i de samme nivåene. Selve kjernematerialet fremstår som svært redusert, men relativt mange av kjernene har spor etter flekkeproduksjon. En fragmentert kerne i hvit kvarts er muligens en sterkt fragmentert håndtakskjerne (fig. 3.120, nr. 5), mens en flekke i fin grå chert representerer fronten av en konisk mikroflekkkerne (fig. 3.120, nr. 2).

Selv om materialet er lite, framstår dermed ten-densene som relativt tydelige. En viss aktivitet knyttet til en periode forut for etableringen av tufta synes sannsynlig. Det er nærliggende å se denne aktiviteten i sammenheng med de ¹⁴C-daterte atlantiske fasene under nabotufta, tuft 6.

Botaniske undersøkelser

Det ble analysert to makrofossilprøver fra ildstedstruktur 36. Det ble identifisert krøkebær og skrubb-bær samt sigdmose. En kan ikke utelukke at både krøkebærene og skrubbærene har vært brakt inn i tufta, men begge plantene har trivdes godt i vegetasjonen som har omgitt tuffefeltet.

Oppsummering

Tuft 5 er den største og mest markerte tufta på toppen av strandhaket. I tuftas umiddelbare nærrområde er det avsatt store mengder skjørbrente og sterkt vitrede stein, trolig som resultat av relativt omfattede og langvarige ildstedsaktiviteter i tufta. Kulturlaget fremstår som homogent og er tykket i områdene ved det sentrale ildstedet og blir tynnere og mindre markant mot utkanten av gulvet og bakkekanten nedenfor terrassekanten. I alt tre dateringer vitner om at brukstida til ildstedet, og dermed også hovedaktiviteten i tufta, her kan plasseres til perioden mellom 4200 og 3600 f.Kr. Dette støttes av et rikt og variert skifermateriale bestående av små tangepiler med lite utviklede agnorer, emner og fragmenter til enegga skiferkniver samt en rekke prener.

Funnmaterialet er bredt sammensatt og viser til at det har foregått et vidt spekter av aktiviteter i tufta. Like utenfor den østre veggvollen til tufta ble det foran ei flat helle funnet en skiferpil og en noe fragmentert ravperle. Konteksten representerer trolig en samlet nedleggelse, og viser i likhet med de øvrige ravfunnene til deponering av spesielle gjenstander i områdene utenfor og rundt de yngre steinalders tuftene.

Et relativt begrenset, men likevel variert, materiale i hardere råstoff som kvartsitt, chert og kvarts samt et materiale bestående av del flekker og uregelmessige kjerner og øvrige kjerner og knuter i de nedre lagene under tufta viser sannsynligvis til en eldre fase forut for etableringen av tufta. Det er påvist relativt omfattede aktivitet i slutten av eldre steinalder under nabotufta mot øst, tuft 6. Deler av dette materialet representerer dermed trolig utkanten til de aktivitetene som har avsatt de mesolittiske kulturlagene under tuft 6.

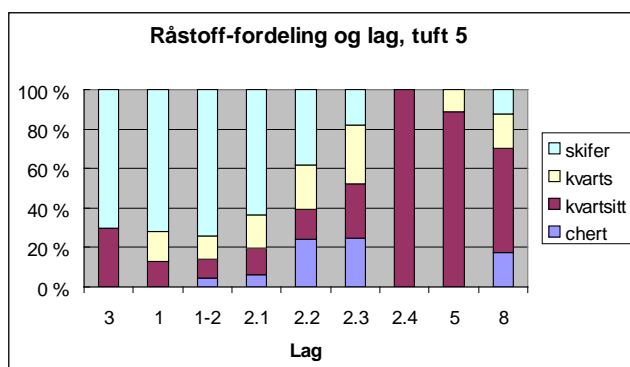


Fig. 3.123 Sundfjæra Midtre. Råstoffvariasjon fordelt på lag i tuft 5.

Grafikk: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

funnmaterialet. Det skal likevel vises til noen tendenser i råstoffordeling og teknologi som kan indikere tilstedeværelsen av en eldre fase. Det meste av skifer materialet kan knyttes til overgangen mellom torva og de øverste nivåene av kulturlag 2 (lag 2.1 og til dels lag 2.2) (fig. 3.121). Den relative andelen med harde råstoff, og da spesielt kvartsitt og til dels også chert, er derimot større i bunnen av kulturlaget (lag 2.2-2.4), samt de underliggende lag

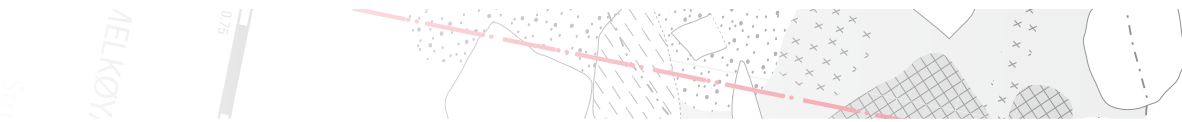


Fig. 3.124 Sundfjæra Midtre. Tuft 6, topp lag 2, sett mot sørøst
Foto: Melkøyprosjektet © Tromsø Museum Universitetsmuseet

Tuft 6

Tuft 6 lå lunt til, beskyttet av den østre bergryggen som avgrensner Sundfjæradaldraget i øst. Inntil bergryggen var det en liten utflating i terrenget, før rullesteinstranda gikk over i bakkeskråningen ned til Sundfjæra nedre. Denne lokaliseringen framstod som mer attraktiv enn områdene lengre vest på terrassekanten, der forholdene var mer åpne og eksponerte. De lokaltopografiske faktorene er trolig årsaken til at kultursporene her hadde en langt større tidsdybde enn aktivitetssporene fra de øvrige og mer utsatte delene av terrassekanten.

Hele området var dekket av opptil 1m tykke torvmasser. Etter flateavdekking ble det i de østre deler av tufta fremrenset en del store steinblokker og annet utrust materiale fra bergryggen i øst. Etter opprensing framstod tufta som noe uregelmessig, tilnærmet sirkulær, form (fig. 3.124-125). Gulvarealet var 4,2x3,8m stort. Rullesteinsstranda inntil berget var slakkere enn lengre mot vest og gulvet framstod som lettere nedgravd. Veggvollene var tydeligst i bakkant og mot bergryggen i øst, mens den var lavere og mer diffus mot tuft 5 i vest. Det var ikke noen synlige veggvoller mot bakkeskråningen og bergknausene sør og nedenfor tufta. Sannsynligvis har denne tufta, i likhet med nabotuftene lengre vest på terrassekanten, hatt form som en slags gapahuk, med skråtak som heller bakover mot veggvollen i nord og et reisverk av tre langs veggene. Det kan se ut som om bergveggen i øst enten har vært utnyttet som støtte til den østre veggen eller på en annen måte har inngått i selve tuftekonstruksjonen.

Stratigrafien var kompleks, og bestod av til dels tykke kulturlagsavsetninger. Dateringene vitner om at massene er delvis omrota, der deler av gjenstandsmaterialet synes å være

redeponert. Det er skilt ut tre hovedfaser knyttet til henholdsvis periode II og I av yngre steinalder og andre halvdel av periode III i eldre steinalder. Nær sentrum av tufta ble det i topplaget dokumentert et utflytende ildsted, utskilt som struktur 2. Toppmassene her ble datert til periode II av yngre steinalder. To øvrige dateringer fra toppen av kulturlaget i gulvet viste til aktiviteter i periode I av yngre steinalder. I et stratigrafisk sjikt under tuftegulvet ble det fremrenset et gulvlag bestående av rullestein og flate heller. Laget ble skilt ut som en egen struktur, struktur 32, og datert til slutten av eldre steinalder.

Gjennomføring

Hele området rundt og i tufta ble finrenset til toppen av lag 2 og 3. Under opprensing av tufta ble det i toppen av massene i og rundt tufta påvist gjenstandsmateriale i mange i ulike råstoff. En konsentrasjon av trekull, skjørbrrente stein og heller avtegnet seg sentralt, dette ble tolket som et ildsted. Under flateavdekkingen var flere av hellene blitt noe forflyttet fra sin opprinnelige posisjon. Rundt ildstedet ble det fremrenset et gulvlag som besto av trekullholdige masser i en pakning av skjørbrrente stein og velsorterte småstein. Mot sør-sørvest var det en gradvis overgang mot massene i steinpakningen, struktur 30, i nedkant av terrassekanten.

Det ble besluttet å dele tufta inn i to deler bestående av en østre og en vestre seksjon delt langs 115x. Stratigrafien skulle dokumenteres gjennom en nord-sørgående profil tvers gjennom tufta og en profil som gikk fra midten av tufta og vestover til tuft 5. Etter at seksjonen var ferdig gravd skulle profilene dokumenteres, og prøver tas ut, før en gikk i gang med å grave områdene innenfor profilbenken. Det ble besluttet å fjerne massene i den østre profilen først. I denne forbindelse ble det meste av ildstedet gravd. Østveggen inntil bergveggen ble imidlertid stående igjen, denne ble gravd etter at vestre seksjon var avsluttet (fig. 3.125). Deretter ble vestsiden undersøkt,



Fig. 3.125 Sundfjæra Midtre. Profil østvegg i tuft 6. Legg merke til berget i bakkant som trolig har inngått som endel av konstruksjon i tufta.
Foto: Melkøyprosjektet © Tromsø Museum Universitetsmuseet

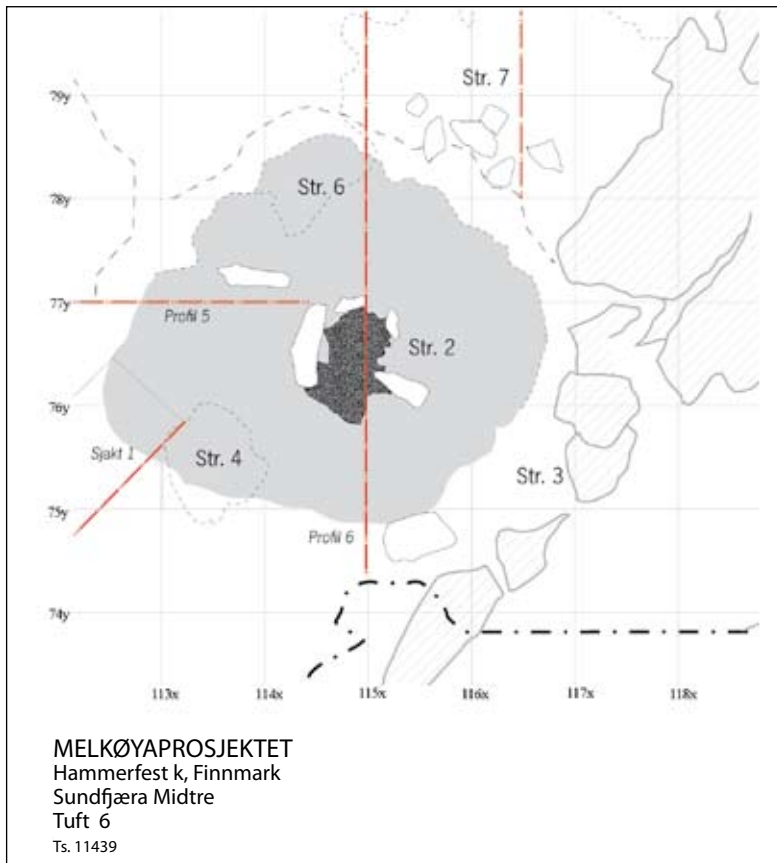
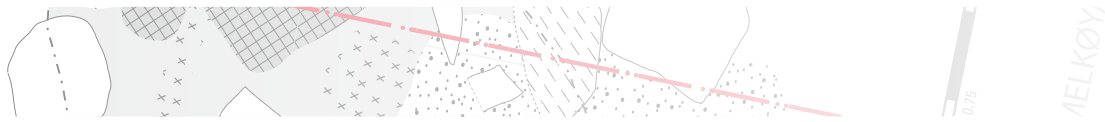


Fig. 3.126 Sundfjæra Midtre. Tuft 6, assosierte strukturer og profiler.
Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

før en til slutt fjernet østveggen og massene under. Alle massene ned til første gravelag i de underliggende eldre rullesteinsmassene, lag 10, skulle fjernes. Her følger en kort oppsummering av gjennomføring av utgraving i østre og vestre seksjon:

Østre seksjon

For å etablere raskest mulig kontroll over funnernes vertikale fordeling og stratigrafiske tilhørighet ble det ved oppstart i den østre seksjonen besluttet å dele de ulike stratigrafiske lagene inn i 5cm mekaniske sjikt. Under graving av lag 2.1 og 2.2 ble det dokumentert store trekullmengder i hele den østre delen av gulvet, med en klar konsentrasjon (1.5m² i utbredelse) i området rundt ildstedet midt i gulvet. Etter fjerning av lag 2.2 ble toppen av lag 5 avdekket lengst nord i gulvet (77y

og nordover). I søndre del av gulvet ble det fremrenset en pakning av heller og rullestein i feite trekullholdige masser, utskilt som struktur 32. Toppen av pakningen ble gravd som 2.3, men andelen heller så ut til å være større i det underliggende sjikt 2.4.

Ved bunnen av ildstedet ble det dokumentert en del heller, men relasjonen mellom disse og selve ildstedet framstod som uklar. Det ble ellers påvist mye oker i hele pakningen fra toppen av lag 2.3 til bunnen, representert ved lag 2.5. Overgangslag 5 ble definert i enkelte ruter, ellers gikk det rett ned på den eldre torvoverflaten lag 8. Lag 8 ble deretter fjernet i 2 mekaniske lag (0-5cm) til toppen og med første nivå av lag 10.

Vestre seksjon

Etter at områdene øst for 115x var ferdiggravd ble profilen dokumentert. Direkte innenfor profilavsnittet ble det samlet inn prøver til ¹⁴C-datering, jordkjemiske og botaniske analyser. Deretter ble det anlagt en profil fra midten av ildstedsstruktur 2 langs 77y mot tuft 5 (profil 5). Etter graving av seksjonen ble det stående igjen en 0,5 m bred profilbenk mellom 76,5y og 77 y. Denne ble deretter gravd i 10cm mekaniske enheter. I de øvrige delene av den vestre seksjonen ble massene i kulturlag 2 primært fjernet i 5cm mekaniske sjikt, men dels også i 10cm sjikt. Massene ble ikke separert i finere mekaniske enheter i de underliggende lagene 5 og 8, men ble her isteden fjernet som hele stratigrafiske lag.

I likhet med den østlige seksjonen viste det seg at kulturlagsmassene var langt tynnere i den nordre halvdel av gulvet enn i den søndre halvdel. Nord for 77y ble det etter graving av lag 2.1 eksponert dels bart fjell, dels et eldre torvlag tolket som lag 4.1. I områdene rundt 114x78y ble det avdekket en svak forhøyning bygd opp av velsorterte rullestein tolket som en slags brisk.

Situasjonen i den søndre halvdel var tilsvarende den som ble avdekket i østre seksjon. En konsentrasjon av trekull innenfor 115x75y lag 2.2 kan representere et mulig

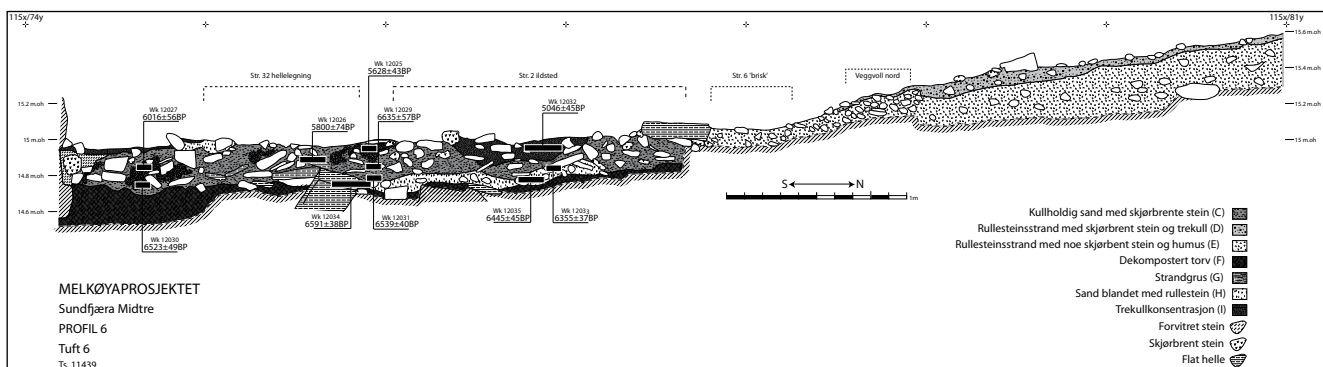
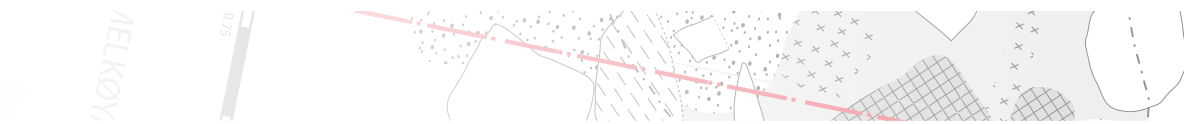


Fig. 3.127 Sundfjæra Midtre. Profil 6, tuft 6, snitt fra sør mot nord: hellelegging struktur 32, struktur 2 ildsted, struktur 6 "brisk" og bakre veggvoll. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet



ildsted. Under opprensning av profilen ble det påvist en utflytende anriking av trekull i det samme området.

I toppen av lag 2.3 ble det eksponert en rekke flate heller, tolket som toppen av struktur 32. I de underliggende lagene 2.4 og 2.5 ble det dokumentert flere heller i det som kan representere ulike elementer av struktur 32. I lag 2.5 ble det påvist en kraftig ansamling av trekull sammen med en del flate heller i 115x76y SØ-SV kvadrant, som muligens representerer nok en ildstedsstruktur.

Profil og dateringer

Det ble dokumentert to hovedprofiler (profil 5 og 6) i tufta, i tillegg ble det foretatt et snitt gjennom østveggen som ble dokumentert på skjema for digital fotodokumentasjon.

Profil 5, 115-110x77y, ble lagt fra midten av ildstedsstruktur 2 og 5m vestover til ildstedsstruktur 32 i tuft 5 (fig. 3.115). Profilen skulle bidra til å belyse den kronologiske situasjonen innenfor hver enkelt av tuftene, og dessuten gi en avklaring av grensen mellom de to tuftene. Som det fremgår av profilutsnittet kan det se ut som om bunnen av kulturlagsmassene, lag 2, i tuft 6 sin vestre del går delvis under den østre veggvollen til struktur 5. Det var for øvrig ikke mulig å observere noen klar østre veggvoll i tilknytning til tuft 6. Samlet er dette en indikasjon på at tuft 5 tilhører en senere fase enn bunnmassene av lag 2 i tuft 6. De stratigrafiske observasjonene bekreftes gjennom ¹⁴C-dateringen fra disse nivåene, som er langt eldre enn kulturlagsdateringene fra tuft 5.

Profil 6, 115x/74-81y er anlagt fra et klippefremspring sør i tufta, gjennom golvet, brisken og den lave veggvollen i bakkant før den i nord går gjennom midten av struktur 7 (røys) og deretter videre nordover til tuft 3 (fig. 3.127). Som det fremgår av profiltegninga, var det tykke kulturlagsavsetninger sentralt i tufta. Struktur 2 framsto som godt avgrenset. Trolig representerte noen av trekullkonsentrasjonene ildsteder. Dette gjaldt spesielt helt sør der en kraftig trekullkonsentrasjon var synlig i toppen av profilen innenfor området 115x/74,2-75y. Her var det også klare trekullansamlinger i nivåene under. Det var også en tydelig ansamling av trekull omgitt av stein og flate heller mot bunnen innenfor 115x75,6-76,2y. Begge disse kontekstene beskrives nærmere under gjennomgangen av ildstedsstruktur 2.

Avgrensningen av struktur 32 er usikker. Basert på profilen ser det ut som om det er mulig å følge helleggingen i den nedre del av kulturlag 2 i det meste av det flate området på toppen av terrassekanten til bakkeskråningen i bakkant, tilsvarende 115x/74,2-77,2y.

Til sammen er det gjort 10 ¹⁴C-dateringer fra profil 6. Vertikalt er det et relativt godt sammenfall mellom dateringene og de mekaniske og stratigrafiske lagene. Ildstedsstruktur 2 er i toppen av massene, lag 2.1 (0-5 cm), datert til 5046±45BP (Wk12032), tilsvarende 3960-

3710 f.Kr. En prøve fra lag 2.1 noe lengre mot øst ga en noe eldre datering til 5628±43 BP (Wk12025) tilsvarende 4540-4350 f.Kr. Prøvene er imidlertid ikke direkte sammenlignbare da sistnevnte er tatt fra et relativt stort område gravd som et 0-10cm sjikt. Det er derfor fare for at prøven er sammenblandet med en underliggende og eldre aktivitet. En prøve fra lag 2.2 i samme sekvens ble datert til 5800±74 BP (Wk12026) tilsvarende 4810-4460 f.Kr., mens nær berget lengre øst ble laget datert til 6016±56BP (Wk12027) tilsvarende 4810-4460 f.Kr. Det virker derfor rimelig å se de tre siste prøvene i relasjon til hverandre. Lag 2.2 kan derfor relateres til aktiviteter innefor tidsrommet mellom 5050-4350 f.Kr. tilsvarende overgangen mellom eldre og yngre steinalder, mens lag 2.1 er trolig avsatt som en følge av aktiviteter i begynnelsen av periode II yngre steinalder.

Hellelegging struktur 32 og lagene 2.3-2.5 er gjennom 7 dateringer knyttet til perioden mellom 6355±37 (Wk12033) og 6635±57 BP (Wk12029) tilsvarende 5560-5250 f.Kr., eller siste del av periode III av eldre steinalder.

Strukturer

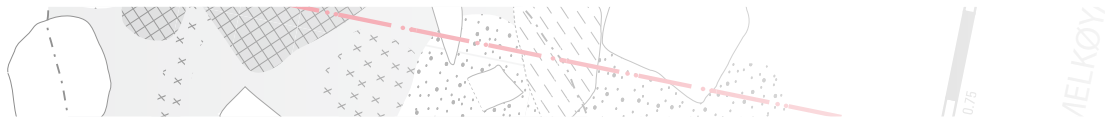
I alt ble det dokumentert fem understrukturer i tuft 6, disse beskrives nærmere i det følgende (tabell 3.24 og 3.25)

Gulv og vegger

Gulvet er dannet ved at man har gravd seg inn og ned i den svakt skrånede rullesteinsstranda og slik skapt en tilnærmet plan flate med veggvoller rundt. Gulvlaget avtegnet seg som mørke kullholdig masser bestående av velsorterte rullestein blandet med grov sand, trekull og varierende mengder med sterkt vitrede og skjørbrante stein. Veggvollene var mest tydelig i bakkant og mot bergryggen i øst, mens de var lavere og mer diffuse mot tuft 5 i vest.

I bakkant avtegnet veggen seg som en rundt 15-20cm lav voll som ble lavere og mindre markert østover mot tuft 5. Det var ikke mulig å følge veggvollen videre mot terrassekanten i sør og bergryggen nedenfor mot sørøst. Dette kan tas som en indikasjon på at på at tufta har hatt en gapahuklignende konstruksjon.

Mot øst var veggen naturlig avgrenset av berget, her hadde en del større blokker løsnet og lå over veggen. Etter opprensning framstod veggen som relativt markert. Vollen var rundt 10cm høy mot bakkeskråningen i nordøst, men høyden økte til 20cm inntil berget i sør. Deretter ble den mindre og mer uklar etter hvert som den dreide mot trassekanten i sørøst. Sammenlignet med den bakre veggen inneholdt veggmassene i dette området en langt større andel med sand og grus. Dette indikerer at fundamentet til østveggen er konstruert gjennom påkastet masse, i motsetning til de øvrige veggene som er skapt gjennom en nedgraving i rullesteinsstranda. De østre veggmassene inneholdt også mange artefakter, hvorav en høy andel var av hardere bergarter som kvarts, kvartsitt og chert. Dette tyder på at massene her



Tabell 3.24 Sundfjæra Midtre. Hovedstrukturer i tuft 6.

Str. nr	Funksjon	Koordinater	Lag over	Lag	Lag under	Tegning nr.	C ¹⁴ BP	Periode
2	Ildsted	114,2-115,6/76-78y	1	2.1	2.2/2.3	22	5046±45	Ysta II
4	Utkast tuft 5	113-115x/75-76y	1		2	3		Ysta II
6	Brisk	114x-115,1x/77.6-78y	1	2.1-2.2	5?	3, 22		Ysta II
28	Stolpehull?	117x/76y, sv-sø	1	2	8	Dig. Foto dok.		
32	Hellelegging	114115x/74,2-77,2y?	2.2	2.3-2.5	5/8	14, 20, 22, 49	6016±56-6635±57	Esta III

Tabell 3.25 Relasjonen mellom strukturelle elementer, lag og datering i tuft 6 i midtre Sundfjæra.

Str. nr	Funksjon	Koordinater	Lag	Tegning nr.	C ¹⁴ BP	Periode
2	Ildsted	114x76y, nø	2.1	22b	5046±45	Ysta II
2/32?	Under ildsted	114x76y, nø	2.3	22b	6355±37	Esta III
2/32?	Under ildsted	114x76y, nø	2.5	22b	6445±45	Esta III
Ildsted?	Ildstedsmasser/eldre fase str. 2?	114x75y, nø	2.1 (0-10 cm)	22b	5628±43	Ysta I
Ildsted?	Ildstedsmasser/eldre fase str. 2?	114x75y, nø	2.2	22b	5800±74	Esta III/ Ysta I
32	Hellelegging	114x75y, nø	2.3	22b	6635±57	Esta III
32	Hellelegging	114x75y, nø	2.4	22b	6539±40	Esta III
32	Under hellelegging	114x75y, nø	2.5	22b	6591±38	Esta III
Ildsted?	Ildstedsmasser?	114x74y, sø-nø	2.2	22b	6016±56	Esta III
32	Hellelegging	114x74y, sø-nø	2.4	22b	6523±49	Esta III

er redeponerte eldre gulvmasser, assosiert med den underliggende struktur 32.

Ildstedsanlegg struktur 2, samt mulige øvrige ildsted

I den sentrale delen av tufta ble det dokumentert en noe utflytende konsentrasjon av trekull omgitt av flere flate heller etter opprensing av topplag 2.1. Under flateavdekkingen ble noen av hellene flyttet ut av posisjon av gravemaskinen. Hellene bar imidlertid preg av kraftig varmpåvirkning og relasjonen til ildstedet virker derfor klar. Etter opprensing ble det dokumentert trekullmettede masser av skjørbrænte og vitrede stein samt en del rullestein innefor områdene 114,4-115,20x/75,8-77y, tolket som senteret av ildstedet (fig. 3.124).

Etter snitting framstod ildstedet som et skålformet 10-12cm dypt fyllskifte av svart feit grov sand blandet med nedbrutte skjørbrænte stein og store trekullbiter. I bunnen av ildstedet ble det dokumentert en del flekker med oker. I overgangen mot de underliggende kulturlagsmassene (lag 2.3) ble det observert noen flate heller. Det er imidlertid mer sannsynlig at disse har hatt en funksjon i sammenheng med helleleggingsstruktur 32 enn at de har inngått i ildstedsanlegg struktur 2.

En ¹⁴C-datering tatt sentralt i ildstedsmassene (lag 2.1) ga 5046±45 BP (Wk12032) tilsvarende 3960-3710 f.Kr. Basert på stratigrafisk kontekst og funn synes periode II av yngre steinalder som en rimelig datering for aktivitetene som har foregått i relasjon til dette ildstedet. Det ble imidlertid påvist en ansamling med trekull i områdene vest for strukturen. Dateringer fra denne ansamlingen ga en alder til mellom 5628±43 (Wk12025) (lag 2.1) og

5800±74 (Wk12026) (lag 2.3) tilsvarende 4810-4350 f.Kr. Trekullansamlingen lar seg ikke sikkert tolke som et ildsted, men dateringene viser til ildstedsaktiviteter som har foregått på stedet i fase 1 av yngre steinalder, forut for ildstedet definert som struktur 2.

Helt inn mot berget i øst ble det i 115x/74,2-75y påvist en kraftig trekullkonsentrasjon i forbindelse med fjerningen av østveggen. I dette området var kulturlagsmassene dekket av vitret og nedraste masser fra berget. Sammen med veggavsetningene førte dette til en noe uklar stratigrafisk situasjon. Det ble dokumentert klare trekullansamlinger og mye skjørbrænte stein i nivåene direkte under trekullkonsentrasjonen. Det er tatt ut en dateringsprøve fra den trekullanrikede massen rett under det mulige ildstedet som ga 6016±56 (Wk12027) (lag 2.2) BP tilsvarende 5050-4730 f.Kr. Basert på den stratigrafiske situasjonen i området er det grunn til anta at dette er en rimelig bunndatering på det mulige ildstedet.

Steinpakning struktur 4

I den østre halvdel av tufta i 113-115x/75-77y, mellom lag 1 og lag 2, ble det dokumentert en hel del skjørbrænte stein og rullestein, som tydelig var deponert over kulturlagsmassene i tufta (fig. 3.124). Mengden med stein var størst mot øst nær tuft 5 og ble gradvis mindre vestover mot de sentrale deler av tuft 6. Trolig er steinene avsatt som en følge av konstruksjonen av tuft 5. Siden 69 liter av steinene var skjørbrænte kan deler av massene representere skjørbrænte stein som er tatt ut ved rensing av ildstedet i tuft 5.

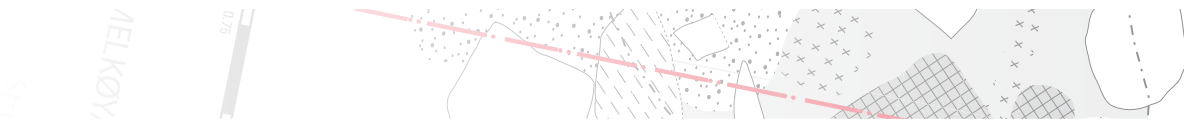


Fig. 3.128 Sundfjæra Midtre. Hellelegging struktur 32 i bunn av tuft 6 i 115x75y. Legg merke til hvordan hellene stikker ut av profilkanten.
Foto: Melkøya-prosjektet © Tromsø Museum Universitetsmuseet

Hellelegging struktur 32

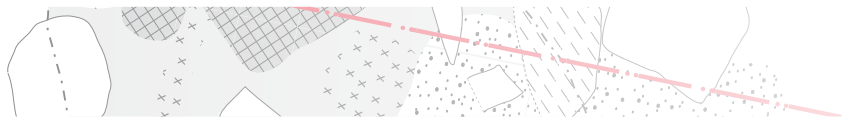
Struktur 32 avtegnet seg som en 2,5-3,5x2m stor, relativt løs, ansamling flate heller og skjørbrente stein i toppen av lag 2.3. Utstrekningen samsvarer mer eller mindre med hele det flaterne området helt øst på terrassekanten, med et mulig unntak av områdene rett inntil bergryggen. Det så ut til å være en generell økning av heller og skjørbrente stein i de underliggende lagene 2.4 og 2.5 (fig. 3.128-3.129). Trolig representerer helleleggingen en form for stabilisering og fundamentering mot de underliggende torvmassene, lag 10. Det ble ikke utskilt klare ildsteder i forbindelse med helleleggingen, men det ble dokumentert ulike ansamlinger med skjørbrente stein og trekull som kan være spor etter eldre ildsteder.

Under graving ble det registrert en nedgang i antallet skiferfunn fra toppen av helleleggingen og nivåene under, samtidig som den relative andelen av hardere råstoff som kvarts og kvartsitt steg. Det var likevel ingen entydige kronologiske holdepunkter i materialet.

Sentralt i området der helleleggingen var mest markert, i 114x/75,5-76y, ble det tatt en sekvens med 5 dateringsprøver under fjerning av profilen. Dateringene fra de øvre lag 2.1 og 2.2 ga henholdsvis 5628±43 BP (Wk12025) og 5800±74 BP (Wk12026). Toppen av helleleggingen (lag 2.3) ble datert til 6635±57 BP



Fig. 3.129 Sundfjæra Midtre. Hellelegging av golv, struktur 32 i 113-115x75-76,5y, lag 2.5, sett mot sør. Foto: Melkøya-prosjektet © Tromsø Museum Universitetsmuseet



(Wk12029), mens en prøve fra nivået under (lag 2.4) ga 6539±40 BP (Wk12031). Bunnen(lag 2.5) ble datert til 6591±38 BP (Wk12034). At den eldst daterte prøven stammer fra det høyeste mekaniske sjiktet, tilsier at massene er omrotet. Det er likevel et stort sammenfall i dateringene. Kalibrert er samtlige dateringer fra tidsrommet mellom 5660 og 5360 f.Kr.

Prøven fra helt i utkanten av helleleggingen, inn mot berget, (lag 2.4) faller også innenfor det samme tidsrommet, da den er datert til 6523±49 (Wk12030), mens to prøver fra helleleggingen under ildstedstruktur 2 var noe yngre. Disse ga henholdsvis 6355±37 BP (Wk12033) (lag2.3) og 6445±45 BP (Wk12035) (lag 2.5). De to siste dateringene indikerer at helleleggingen kan ha vært i bruk gjennom flere faser. Den eldste dateres til århundrene rundt 6500 BP og relateres til den søndre delen av helleleggingen, mens den yngste fasen relateres til nordre halvdel og knytter seg til aktivitet i århundrene etter 6500 BP. Grunnlaget for denne faseinndelingen er likevel noe spinkel. Dersom tar samtlige av dateringene med tilknytning til struktur 32 i betraktning, kan helleleggingen avgrensnes til andre halvdel av det 6. årtusen før Kristus. Med andre ord foregikk aktiviteter i tilknytning til hellelegginga i tidsrommet mellom 5660 og 5250 f.Kr (eldste og yngste datering).

Struktur 28

Mellom den østre veggen og bergryggen ble det dokumentert en sirkulær ansamling av 4-5 større og delvis kantsatte steinblokker som kan ha fungert som fundament for en stolpe. Strukturen kan ha hatt en slags støttefunksjon til den østre veggen.

Struktur 6, Brisk

I det nordøstligste hjørnet av tufta, mellom veggen og gulvet, var det en 1,5-2 x 0,5meter bred pakning av velsorterte små rullestein og spredte flekker av oker. Pakningen avtegnet seg som et lavt trinn, 3-5cm over gulv nivået. I toppen av gulvet, rett sørøst for pakningen, var det deponert en over 60x20cm stor helle. I forhold til gulvet rundt var det deponert lite trekull og skjørbrænte stein her, noe som tyder på at området ble holdt rent for ildstedsmasser. Pakningen er tolket som en form for brisk.

Det var relativt lite litisk materiale i massene, men nevneverdig er funnet av sju skiferprener helt i toppen av massene innenfor et avgrenset område i 114x78y, NØ kvadrant. I den NV kvadranten i samme rute ble det funnet flere fragmenter av ei slipeplate. Prenene indikerer at det her har foregått reparasjon eller produksjon av skinn, eller øvrige myke materialer. Det er nærliggende å relatere disse funnene til innendørsaktiviteter som kan ha foregått mellom brisken i bakkant og ildstedet i fremkant.

Prenene knytter aktivitetene ved brisken til første halvdel av yngre steinalder, noe som understøttes av datering av ildstedsstruktur 2 til en tidlig fase av periode II i yngre steinalder.

Skjørbrænte stein

Tabell 3.26 Sundfjæra Midtre. Mengde skjørbrænte stein fordelt på lag i tuft 6 i midtre Sundfjæra.

Kontekst	Lag	Liter
Golv og ildsted	2.1	231
	2.2	84
	2.3/hellelegging	32
	2.4/hellelegging/str. 30	49
Struktur 32/struktur 30	2.5/str. 30	89
Eldre torvlag	8/str. 30	24
Vegger		60
Sum		569

Totalt ble det kvantifisert 569 liter med skjørbrænte stein i tuft 6 (tabell 3.26). Av dette kan 231 liter (40,6 %) knyttes til siste fase i tufta (lag 2.1), mens 84 liter (14,8 %) knyttes til en tidlig fase av yngre steinalder (lag 2.2). Fra den mesolittiske fasen ble det kvantifisert 32 liter (5,6 %) i lag 2.3, 49 liter (8,6 %) i lag 2.4 og 89 liter (15,6%) i lag 2.5. I tillegg ble det dokumentert 24 liter (4,2 %) i det underliggende torvlag 8. Når det gjelder den kvantifiserte skjørbrænte steinen i helleleggingen og torvlaget kommer det meste fra overgangssonen mot steinpakning 30 (i rutene 113-114x/74-75y). Konteksten er følgelig usikker og det kan ikke utelukkes at materialet i disse områdene er avsatt som en følge av langt senere aktiviteter.

Stratigrafisk er det uansett en klar relasjon mellom mengden av skjørbrænte stein og toppen av kulturlaget som tilsvarer den siste bruksfasen i området. Det meste av dette materialet består av nevstore skjørbrænte stein, samt mer nedbrutte fragmenter knyttet til fyllmassene i ildstedstruktur 2. Størrelsen på steinene indikerer at de primært kan relateres til oppvarming snarere enn koking.

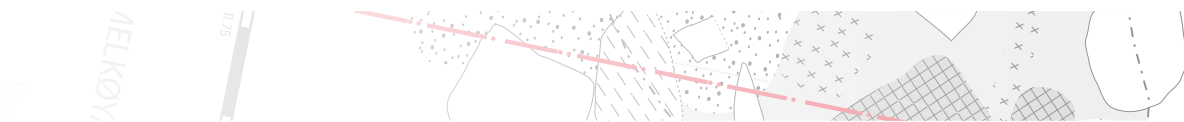
Funn

Med 2784 funn framstår tuft 6 som den rikeste av tuftene på terrassekanten (tabell 3.27). Imidlertid er en relativt stor andel av dette materialet funnet i framkant og rett nedenfor det antatte inngangsområdet til tuft 5. Det samme området markerer den gradvise overgangen til de øvre delene av steinpakning struktur 30.

Samlet er 2537 artefakter (91,1 %) produksjons- og modifikasjonsavfall (avslag, flekker, plattformavslag, flekkelignede avslag og flatretusjeringsfliser), 92 er (3,3 %) er ulike former for råstoffblokker og kjerner, mens 156 stykker (5,6 %) kan karakteriseres som sekundært tildannede gjenstander.

Hvit kvarts er det dominerende råstoffet (35,3 %), deretter følger ulike skifer- (25,7 %) og kvartsittvarianter (28,2 %), før chert (7,9 %), diverse vitrede bergarter (3,3 %), bergkrystall (1 %), flint (0,8 %) og et mindre antall øvrige råstoff.

Det meste av skifer materialet består av emner og fragmenter. Av disse representerer 37 større og mindre emner (både kanthugde og/ellerslipte) til prosjektiler, mens tre er mindre fragmenter (to tange- og et midtfragment)



Tabell 3.27 Sundfjæra Midtre. Funntabell tuft 6 i midtre Sundfjæra.

11439 Tuft 6		Kvartsitt	Kvarts	Chert	Skifer	Bergart	BergkrySTALL	Flint	Andre	Sum
01.1.2	Vanlige flekker	2		1						3
01.1.3	Mikroflekker	7								7
01.2.1	Makroavslag	13	21	3	21	1			1	60
01.2.2	Vanlige avslag	413	681	154	535	66	11	13	43	1916
01.2.3	Mikroavslag	138	252	26	91	18	1	7	8	541
01.3.1.1	Avslag av slipt skifer				19				4	23
01.3.1.2	Avslag av bergart					1				1
01.3.2.2	Plattformavslag	3		2						5
01.3.3	Kanthuggingsfliser							1		1
01.3.4	Flekkelignende avslag	1	1	1			1			4
02.1	Kjerner med en plattform		1							1
02.3	Bipolar kjerne	10		5			4			19
02.4	Uregelmessige kjerner	2	1							3
02.5	Andre kjerner	9	21	5			2		1	38
02.6	Kjernefragmenter	6		3					3	12
02.7	Råstoffblokker		1							1
04.4.1.6	Firesidig bergartsøks					1				1
08.1	Enegete kniver				1					1
10.3	Slätte tangespisser	1								1
10.4.5.1	Flatretusjerte spisser med spiss basis	1								1
10.4.9	Emne ubestemt. retusjerte spisser			2						2
10.5.1	Slipte piler med tange				1					1
10.5.4	Emner til slipte piler				1					1
10.7	Fragmenter slipte spisser				3					3
10.8	Emner til prosjektiler myk bergart				35				1	36
12	Skrapere	2	2							5
13	Retusjerte stykker	23	2	17		2	9	1		54
17.1	Slipeplater				1	1			5	7
17.3.1-3	Pimpstein med slipespor								21	21
17.5	Skiferprener				7					7
23/24	Annet	1			1	2			4	8
	Sum	632	983	219	717	92	28	22	91	2784

etter brukte piler. Et større fragment med en slipt egg som går over i en butt ende er trolig et fragment av en større kniv, mens 23 mindre slipte skiferavslag enten stammer fra kniver eller prosjektiler. Det finns kun to mer komplette skiferredskap, men ingen av disse er heller fullstendige eksemplarer. Det ene er en bredblada kniv med relativt høy vinkel mellom blad og skaft. Det andre er en tangepil der den ene sidekanten mangler. På den intakte siden er det en svakt utviklet agnor i overgangen mellom blad og tange, egglinjene ser ut til å ha vært parallelle, mens tverrsnittet har vært trekantet til flatt. Utover dette ble det, som tidligere nevnt, funnet syv små prener på et begrenset område av "briskstrukturen". Disse hadde tydelige tilspissede ender og et trekantet kanthugd snitt.

Det ble funnet et lite overflateretusjert fragment i grå

kvartsitt som trolig utgjør odden til en uferdig pil med spiss basis. I tillegg til denne ble det funnet to større stykker i svart chert som sansynligvis representerer emner til slike spisser. I særstilling står en liten enegga tangepil i fin svart kvartsitt (funnet i overgangslag 5). Mer uvanlig er også en 7 cm delvis tilslipt, men noe skadd, firesidig tverrøks i sterkt vitret grålig bergart.

Til sammen er det 59 retusjerte stykker i et vidt spekter av råstoff. Fire av disse kan karakteriseres som små skiveskraperer eller tommelskraperer, mens de øvrige omtales som retusjerte avslag (50 stk) og flekker (5 stk). Retusjen varierer mellom grovere og finere retusj. I tillegg til disse kommer 21 pimpstein med slipefurer eller nedslippte flater.



0,75

MELKØY

571



Fig. 3.130 Sundfjæra Midtre. Ts11439. 1. Bredblada skiferkniv, 2. Firesidig tverrøks, 3. Slipt og kanthogd emne til pil, 4. Midtfragment skiferpil, 5. Tangefragment skiferpil, 6. Skaft fragment skiferkniv/tangefragment spyd, 7-10. Kanthogde emner i gråvacke og skifer, 11. Skiveskraper/tommelskraper. Foto: Adnan Icgagic©Tromsø Museum Universitetsmuseet



Fig. 3.131 Sundfjæra Midtre. Ts11439, tuft 6. 1. Slipeplate 2-3. Kanthogde emner til kniv eller prosjekttil, 4. Kanthogd emne til skiferpil. Foto: Adnan Icgagic©Tromsø Museum Universitetsmuseet

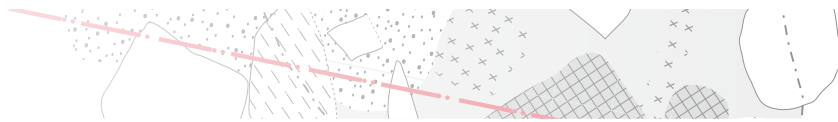


Fig. 3.132 Sundfjæra Midtre. Ts11439, tuft 6. 1.-3. Andre kjerner Foto: Adnan Icgagic©Tromsø Museum Universitetsmuseet



Fig. 3.133 Sundfjæra Midtre. Ts11439, tuft 6. 1. Enegga tangpil. Foto: Adnan Icgagic©Tromsø Museum Universitetsmuseet

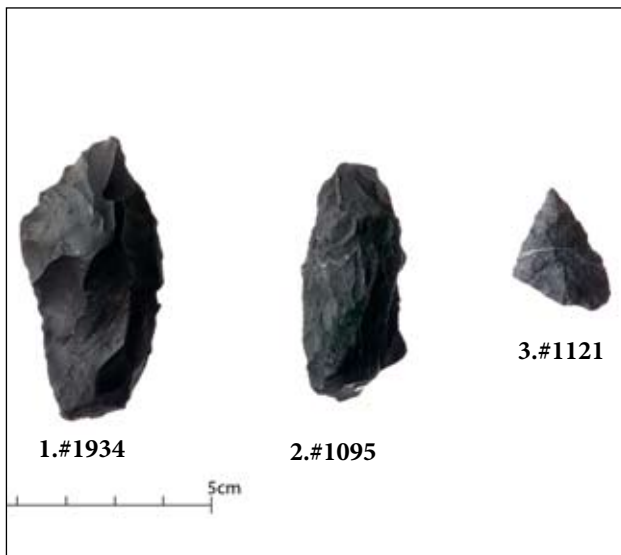


Fig. 3.134 Sundfjæra Midtre. Ts11439, tuft 6. 1-2. Emner til kanthogde spisser med spiss basis, 3. Oddfragment kanthogd pil med spiss basis. Foto: Adnan Icgagic©Tromsø Museum Universitetsmuseet

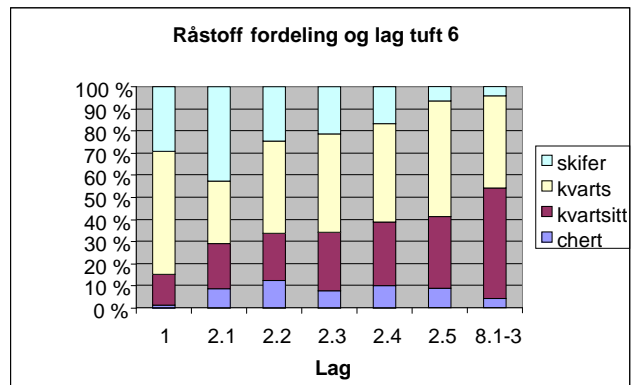
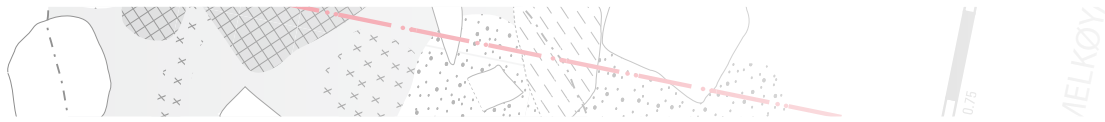


Fig. 3.135 Sundfjæra Midtre. Råstoffvariasjon tuft 6 i relasjon til lag. Grafikk: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet



Samlet vitner dette materialet om differensierte aktiviteter, knyttet til arbeid i en rekke ulike hardere og mykere råstoff. Fragmenter etter syv slipeplater knytter seg trolig til sliping av hardere materiale, slik som framstilling av skifergjenstander eller økser.

Kronologisk er det relativt få sikre holdepunkter i materialet. Det meste av skifergjenstandene, inkludert den fragmenterte tangepilen, den bredblada kniven og samtlige av prenene, er funnet i lag 2.1. Fra samme lag kommer også den slipte tverrøksa. Trolig hører det meste av dette materialet hjemme i periode II av yngre steinalder.

De underliggende fasene er noe mer problematiske. I lag 2.2 er det funnet både en del skiferavfall og noen emner til skiferpiler. Det mulige oddfragmentet av en overflateretusjert pil med spiss basis ble funnet i lag 2.2, mens de to forarbeidene ble funnet henholdsvis under opprensing av topp lag 2 og under graving av lag 2.1. Sammen med de to fragmentene som ble funnet i tuft 8 Normannsvika, og et fragment fra i aktivitetsområde RF13 lengre opp i Sundfjæra utgjør disse de eneste funn av slike spisser på prosjektet. Flatehogde spisser med spiss basis regnes som definerende for periode 1 av yngre steinalder i Finnmark og dateres til perioden 5000-4000 f.Kr (Helskog 1980, Hesjedal et.al 1996, Skandfer 2003). Denne dateringsrammen kan med noe forbehold trolig også appliseres for funnene på Melkøya. Det skal likevel vises til at samtlige av funnene på Melkøya er funnet i kontekster med dateringer både til periode I av yngre steinalder men også til en tidlig fase av periode II.

Tangepilen kan rimeligvis knyttes til mesolittiske aktiviteter, og denne ble også funnet i overgangslag 5. Det øvrige gjenstandsmaterialet er funnet i ulike mekaniske sjikt, slik at deler av dette gir inntrykk av å være redeponert. Kvantitativt er det verd å merke seg at fleste kjernene i harde råstoff tilhører lag 2.3 og underliggende lag. Kjernene er svært reduserte og består for en stor del av knuter og bipolare kjerner. Kvalitativt kan det se ut som om noen av disse er reduserte flekkekjerner.

Fordelt på sikre lag (unntatt overgangslag og lag utenfor tufta) viser den relative fordelingen av råstoff visse tendenser. Skifer materialet viser en klar tilhørighet til de øverste nivåene av lag 2 mens andelen hardere råstoff er langt større i nivå 2.3 og de underliggende mekaniske sjikt og stratigrafiske lag (fig. 3.135). Med utgangspunkt i ¹⁴C-dateringene og den foreslåtte stratigrafiske faseinndelingen representerer tuft 6 et godt utgangspunkt for videre og mer inngående studier av endringer innen materiell kultur og råstoff fra slutten av eldre steinalder til periode II av yngre steinalder.

Botaniske undersøkelser

I en makrofossil prøve fra ildstedstruktur 2 ble det foruten krøkebær funnet en del forkullede frø der nærmere artsbestemmelse ikke var mulig.

Oppsummering

I tuft 6 ble det dokumentert tre ulike faser som basert på ¹⁴C dateringer knyttes til henholdsvis slutten av eldre steinalder, overgangen og begynnelsen av fase I yngre steinalder og til fase II av yngre steinalder.

Fra tidligere undersøkelser i Vest-Finnmark foreligger det få ¹⁴C-daterte boplasskontekster fra slutten av fase III av eldre steinalder. I sammenheng med den mesolittiske aktiviteten ble det dokumentert en hellelegging, struktur 32, som trolig har hatt en form for golfunksjon. I kulturlaget ble det også påvist konsentrasjoner med trekull som kan representere ildstedskontekster. Fra overgangsfasen mellom eldre og yngre steinalder er det ingen sikre strukturer, men det ble påvist ansamlinger med trekull som kan representere ildsteder.

Den siste fasen i området er definert gjennom datering av ildstedsstruktur 2 til første halvdel av periode II av yngre steinalder. Denne datering angir trolig toppnivået til gulvlag 2.1 og den siste fasen i tufta. I profilen mellom tuft 5 og 6 fremgår det at kulturlaget til tuft 6 går delvis under veggvollen til tuft 5. Dette tilsier at tuft 5 er yngre enn bunnmassene i tuft 6 i disse områdene. Det er imidlertid usikkert hvorvidt disse massene representerer utkanten til struktur 32, eller en tidligere fase forut for etableringen av tuft 6. Dateringer fra ildstedstruktur 36 i tuft 5 og struktur 2 i tuft 6 åpner for at siste fase i tuftene har vært mer eller mindre samtidige. I relasjon til den siste fasen ble det dokumentert relativt store mengder med skjorbrente stein som trolig kan relateres til oppvarming av tufta. Dette kan være en indikasjon på at tufta i denne fasen er brukt i de kaldere deler av året.

I forbindelse med de tre fasene er det avsatt til dels mektige kulturlag med et bredt sammensatt funnmateriale. Dette indikerer at oppholdene har vært av en viss varighet der det har foregått varierte aktiviteter knyttet til fangst og hushold.

Utover at det meste av skifer materialet kan knyttes til den siste bruken av tufta ble det ikke forsøkt med en finere kronologisk oppløsning av materialet. Selv om noen av de eldre kontekstene ser ut til å være omrotet representerer dette materialet et velegnet utgangspunkt for videre studier. Et mer dyptgående studie av stratigrafi, ¹⁴C-dateringer og materialet fra funnlagene kan trolig bidra med et mer detaljert og nyansert bilde av råstoffbruk og materielle endringer i fra slutten av eldre steinalder frem til periode II av yngre steinalder.

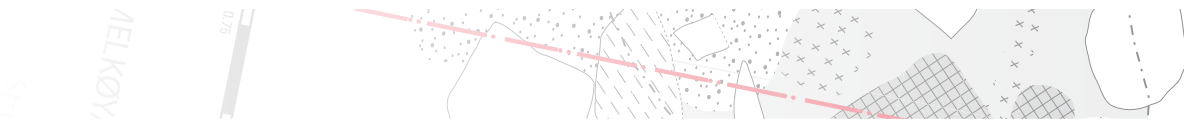


Fig. 3.136 Sundfjæra Midtre. Etter graving av østre halvdel av røys 7. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

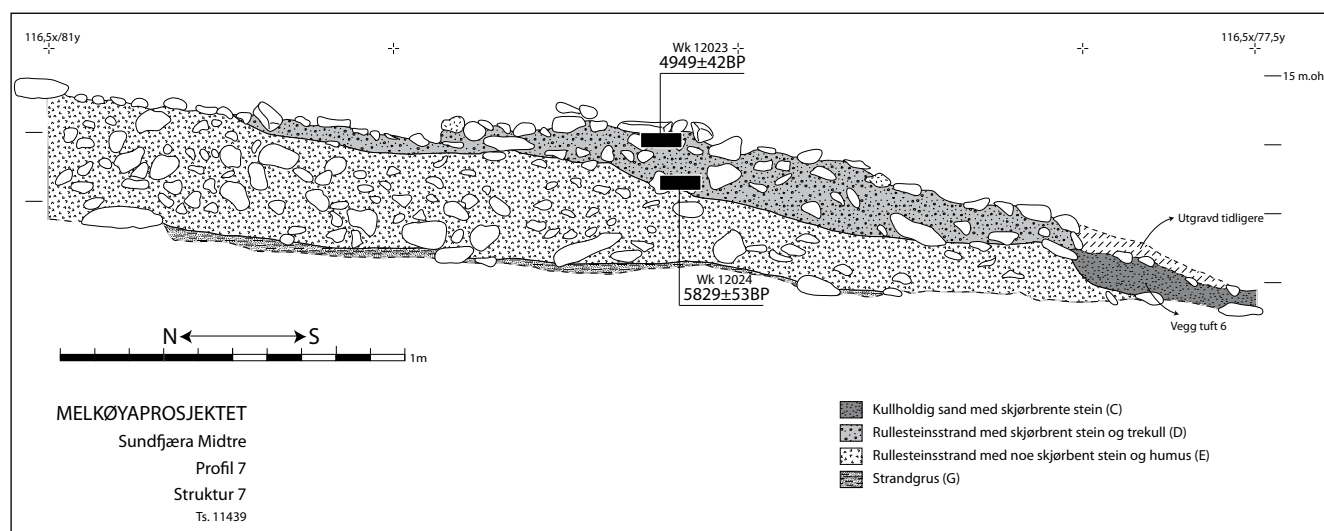


Fig.3.137 Sundfjæra Midtre. Profil 7, røys struktur 7. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Struktur 7 og 8 og 27

Like bak den nordøstre veggvollen til tuft 6 ble det dokumentert ei lav røys av skjorbrente stein, rullestein og en del større heller og blokker som ble benevnt struktur 7. Røysa var i underkant av 30cm høy og rundt 3x2m stor. Røysa lå mellom veggen til tuft 6 i sør, ei større steinblokk i nordnordvest og en bergrygg i øst (fig.

3.136). I forbindelse med opprensing av røysstruktur 7 ble det funnet ei avlang fin ravperle. Sentralt i røysa ble det avdekket en sirkulær struktur bestående av større heller kalt struktur 27 (fig. 3.138). Basert på kontekst og funn er røysa tolket som en mulig grav. Vest for struktur 7 flatet skråningen ut i det som så ut til å være et ryddet område i rullesteinsstranda. Like nord for strukturen ble

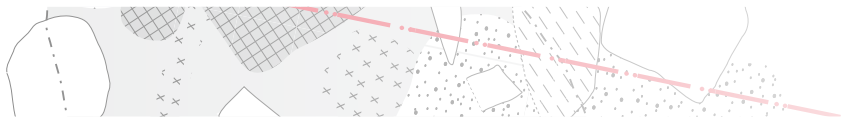


Fig. 3.138 Sundfjæra Midtre. Struktur 27, ansamling flate heller, i bunn av vestre halvdel røysstruktur 7, sett mot nord.
Foto: Melkøyprosjektet@Tromsø Museum Universitetsmuseet

det dokumentert en mindre struktur bestående av to kantsatte heller plassert inntil en større jordfast stein, denne ble benevnt struktur 8. Struktur 8 representerer muligens et fundament til en skråstilt stolpe som enten er anvendt i forbindelse med røysa eller som støtte til hus 6. Nedenfor følger en nærmere presentasjon av røysa (tabell 3.28)

Struktur 7 ble snittet i forbindelse med gravingen av sjakta mellom tuft 6 og den høyere beliggende tuft 3. Snittet ble lagt langs 116,5x, slik at den vestre halvdel av røysa som lå i sjakta gravd først (se figur). Fyllmassene ble fjernet i mekaniske gravelag á 10cm. I bunnen av det første gravelaget ble det dokumentert en del flate heller. Ettersom hellenes relasjon til struktur 7 var usikker ble de utskilt og dokumentert som en egen struktur, kalt struktur 27.

Etter fremrensing ble det avdekket en sirkulær konstruksjon av større rullestein og flate heller, med diameter på 80cm. I massene ble det funnet flekker med oker. En del av hellene var skråstilte. Mellom hellene var massene lik det øvrige av røysa. Det ble ikke ansett som hensiktsmessig å snitte konstruksjonen. Relasjonen til struktur 7 syntes likevel klar. I sin helhet ble konstruksjonen avdekket i bunnen av den vestlige halvdel av røysa. Basert på den skråstilte posisjonen til flere av hellene kan de se ut til at dette var deler av et sammenrast kammer.

Stratigrafi og datering

Røysmassene besto av et rundt 25cm tykt lag av rullestein, flate heller og skjørbrænte og vitrede stein, blandet med mørk grov sand med spredte biter av trekull og oker. Massene var tørrere enn i rullesteinsstranda vest for røysa. Massene lå over det underliggende laget av rullestein, dette var blandet med feit mørk torv og som trolig representerte en eldre nedbrutt markoverflate, tilsvarende lag 4 eller 8 i den overordnede stratigrafien. Det var derfor tydelig at massene i røysa var intensjonelt tilført.

Fra profilen ble det sendt inn to ¹⁴C-prøver i god kontekst. En prøve under de øverste steinene i røysmassen ble datert til 4949±42 (Wk12023) tilsvarende 3900-3640 f.Kr., mens det plastiske og feite overgangslaget som representerer en den eldre markoverflaten under røysa (lag 4, evt. lag 8) ble datert til 5829±53BP (Wk12024) tilsvarende 4810-4540 f.Kr. I tillegg ble det datert en prøve fra utkanten av røysmassene tatt i direkte kontekst med ravperlen. Sistnevnte gav 4933±43 (Wk12021), og til sammen bekrefter dateringene at røysa ble konstruert rundt 4940 BP, tilsvarende 3900-3640 f.kr.

Tabell 3.28 Sundfjæra Midtre. Relasjonen mellom struktur 7, 8 og 27, lagrekkefølge og datering.

Str. nr	Funksjon	Koordinater	Topplag	Lag over	Lag under	Tegning nr.	C ¹⁴ datering	Periode
7	Røys	115-118x/78-80y	3	1	4/8	3, 5, 15, 16, 30	4933±33 BP, 4949±42 BP,	Ysta II
7	Torvlag 4/8		4/8	Str. 7	8		5829±53 BP	Ysta I
8	Fundament av kantsatte heller	116-117x/80y	3		2	5		Ysta II
27	Sirkulær ansamling heller i str. 7	115-116x/78-79y	Str.7	1	4/8	30		Ysta II

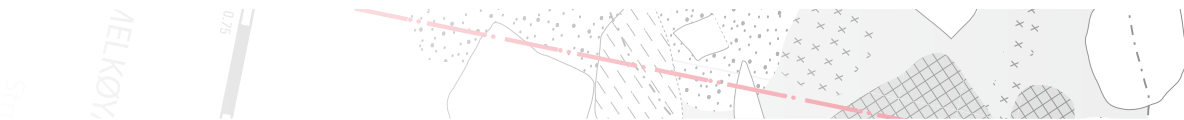


Fig. 3.139 Sundfjæra Midtre. Nærbilde ravperle (Ts11439.2036).
Foto: Adnan Icagic©Tromsø Museum Universitetsmuseet



Fig. 3.140 Sundfjæra Midtre. Avlang ravperle (Ts11439.2036) in situ i utkanten av røysstruktur 27. Foto: Adnan Icagic©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Funn

Det mest spektakulære funnet i området var utvilsomt en stor avlang ravperle (fig. 3.139-140). Forøvrig bestod funnmaterialet av 85 funn i skifer, kvarts, kvartsitt samt noe chert og pimpstein. Utover tre pimpstein med slipefurer, ni retusjerte stykker, to øvrige kjerner og tre ubestembare emner i skifer, bestod det øvrige materialet av avslag. En del av dette materialet stammer fra fyllmassene i struktur 7, men det meste er funnet i det omkringliggende området. Det ble ikke påvist særskilte kontekster eller funnkonsentrasjoner.

Materialet som helhet behandles i gjennomgangen av tuft 6, mens ravperlen omtales nærmere her.

Ravperlen ble funnet i 116x/80y NØ kvadrant, nær berget like ved sørøstligste utkanten av røysa. Ravperlen var krakelert, men likevel svært godt bevart. Tilsvarende avlange perler er kjent som deler av smykker i samtidige kontekster i Baltikum og i Sør-Skandinavia. Dette er

den lengste av perlene fra Melkøya. Formen er for øvrig svært jevn og smekker. Ved undersøkelsene i forbindelse med Fatima prosjektet ble det funnet ei lignende, men ikke like velbevart, ravperle i veggvollen til en yngre steinalders hustuft (se Ramstad 2006, Thommessen 1994).

Skjørbrente stein

I primærdokumentasjonen fremgår det at rundt ¼ av steinene i røysa var skjørbrente. I forbindelse med gravingen av røysa ble det imidlertid bare kvantifisert 64 l skjørbrente stein herfra. Det er derfor sannsynlig at den dokumenterte mengden med skjørbrente stein er for lav i forhold til den reelle mengden med skjørbrente stein i røysa. Dette bekreftes også gjennom fotodokumentasjon og observasjoner som ble gjort i felt

Røysas beliggenhet og aldersmessige sammenfall med ildstedene i tuft 5 og 6 kan indikere at den skjørbrente steinen er avsatt som en følge av ildstedsaktivitet i en av disse tuftene. En relasjon til den noe høyereliggende tuft 4 like nordvest for røysa kan heller ikke utelukkes. Ildstedet i tuft 4 var imidlertid langt mer diffust enn ildstedene i tuft 5 og 6 og det ble heller ikke påvist skjørbrente stein i tilknytning til dette ildstedet.

Dersom den skjørbrente steinen i røysa stammer fra tuft 5 eller 6 er det påfallende at røysa ligger på motsatt side av inngangen til tuftene. En må derfor ha transportert steinene ut og rundt tufta før de ble kastet på røysa. Hvis denne antagelsen er korrekt betyr dette at det ikke var tilfeldig at man valgte å deponere nettopp

skjørbrente stein i røysa. Skjørbrente stein kan ha vært tilskrevet en rekke ikke-funksjonelle meninger, og kan dermed ha hatt et potensial til å representere noe mer enn bare avfall og fyllmateriale.

Markkjemiske analyser

Det ble tatt ut et stort antall jordprøver til markkjemiske analyser i overgangen mellom bunnen av røysmassene og toppen av den underliggende eldre nedbrutte markoverflaten.

Analyser av prøvene resulterte ikke i noe entydig svar på hvorvidt det her var snakk om ei gravrøys eller ei. Analyseresultatet oppviser likevel visse karakteristika som en vil forvente var tilstede ved en gravlegging, først og fremst gjennom økt fosfatinnhold, men også i forhold til et generelt avvik i kjemisk sammensetning i forhold til det øvrige analyserte materialet ved prosjektet (appendiks Linderholm).

Kobber, som potensielt kan anvendes som humanindikerende sporelement, ble funnet påvist i nivåer som



overstiger det som kan relateres til deponeringen av et menneske. Nivåene er også langt høyere enn det som kan forklares med bakgrunn med i berggrunnen i området.

En mulighet er at de høye kobbernivåene er avsatt om en følge av steinene i fyllmassen. En kan tenke seg at rullesteinene og de skjørbrente steinen kommer fra berggrunn med mineralinnhold eller uvanlige høye verdier av kobberkis. En annen mulighet er at nivåene i kan være forårsaket av deponering av kobber i konteksten. Graver med både kobbergjenstander og rav er kjent fra samtidige kontekster i Baltikum.

Tolkning

Flere forhold synes å bekrefte at struktur 7 representerer en gravrøys. Form, størrelse og øvrige strukturelle trekk, slik som tilstedeværelse av heller, har paralleller i gravrøysene fra yngre steinaldersboplasser i Varanger. Her er det også kjent røyser som har en tilsvarende plassering: inntil veggvoller av yngre steinalders tufter (Simonsen 1959, Henriksen 2003). Analyser av fosfatinnhold og sporelementer gir ytterligere indikasjon på at strukturen er en grav. Ravperler av samme type er dessuten kjent fra yngre steinaldergraver i Finland og Baltikum (se Ramstad 2006a).

Røysmassene oppviser flere interessante forhold. En stor del av steinene består av skjørbrente stein som trolig har kommet fra ildstedene i den samtidige husrekken tuft 5-7 nedenfor røysa. Det er lite sannsynlig at dette bør forklares gjennom funksjonelle årsaker. Røysa var anlagt på ei rullesteinstrand, slik at det ikke var mangel på fyllmasser i røysas umiddelbare nærområde. At det ble valgt å bruke skjørbrente stein fra ildstedene i en eller av disse tuftene må derfor sees på som en indikasjon på at skjørbrente stein har vært tilskrevet betydninger utover at de bare var avfall fra ildsteder.

Hellene i røysa kan ha inngått som deler av et slags kammer. Det skal heller ikke utelukkes at noen av hellene kan ha vært reist slik at de har markert toppen av røysa.

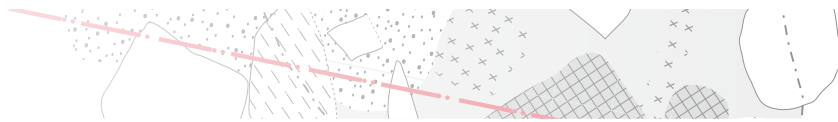


Fig. 3.141 Sundfjæra Midtre. Aktivitetsområde øst etter opprensing av torv, sett mot nordvest. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Aktivitetsområde Øst

I forbindelse med utgravingene av de nedre delen av Sundfjæra Midtre ble ca 50 m² av bergryggen som er den østre avgrensinga av Sundfjæra undersøkt (117-125x/74-82y). I felt ble hele dette området kalt "Aktivitetsområde Øst" (fig. 3.141). Undersøkelsene videre nordover er behandlet under gjennomgangen av undersøkelsene av tuftene lengre nord i Sundfjæra (Ts11417 og Ts11438).

Selv om bergryggen bare lå noen få meter høyere enn de nærmeste tuftene var det fra denne et vidt utsyn over Melkøysundet og det omkringliggende havbassenget. Dessuten ga bergryggen utsyn over alle tufteområdene i Sundfjæra Nedre og Midtre. Nakent berg og større jordfaste stein var synlige mellom små flater og søkk, hvor det var et tildels tykt torvdekke. Det ulendte terrenget og topografien forøvrig tilsa ikke at man kunne forvente å finne spor etter mer permanente strukturer som boliger eller ildsteder i dette området. Målsettingene med undersøkelsene i dette området var derfor å undersøke hvorvidt det fantes andre typer kulturspor i slike områder, og eventuelt avklare karakteren av disse.

Fremgangsmåte

Undersøkelsene forgikk ved at torva ble fjernet med maskin ned til bunnen av lag 1. Området ble deretter rensert opp med krafse og graveskje ned til toppen av berget, eller underliggende masser der dette fantes. Løsmassene besto da av forvitret grunnfjell. Bunnatorva

og det tynne underliggende laget ble såldet. I de tilgrensende områdene til tuft 6 ble det påvist spredt littisk materiale, med større funntomme mellomliggende områder.

Under sålding av bunnatorva dukket opp ei oval tønneformet ravperle og deretter ei skiveformet ravperle. Da det dukket opp skjorbrente stein i de samme massene ble det besluttet å gå langt mer forsiktig frem, og funnområdet ble utskilt som struktur nr. 1. Nedenfor vil strukturen og gravingen av denne bli beskrevet i detalj.

Først gis imidlertid en kort gjennomgang av arbeidet og funnene i det øvrige av Aktivitetsområde Øst.

I tillegg til ravperlene ble det gjort 170 funn. Av disse er seks morfologiske redskap (3,5 %), 7 er ulike kjerner og råstoffblokker (4,1 %), 1 er en fin naturlig formet sandstein med usikker status som gjenstand, mens 155 (91,7 %) er produksjonsavfall. Skifer er det dominerende råstoffet (47,1 %), etterfulgt av kvarts (33,5 %), kvartsitt (10 %) og chert (4,7 %), i tillegg til mindre mengder øvrige råstoff (tabell 3.29).

Det er ikke påvist klare funn-konsentrasjoner som kan tolkes som separate aktivitetsområder. I fyllmassene til struktur 1 ble det påvist 29 avslag. Forøvrig ble avfallet primært funnet i områdene rett øst for struktur 6 og skal



0,75

MELKØY

Funn

Tabell 3.29 Sundfjæra Midtre. Funntabell område øst, midtre Sundfjæra.

11439 Aktivitetsområde Øst		Kvartsitt	Kvarts	Chert	Skifer	Bergart	Flint	Rav	Andre	Sum
01.2.1	Makroavslag		2	1	6					9
01.2.2	Vanlige avslag	10	40	5	65	2	1		1	124
01.2.3	Mikroavslag	3	12		7					22
02.3.1	Bipolare kjerner	1								1
02.5	Andre kjerner	1	1							2
02.6	Kjernefragmenter		1							1
02.7	Råstoffblokker		1	2						3
10.8	Emner til prosjektiler myk bergart				2					2
13	Retusjerte stykker	1		1						2
17.3.1-3	Pimpstein med slipespor								2	2
22.1.2	Rørforma ravperler							5		5
22.1.3	Skiveforma ravperler/mellomliggere							2		2
22.3	Øvrige ravobjekter							1		1
23/24	Annet	1								1
Sum		17	57	9	80	2	1	8	4	178



Fig. 3.142 Sundfjæra Midtre. Aktivitetsområde Øst. Liten skiveskraper/tommelskraper i bergkrystall. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

trolig tilskrives aktivitet relatert til tuftene.

De to kanthugde emnene til skiferprosjektiler samt det øvrige skifer materialet daterer aktivitetene til yngre steinalder. Utover disse og ravperlene i struktur 1, var det ingen diagnostiske gjenstander i materialet.

Struktur 1

Etter opprensing av bunntorva avtegnet struktur 1 seg som en ansamling av skjorbrente stein og rullestein iblandet noen mindre vitrede heller og blokker fra bergflatene rundt. Massene var fylt i en 2x1m stor bergsprekk. Midt i ansamlingen med stein var det en flat helle som så ut til å være intensjonelt plassert. Før torvdannelsen tok til har steinansamlingen trolig avtegnet seg som en lav røys. Steinene må ha vært tilført både fra rullesteinstranda og fra ildstedene i tufta noen meter lengre vest, og ble deponert på nakent berg.

På grunn av store nedbørmengder var det vanskelige observasjons- og arbeidsforhold under undersøkelsen av strukturen, som lå i en bergsprekk der det samlet seg mye regnvann. Drenering ble forsøkt gjennomført ved hjelp av manuell øsing, og etter hvert en elektrisk pumpe. Forholdene førte likevel til en lavere presisjon i utgravnings- og dokumenteringsarbeidet enn det som var ønsket.

Gjennomføring

Isteden for å grave innenfor kvadranter ble selve bergsprekken inndelt i mindre enheter benevnt A, B, C, D, E og F (fig. 3.143). Det ble også gravd ei G-rute, men denne viste seg å ligge utenfor det området som ble definert som tilhørende strukturen. Ettersom de første perlene ble funnet ved sålding av bunntorven ble det besluttet å gå svært varsomt frem i graving av strukturen. Målsettingen var at funn skulle påvises og deretter måles inn *in situ*. De oppgravde massene skulle deretter såldes gjennom 2mm netting. Det ble besluttet å snitte strukturen på tvers av sprekkens lengderetning (se figur). Den vestlige delen skulle først tømmes, før profilen ble dokumentert og den østlige delen gravd (fig. 3.145).

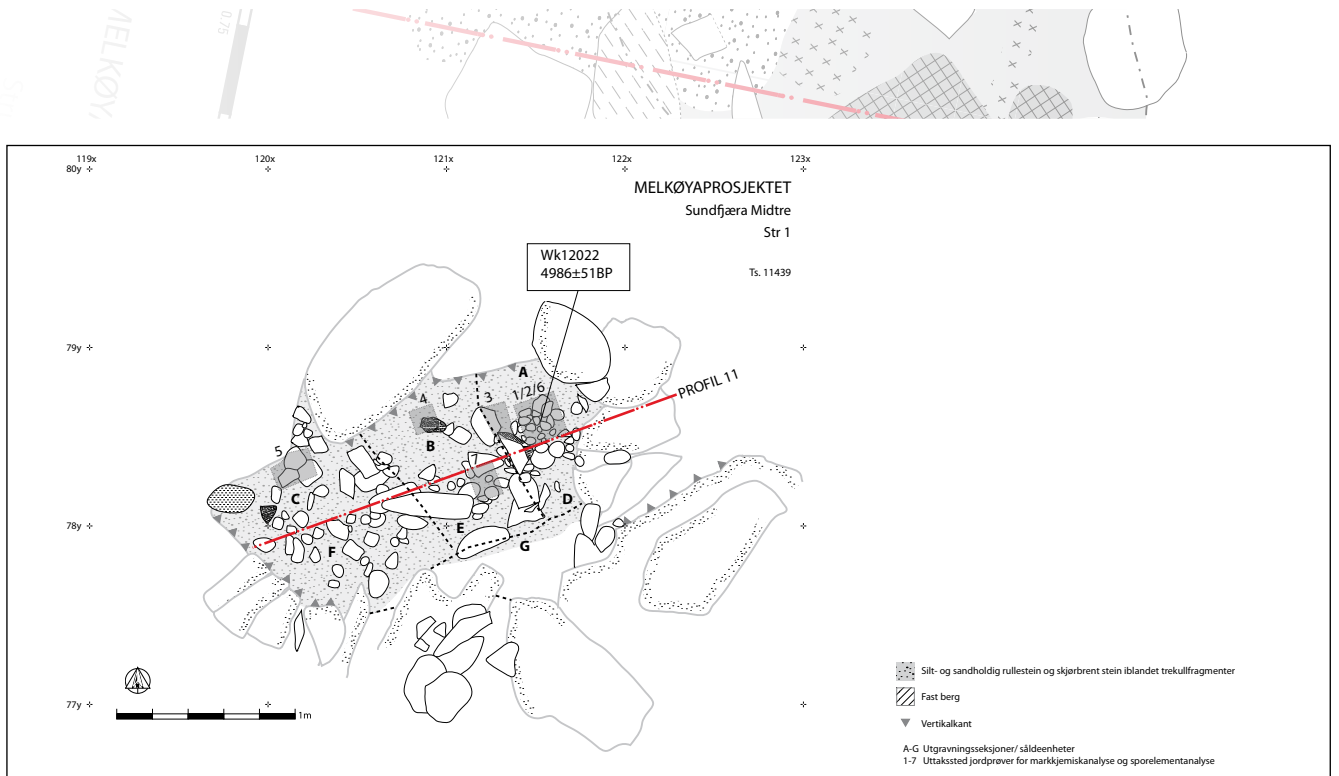


Fig. 3.143 Sundfjæra Midtre. Inndeling av Struktur 1, uttakssted ¹⁴C og seksjonene 1-7, som var for de markkjemiske prøvene
Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

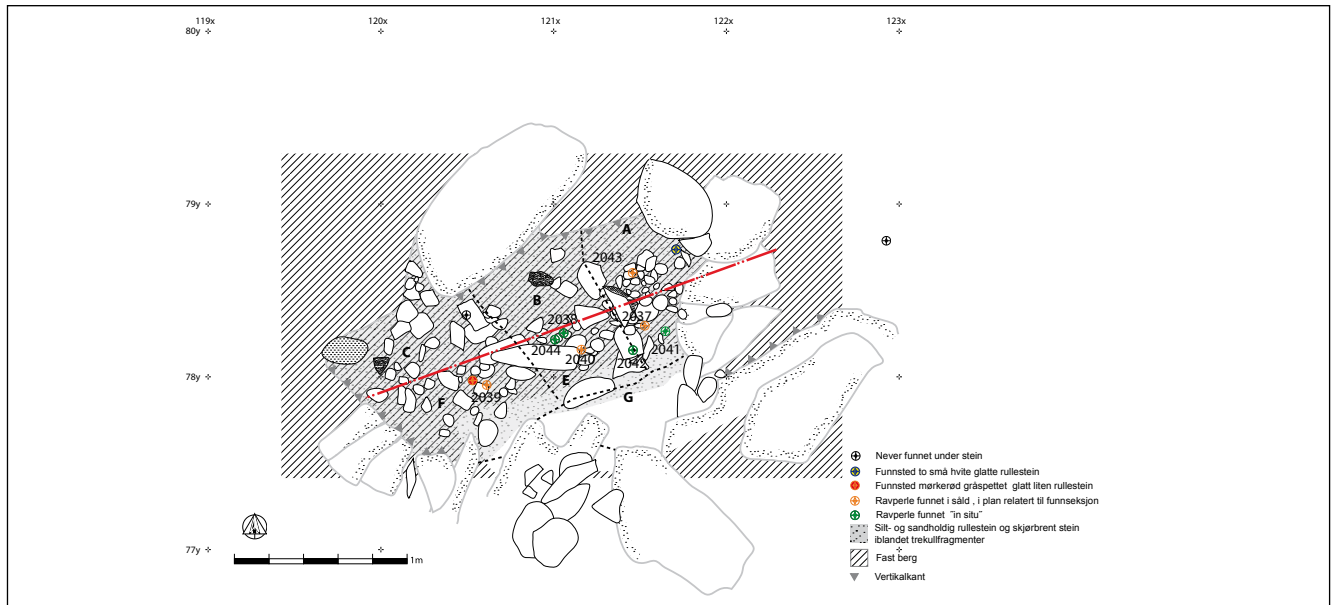


Fig. 3.144 Sundfjæra Midtre. Plantegning struktur 1, seksjonsinndeling, og alle funn. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

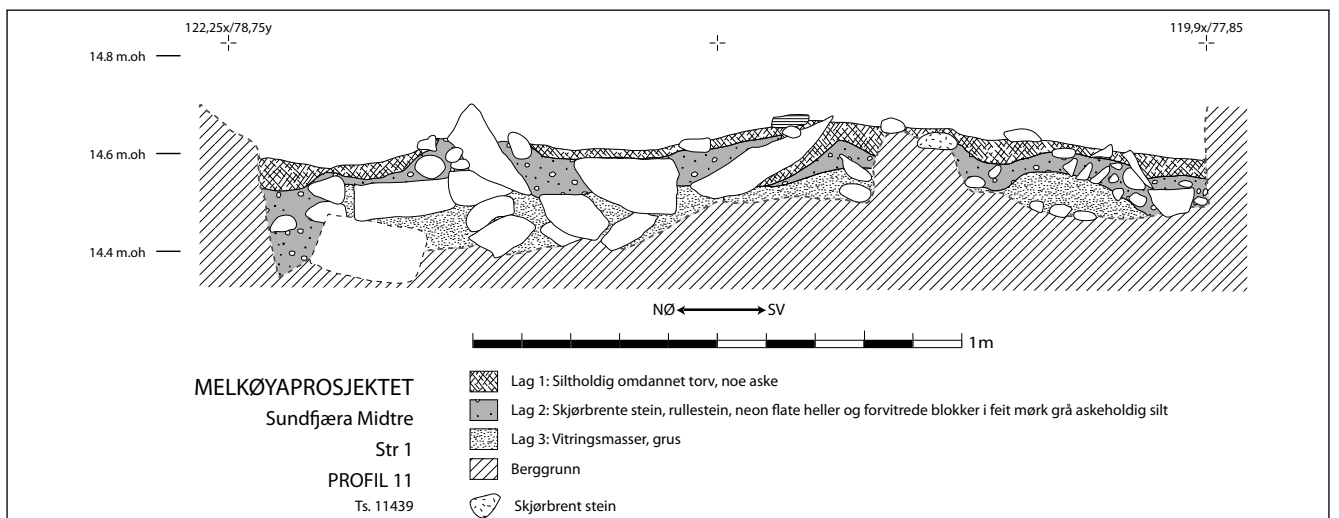
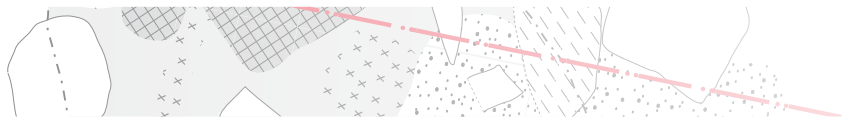


Fig. 3.145 Sundfjæra Midtre. Profil 11, struktur 1. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet



0,75

MELKØY



Fig. 3.146 Sundfjæra. Struktur 1, situasjon etter graving av vestre seksjon. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Etter at bunntorven var fjernet framstod de underliggende massene tydeligere som ei lav røys. Foruten skjørbrente stein og rullestein var massene blandet med flate heller og steinblokker.

I den nordlige seksjonen ble røysmassene gravd i to mekaniske enheter, kalt 2.1 og 2.2, mens røysmassene ble tømt som et samlet stratigrafisk lag under gravingen av seksjonen sør for snittet (fig. 3.146-147). I bunnen av massene ble det påvist en konsentrasjon av større stein som så ut til å representere en form bunn eller fundamentering av røysa i det nordvestre hjørnet av bergsprekken. I tilknytning til disse steinene ble det dokumentert ei større skråstilt helle. Det er visse likheter mellom denne steinansamlingen og den sirkulære strukturen (struktur 27) som ble dokumentert i bunnen av røysstruktur 7.

Stratigrafi

I overgangslaget mellom torva og massene under (lag 1) var massene spesielt feite og askeholdlige, slik at de framstod nærmest som oljeaktig i konsistens. Røysmassene bestod av et mellom 10 og 30cm tykt lag av skjørbrente stein, rullestein, en del forvitrede blokker og heller i en kompakt mørk grå til svart siltig og askeholdig masse (lag 2). Dette lå over et tynnere overgangslag av forvitret berg (tilsvarende lag 10 i korrelerte stratigrafi).

Ravperlene ble funnet både høyt i røysmassene og i det feite overgangslaget mellom dette laget og de overliggende torvmassene. Røysmassene var mektigst i området 121-122x, som var det området der ravperlene ble funnet. Dessuten ble det dokumentert ei helle tilknyttet en ansamling blokker og større stein i bunnmassene innefor det samme området. Det kan derfor se ut som om der er en relasjon mellom perlene, den underliggende hella og ansamlingen med større blokker.



Fig. 3.147 Sundfjæra Midtre. Topp lag 2 struktur 1. Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

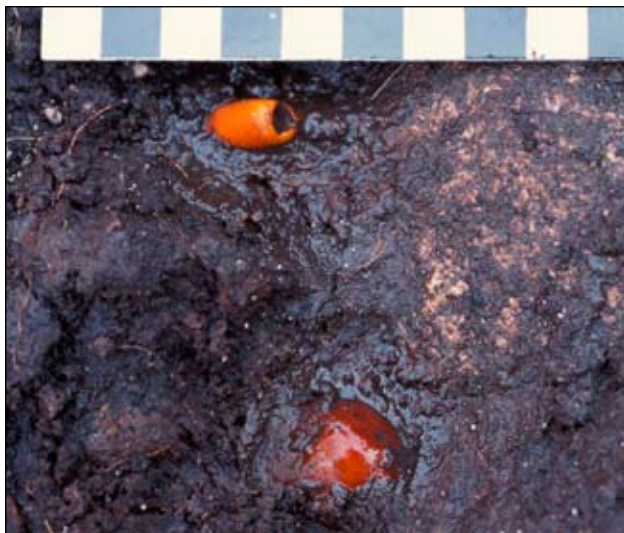


Fig. 3.148 Sundfjæra Midtre. Ravperle og del av ornert dråpeformet "perle" under graving av overgangen mellom lag 1 og 2.
Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Datering

Selv om strukturen delvis var dekt av et mørkt askeholdig lag var det svært lite trekull tilstede i røysa. Det lyktes å samle inn en tilstrekkelig mengde til akselerator datering fra bunnen av lag 2.1. Konteksten til uttaksstedet var god. Jordprøve 2 i profilsekvensen med jordprøver stammer for øvrig fra den samme konteksten.

Dateringen av prøven ga 4986 ± 51 BP (Wk12022), tilsvarende 3950-3650 f.Kr.

Funn

Til sammen ble det funnet sju perler og en større rektangulær klump i struktur 1. Sistnevnte var delt i to, men ble funnet *in situ* som en hel klump (fig. 3.148). Denne hadde punkt- og strekornamentikk i klumpens lengderetning. Ravperletypen, med unntak av den største klumpen, er alle vanlige typer i Baltikum. Avlange tønneformede perler er vanlige i smykker, mens de to mindre perlene trolig ble brukt som mellomliggere (Ramstad 2006).

Samtlige av perlene var svært godt bevarte. På grunn av faren for uttørking ble de umiddelbart etter framgraving lagt i et fuktig miljø. Perlene som ble funnet *in situ* ble innmålt og avmerket på plantegning, de øvrige perlene ble funnet under sålding og dermed relatert til utgravingsenhet. De sistnevnte perlene stammer fra et nærmere avgrenset område (fig. 3.144) innenfor enhetene A, D, E og F. Perlene funnet *in situ* var fra en mer begrenset del av seksjonene D og E. Det er mulig at samtlige av perlene opprinnelig var knyttet til et mindre område rundt funnstedene i E og F og de tilgrensende delene av de øvrige seksjonene. Funnfordistribusjonen er likevel for vid til at perlene kan ha utgjort et samlet smykke på det tidspunktet de ble funnet.

Helt i det nordøstre hjørnet av bergsprekken, like ved funnstedet for perlene, ble det funnet to små hvite fine og glatte rullestein. Midt i lengdeaksen mellom seksjonene

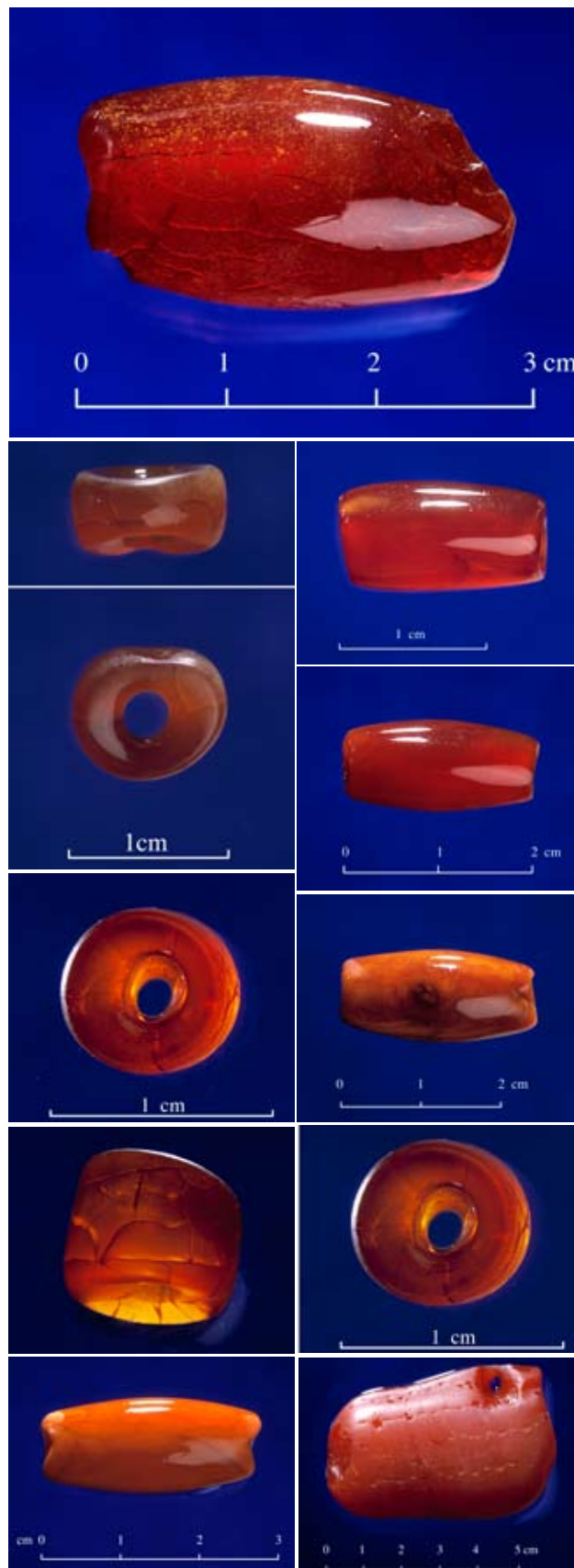
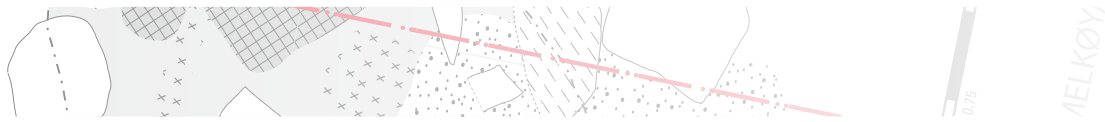


Fig. 3.149 Sundfjæra Midtre. Ravperler fra struktur 1 (Ts11439.2037-2044)
Foto: Adnan Icgic©Tromsø Museum universitetsmuseet



C og F ble det påvist en likende spesiell mørkrød og gråspettet glatt stein. Ellers ble det funnet 29 avslag i fyllmassene, av disse var hele 25 i gråvake (skmbl), mens de øvrige var 4 avslag i mellomfin grå kvarts og 2 avslag i mellomfin hvit kvarts.

Under en stein i seksjon C ble det funnet et lite stykke med never. Neveren ble påvist i lag 1, tilsvarende det mørke feite laget som dekket bergsprekken. Relasjonen til lag 1 kan tyde på at dette laget representerer et nedbrutt neverlag som opprinnelig dekket større deler av strukturen. Dette neverlaget må da ha blitt dekket av et tynt lag med stein som representerte toppen av røysa, og som seinere ble dekket av torv. Bruk av never er en vanlig skikk i samiske urgraver, hvor den avdøde ble svøpt inn i never før nedleggelse i grava (Schanche 2000). En tilsvarende praksis er forøvrig dokumentert i steinaldersgraver sør i Skandinavia, i Finland og i Baltikum (Stutz 2006:231). I vårt tilfelle er denne tolkningen likevel svært usikker, neverstykket i struktur 1 var både svært lite og fragmentarisk. Funnkonteksten tilsier likevel at neveren ikke var naturlig deponert. En alternativ tolkning kan være at neverstykket representerer et fragment av et større nedbrutt objekt.

Markkjemiske analyser

Målsettingene med uttak av jordprøver var å få et representativt bilde av bunnmassene i strukturen, og av den stratigrafiske sekvensen til massene. Siden den relative mengden med løsmasser var svært liten ble prøveuttaksstedene delvis bestemt av steder der det var lite stein. Det ble tatt ut til sammen sju jordprøver fra strukturen. Prøvene 1, 2 og 6 representerer en sekvens fra henholdsvis lag ½, 2.1 og 2.2 i strukturens nordre del. De øvrige prøvene ble tatt i plan fra lag 2.

I tillegg til at jordprøvene ble analysert etter en rekke markkjemiske/fysikalske parametre ble det også foretatt sporelementanalyser (Linderholm 2006). Resultatene av disse analysene gir alene ikke svar på om denne konteksten representerer en grav eller ikke. Det er likevel enkelte interessante verdier som indikerer at et menneske kan ha vært lagt ned her.

Først og fremst gjelder dette det totale fosfatinnholdet. Strukturen oppviser langt høyere nivåer enn de øvrige strukturer og kontrollområdene i Sundfjæra.

I tillegg er det visse tendenser i den kjemiske klassifikasjonen som synes å støtte opp om en gravtolkning. I likhet med struktur 7 ble det registrert uvanlig høye nivåer av kobber. Disse nivåene overgår både kontrollprofilen og de øvrige kontekstene i Sundfjæra. Nivåene ser også ut til å være for store i forhold til hva som kan forventes av den lokale berggrunnen og en tilførsel av skjørbrente stein. En forklaring kan være at nivåene stammer fra et eller flere deponerte objekter med høye kobberverdier. Selv om det ikke er kjent så tidlige artefakter av kobber i Norge, er samtidige kobbergenstander funnet både

i Baltikum og Sør-Skandinavia og muligens også i Finland (Nunez og Okkonen 1999). Ravperlene viser til kontakter med de områder der kobber sirkulerte i dette tidsrommet. Kombinasjonen av kobber og rav i samtidige gravkontekster er videre påvist i Baltikum.

Konklusjon

Struktur 1 representerer trolig en gravrøys konstruert samtidig med at den nærliggende tufterekka 7-5 og den noe høyere beliggende tuft 3 var i bruk, det vil si rundt 3900 f.Kr.

Røysa er anlagt i en avlang bergsprekk og har i steinalderen fremstått som en lav forhøyning på nakent eller skrint bevokst berg. Fra røysa er det vid utsikt over det meste av Sundfjæra og det omkringliggende havnebassenget.

I topplaget av røysa ble det dokumentert heller. Disse kan ha inngått som en slags struktur, for eksempel kan de ha vært reist som del av en type markering av røysa. Det ble også funnet heller i bunnen av strukturen i tilknytning til en ansamling med større stein. Til sammen utgjør disse større steinene og hellene et mulig kammer sentralt i bunnen av røysa. I det samme området ble det funnet totalt 8 ravperler.

Gravrøyser av tilsvarende størrelse og karakter med lignende plassering er kjent fra Varangerfjordområdet (Simonsen 1959, Henriksen 2003). I disse røysene er det som regel et relativt sparsomlig gravgods. Få og spredte avslag, lik dem som ble funnet i bunnen av røysa på Melkøya, er imidlertid ikke uvanlig. Ravperler av likende type som de funnet her, er relativt vanlige i samtidige gravkontekster i Finland og Baltikum (Ramstad 2006).

Utover ravfunnene ble det funnet noen avslag samt tre fine og glatte rullesteiner som tydelig skilte seg ut fra den øvrige fyllmassen. Det kan ikke utelukkes at også disse representerer gravgaver. Tilsvarende steiner er dokumentert i gravkontekster fra senere avsnitt av forhistorien. Hvorvidt det dokumenterte neverflaket er et bevart fragment av en gravgave eller avsatt i forbindelse med konstruksjon av røysa er usikkert. At det er intensjonelt tilført synes likevel sannsynlig. Det er en mulig relasjon mellom neverfragmentet og det klebrige mørke laget som dekket strukturen. En mulig forklaring er at dette er rester etter et neverdekke som har vært lagt over store deler av grava eller den avdøde.

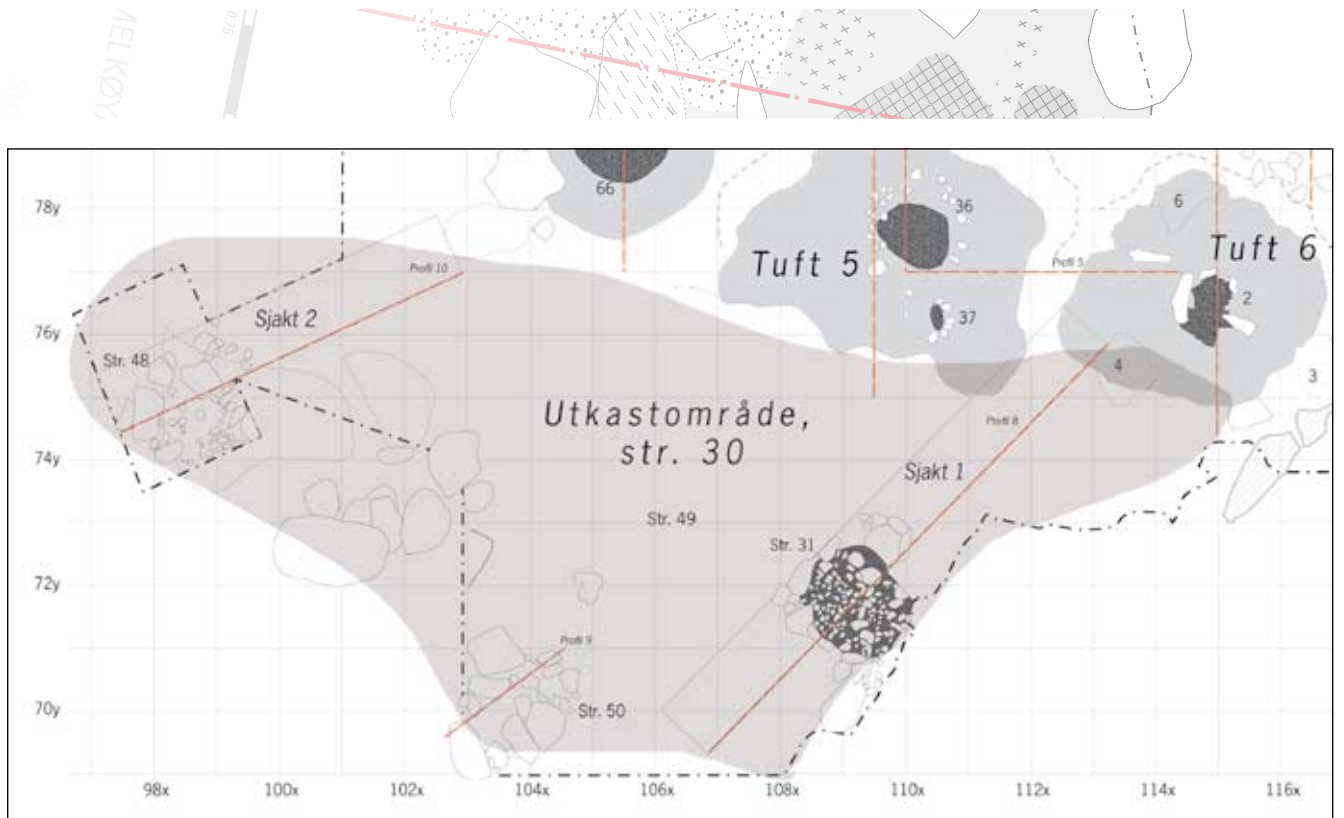


Fig. 3.150 Sundfjæra Midtre. Oversikt utkastområde for skjørbrente stein struktur 30, og lokaliseringen av ildstedstrukturene struktur 31, 48, 49 og 50. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

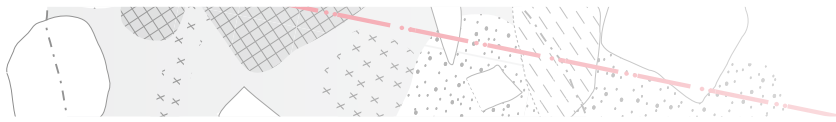
Utkastområde struktur 30

I det følgende beskrives bakkeskråningen sør for rekka med tuftene 5, 7 og 6. Vest for tuftene og rett nedenfor tuft 8 går skråningen over i et svært bratt strandhakk. Denne bratteste delen av strandhakked ble ikke undersøkt da det var lite trolig at det hadde foregått noen former for aktiviteter her. Før flateavdekkingen var hele området dekket av et over ½ meter tykt teppe med torv. Etter at torven var fjernet ble det i bakkeskråningen eksponert grovsorterte og blokkrike rullesteinsmasser. Disse var delvis dekt med en pakning av skjørbrente stein, som ble kalt struktur 30 (fig. 3.147 og tabell 3.30). I bunnen og nedkant av struktur 30 ble det dokumentert 4 ildstedsanlegg, kalt struktur 31, 48, 49 og 50.

Massene i struktur 30 relateres til den aktiviteten som har foregått i tuftene på den overliggende terrassekanten. Primært dreier det seg om avfall i form av kasserte skjørbrente stein og øvrige ildstedsmasser anvendt i forbindelse med oppvarming av husene langs terrassekanten. Massene helt i bunnen av bakkeskråningen kan trolig også relateres til aktiviteten i de omkringliggende ildstedsanleggene.

Tabell 3.30 Sundfjæra Midtre. Relasjon mellom strukturer, lag og dateringer i undersøkelsesområdet rundt str. 30, Ts11439.

Str. nr	Funksjon	Koordinater	Topplag	Lag over	Lag under	Tegning nr.	C ¹⁴ datering	Periode
30	Pakning av skjørbrente stein	Bakkeskråning sør for tufterekke 5, 7 og 6	3.1/interne lag 6a, 6b, 6c	1	10	17, 24, 27		Ysta II
31	Ildstedsanlegg	109-110x/77-72y	3.1/interne lag 7	1	10	17, 27, 52	5081±51 BP, 5286±76 BP	Ysta II
48	Ildstedsanlegg	96-97x/74-75y	3.1	1	10	40,	5283±72 BP, 5363±68 BP	Ysta II
49	Ildstedsanlegg		3.1	1		Digital fotodok skjema		Ysta II
50	Ildstedsanlegg	103-1054x/68-70y	3.1	1	10	46	5171±80 BP, 4862±43 BP	Ysta II



0,75

MELKØY



Fig. 3.151 Sundfjæra Midtre. Bakkeskråning med utkastområde struktur 30. Sett mot nord fra tuft struktur 8, Sundfjæra Nedre opp til tufterekka 5-7 Sundfjæra Midtre.
Foto: Mari Karlstad©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Beliggenhet og avgrensning

Struktur 30 markerer den søndre avgrensningen av Sundfjæra Midtre og fyller mye av den bratte skråningen ned mot Sundfjæra Nedre (fig. 3.151). Mot vest er bakkeskråningen naturlig avgrenset av et svært bratt strandhakk. Bergryggen som avgrenser Sundfjæradaldraget mot øst består dels av 2-3m høye loddrette fremspring. Grensen mot Sundfjæra Nedre utgjøres av et parti med svaberg, nord og nordøst for tuftstruktur 3 i Sundfjæra Nedre, og en blokkrik og ulendt slukt nord for tuftstruktur 8 i Sundfjæra Nedre.

Nordover mot tuftene langs terrassekanten i Sundfjæra Midtre er avgrensningen av struktur 30 mer usikker. Primært var trekkullandelen større i tuftegulvene og områdene rett utenfor, mens den relative mengden med skjørbrente stein økte nedenfor terrassekanten. Langsetter terrassekanten fremstod dermed skillet mellom pakningen struktur 30 og kulturlagsmassene i og rundt tuftene 5, 7 og 6 som diffus og gradvis. På denne bakgrunnen er den nordlige avgrensningen til struktur 30 satt til områdene som ligger klart nedenfor tufteterrassen. Anslagsvis dekker dermed pakningen et område på mellom 70-100 m².

Sammenlignet med områdene høyere oppe i bakkeskråningen, og tufterekka på terrassekanten, ligger ildstedsanleggene struktur 31, 48, 49 og 50 godt beskyttet mot vær og vind. Flere av ildstedene ligger i ly av klippeframspring og større steinblokker. Med en høyere vannstand ville bergene sør og nedenfor ildstedene ha gått ned til bunnen av ei godt beskyttet bukt med gode landingsforhold for båter.

Gjennomføring

Etter maskinell avtorvning ble området grovrenset til toppen av lag 3, her synonymt med pakningen av skjørbrente stein, struktur 30. Det ble påvist flere sirkulære

ansamlinger med skjørbrente stein og trekull som kunne representere ildstedsanlegg. Disse skulle finrenses i topp, og eventuelt dokumenteres og snittes.

Basert på tilgjengelige ressurser var det ikke anledning til å grave hele skråningen knyttet til pakningen av skjørbrente stein. For å få et representativt bilde av stratigrafien i området og mengden med skjørbrente stein ble det besluttet å grave to lengre sjakter; en lengst mot øst kalt sjakt 1 og en mot vest kalt sjakt 2.

Sjakt 1 og 2 ble ikke orientert innenfor rutene i koordinatsystemet, men tilpasset den lokale topografien. Sjaktene ble innmålt med totalstasjon, og i ettertid er alle funn og strukturer relatert til verdiene koordinatsystemet. Sjakt 1 snittet ildstedsanlegg 31, mens ildstedsanlegg 48 befant seg i nedre del av sjakt 2. Struktur 50 ble dokumentert og snittet for seg selv, mens struktur 49 kun ble fotodokumentert i plan.

Med unntak av struktur 49 er sjaktene og samtlige av strukturene gravd til toppen av sterile strandgrusmasser, representert ved lag 10. Massen i alle gravde enheter ble vannsåldet gjennom 4 mm netting. For å kontrollere om det fantes fragmenter av brente bein ble et representativt utvalg av massene i tillegg såldet gjennom 2 mm netting.

Nedenunder beskrives struktur 30 basert på sjaktene 1 og 2. Deretter presenteres de enkelte ildstedsstrukturene, og tilslutt følger en samlet diskusjon og vurdering av hele området.

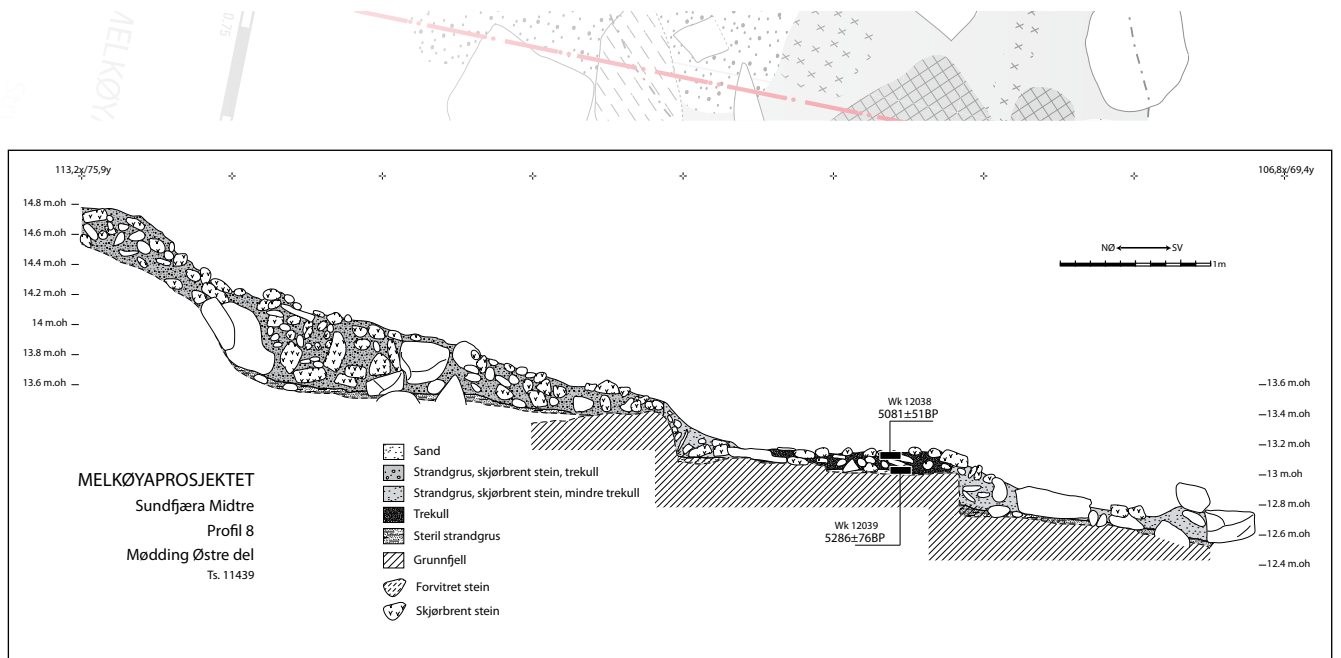


Fig. 3.152 Sundfjæra Midtre. Profil 8, sjakt 1. Steinpakning struktur 30, mot bunn av sjaktprofilen ildstedstruktur 31. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Struktur 30, sjakt 1

Sjakt 1 ble anlagt i knekken mellom tufteterrassen og utkastområdet (fig. 3.150, 3.152-153). De øvre delene av sjakta lå i umiddelbar nærhet til en grunn forsinking tolket som inngangspartiet til tuft 5, dette området markerer også grensen mellom tuft 5 og 6. Fra toppen i nordøst til bunnen i sørvest var sjakta 9 x 1 m stor, og gikk fra 14,8 til 12,4 moh.

I nedre delen av sjakta gikk bakkeskråningen over i en 1,5x2 meter stor flate. Sentralt i dette området var en konsentrasjon av skjørbrente stein og trekull utskilt som ildstedsanlegg 31. For å oppnå en bedre forståelse av relasjonen mellom strukturen og de omkringliggende massene, ble den østre profilveggen til sjakta anlagt tvers gjennom midten av ildstedet. Sjaktas østre profil er dermed dokumentert i hele sjakta lengderetning (fig. 3.153). Etter utvidelsen utgjør området som ble undersøkt i sjakta til sammen 12m².

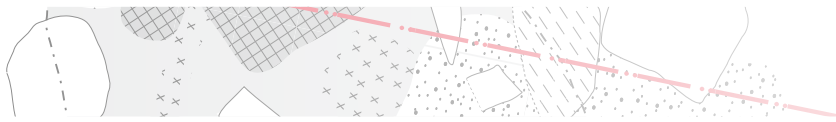
Hele sjakta ble gravd ned til overgangen mot lag 10, som representerer naturlig avsatte strandgrusmasser. De overliggende massene av lag 3 bestod av mørk grå til svart, feit organisk og trekullholdig strandgrus i en pakning av nevestore skjørbrente stein og stein som var sterkt forvitret på grunn av ildpåvirkning, samt en del større blokker og rullestein. Basert på endringer i den relative andelen med trekull, skjørbrente stein og humus ble det i felt skilt ut tre lag i sjakta fra nord mot sør kalt 6a, 6b og 6c. I ettertid er disse lagene slått sammen til lag 3 i den korrelerte stratigrafien. Lag 3 var mellom 40-10cm tykt, massene var mektigst like under terrassekantene og ble tynnere og mindre trekullholdig etter hvert som en bevogde seg sørover i sjakta. I toppen av laget bestod nærmere 90 % av massene av skjørbrente og sterkt vitrede stein, mens andelen av med rullestein og finere løsmasser økte mot overgangen til lag 10.

Etter graving av sjakta avtegnet det seg et tydelig bilde der mengden med skjørbrente stein var klart størst i områdene opp mot terrassekanten og avtagende ned

mot bunnen av sjakta. I sjakta, unntatt ved og rundt struktur 31, ble det totalt kvantifisert 428 liter med skjørbrente stein fordelt på til sammen 5x1m. Mengden med skjørbrente stein er dermed større her enn ved noen av de øvrige boplassområdene i Sundfjæra og på Melkøya ellers. Basert på overflateobservasjoner, og profilveggen i sjakta, er det grunn til å tro at sjakta gir et representativt bilde på mengden og spredningen av skjørbrente stein i bakkeskråninga nedenfor for tuft 5 og 6.



Fig. 3.153 Sundfjæra Midtre. Graving av lag 3 sjakt 1 mot sør. Foto: Melkøya-prosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet



0,75

MELKØY



Fig. 3.154 Sundfjæra Midtre. Sjakt 1 sett fra bunnen av sjakta mot tuftene 5 og 6 på terrassekanten, mot nord.
Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Dersom man sammenligner den nordligste kvadratmeterruta i sjakt 1 med de tilgrensende rutene i tuft 5 og 6, ser man store forskjeller mellom mengden med skjørbrænte stein i utkastområdet/struktur 30 og i tuftene. I den øverste sjaktruta ble pakningen fjernet ved to mekaniske lag kalt 3.1 og 3.2. Totalt ble det kvantifisert 115 liter med skjørbrænte stein, der 90 % av disse ble dokumentert i lag 3.1. I naboruta mot nord (112x/76y) som representerer vegg/overgangen mellom tuft 5 og 6 er andelen skjørbrænte stein kun 9 liter. I neste rute mot vest (111x/76y) som representerer vegg/veggvullen til tuft 5 ble det kvantifisert 10 liter.

Denne tendensen endrer seg først når vi går til de østlige naborutene. I ruten 113x75y (øst for den øverste ruta i sjakt 1) ble det kvantifisert hele 100 liter med skjørbrænte stein. Denne ruta dekker imidlertid ikke tufta, men ligger der overgangen mellom struktur 30 og struktur 4 befinner seg. Struktur 4 er tolket som en sekundær pakning av skjørbrænte stein som ligger over de østlige delene av tuft 6. Pakningen er derfor avsatt i forbindelse med de samme aktivitetene som knyttes til struktur 30.

Struktur 30, sjakt 2

Sjakt 2 er anlagt like sørvest for tuft 7. Sjakta var 6x1m stor og ble orientert fra toppen av terrassekanten (14,4 moh) i nordøst og sørvestover til struktur 48 i bunnen av bakkeskråningen (12,6moh) (fig. 3.155).

For å oppnå en bedre forståelse av relasjonen mellom

strukturen og de omkringliggende massene, ble sjakta lagt slik at den østre profilveggen gikk tvers gjennom midten av ildstedet. Etter at strukturen var snittet, og profilen var dokumentert ble det besluttet å grave en større flate på 2x3m rundt anlegget.

Hele sjakta ble gravd ned til toppen av lag 10, som representerer sterile strandgrusmasser. De overliggende massene representert ved lag 3 bestod av mørk grå strandgrus blandet med trekull, nevestore skjørbrænte stein og stein som var sterkt vitret som en følge av ildpåvirkning, samt rullestein og større blokker.

Til sammen ble det kvantifisert 119 liter med skjørbrænte stein i de 4m rutene nord for struktur 48. Massene skal etter all sannsynlighet tilskrives den ildstedsaktiviteten som har foregått i tuft 7. Det er derfor interessant å merke seg at kulturlaget i tufta var relativt tynt, og funnmengden lav sammenlignet med tuftene 5 og 6 lengre mot øst. Det er likevel noe usikkert hvor representativ mengden med skjørbrænte stein i sjakta er i forhold til aktiviteten i tufta. Sjakt 2 er anlagt såpass langt mot vest at den ligger i utkanten av de primære utkastområdene fra tuft 7. En sjakt orientert rett sør for tufta ville nok ha gitt et mer representativt bilde. Basert på overflateobservasjoner og profilene framgikk det klart at andelen skjørbrænte stein økte østover, tilsvarende de områdene som ligger rett sør og under utgangsområde for tuft 7 og videre østover mot tuft 5.

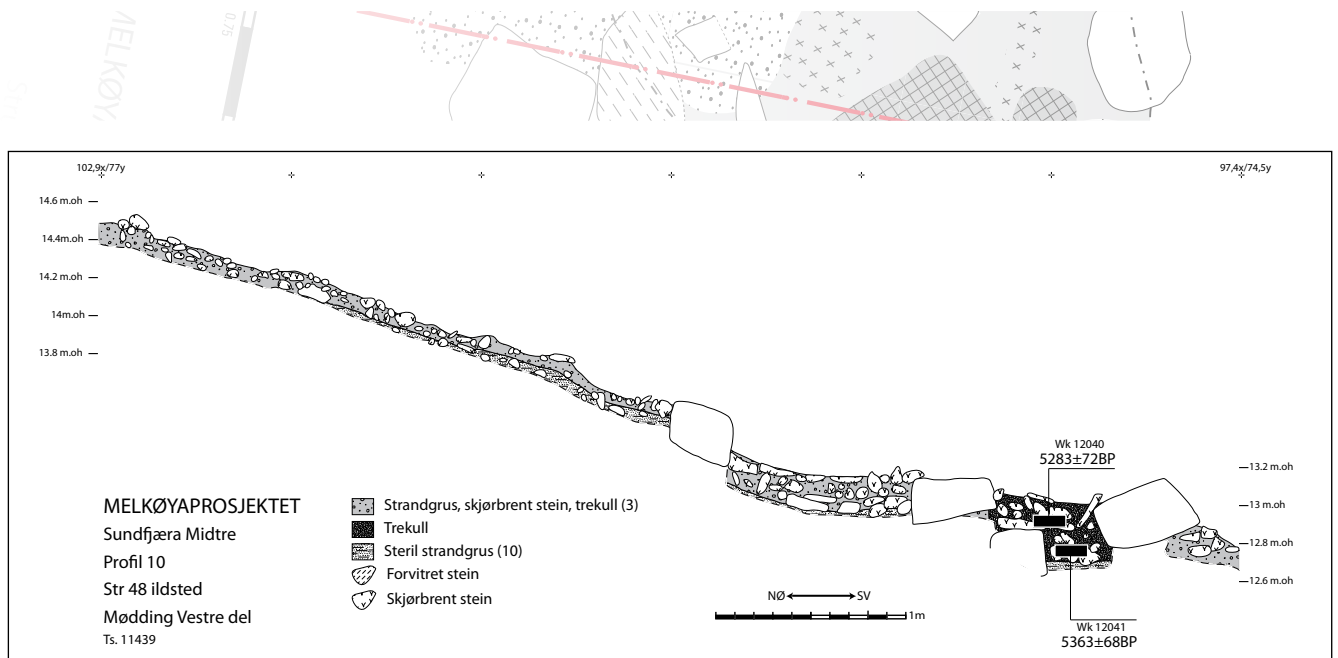


Fig. 3.155 Sundfjæra Midtre. Profil 11, sjakt 2. Steinpakning struktur 30 og ildsted struktur 48 i bunn av sjakta.
Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Struktur 30, omfang og datering

Området fra terrassekanten like under tuftene og ned til nedre del av bakkeskåninga var fylt opp med skjorbrente stein. Stratigrafiske forhold og samsvarende dateringer mellom tufter og ildstedene i sjaktene tilsier at disse massene er deponert som en følge av ildstedsaktivitetene inne i tuftene. Til tross for at det bare ble gravd to sjakter, med de usikkerhetsmomenter vedrørende mengden og den romlige fordelingen av skjorbrente stein dette medfører, er det likevel tydelig at utkastlagenes mektighet tiltok fra vest mot øst. Dette stemmer overens med mektigheten til kulturlagene inne i tuftene. Tuft 7, som er den vestligste av tuftene, hadde et klart tynnere og mer funnfattig kulturlag enn tuftene 5 og 6.

Det ser derfor ut til at det har vært mer omfattende bosettingsaktivitet knyttet til tuftene 5 og 6 enn 7. Som tidligere nevnt var sjakt 2 anlagt såpass langt mot vest at mengden med skjorbrente stein i denne trolig ikke bidrar med et helt representativt bilde av de ildstedsaktivitetene som har foregått i tuft 7. I området der tuft 6 var lokalisert ble det påvist faser fra overgangen mellom eldre og yngre steinalder. Disse fasene var imidlertid dekt av et massivt lag med skjorbrente stein, struktur 4, som trolig skal tilskrives den samme aktiviteten som pakningen i områdene under terrassekanten.

Med utgangspunkt i disse forbeholdene kan en forsøke å gi et vist minimumsanslag over mengden med skjorbrente stein i hele det området som er definert som struktur 30. Dersom områdene fra 103 x og videre vestover (tilsvarende området fra sjakt 2 og struktur 48) og den mektige pakningen med skjorbrente stein (struktur 4) som dekker de østligste delene av tuft 6 ikke medregnes, har utkastområdet en utbredelse på omtrent 58 m². Basert på profilobservasjoner i sjaktene, samt overflateobservasjoner, ser det ut som om mektigheten til utkastlagene er mer eller mindre jevn i dette området. Akkumulasjonen med skjorbrente stein er størst like

under tuftene mens mengden avtar jevnt nedover i bakkeskråningen mot ildstedstrukturene i overgangen mot Sundfjæra Nedre. På grunnlag av dette vil snittverdien til skjorbrente stein i sjakt 1 gi et representativt bilde for område som helhet. I denne sjakta ble det dokumentert 428 liter fordelt på 5m² noe som gir et snitt på 85,6 liter med skjorbrente stein pr m². Dersom disse tallene overføres til utkastområdet som helhet (85,6 liter pr m² x 58 m²) gir dette 4964,8 liter med skjorbrente stein. Siden de både de vestligste delene av området inkludert sjakt 2 er unntatt, og de mektige lagene som dekte østligste delene av sjakt 6 (struktur 4), er 5000 liter med skjorbrente stein et absolutt minimumsestimert. For å kontrollere volumangivelser og mengdeberegninger på skjorbrente stein ble det i felt gjort en rekke kontrollmål av bøtter fylt med skjorbrente stein ble så ble veid. Det viste seg i snitt at den mengden som i bøttene ble regnet som en liter skjorbrente stein tilsvarte 1,63 kg.

Omregnet skulle dette tilsa at det er deponert minst 8150 kg (5000 l x 1,63 kg) med skjorbrente stein i steinpakning struktur 30.

Med utgangspunkt i den eldste og yngste dateringen fra ildstedene 4862±43BP (struktur 50) og 5363±68 BP (struktur 48), samt tilsvarende dateringer fra dateringene fra tuft 7, 5 og siste fasen i 6, 4885±45 BP (tuft 5) og 5187±69 BP (tuft 7), er disse massene sannsynligvis deponert som en følge av aktiviteter i tidsrommet mellom 4340-3520 f.Kr. (kalibrert eldste og yngste datering). Hele struktur 30 knyttes dermed til første halvdel av fase II av yngre steinalder og kan sees i direkte sammenheng med den primære bruksfasen i den overliggende tufterekka og de nedenforliggende ildstedsanleggene.



MELKØY

2011

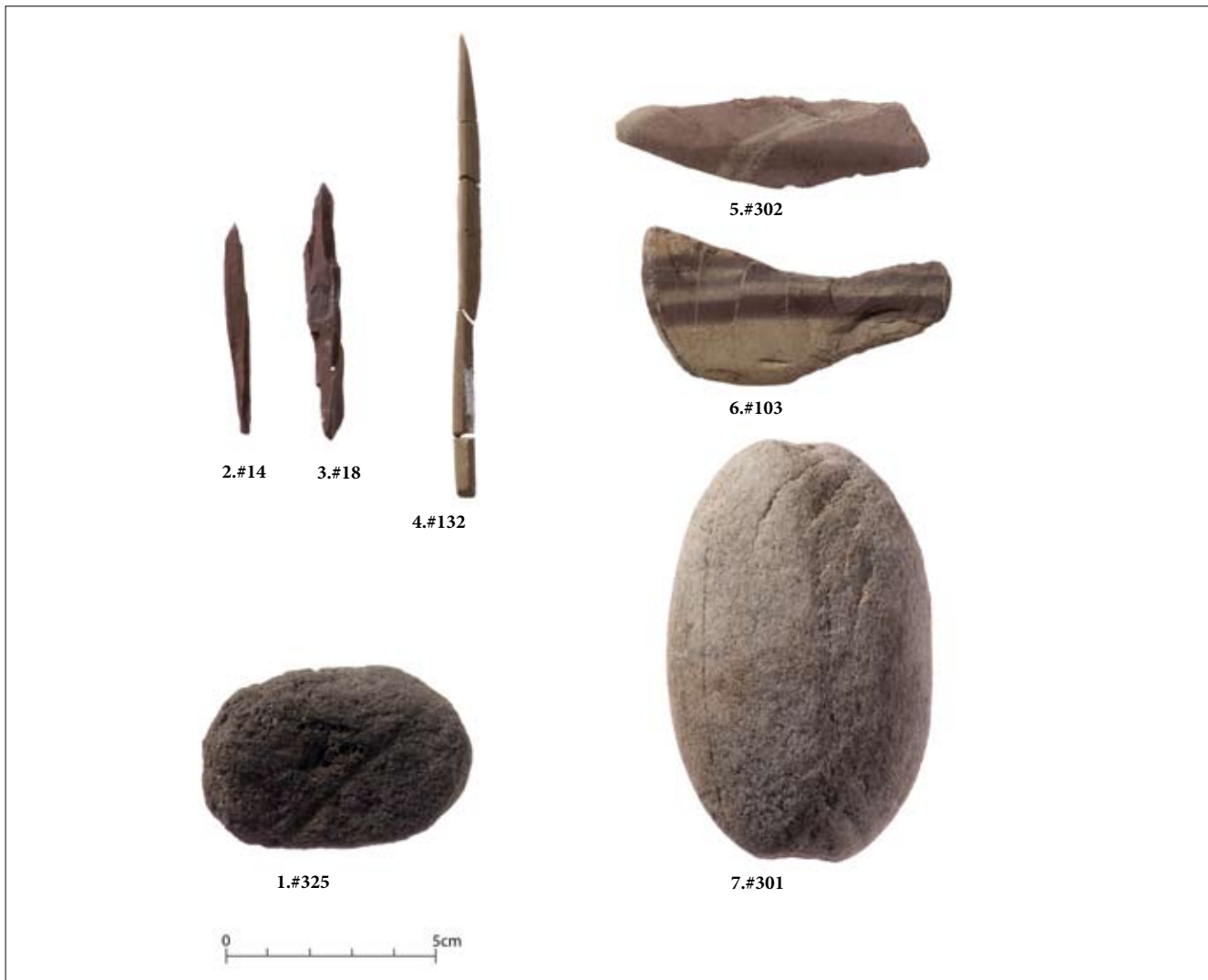


Fig. 3.156 Sundfjæra Midtre. Funn fra mødding str. 30. 1. Pimpstein med nedslippte furer, 2-3. Hugde prener, 4. Slippt pren, 5. Emne/fragment tilnærmet symmetrisk kniv, 6. Bredblada enegga kniv, 7. Søkke. Foto: Adnan Icajic©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Funnmaterialet

Det totale materialet består av 398 funn (se tabell 3.31). Av dette er 38 (9,5 %) morfologiske gjenstander, 12 er kjerner (3 %), mens 348 (87,4 %) kan karakteriseres som produksjon og modifikasjonsavfall (avslag, flekker og ryggflekke). Råstoffsammensetningen domineres av ulike skifervarianter (57,5 %), deretter følger en rekke finkornede kvartstyper (12,3 %), grov og fin kvarts (9,8 %), chert (5,3 %), sandstein (4,5 %) dopleritt (4,5 %), sterkt vitret bergart (4,3 %), samt mindre mengder øvrige råstoff.

Fordelt på kontekst kan 299 funn relateres til struktur 30, 19 funn til struktur 31, seks funn til struktur 48, tre funn til struktur 49 og fire funn til struktur 31. I usikker kontekst kommer funnene fra overgangen mot terrassekanten der det ble gjort henholdsvis 35 funn mellom struktur 30 og tuft 7, samt 32 funn mellom tuft 5 og struktur 30.

Siden området ikke er totalgravd er det vanskelig å vurdere hvor representativt det innsamlede materialet er. En del tendenser er imidlertid tydelige. Basert på struktur 30 sin store utbredelse framstår den relative

funnfrekvensen som lavere enn i tuftene 6 og 7. Dette gjelder også ildstedsanleggene 31, 48, 49 og 50 som har en betydelig lavere funnandel enn ildstedene i hustuftene. Funnfrekvensen er videre klart størst i områdene ved tuftene og faller proporsjonalt med avstanden. Basert på overflatefunn i lag 1 og funnmaterialet fra sjaktene er det videre klart at funnmengden tiltar fra den vestlige sjakt 1 og østover mot sjakt 2. Den generelle funndistribusjonen følger dermed de samme mønstre som andelen med skjorbrente stein i steinpakningen. Det ble ikke avdekket klare funnkonsentrasjoner, eller signifikante korrelasjoner mellom mikroavslag og større avslag som indikerte knakkeområder eller andre aktivitetsområder knyttet til vedlikehold eller produksjon av litisk materiale. Samlet er det derfor en rekke forhold som tilsier at det meste av det litiske materialet, i likhet med den skjorbrente steinen, er redeponert som en følge av aktiviteter knyttet til de høyreliggende tuftene.

Trolig dreier det seg om opprensning av aktivitetsområder i tilknytning til gulv og de sentrale ildstedene i husene.

Tabell 3.31 Sundfjæra Midtre. Funnmaterialet fra struktur 30, midtre Sundfjæra.

11439 Utkastområde str. 30		Kvartsitt	Kvarts	Skifer	Bergart	Chert	Berg krySTALL	Flint	Dopleitt	Sandstein	Pimpstein	Tuff	Sum
01.1.1	Makroflekker	1											1
01.1.3	Mikroflekker	1											1
01.2.1	Makroavslag	2		19									21
01.2.2	Vanlige avslag	19	36	140	16	11	1	1	18	16		1	259
01.2.3	Mikroavslag	5	12	44			3						64
01.2.4	Splinter	1											1
01.3.1	Avslag av slipt skifer gjenstand			13									13
01.3.2.1	Ryggflekke					1							1
02	Kjerner	4	1			7							12
08.1.2	Bredblada enegga kniv			1									1
08.2.4	Emner tveegga kniv			1									1
08.4	Ubestembar emner kniv			1									1
10.7	Ubestembar fragmenter slipt spiss			1									1
10.5.5	Hugd emne til pil			1									1
10.8	Ubestembar emne skifer			1									1
13.1	Retusjerte avslag	5				2							7
13.2.1.2	Flekkkniv	1											1
16.1	Fiskesøkker				1								1
17.3.1	Pimpstein med slipespor										3		3
17.5	Prener			7									7
	Sum	39	49	229	17	21	4	1	18	18	3	1	398

Andelen morfologisk gjenstandsmateriale er høy og det er flere interessante aspekt knyttet til dette materialet. Utover et fiskesøkke, sju retusjerte avslag, en flekkkniv og tre pimpstein med slipefurer er alle gjenstandene av skifer. Den største funngruppen er 13 slipte skiferavslag som trolig representerer fragmenter av prosjektiler og kniver. I tillegg ble det funnet et midtfragment (i to deler) av en lang og slank rombisk skiferpil med parallelle sidekanter, et emne eller fragment av en langs slank delvis slipt tveegga kniv, et tilhugd emne til en annen skiferkniv, et kanthugd emne til en pil og et kanthugd emne til en ubestembar skifergjenstand. Hele sju skiferprener utgjør den største kategorien hele redskap. Utenom et 11cm langt eksemplar (i fem fragmenter) var de øvrige mellom 5-8 cm lange, samtlige hadde et trekantet til svakt rombisk snitt, og tydelige slitespor ved spissenden. Kun det lengste eksemplaret var slipt, de øvrige var fint tilhugd.

Av prenene ble tre nesten identiske stykker i rød skifer funnet sammen (i 103x/77y, SV og NV kvadrant) like sør for og tett inntil den store jordfaste steinen som ligger sørvest i tuft 7. Funnstedet er i enden av dreneringsgrøfta som går langs steinen fra tufta og ned mot struktur 30. Sammen med prenene var det også en liten, 7cm lang og nesten 4cm bred, bredbladet enegget skiferkniv i fin rødbrun båndet skifer. Konteksten representerer trolig en samlet nedleggelse snarere enn et aktivitetsområde. Det kan i denne sammenhengen nevnes at nedleggelse av rituelle depoter ved store jordfaste stein i steinalderen er godt kjent lengre sør langs kysten av Norge (Lødøen 1997).

Kronologisk fremstår materialet som homogent, dominert av skifer og øvrige typesikre yngre steinalders former. Tveegga kniver og enegga kniver med stor skaftvinkel plasseres gjerne tidlig i perioden. Materialets antatte

alder er slik i god overensstemmelse med tolkningen av at struktur 30 er avsatt i periode II av yngre steinalder.

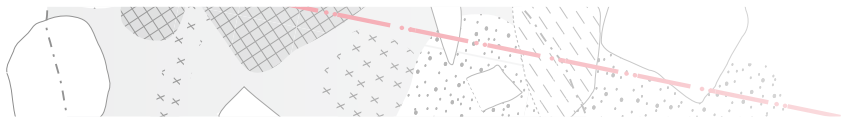
Oppsummering

Skjørbrante stein representerer en sentral kilde som kan bidra med informasjon om husholdsaktiviteter og karakteren til disse. Skjørbrante stein er restprodukter etter en teknologi som har vært viktig både i oppvarming av bolig og til tilberedning av mat, men også til fremstilling av en rekke ulike produkter (Ramstad 2006b).

Mengden med skjørbrante stein i struktur 30 vitner om relativt omfattede og intensiv aktivitet i løpet av periode II av yngre steinalder. De skjørbrante steinene og gjenstandsmaterialet tolkes som redeponerte masser i forbindelse med opprensing av gulv og ildsteder i tuftene 5, 7 og 6 på den overliggende terrassekanten.

Ettersom de skjørbrante steinene jevnt over besto av store fragmenter av nevestore og større rullestein er det sannsynlig at disse steinene hovedsakelig ble brukt til oppvarming av bolig enn til koking (ibid). Siden behovet for oppvarming må ha vært større vinterstid kan utkastområdet trolig relateres til husholdsaktiviteter som strakk seg over lengre perioder i de kaldere delene av året (Ramstad *in.press*). Økt varighet og omfang i bosetningen langs terrassekanten vil etter hvert ha ført til et stadig større utkastområde. Etter hvert har tykke lag av ildstedsmasser og kasserte skjørbrante stein dekket det meste av bakkeskråningen mellom tuftene og strandsonen.

Pakningen med skjørbrante stein befant seg midt i bevegelseslinjen mellom strandsonen og det høyere beliggende boplassområdet knyttet til tuftene i Sundfjæra Midtre. I kraft av sin størrelse har ildstedsmassene og de kasserte skjørbrante steinene i



bakkeskråningen formidlet en rekke signaler rundt boplassens omfang, historiske dybde og karakter. Fra sjøen må utkastområdet og den menneskelige påvirkning av landskapet ha vært synlig på lang avstand. Trolig var dette et synlig minnesmerke over bosetningen i Sundfjæra Midtre i århundrer etter at denne hadde opphørt. Under den seinere aktiviteten i Sundfjæra Nedre signaliserte derfor området en lang historisk tilknytning til stedet.

Ildstedsstruktur 31, 48, 49 og 50

Struktur 31

Struktur 31 ble påvist i bunnen av struktur 30. Anlegget ligger svært lunt til i bunnen av strandhaket og tett inntil en nærmere 2m høy bergvegg i øst (fig. 3.157). Sjakt 1 ble lagt slik at den østre profilen snittet anlegget. Etter at profilen var dokumentert ble det ikke anledning til å grave de resterende delene av anlegget.

Selve anlegget avtegner seg som en 1,5x2m plan flate som er ryddet for større stein og blokker. Massene innenfor avtegner seg som en konsentrasjon av skjørbrente stein blandet med flate heller i feit sterkt trekullholdig humus, omkranset av større stein og kantsatte heller. I felt ble fyllmassen benevnt lag 7, massene ble i ettertid korrelert med lag 3 i den overordnede stratigrafien. Etter snitting fremstod ildstedsanlegget som en 15-20cm dyp avlang skålformet nedskjæring fylt med en mørk pakning av nevestor skjørbrente og sterkt vitrede stein blandet med trekull og grov sand.

I massene ble det til sammen gjort 19 funn. Av disse var 15 avslag i ulike råstoff (skifer, fin kvartsitt, kvarts og bergkrystall) mens tre (derav en i to deler) var slipte fragmenter i skifer, et av de sistnevnte kan være fragmentet til en kniv.

To trekullprøver fra henholdsvis bunn og topp av laget ga 5081 ± 51 BP (Wk12039) og 5286 ± 76 BP (Wk12038) tilsvarende henholdsvis 3980-3760 f.Kr. og 4330-3960 f.Kr. Både dateringene og mektigheten til ildstedsmassene tilsier at anlegget er brukt over en viss tid. Dateringene sammenfaller med hovedaktiviteten i tufterekka 5, 7 og 6 slik at anlegget trolig må sees i sammenheng med tuftene.

I området som ble snittet og tømt ble mengden skjørbrente stein målt til 116 liter. Siden denne delen bare utgjør halve strukturen kan dette tallet dobles med relativt stor sikkerhet, slik at den totale mengden skjørbrente stein blir 232 liter med skjørbrente stein.

Det ble tatt ut og analysert både jordprøve til markkjemiske analyser og makrofossiler fra anlegget. Makrofossilene



Fig. 3.157 Sundfjæra Midtre. Topp ildstedsstruktur 31, sjakt 1, sett mot nord. Legg merke til de store hellene rundt strukturen.

Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet



Fig. 3.158 Sundfjæra Midtre. Sjakt 2, topp ildstedstruktur 48, legg merke til de store jordfaste steinene som omkranser ildstedet.

Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

prøven fra toppen av anlegget (prøve nr 30) inneholdt bær, frø og blad fra krøkebær, frø fra skrubbær, kvist og furumose, mens en prøve fra bunnen (prøve nr 31) kun inneholdt snellerester og kvist (delrapport Jensen og Elverland).

Trolig er det snakk om en form for utendørs ildstedsanlegg knyttet til produksjon eller matlaging. Tilstedeværelsen av en rekke flate heller kan indikere at gropa opprinnelig har vært føret, en annen mulighet er at hellene har dannet et slags kammer eller inngått som del av et slags stativ.

Dersom gropa er benyttet som et produksjonsanlegg vitner den store mengden med skjørbrente stein om at det har foregått en form for produksjon eller destillering i et lukket anlegg (for eksempel utvinning av bjørketjære, eller en form for hellegrop). Alternativt, dersom en ser for seg at anlegget representerer en form for kokegrop tilsier størrelsen at det har dreid seg om tillaging av relativt store mengder mat. Man kan også tenke seg at strukturen har vært knyttet til bearbeiding og konservering av

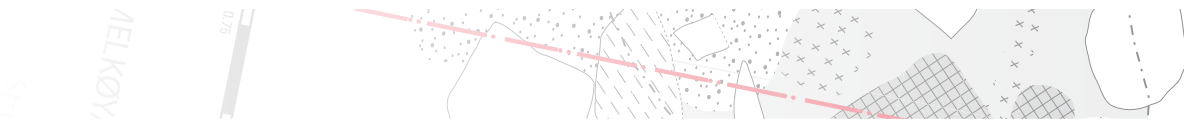


Fig. 3.159 Sundfjæra Midtre. Sjakt 2, snitt ildstedstruktur 48, sett mot nord.
Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

mat gjennom tørking og røyking (f. eks av furubark, jf. Bergmann et.al 2004:5).

Struktur 48

Struktur 48 befant seg på en utflating i bakkeskråningen og dermed også på struktur 30. Den avtegnet seg som en noe oval til avlang 1x1,2m lang pakning av sterkt skjørbrænte stein i kullholdig torv omgitt av store jordfaste steinblokker og en del mindre steiner og heller (fig. 3.158). Sjakt 2 ble anlagt slik at bunnen av sjakta snittet strukturen (fig. 3.159). Etter snitting viste det seg at anlegget bestod av en kompakt 30cm dyp, skarpt nedskåret mørk pakning av skjørbrænte stein og heller, blandet med trekull og noe grov sand.

I massene ble det gjort seks gjenstandsfunn, foruten et avslag i skifer var samtlige av fin svart kvartsitt. Av disse var ett avslag, en var en knute og tre var retusjerte avslag.

Det ble datert to ¹⁴C-prøver fra henholdsvis midten og bunnen av anlegget. Prøven fra midten av nedgravingen ga 5283±72 BP (WK12040) mens bunndateringen ga 5363± 68 BP (WK12041) tilsvarende henholdsvis 4330-

3960 f.Kr. og 4640-4000 f.Kr. Aldersforskjellen mellom prøvene og mektigheten til ildstedsmassene, tilsier at anlegget er brukt over en viss tid. Dateringene sammenfaller med hovedaktiviteten i tufterekka 5, 7 og 6 og det virker rimelig at samtidigheten kan sees i sammenheng med en relasjon til disse.

Tilsammen ble det kvantifisert 175 l skjørbrænte stein. Flere av steinene var ganske store (15cm i diameter og mer), og i tillegg fantes mange skjørbrænte steinheller.

Det ble analysert to jordprøver for makrofossiler samt en pollenprøve fra anlegget (se appendix). Makrofossilprøvene inneholdt krøkebær samt to rotknoller av åkersnelle. Pollenprøven kommer fra bunnen av anlegget. De utmerker seg med en høy andel eng/småsyre. Det er ellers forekomster av urter og gress (som blant annet eng/krypsoleie, stjerneblom/karve, mjødukt, erteblomst og skjermplanter) som viser til at det var god næringstilførsel og lysåpent i området. Av trær var både or og dvergbjørk representert.

Det bratte terrenget rundt anlegget, samt den blokkrike undergrunnen, gjør det usannsynlig at det har vært boligstrukturer i dette området. Dateringene indikerer at gropa trolig skal settes i sammenheng med tufterekken 5, 7 og 6 og de øvrige tuftene datert rundt 4000 f.Kr i Sundfjæra Midtre.

Størrelsen på anlegget tilsier mer omfattende aktivitet enn ved regulære ildsteder. Utover at det ble dokumentert mye skjørbrænte stein, bestod en stor andel av disse av relativt store steiner og heller.

Hellene kan ha sammenheng med et gropa har vært føret, eller at de har inngått i en form for indre konstruksjon (stativ eller kammer). Anlegget har trolig vært brukt i forbindelse med søyding av mat (kokegop eller lignede) eller som et slags lukket produksjonsanlegg.

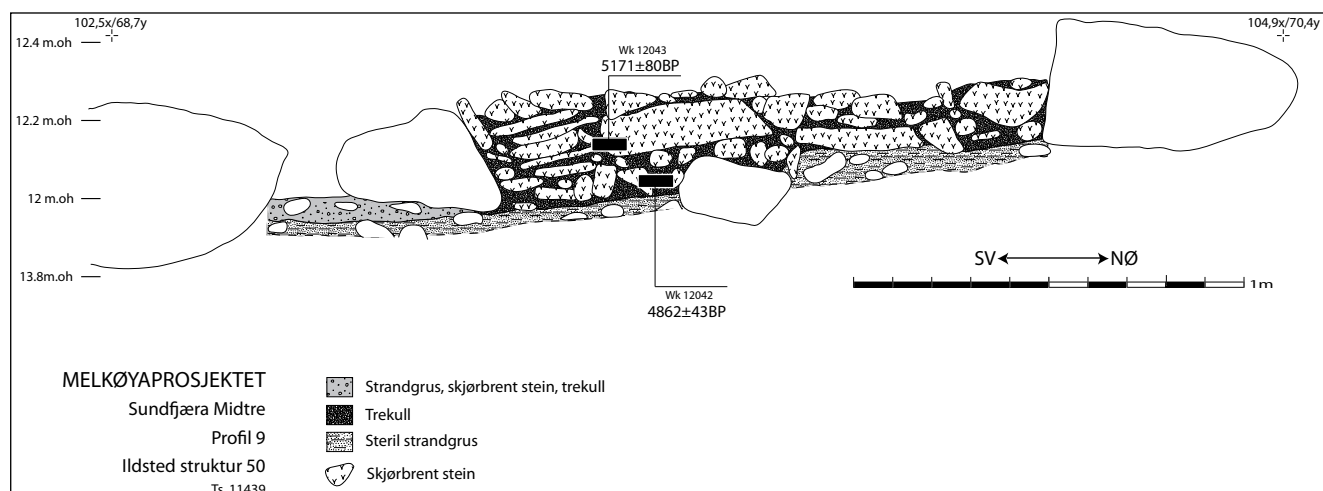


Fig. 3.160 Sundfjæra Midtre. Profil 9, ildsted struktur 50. Grafikk: Anja Roth Niemi©Tromsø Museum Universitetsmuseet

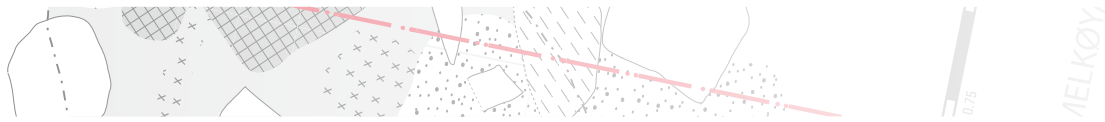


Fig. 3.161 Sundfjæra Midtre. Utkastområde struktur 30, topp ildstedstruktur 49, sett mot nord. Legg merke til de store blokkene og jordfastestein som omkranser ildstedet.
Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet



Fig. 3.162 Sundfjæra Midtre. Utkastområde struktur 30, topp ildstedstruktur 50, sett mot nord. Legg merke til de store blokkene og jordfaste stein som omkranser ildstedet.
Foto: Melkøyprosjektet©Tromsø Museum Universitetsmuseet

Struktur 49

Nederst i skråningen mot Sundfjæra Nedre, der terrenget begynte å flate ut, ble det påvist en sirkulær konsentrasjon av skjørbrænte stein omgitt av større steiner og noen kantsatte heller. Denne strukturen ble kalt struktur 49 (fig. 3.161). Diameteren var rundt 1,2 m. Det ble kun påvist ubetydelig mengder med trekull, slik at det i felt ble reist tvil om hvorvidt strukturen virkelig representerte et ildsted. Dette, kombinert med tidspres, gjorde at strukturen ikke ble snittet. Tydelig kantsatte heller i kantkjeden og store mengden med skjørbrænte stein gjør det likevel sannsynlig at strukturen var en form for ildstedsanlegg. Form og plassering gjør at det er naturlig å se anlegget i relasjon til ildstedsanleggene struktur 48, 50 og 31. De skjørbrænte steinene indikerer enten en funksjon i forbindelse med søyding av mat eller produksjon basert på varme i et lukket anlegg. Mangelen på trekull kan muligens komme av at steinene er først oppvarmet i et bål som ligger i nærområdene, før de deretter ble deponert i gropa.

I forbindelse med opprensingen av strukturen ble det funnet tre avslag, derav et i flint, et i rød skifer og et i fin svart kvartsitt.

Relasjonen til utkastområde struktur 30 tilsier en datering til tidlig del av periode 2 av yngre steinalder. Likhetsstrekk innen form og lokalisering gjør at strukturen mest sannsynlig er brukt innenfor det samme tidsrommet som de øvrige ildstedsanleggene. Den henholdsvis yngste og eldste dateringen fra disse er 4862 ± 43 BP (struktur 50) og 5363 ± 68 BP (struktur 48).

Struktur 50

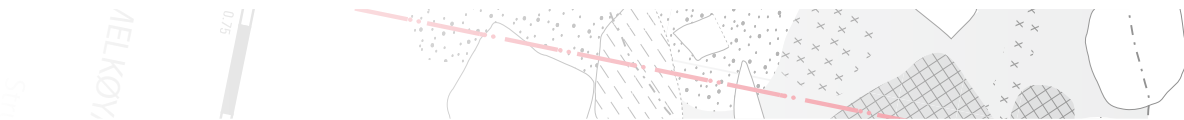
I plan framstod struktur 50 som en sirkulær konsentrasjon av skjørbrænte stein og trekull, 1,6 meter i diameter (fig. 3.160). Rundt massene ble det dokumentert en sirkel av små kantsatte stein samt en del større steiner og blokker som trolig har fungert som en slags kantkjede. Etter snitting viste det seg at anlegget bestod av en kompakt og rundt 30cm dyp ujevn rektangulær nedgraving (fig. 3.162). Fyllmassene bestod av skjørbrænte og sterkt forvitrede steiner blandet med trekull og grov sand. En stor andel av de skjørbrænte steinene utgjordes av heller og relativt store nedbrutte steiner (15cm i diameter og mer). Funnmaterialet består av fire avslag i grov kvarts. To makrofossilprøver fra ildstedet inneholdt frø etter krøkebær og skrubbær. Begge disse plantene har inngått som del av den naturlige vegetasjonen i området.

To trekulldateringer fra midten og bunnen av ildstedsmassene ga henholdsvis 5171 ± 80 BP (WK12043) og 4862 ± 43 BP (WK12042) tilsvarende henholdsvis 4230-3780 f.Kr. og 3760-3520 f.Kr. Omroting av massene kan forklare

at dateringen fra bunnen er yngre enn dateringen fra midten av strukturen. Aldersforskjellen til dateringene og mektigheten til massene gir likevel en sterk indikasjon på relativt langvarig bruk knyttet til to eller flere bruksfaser.

Størrelsen på anlegget og mektigheten til massene går utover det en forventer ved regulær ildstedsaktivitet. Formen og plasseringen har likhetsstrekk med de øvrige ildstedsanleggene i bunnen av Sundfjæra Midtre. Dateringene viser samtidighet med tufterekka på terrassekanten.

Den høye andelen med skjørbrænte stein viser at anlegget trolig hadde en slags kokegropfunksjon, eller var et lukket produksjonsanlegg. De mange skjørbrænte hellene må være tilført anlegget, men funksjonen til disse er uklar. Dateringene vitner om at massene i anlegget er omrotete, hellene kan følgelig også være forflyttet i forhold til sin opprinnelige funksjon. En mulighet er at hellene opprinnelig har vært brukt til å kantsette eller fore gropa. Alternativt kan en se for seg at hellene har støttet



opp noe mens gropa var i bruk, eller de har inngått som en del av et slags kammer.

Konklusjon

Ildstedsanleggene 31, 50, 49 og 48 er alle datert til den samme fasen som pakningen med kasserte skjørbrente stein, struktur 30. Samtlige av anleggene er enten plassert i bunnen av selve utkastområdet eller like nedenfor der bakkeskråningen begynner å flate ut mot Sundfjæra Nedre. Størrelsen og karakteren til anleggene tyder på en likeartet funksjon. De innholdt alle en stor mengde skjørbrente stein, hvorav mange var heller og større steiner. Både den blokkrike undergrunnen samt bakkeskråninga tilsier at det ikke har vært boliger i dette området. Anleggene sees derfor først og fremst i sammenheng med de menneskene som har oppholdt seg i tufterekka over. På det tidspunktet ildstedsstrukturene var i bruk har de vært lokalisert mellom husene og strandsonen. Dette kan indikere at de aktivitetene som har foregått var av en karakter som ikke skulle foregå inne i eller like ved husene.

Funksjonen til anleggene er usikker. Størrelsen på gropene, den store mengden med skjørbrente stein, samt innbyrdes aldersforskjell i anleggene vitner om relativt langvarig bruk i tidsrommet mellom 4860 BP (struktur 50) og 5360 BP (struktur 48). Hellene kan indikere at det har vært et slags kammer i anleggene, eller at de har vært føret med heller. En nærliggende tolkning er at anleggene ble brukt til tilberedning av mat. Dersom dette er tilfelle tilsier størrelsen på gropene at dette må ha vært i et omfang som går utover det enkelte husholdet. Hvis de har fungert som en form for store kokegropser synes det derfor mest sannsynlig at de har vært anvendt i sammenhenger der det har vært tilberedt store mengder med mat, enten for konsum ved sosiale sammenkomster (f.eks. "feasting" eller ved rituelle sammenkomster) eller gjennom røyking og tørking for konservering (jf. Bergman *et al.* 2004).

En annen tolkning er at ildstedene representerer produksjonsanlegg der det har foregått en lukket og mer kontrollert bruk av varme uten bruk av ild. På Slettnes ble det dokumentert ei grop som har visse likhetstrekk med disse strukturene i Sundfjæra (Hesjedal *et al.* 1996:97-99). Strukturen fra Slettnes er noe eldre og ble datert til slutten av eldre steinalder. Den skiller seg også ut ved at den var kledd innvendig med steinheller. Undergrunnen på Slettnes bestod imidlertid av mer sandholdige masser, og representerer trolig langt bedre bevaringskontekster for denne type strukturer enn de grovsorterte og blokkrike massene i bakkeskråningen i Sundfjæra Midtre.

Dersom disse ildstedene representerer en form for produksjonsanlegg kan det for eksempel tenkes at dette kan være en tidlig versjon av hellegropser (jf. *ibid*). Slike gropervil for øvrig ha vært anvendelige for tørredestillering av bjørkenever ved utvinning av tjære (Nordby 2003). Bjørketjære ble dokumentert på pilspissene på Kilden, det ble også funnet to "tjæretygger" av samme

materiale på Kilden og i Normannsvika. Behovet for tjære både som lim og til impregnering var trolig stort.

Flateavdekkingen av denne ulendte og bratte bakkeskråningen mellom Sundfjæra Midtre og Nedre har fremskaffet med en rekke nye og interessante data som kan bidra med et mer rikholdig og variert bilde av de utendørs aktiviteter som har foregått på boplassområdene i yngre steinalder. Bunnen av utkastområdet struktur 30 og ildstedsanleggene har ligget i nær tilknytning til det som var strandsonen til de samtidige tuftene i Sundfjæra Midtre. Dette må ha vært et viktig område, her har båtene blitt dradd på land, og det har trolig vært lagret en mengde med utstyr i tilknytning til marint orienterte aktiviteter. Det er sannsynlig at de aktivitetene som har foregått her, kanskje helt ned mot flomålet, har vært av en ulik karakter sammenlignet med tuftene på terrassekanten og aktivitetsområdet rundt disse.